ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

за период 2025/2026 – 2028/2029.

Основна школа „Сава Максимовић” – Мраморак

ОШ „Сава Максимовић“ – Мраморак

Адреса: Жарка Зрењанина 57

Телефон/факс: 013/2753-203

E-mail адреса: skolamramorak@gmail.com

Веб сајт: www.skolamramorak.edu.rs

Школски програм Основне школе „Сава Максимовић“ израдио је Стручни актив за развој Школског програма чије чланове је именовало Наставничко веће.

УВОД

Основна школа „Сава Максимовић“ Мраморак носи име некадашњег директора и учитеља.

ОШ „Сава Максимовић“ се налази у Општини Ковин, у месту Мраморак. Адреса школе је ул. Жарка Зрењанина 57. Школа се налази у центру места, зграда у којој данас радимо и образујемо наше ученике је сагрђена 1965. године.

Просторни услови школе су задовољавајући и омогућавају функционалну организацију рада по учионицама у разредној и предметној настави. Школа има задовољавајућу естетску обликованост и здравствено-хигијенску уређеност. Међу приоритетним задацима у наредном периоду је потпуна реконструкција школске зграде.

Програм рада се заснива на потребама и могућностима ученика, родитеља, друштвене заједнице, кадровских и материјалних могућности школе.

Један од приоритетних задатака је побољшање постигнућа ученика, пре свега на завршном испиту.

На основу члана 10.Закона о Националним саветима националних мањина („СЛ.гласник РС“, бр.72/2009,20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018), члана 20. и 37. ст. 1. тачка 4. Статута Националног савета румунске националне мањине, Извршни одбор националног савета румунсаке националне мањине на седници држанј 14.04.2019.године донео је ОДЛУКУ ДА СЕ ОСНОВНА ШКОЛА „САВА МАКСИМОВИЋ“ ИЗ МРАМОРКА ПРОГЛАШАВА ЗА УСТАНОВУ ОД ПОСЕБНОГ ЗНАЧАЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ РУМУНСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ.

САДРЖАЈ

1.ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА И ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА РАД 4

2.ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ИЗБОРНИХ ПРОГРАМА ПО ЦИКЛУСИМА И ПО РАЗРЕДИМА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 8

3.ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ И ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ ПО РАЗРЕДИМА СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ 23

4.ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ 617

5.ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ 675

6.ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ 677

7.ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА 679

8.ПРОГРАМ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА 710

9.ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ 733

10.ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ 735

11.ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 744

12.ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ 747

13.ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ 749

14.ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ 751

15.ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА И НАСТАВЕ У ПРИРОДИ 755

16.ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ 760

17.ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА 766

18.НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ДРУГИХ ОБЛАСТИ РАЗВОЈНОГ ПЛАНА ШКОЛЕ КОЈИ УТИЧУ НА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ РАД – ПРОГРАМ КОРЕКТИВНОГ РАДА И ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА 767

19.ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗРДРАВЉА НА РАДУ 772

1. ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА И ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА РАД

ЦИЉЕВИ

Квалитетним програмом образовања и васпитања ученици стичу језичку, математичку, научну, уметничку, културну, здравствену, еколошку и информатичку писменост која им је неопходна за живот у савременом и сложеном друштву.

Такође се овим програмом омогућава ученицима развијање знања, вештина, ставова и вредности, којима се оспособљавају да успешно задовоље сопствене потребе и интересе, развију сопствену личност и потенцијале, поштују друге особе и њихов идентитет, њихове потребе и интересе уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу, а тако доприносе целокупном развоју друштва.

На крају основног образовања и васпитања ученици ће овладати потребним знањима и вештинама у складу са утврђеним стандардима који су прописани за предмете.

Циљеви школског програма прате циљеве и задатке основног образовања и васпитања, а то су:

1) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета и ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
2) стицање квалитетних знања и вештина и формирање вредносних ставова (у даљем тексту: знања, вештине и ставови), језичке, математичке, научне, уметничке, културне, техничке, информатичке писмености, неопходних за живот и рад у савременом друштву;
3) развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса;
4) развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија;
5) оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;
6) развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, учење и образовање током целог живота и укључивање у међународне образовне и професионалне процесе;
7) развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
8) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
9) развој кључних компетенција потребних за живот у савременом друштву, оспособљавање за рад и занимање стварањем стручних компетенција, у складу са захтевима занимања, развојем савремене науке, економије, технике и технологије;
10) развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
11) развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине,еколошке етике и заштите животиња;
12) развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, права на различитост и бризи за друге, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности;
14) формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА РАД

Школски програм је рађен по важећим Законима и подзаконским актима и Правилницима о плановима и програмима који су на снажи, и то:

Закон о основама система образовања и васпитања (Сл. гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018,- др. Закони, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025),

Закон о основном образовању и васпитању (Сл. гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018 - др. Закони, 10/2019, 129/2021, 92/2023 и 19/2025),

Правилник о општим основама школског програма („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр 5/2004),

Правилник о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 1/2005, 15/2006, 2/2008, 2/2010, 3/2011, 7/2011-I, 7/2011-II, 1/2013, 11/2014, 11/2016-I, 11-2016-II и 12/2018),

Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС“, бр. 10/2024)

Правилник о норми часова непосредног рада са ученицима наставника, стручних сарадника и васпитача у основној школи („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 2/92 и 2/2000),

Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 3/2006, 15/2006, 2/2008, 3/2011, 7/2011-I, 7/2011-II, 1/2013, 11/2014, 11/2016-I, 11/2016-II, 7/2017 и 12/2018),

Правилник о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 10/2004, 20/2004, 1/2005, 3/2006, 15/2006, 2/2008, 2/2010, 7/2010, 3/2011, 7/2011-I, 7/2011-II, 1/2013, 4/2013, 14/2013, 5/2014, 11/2014, 11/2016-I, 11/2016-II, 6/2017 и 12/2018),

Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања ("Сл.гласник РС – Просветни гласник", бр: 10/2017, 12/2018, 15/2018, 18/2018, 1/2019, 2/2020, 16/2022 и 1/2023-исправка, 13/2023, 14/2023 и 11/2024)

Правилник о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања („Сл.гласник РС-Просветни гласник", бр 16/2018, 3/2019, 5/2021 и 13/2023),

Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС–Просветни гласник" бр. 15/2018, 18/2018, 3/2019 3/2020, 6/2020, 17/2021, 16/2022 и 13/2023)

Правилник о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник", бр. 5/2008, 3/2011, 1/2013, 5/2014-I, 5/2014-II, 11/2016-I, 3/2018, 12/2018 и 3/2020),

Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник", бр. 6/2009, 3/2011, 8/2013, 11/2016-I, 11/2016-II, 12/2018, 3/2019, 12/2019 и 3/2020),

Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања(„Сл. гласник РС-Просветни гласник" бр. 5/2019, 1/2020, 6/2020, 8/2020, 5/2021, 17/2021, 16/2022, 13/2023 и 14/2023),

Правилник о наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања („Сл. гласник РС – Просветни гласник", бр. 2/2010, 3/2011, 8/2013, 5/2014, 11/2016-I, 7/2017, 11-2016-II, 12/2018, 10/2019 и 3/2020),

Правилник о плану наставе и учења за седми и осми разред основног образовања и васпитања („Сл.гласник РС-Просветни гласник",бр. 18/2018 и 13/2023),

Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника („Сл. гласник РС-Просветни гласник" бр. 5/2012 и 6/2021),

Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл. гласник РС", бр.109/2021),

Правилник о степену и врсти образовања наставника и стручних сарадника у ОШ („Сл. гласник РС – Просветни гласник", бр. 11/2012, 15/2013, 2/2016, 10/2016, 11/2016, 2/2017, 3/2017, 13/2018, 11/2019, 2/2020, 8/2020 , 16/2020, 19/2020, 3/2021, 4/2021, 17/2021, 18/2021, 1/2022, 2/2022, 5/2022, 6/2022, 10/2022, 15/2022, 16/2022, 7/2023, 15/2023, 15/2023-I, 1/2024 и 3/2024),

Правилник о степену и врсти образовања наставника који изводе образовно-васпитни рад из изборних предмета у основној школи („Сл. гласник РС – Просветни гласник", бр. 11/2012, 15/2013, 10/2016, 11/2016, 2/2017, 11/2017, 16/2020, 3/2021 и 7/2023),

Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, 04.10.2007.год. Министарство просвете,

Правилник о општим стандардима постигнућа - образовни стандарди за крај обавезног образовања („Сл.гласник РС-Просветни гласник“, бр. 5/2010),

Правилник о образовним стандардима за крај првог циклуса обавезног образовања за предмете српски језик, математика и природа и друштво („Сл.гласник РС-Просветни гласник“, бр. 5/2011),

Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности основне школе („Сл. гласник РС–Просветни гласник“ бр. 5/2019 и 16/2020),

Правилник о општим стандардима постигнућа за крај основног образовања за страни језик („Сл.гласник РС“, бр. 78/2017),

Правилник о програму завршног испита у основном образовању и васпитању („Сл.гласник РС-Просветни гласник“,бр. 1/2011, 1/2012, 1/2014, 12/2014, 2/2018, 3/2021, 14/2022, 4/2023 и 5/2023 - исправка),

Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање(„Сл.гласник РС“, бр. 74/2018),

Правилник о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи(„Сл.гласник РС“, бр. 30/2019),

Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање(„Сл.гласник РС“, бр. 11/2024),

Правилник о посебном програму образовања и васпитања („Сл.гласник РС“, бр. 85/2021),

Правилник о ближим условима за остваривање и начин осигурања квалитета и вредновање наставе на даљину у основној школи(„Сл.гласник РС“, бр. 109/2020),

Правилник о стандардима квалитета рада установе (Сл.гл.РС бр.14/2018 и 1/2024**)**

Правилник о вредновању квалитета рада установе (Сл.гл. РС бр. 10/2019)

Закон о безбедности и здравља на раду (Сл.гл. РС бр. 25/2023)

Развојни план школе за период школске 2024/2025. до школске 2029/2030. године.

Основа за планирање и израду Годишњег плана рада школе је и **Правилник о школском календару за основне школе са седиштем на територији АП Војводине за школску 2024/25. годину** („Сл. лист АП Војводине“, бр. 27/2024 и 36/2024).

2. ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ИЗБОРНИХ ПРОГРАМА ПО ЦИКЛУСИМА И ПО РАЗРЕДИМА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

План и програм наставе и учења о**бавезних предмета по разредима се реализује по** следећим важећим документима

Разред	Службени Гласник РС-ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК
1. разред	**Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 10/2017-1, 12/2018-1, 15/2018-1, 18/2018-1, 1/2019-18, 2/2020-1, 16/2022-1, 1/2023-79 (исправка), 13/2023-455, 14/2023-383, 11/2024-1)
2. разред	**Правилник о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 16/2018-47, 3/2019-1, 5/2021-1, 13/2023-457)
3. разред	**Правилник о програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 5/2019-6, 1/2020-1, 6/2020-1, 7/2022-1, 13/2023-457)
4. разред	**Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“:11/2019-1, 6/2020-20, 7/2021-671, 1/2023-1, 13/2023-458)
5. разред	**Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 15/2018-77, 18/2018-1, 3/2019-83, 3/2020-3, 6/2020-94, 17/2021-1, 16/2022-1, 13/2023-458, 14/2023-384, 3/2024-1)
6. разред	**Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 15/2018-77, 18/2018-1, 3/2019-83, 3/2020-3, 6/2020-94, 17/2021-1, 16/2022-1, 13/2023-458, 14/2023-384, 3/2024-1)
7. разред	**Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 5/2019-61, 1/2020-60, 6/2020-99, 8/2020-597, 5/2021-4, 17/2021-42, 16/2022-2, 13/2023-460, 14/2023-399)

8. разред	**Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања** („Просветни гласник“: 11/2019-61, 2/2020-6, 6/2020-118, 5/2021-8, 17/2021-58, 16/2022-2, 13/2023-470, 14/2023-407, 4/2024-1)

План наставе и учења за први циклус образовања и васпитања
Школска 2025/2026-2028/2029. година

Р.бр.	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПРВИ РАЗРЕД**		**ДРУГИ РАЗРЕД**		**ТРЕЋИ РАЗРЕД**		**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Енглески језик	2	72	2	72	2	72	2	72
3.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
4.	Свет око нас	2	72	2	72	/	/	/	
5.	Природа и друштво	/	/	/	/	2	72	2	72
6.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
7.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
9.	Дигитални свет	1	36	1	36	1	36	1	36
Укупно: А		**20**	**720**	**21**	**756**	**21**	**756**	**21**	**756**

Р.број	**Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПРВИ РАЗРЕД**		**ДРУГИ РАЗРЕД**		**ТРЕЋИ РАЗРЕД**		**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [1]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Румунски језик са елементима националне културе[2]	2	72	2	72	2	72	2	72
Укупно: Б		1-3	36-108	1-3	36-108	1-3	36-108	1-3	36-108
Укупно: А+Б		**21-23**	**756-828**	**22-24**	**792-864**	**22-24**	**792-864**	**22-24**	**792-864**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПРВИ РАЗРЕД**		**ДРУГИ РАЗРЕД**		**ТРЕЋИ РАЗРЕД**		**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	21-23	756-828	22-24	792-864	22-24	792-864	22-24	792-864

2.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Додатна настава	/	/	/	/	1	36	1	36
4.	Настава у природи[4]	7-10 дана годишње		7-10 дана годишње		7-10 дана годишње		7-10 дана годишње	

Р.број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПРВИ РАЗРЕД**		**ДРУГИ РАЗРЕД**		**ТРЕЋИ РАЗРЕД**		**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности[3]	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3дана годишње		1-3дана годишње		1-3дана годишње		1-3дана годишње	

1 Ученик бира један од понуђених изборних предмета

2Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику, може да изабере овај програм али није у обавези

3Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта

4Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником

План наставе и учења за други циклус образовања и васпитања
Школска 2025/2026-2028/2029. година

Р.број	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПЕТИ РАЗРЕД**		**ШЕСТИ РАЗРЕД**		**СЕДМИ РАЗРЕД**		**ОСМИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Страни језик – енглески језик	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Ликовна култура	2	72	1	36	1	36	1	34
4.	Музичка култура	2	72	1	36	1	36	1	34
5.	Историја	1	36	2	72	2	72	2	68
6.	Географија	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Физика	/	/	2	72	2	72	2	68
8.	Математика	4	144	4	144	4	144	4	136
9.	Биологија	2	72	2	72	2	72	2	68
10.	Хемија	/	/	/	/	2	72	2	68
11.	Техника и технологија	2	72	2	72	2	72	2	68
12.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36	1	36	1	34
13.	Физичко и здравствено васпитање[1]	2	72+54	2	72+54	3	108	3	102
Укупно: А		**24**	**918**	**25**	**954**	**28**	**1008**	**28**	**952**

Р.број	Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Верска настава/Грађанско васпитање [2]	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Други страни језик – немачки језик[3]	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Матерњи језик са елементима националне културе (Румунски језик са елементима националне културе, на нивоу више школа)[6]	2	72	2	72	2	72	2	68
4.	Матерњи језик са елементима националне културе (Ромски језик са елементима националне културе, на ниову више школа)[6]	2	72	2	72	2	72	2	68
Укупно: Б		3-5	108-180	3-5	108-180	3-5	108-180	3-5	102-170
Укупно: А+Б		**27-29**	**1026-1098**	**28-30**	**1062-1134**	**31-33**	**1116-1188**	**31-33**	**1054-1122**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	27	1026	28	1062	31	1116	31	1054
2.	Слободне наставне активности[4]	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Додатна настава	1	36	1	36	1	36	1	34

Р.број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Ваннаставне активности[5]	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње		До 2 дана годишње		До 2 дана годишње		До 2 дана годишње	

1Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање; 2 Ученик бира један од понуђених предмета; 3 Ученик бира један страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса;4 Слободне наставне кативности школа планира Школским програмоим и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност 5 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне као и другеу складу са просторним и људским ресурсима школе; 6 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм, али није у обавези

План наставе и учења образовања и васпитања по разредима
Школска 2025/2026-2028/2029.година

Први разред

Р.бр.	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПРВИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180
2.	Енглески језик	2	72
3.	Математика	5	180
4.	Свет око нас	2	72
5.	Природа и друштво	/	/
6.	Ликовна култура	1	36
7.	Музичка култура	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
9.	Дигитални свет	1	36
Укупно: А		**20**	**720**

Р.број	**Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПРВИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [1]	1	36
2.	Румунски језик са елементима националне културе[2]	2	72
Укупно: Б		1-3	36-108
Укупно: А+Б		**21-23**	**756-828**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПРВИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	21-23	756-828
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатна настава	/	/
4.	Настава у природи[4]	7-10 дана годишње	

Р.број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПРВИ РАЗРЕД**

		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[3]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3дана годишње	

1 Ученик бира један од понуђених изборних предмета

2Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику, може да изабере овај програм али није у обавези

3Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта

4Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником

Други разред

Р.бр.	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ДРУГИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180
2.	Енглески језик	2	72
3.	Математика	5	180
4.	Свет око нас	2	72
5.	Природа и друштво	/	/
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
9.	Дигитални свет	1	36
Укупно: А		**21**	**756**

Р.број	Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	ДРУГИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [1]	1	36
2.	Румунски језик са елементима националне културе[2]	2	72
Укупно: Б		1-3	36-108
Укупно: А+Б		**22-24**	**792-864**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ДРУГИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	22-24	792-864
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатна настава	/	/

4.	Настава у природи[4]	7-10 дана годишње

Р.број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ДРУГИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[3]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3дана годишње	

1 Ученик бира један од понуђених изборних предмета

2Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику, може да изабере овај програм али није у обавези

3Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта

4Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником

Трећи разред

Р.бр.	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180
2.	Енглески језик	2	72
3.	Математика	5	180
4.	Свет око нас	/	/
5.	Природа и друштво	2	72
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
9.	Дигитални свет	1	36
Укупно: А		**21**	**756**

Р.број	Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [1]	1	36
2.	Румунски језик са елементима националне културе[2]	2	72
Укупно: Б		1-3	36-108
Укупно: А+Б		**22-24**	**792-864**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	22-24	792-864
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатна настава	1	36
4.	Настава у природи[4]	7-10 дана годишње	

Р.број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[3]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3дана годишње	

1 Ученик бира један од понуђених изборних предмета

2Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику, може да изабере овај програм али није у обавези

3Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта

4Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником

Четврти разред

Р.број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	Год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180
2.	Енглески језик	2	72
3.	Математика	5	180
4.	Свет око нас	/	
5.	Природа и друштво	2	72
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
9.	Дигитални свет	1	36
Укупно: А		**21**	**756**

Р.број	Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [1]	1	36
2.	Румунски језик са елементима националне културе[2]	2	72
Укупно: Б		1-3	36-108

Укупно: А+Б	**22-24**	**792-864**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	22-24	792-864
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатна настава	1	36
4.	Настава у природи[4]	7-10 дана годишње	

Р.број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[3]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3дана годишње	

1 Ученик бира један од понуђених изборних предмета

2Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику, може да изабере овај програм али није у обавези

3Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта

4Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником

Пети разред

Р.број	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПЕТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180
2.	Страни језик – енглески језик	2	72
3.	Ликовна култура	2	72
4.	Музичка култура	2	72
5.	Историја	1	36
6.	Географија	1	36
7.	Физика	/	/
8.	Математика	4	144
9.	Биологија	2	72
10.	Хемија	/	/
11.	Техника и технологија	2	72
12.	Информатика и рачунарство	1	36
13.	Физичко и здравствено васпитање[1]	2	72[+54]

Укупно: А	**24**	**864**$_{+54}$

Р .број	**Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ**	**ПЕТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [2]	1	36
2.	Други страни језик – немачки језик[3]	2	72
Укупно: Б		**3**	**108**
Укупно: А+Б		**27**	**1026**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПЕТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	27	1026
2.	Слободне наставне активности[4]	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Р.број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПЕТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[5]	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

1Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање; 2 Ученик бира један од понуђених предмета; 3 Ученик бира један страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса;4 Слободне наставне кативности школа планира Школским програмоим и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност 5 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне као и другеу складу са просторним и људским ресурсима школе

Шести разред

Р.број	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ШЕСТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	4	144
2.	Страни језик – енглески језик	2	72
3.	Ликовна култура	1	36
4.	Музичка култура	1	36
5.	Историја	2	72

6.	Географија	2	72
7.	Физика	2	72
8.	Математика	4	144
9.	Биологија	2	72
10.	Хемија	/	/
11.	Техника и технологија	2	72
12.	Информатика и рачунарство	1	36
13.	Физичко и здравствено васпитање[1]	2	72^{+54}
Укупно: А		**25**	**900_{+54}**

Р.број	**Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ**	**ШЕСТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [2]	1	36
2.	Други страни језик – немачки језик[3]	2	72
Укупно: Б		**3**	**108**
Укупно: А+Б		**28**	**1062**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ШЕСТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	28	1062
2.	Слободне наставне активности[4]	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Р.број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА**	**ШЕСТИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[5]	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

1Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање; 2 Ученик бира један од понуђених предмета; 3 Ученик бира један страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса;4 Слободне наставне кативности школа планира Школским програмоим и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност 5 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне као и другеу складу са просторним и људским ресурсима школе

Седми разред

Р.број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	СЕДМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	4	144
2.	Страни језик – енглески језик	2	72
3.	Ликовна култура	1	36
4.	Музичка култура	1	36
5.	Историја	2	72
6.	Географија	2	72
7.	Физика	2	72
8.	Математика	4	144
9.	Биологија	2	72
10.	Хемија	2	72
11.	Техника и технологија	2	72
12.	Информатика и рачунарство	1	36
13.	Физичко и здравствено васпитање[1]	3	108
Укупно: А		**28**	**1008**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	СЕДМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Верска настава/грађанско васпитање [2]	1	36
2.	Други страни језик – немачки језик[3]	2	72
Укупно: Б		**3**	**108**
Укупно: А+Б		**31**	**1116**

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	СЕДМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	31	1116
2.	Слободне наставне активности[4]	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Р.број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	СЕДМИ РАЗРЕД

		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[5]	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

1Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање; 2 Ученик бира један од понуђених предмета; 3 Ученик бира један страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса;4 Слободне наставне кативности школа планира Школским програмоим и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност 5 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне као и другеу складу са просторним и људским ресурсима школе

Осми разред

Р.број	**А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ**	**ОСМИ РАЗРЕД**	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	4	136
2.	Страни језик – енглески језик	2	68
3.	Ликовна култура	1	34
4.	Музичка култура	1	34
5.	Историја	2	68
6.	Географија	2	68
7.	Физика	2	68
8.	Математика	4	136
9.	Биологија	2	68
10.	Хемија	2	68
11.	Техника и технологија	2	68
12.	Информатика и рачунарство	1	34
13.	Физичко и здравствено васпитање[1]	3	102
Укупно: А		**28**	**952**

Р.број	**Б.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ**	**ОСМИ РАЗРЕД**	
		нед.	
1.	Верска настава/грађанско васпитање [2]	1	36
2.	Други страни језик – немачки језик[3]	2	72
Укупно: Б		**3**	**102**
Укупно: А+Б		**31**	**1054**

Облици образовно – васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	31	1054
2.	Слободне наставне активности[4]	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Р.број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[5]	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

1Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање; 2 Ученик бира један од понуђених предмета; 3 Ученик бира један страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса;4 Слободне наставне кативности школа планира Школским програмоим и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност 5 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне као и другеу складу са просторним и људским ресурсима школе

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ И ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ ПО РАЗРЕДИМА СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

12) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

13) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

14) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

15) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

16) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за први циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај првог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика првог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања и разговор са колегама.

Препоруке за планирање образовно-васпитне праксе

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

Рад са ученицима првог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика као и чињенице да је то њихов први сусрет са школом. Треба имати у виду да су та иста деца, сада ученици првог разреда, у предшколском периоду учила кроз игру, у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Они имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, умеју да изведу различите активности, умеју нешто да направе, неке задатке да реше, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што

су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са научним знањима која се садржајима школских предмета уводе у наставу. У том повезивању могуће је и потребно бирати садржаје и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих предметних исхода и садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих предмета;

- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности (то се посебно односи на вештине).

Интегрисаним приступом настави и учењу са фокусом на партиципативне и кооперативне активности ученика, наставнику се препоручује планирање разноврсних метода, приступа и техника учења и подучавања - истраживачке, пројектне, партиципативне, кооперативне итд.

Посебно значајна за развијање компетенција и остваривање исхода је пројектна настава, која се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета.

Пројектна настава од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика првог разреда, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник главни организатор активности, а самосталност ученика се испољава у сегментима пројекта где је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта, а у првом разреду често и помоћ. Повремене тешкоће у комуникацији и сарадњи су очекиване јер се ради о ученицима који су у фази адаптације на школу и о групи која се тек формира. Култивисање сарадње и начина на који се комуницира у групи су увек важни циљеви пројектне наставе, а у првом разреду су, може се рећи, и приоритетни јер доприносе јачању одељенске кохезије. Такође, током реализације оваквог облика рада наставник има могућност да добро упозна ученике, њихове јаче и слабије стране и да осмисли процес индивидуализације за оне којима је то потребно.

При планирању наставник треба да дефинише тему и циљ пројекта, очекиване исходе, садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројекта. За први разред, најпримеренији је полуструктурирани тип пројекта где наставник даје ограничен избор тема, у великој мери дефинише методологију рада и сам одређује које ће материјале дати ученицима, а које ће они сами пронаћи. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе детета на млађем школском узрасту.

Препоруке за праћење и вредновање образовно-васпитне праксе

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика, које је у првом разреду описно, само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност и да буде позитивно интонирана, односно да прво садржи оне елементе који су за похвалу, а тек потом оне које би ученик требало да развија и унапређује. Оно започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ПРВИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Српски језик у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање - 90 часова, Књижевност - 45 часова, Језик - 10 часова и Језичка култура - 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. Почетно читање и писање реализује се самостално, али обухвата и садржаје из Књижевности, Језика и Језичке културе.

Припремни период

У припремном периоду учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: добро јутро, добар дан и довиђења; захваљивање, извињавање). Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. Треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па се касније та активност проширује на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе, животиње, догађаје, слике, слике у низу, фотографије, објекте из околине и сл. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и сл.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Не изводе се изоловано већ су повезана са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана. Када ученици савладају уочавање гласова и њихову позицију у речима, прелази се на растављање речи на гласове. За почетак се препоручују речи од два гласа, а затим од три, четири и више.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. Речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Почиње се од најлакших и иде ка све тежим. Ученици се на тај начин припремају за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на изговор гласова ђ, ћ; џ, ч; ј, љ.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру. Препоручује се везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (могу се изводити и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака графомоторичка вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Такве вежбе, односно писање елемената слова, изводе се на различите начине, кроз цртеже, рамове за слике у простору предвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да употпуне цртеж додајући своје елементе (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке (графитне оловке, хемијске оловке, налив пера, фломастера). Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и на угао писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Учење читања и писања

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања - комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. У сваком одељењу постоје ученици који знају да читају и они који само познају слова или не знају да читају.

Садржаји, методе и облици рада треба да се прилагоде могућностима и потребама ученика.

У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Пожељно је често проверавати степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи). Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима мора да буде равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области Књижевност савладавају се током целе школске године, из буквара/ почетнице и уз помоћ читанке као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича - Деда и репа или Голуб и пчела,бира се једна од три понуђене песме Гвида Тартаље, а од Љубивоја Ршумовића обавезно је обрадити песму Ау што је школа згодна, а поред ње бира се још једна од две које су понуђене - Дете или Деца су украс света, итд.).

Први пут се уводи читање текста у наставцима, на примеру Јежеве кућице Бранка Ћопића. То подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном на неколико планираних часова мотивишући их да дело прочитају и сами.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди где се и када дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму - по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена (а наравоученија Доситеја Обрадовића су у неким адаптацијама скраћена или изостављена).

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (ко?, шта?, где?, када?, зашто?) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру Језичке културе и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. ђак, џак). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу - говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области Језичка култура реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора могу се издвајати ситуациони говорни предлошци који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима. Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Ученици се упућују на правилно говорно изражавање.

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњалке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, Препознај ко говори, Слушај како говорим (тихо, брзо), Чујем глас т...

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима Књижевност, Језик и Језичка култура. У садржајима програма из области Језичка култура дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ваннаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области Језик. Потребно је да се правопис у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (у себи). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме/ поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања ко?, где?, како?, када?) и самостално, без детаљно датих упутстава.

Исходи	Ред. број	Наставна тема	Број часова			
			Обрада	Утврђивање	Провера	Укупно
разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; влада основном техником читања и писања ћириличког текста; разуме оно што прочита; – активно слуша и разуме садржај књижевно уметничког текста који му се чита; препозна песму, причу и драмски текст; одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; изрази својемишљење о понашању ликова у књижевном делу; препозназагонетку и разуме њено значење; препозна баснуи разуме њено значење; разликује слово, реч и реченицу; правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; правилно употреби велико слово; учтиво учествује у вођеном и слободном разговору; обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; усмено описује ствари из непосредног окружења;	1.	Почетно читање и писање	55	35	2	92
	2.	Књижевност	37	5	/	42
	3.	Језик (Граматика, правопис и ортоепија)	15	5	2	22
	4.	Језичка култура (говорење, слушање, писање, читање)	10	13	1	24

бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; напамет говори краће књижевне текстове; учествује у сценском извођењу текста; пажљиво и културно слуша саговорнике; слуша, разуме и парафразира поруку; слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; примењује основна правописна правила; пише читко и уредно; писмено одговара на постављена питања; спаја више реченица у краћу целину; пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; гласно чита, правилно и са разумевањем; тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; пронађе информације експлицитно изнете у тексту.						
	Укупно часова		117	58	5	180

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Геометрија (27; 11 + 16)

Бројеви (146; 57 + 89)

Мерење и мере (7; 3 + 4)

Предложени редослед реализације тема:

1. Геометрија - Положај, величина и облик предмета;

2. Бројеви - Природни бројеви до 10 и нула, сабирање и одузимање до 10;

3. Геометрија - Линије;

4. Бројеви - Природни бројеви до 20, сабирање и одузимање до 20;

5. Мерење и мере;

6. Бројеви - Природни бројеви до 100, сабирање и одузимање до 100 (без преласка десетице).
Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Садржаји програма предмета математике представљају основу за остваривање исхода, јер је њима обухваћено све оно што ученик треба да изгради на нивоу знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу код првака не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом циклусу, а посебно у првом разреду, деци омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој ефикасности наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и функционалнијом.

ГЕОМЕТРИЈА

Положај, величина и облик предмета

Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу и њихових међусобних односа. Основу сазнања чини посматрање и класификација облика на основу уочених особина. Међусобни односи предмета у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем различитих предмета у простору, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Положај предмета и бића - Ученици упоређују предмете по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно). Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете (уз ротације тј. окретање) и у односу на тло. Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред-иза, испод-изнад, горе-доле, лево- десно, са исте стране - са супротних страна. Игролике активности треба користити у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Величина предмета и бића - У делу који се односи на упоређивање предмета према дужини, висини и ширини, циљ је да ученици овладају употребом речи којима се изражавају релацијски односи између предмета, односно бића: краће - дуже, ниже - више и уже - шире. Поређење/процена се врши „одока"' или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично). Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, а гумица је краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета (нпр. одређивање најширег предмета).

Облик предмета - Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовном приказу, истицањем њихових својстава, облика, симетричности, величине и положаја. Уочавање сличности и разлика омогућава класификацију објеката. Ученици пропедевтички упознају геометријска тела и фигуре. На почетку увести облике који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Треба користити очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер). Уочавањем страна тродимензионалних предмета увести облике квадрата, правоугаоника, круга и троугла. Оваквим приступом, ученици прво упознају облике који су им блиски и познати, који се налазе у њиховом окружењу и постепено се, као делови претходно упознатих облика, уводе нови облици.

Корисне су практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура) и активности цртања геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењир са геометријским облицима) и слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Описивање положаја објекта у односу на више других објеката у сложенијој реалистичној ситуацији на слици или у табели.

2. Описивање редоследа објеката у датом низу посматраном из различитих позиција, нпр. навођење објеката од последњег до првог у низу.

3. Описивање на мапи (у лавиринту) путање од једне до друге тачке, уцртавање путање на мапи (у лавиринту) или прелажење пута од једне до друге позиције према упутству.

4. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица или модела геометријског тела помоћу штапића и куглица од пластелина.

5. Састављање одређене фигуре од задатих делова (танграм).

6. Допуњавање фигуре делом који недостаје.

7. Издвајање предмета са одређеним својством из колекције предмета.

8. Прекривање задате фигуре у равни плочицама квадратног, правоугаоног и троугаоног облика (без преклапања и шупљина).

9. Откривање следећег члана низа састављеног од геометријских облика, уз објашњење како се дошло до закључка.

Линије

Праве и криве линије треба увести као линије којима су оивичени уведени геометријски облици, а затим проширити на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку треба увести као пресек две линије, а дуж као део праве линије ограничен са две тачке. За обележавање тачака треба користити слова A, E, O, T, M и J. Ученике треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном линијом.

Као модел за праве и криве линије (отворене и затворене) можемо користити канап или конац. Нпр. затезањем канапа добијамо модел праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Кад укрстимо два конца или канапа, добијамо тачку.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Моделовање положаја тачке у односу на линију помоћу траке и предмета. И обрнуто, цртање слике према реалној ситуацији.

2. Цртање слике или доцртавање започете слике у квадратној или тачкастој мрежи према датом упутству.

БРОЈЕВИ

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: визуелну представу, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, пребројавање, цифарски запис. Број до кога се долази пребројавањем визуализује се на различите начине (скуповно, дијаграмима, бројевним сликама, на бројевној правој) чиме се продубљује разумевање структуре броја. На почетку је значајна манипулација очигледним средствима (жетонима, штапићима, картицама, прстима). Бројеви се упознају у блоковима: до 5 (укључујући 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина.

Формирање појма бројевног низа и место броја у бројевном низу развија се кроз активност пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

Пребројавање елемената треба искористити и за постепено упознавање ученика са мерењем запремине течности, без увођења стандардних јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да пресипањем воде преброје колико мањих посуда воде је садржано у већој и обрнуто. Резултате пребројавања треба да упишу у табелу, како би се упознали са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање везују се за примере који се могу моделовати као пар дисјунктних скупова. Када су дати бројеви елемената тих скупова, а тражи се број елемената њихове уније, говоримо о задатку сабирања који прати ту схему. Када је дат број елемената уније и једног од подскупова, а тражи се број елемената другог од њих, кажемо да је то задатак одузимања који прати ту схему. Визуелно представљање сабирања на бројевној правој (добројавање, односно одбројавање), бројевним дијаграмима и бројевним сликама подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Разматрају се и случајеви у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак, умањилац, а затим и примере где је непознат умањеник. Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова. Разматрају се ситуације у којима су на тасовима: 1) исти предмети; 2) различити предмети. Нпр. на првој слици је на једном тасу куглица, а на другом коцка. На другој слици су на једном тасу две куглице, а на другом ваљак. На трећој слици је на једном тасу ваљак, а на другом треба доцртати одговарајући број коцки. Оваквим задацима се постепено развија логичко мишљење и идеја решавања једначине, а представљају и увод у мерење масе, које се обрађује у наредним разредима.

Правила замене места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се очигледна средства као и визуелни приказ. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 - 4, 12 - 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање десетица и јединица (24 + 5, 29 - 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 -

30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 23 + 47, 84 - 31). Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, - , =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Појам месне вредности цифре (десетица и јединица) уводи се приликом обраде бројева друге десетице.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама. Нпр. пребројавање објеката или оријентација у простору са предметом свет око нас; увежбавање таблице сабирања или коришћење редних бројева може се реализовати и на часовима физичког и здравственог васпитања (нпр. урадити 6+5 чучњева, после трећег чучња скочити 2 пута и слично).

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења. Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

У оквиру ове теме, ученици треба да упознају и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу. Увођење новчаних апоена треба да прати увођење блокова бројева: до 10, до 20 и до 100. Задаци са новцем из свакодневног живота помажу да се, поред исхода који се односе на новац, остваре и исходи који се односе на природне бројеве.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева, касније само проширују на остале блокове бројева.

Примери активности за остваривање појединих исхода

Почетне активности треба да се односе на пребројавање (бројање унапред, уназад и са прескоком), јер полазимо од формирања појма броја, а затим и формирања бројевног низа.

1. Пребројавање предмета исте врсте и приказивање дијаграмом или табелом (нпр. уписивањем „цртица" у табелу, односно бројева када науче запис бројева).

2. Читање података из једноставнијих стубичних и сликовних дијаграма и табела.

3. Повезивање редних бројева и просторних прилога, нпр. први одозго, трећи одоздо, други слева, први здесна, трећи спреда, други скраја.

4. Упоређивање и размена новца; рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.

5. Разлагање броја на могуће сабирке у реалистичним ситуацијама (на пример: У кутији се налази 10 плавих и црвених куглица. Колико може бити црвених, а колико плавих куглица у кутији? Решење треба записати у табели.)

6. Одређивање следећег члана у задатом бројевном низу.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности треба упознати ученике са концептом мерења, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења (табелом или дијаграмом) и упореде дужине.

Када ученици овладају идејом мерења дужине, треба прећи на задатке у којима се повезују различити садржаји. Решавају се задаци пресликавања (померања) тачке или фигуре у квадратној мрежи, на пример: 1) померање тачака или дужи у одређеном смеру (налево, надесно, нагоре, надоле) за дату дужину (нпр. две дужине квадрата); 2) ротирање фигуре на слици из усправног у водоравни положај и обрнуто (без употребе термина ротирање). Оваквим задацима се повезују знања о облицима, дужима и мерењу.

Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

Исходи	Редни број	Наставна тема		Број часова			
				Обрада	Утврђивање	Провера	Укупно
одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; упореди предмете и бића по величини; уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине; именује геометријска тела и фигуре; групише предмете и бића са заједничким својством; сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика; разликује: криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију; црта праву линију и дуж помоћу лењира;	1.	Геометрија	Положај, величина и облик предмета	12	7	1	20
			Линије	5	5	1	11
броји унапред и уназад и са прескоком; прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој; користи редне бројеве; разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и	2.	Бројеви	Природни бројеви до 10 и нула, сабирање и одузимање до 10;	27	39	3	69
				11	26	2	39

следбеника; користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика; сабира и одузимадва једноцифрена броја не записујући поступак; сабира и одузима до 100 без прелазапреко десетице; раставиброј на сабирке и примени замену места и здруживање сабиракаради лакшег рачунања; реши текстуални задатак са једном операцијом; разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност; уочи правило и одреди следећи члан започетог низа; прочита и користи податке са једноставнијег стубичног и сликовног дијаграма или табеле;			Природни бројеви до 100, сабирање и одузимање до 100 (без преласка десетице ;	11	17	2	31
измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере; преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства.	3.	Мерење и мере		6	3	1	10
Укупно часова				73	97	10	180

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Свет око нас задржао је постојећи оквир, фонд од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика - дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи. У II разреду просторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем III разреду на Завичај2 (природно и друштвено окружење, крај3, односно крајина4), а завршиће се у IV разреду државом Србијом.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду - непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима - играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно- конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи света око нас показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је примерити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог предмета, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Света око нас, а касније и Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да ће се иста тематика из разреда у разред проширивати, продубљивати и посматрати са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисциплинеодакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног експеримента итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар Света око нас и, касније, Природе и друштва. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма предмета Свет око наспрепоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода света око нас мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Свет око нас су:

- Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);

- Описивање - вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;

- Процењивање - самостално одмеравање;

- Груписање - уочавање сличности и различитости ради класификовања;

- Праћење - континуирано посматрање ради запажања промена;

- Бележење - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;

- Практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;

- Експериментисање - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;

- Истраживање - испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;

- Сакупљање - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;

- Стварање - креативна продукција;

- Играње - дидактичке, едукативне и спонтане игре;

- Активности у оквиру мини-пројекта - осмишљавање и реализација. Ради прегледности препоручени садржаји су дати у

темама.

У оквиру теме Ја и други налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Без обзира о којим друштвеним групама је реч, неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика. Када се говори о основним животним потребама, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета. У оквиру ове теме налазе се и садржаји који се односе на здравље и безбедност. Овде је акценат на развијању навика здравог живљења и оспособљавање ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, првенствено на оспособљавање ученика за безбедно кретање од куће до школе.

Кретање и сналажење у простору и времену у оквиру теме Оријентација у простору и времену од кључног су значаја у првом разреду. Опажање односа у простору и времену (са налажењем референтног ослонца), овладање одговарајућим појмовима и њихова адекватна употреба у различитим активностима ван школе и у школи представљају основ учења и један од основних ослонаца сазнајном развоју ученика, најочигледније видљив за развој сложенијих појмова у настави географије, историје и физике у старијим разредима. Садржаји у оквиру ове теме, о којима ученици имају непосредно искуство, само су препоручени. Могу се појавити велике индивидуалне разлике међу ученицима у овладавању овим појмовима, па треба пажљиво одредити активности и одабрати садржаје који омогућавају напредак (у зони наредног развитка). Ово су садржаји о којима ученици имају искуства, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу.

Садржаје који се односе на кретање и сналажење у простору коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње. Сналажење у времену конципирано је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи) који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница - смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом Разноврсност природе односи се на елементе и узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на живи свет надограђују се постепено, од препознавања и именовања биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко класификација које су базиране на спољашњем изгледу, односно чулно доступним карактеристикама (делови тела у првом разреду), ка апстрактнијим формама у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Новина у програму је јасно увођење човека као дела живе природе, са посебним нагласком на чулима, односно њиховој улози у свакодневном животу и спознавању света који нас окружује.

Слична логика може се препознати и код изучавања неживе природе, без обзира да ли се елементима неживе природе приступа из угла географије, физике, хемије, екологије и сл. Тако се елементи неживе природе у првом разреду спознају уочавањем њихових појавних облика у непосредном окружењу и основних (чулима доступних својстава), а затим се иде ка сложенијим и апстрактнијим својствима у старијим разредима. Картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе започиње још у првом разреду, посматрањем околине и именовањем и упоређивањем географских појмова, објеката и појава у непосредном окружењу (брдо, равница, река, језеро...), као и оспособљавањем за сналажење у непосредној околини помоћу карактеристичних објеката.

Приликом изучавања природних феномена нужно је већ од првог разреда постепено уводити ученике у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање и учествовање у једноставним огледима представља истраживачке активности примерене ученицима првог разреда.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за Свет око нас и за Природу и друштво. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње - штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Тако дете развија не само навике брижљивог односа према околини и живом свету у њој, већ и здрављу и култури понашања која је неодвојиви део оваквог начина поступања. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Човек ради и ствара је тема која о човеку говори из другог угла - као свесном бићу. Веза природа-материјал- производ показује целовитост природних и друштвених феномена. Исходи који се односе на материјале остварују се на исти начин као и исходи који се односе на живу и неживу природу. У првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу, и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво-глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Ученике је неопходно доводити у везу са предметима направљеним од тих материјала, односно повезати својства која се изучавају са употребном вредношћу одређених предмета, као и пажљивом употребом и одлагањем употребљених производа и амбалаже на одговарајућа места.

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	ОСТАЛО	УКУПНО
1.	Други и ја	13	4	1	18
2.	Разноврсност природе	22	15	1	38
3.	Човек ствара	4	2	1	7
4.	Сналажење у простору и времену	4	4	1	9
	УКУПНО	43	25	4	72

Исходи програма наставе и учења

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
1.	Други и ја	препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет; се понаша тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; сарађује са вршњацима у заједничким активностима; одржава личну хигијену и адекватно се одева у циљу очувања здравља; чува своју, школску и имовину других; примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице;
2.	Разноврсност природе	прати инструкције одраслих у опасним ситуацијама: поплава, земљотрес, пожар; својим речима опише пример неке опасне ситуације из свог непосредног окружења; препознаје облике појављивања воде у непосредном окружењу: потоци, реке, баре, језера; препознаје изглед земљишта у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа; уочава разноврсност биљака и животиња на основу спољашњег изгледа; препознаје главу, труп, руке и ноге као делове тела и њихову улогу у његовом свакодневном животу; препознаје улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом свакодневном

		функционисању и сазнавању окружења; штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места; се понаша тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу; учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене;
3.	Човек ствара	посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво-глатко; разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења;
4.	Сналажење у простору и времену	снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета физичког и здравственог васпитања састоји се од три предметне области:

- физичка способност,

- моторичка вештина,

- физичка и здравствена култура.

Програм првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

Организациони облици рада који омогућавају остваривање планираних исхода су редовна настава и ваннаставне активности.

План и програм ваннаставних активности предлаже Одељенско веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма. У оквиру њих постоје следећи облици рада:

- спортско-рекреативне активности,,

- недеља школског спорта,

- активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...),

- школска такмичења,

- корективно-педагошки рад.
Часови физичког и здравственог васпитања ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- учвршћивање правилног држања тела. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична али лакша вежбања од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

Спортско-рекреативне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће првог разреда заједно са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици, који су ослобођени практичног дела наставе физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- излет;

- крос се организује минимум једном у току школске године;

- зимовање - организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

- летовање - организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачиињава Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Корективно-педагошки рад

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;

- смањене физичке способности;

- лоше држање тела;

- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе. Рад са ученицима који имају лоше држање тела

подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;

- саветовање ученика и родитеља;

- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

ОСЛОБАЂАЊЕ УЧЕНИКА ОД НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игре, на часу или ваннаставним активностима,

- направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја,

- на други начин помажу у настави.
Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

- примени основна здравствено-хигијенска правила;

- помогне у организацији ативности предвиђених програмом.

ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

Број часова по наставним темама планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Наставне теме Вежбе на тлу и Вежбе равнотеже остварују се реализацијом основних и проширених садржаја. Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове. Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцма у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких спосбности ученика.

1. Развој снаге:

- без реквизита и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

- без реквизита и са реквизитима,

- уз коришћење справа,

3. Развој издржљивости:

- трчање,

- елементарне игре,

- вежбање уз музику,

- плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.

5. Развој брзине:

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

- штафетне игре,

- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Ходање и трчање

Ходање са опружањем колена стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке - палице и вијаче поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Игре са различитим облицима ходања и трчања.

Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножни наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко поређаних вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша”.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и у лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и у ходању (левом и десном руком). Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

Вишења, упори и пењања;

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рибстол, уз морнарске лествe, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање. Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и

реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести.

Вежбе на тлу

Реализују се кроз обавезне и пропоручене садржаје.

Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка).

Комбинација на тлу од следећих вежби: најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби. ***Вежбе***

равнотеже

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе: напред - одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима

Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка...) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.

Елементарне игре са коришћењем палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан” и „Дуње ранке”. Једно коло по избору.

Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања...)

Комбиновани полигон са елементима пењања (на шведски сандук, рипстол, шведска клупа..)

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње. Програм наставе и учења пливања садржи:

- обуку непливача;

- игре на води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Упознај своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој меру утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом здрављу.

Тражим помоћ

На основу претходих искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба тражити помоћ.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора простора у коме живим

Подићи свест о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице, игралишта...)

Животне намирнице и правилна исхрана Упознавати ученика са основама правилне исхране. *Заједно за столом*

Правила понашања за столом током обедовања (постављање стола, правилно држање тела и руку током обедовања, правилно жвакање, понашање - гурање, бацање хране итд.).

Дидактичко-методички елементи Основни принципи реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- стање физичких способности;
- стање здравља и хигијенских навика;
- достигнути ниво савладаности моторичких вештина;
- однос према раду.

Оцењивање се врши описно, на три нивоа, на основу достигнутости предвиђених исхода.

Први ниво

1. Стање физичких способности
Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцене: а) координације:

- у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;

- правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита; четири вежбе на рипстолу; и четири вежбе са палицом;

- на основу брзине учења: вежби на тлу; трчања преко поређаних препрека у једнаком ритму;

- вођење лопте без прекида (неколико пута);

- додавање лопте једном или обема рукама и хватање лопте; б) гипкости:

- раменог појаса, кичме и у зглобу кука;

- покрете трупа, руку и ногу изводи меко у оптималним амплитудама (заклони, претклон, заножења, предножења и одножења...);

в) одржавања равнотеже:

- на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози) покрете изводе без поремећаја тежишта тела;

г) експлозивне снаге, брзине и репетитивне снаге:

- скокове и прескакања изводи са већом висином и даљином;

- брзо трчи са и без промене правца;

- вежбе обликовања за снагу изводи са више понављања; д) издржљивост:

- трчи и учествује у игри дуже време без замора.

2. Стање здравља и хигијенске навике
Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и добар здравствени статус када:

- нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала, уредног је општег изгледа; не показује видљиве знаке умора приликом вежбања;

- његов телесни развој је у складу са узрастом;

- има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике.

3. Достигнути ниво савладаности моторичких вештина
Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао кретања и захтеве предвиђене основним и проширеним садржајима.

4. Однос према раду
Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у ваннаставним активностима.

Ученик је у потпуности достигао предвиђене исходе за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први ниво.

Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступа од критеријума наведених за први и други ниво.

Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.

Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода (навести најбитније), није заинтересован за вежбање и не показује напредак.

На крају сваке описне оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ																	
Област/тема				Месец										Тип часа		Укупно
Ред.број	Назив		Исходи предмета	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	Об	Утврђ	
1.	Физичке способности		- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; - примењује правилну технику дисања приликом вежбања; - користи основну терминологију вежбања; - поштује правила понашања на просторима за вежбање; - поштује мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			10
2.	Моторичке	Ходање	- комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима;	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1			87
		Скакања и прескакања		2	2	1	1	2	2	2	2	1	1			
		Бацања и		1	1	2	1	1	2	2	1	1	1			

		хватања	- изведе кретања, вежбе и															
		Пузања, вишења, упори и пењања	кратке саставе уз музичку пратњу; - игра дечји и народни плес;	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1			
		Вежбе на тлу		1	1	1	1			1	1	1	1			
		Вежбе равнотеже		1	1	2	1	2	2	2	1	1	1			
		Вежбе са реквизитима		1		1			2		1	1	1			
		Плес и ритмика		1	1	1	1				1	1	1			
		Полигони						1		2		1				
	Физичка и здравствена култура	Култура вежбања	- поштује правила игре; - навија фер и бодри учеснике у игри; - прихвати сопствену победу и пораз; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; - наведе делове свога тела и препозна њихову улогу; - уочи промену у расту код себе и других; - уочи разлику између здравог и болесног		2						2					11

		и и г р а њ а	стања; - примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; - одржава личну хигијену; - учествује у одржавању простора у коме живи и борави;													
		З д р а в с т в е н о в а с п и т а њ е	- схвати значај коришћења воћа у исхрани; - правилно се понаша за столом.	1	2					2		2				
Укупно				10	12	11	8	8	12	15	12	12	8			108

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Програм предмета ликовна култура усмерен је на изградњу компетенција које су ученицима неопходне за живот у савременом свету. Програмска концепција није измењена, већ додатно подржава креативност наставника. Новине су исходи за крај разреда. Достизањем исхода ученик постепено развија компетенције. Улога наставника је да креира свој програм, при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода.

Од бројних исхода које ученици достижу до краја године одабрани су они које сви ученици могу да достигну. Природа предмета је таква да ће се поједини исходи понављати и у другим разредима (исто или слично формулисани). Такве исходе наставник тумачи у односу на узраст ученика и препоручене, односно одабране садржаје. Предвиђено је да се већина исхода достиже постепено и континуирано током целе школске године, кроз разноврсне задатке и активности. Изузетак су они исходи који се достижу кроз периодичне активности, као што је одлазак у установу културе.

У трећој колони табеле налазе се препоручени садржаји, нема предлога задатака и активности. Поједини садржаји могу да се дефинишу само глаголом, али се формулација не односи на активност ученика, већ на програмски садржај (најчешће упућује на процесе или поступке које је потребно објаснити). У програму предмета ликовна култура садржаје чине кључни појмови и подпојмови, мотивациони садржаји и васпитни садржаји. Кључни појмови су неизоставни садржаји, а остале садржаје одређује наставник, бирајући оне који су најпогоднији за достизање исхода.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Структура програма је оквирна, тематске целине постоје искључиво ради прегледности (наставник планира структуру). Није пожељно да структура уџбеника буде основ за планирање наставе. Највећа вредност уџбеника је у визуелним садржајима и у објашњењу кључних појмова. Ученици могу и даље користити постојеће уџбенике, али није пожељно да наставник копира структуру уџбеника. Наставне јединице се планирају оквирно, а било би добро да назив упућује на тренутак када се кључни појам први пут уводи. По завршетку наставне јединице не завршава се учење појма. На пример, ако је назив прве наставне јединице Простор, то не значи да ученици треба да уче о простору само током трајања те наставне јединице.

Приликом планирања часова, односно активности, треба имати у виду следеће напомене. Једна добро осмишљена активност обухвата више од једног исхода. На основу једног исхода може се осмислити више задатака/активности. Овако дефинисани исходи подржавају различите начине планирања. Важно је само избећи релацију један задатак/активност - један исход, јер се не ради о исходима који се достижу по завршетку једног задатка/активности.

Када се планира интегрисана настава, важно је водити рачуна о циљу и специфичностима предмета како ученици не би били ускраћени, јер сваки наставни предмет има специфичну методику и само примена свих методика омогућава целокупни развој ученика. У настави ликовне културе знања, умења и ставови изграђују се на јединствен начин у интеракцији програмских елемената (креативност- медијуми - садржаји) и активности наставника и ученика, па се од наставника очекује да адекватно подржи развој опажања, стваралачког мишљења и индивидуални потенцијал сваког ученика. У упутству је указано на тачке у интегрисаној настави где се методе битно разликују по предметима.

Програм је пројектован на мањи број часова него што је предвиђено планом наставе и учења како би и наставник и ученици имали времена да реализују сопствене креативне идеје. Када је реч о ученицима националних мањина који похађају наставу на матерњем језику, овај „вишак” часова је предвиђен за упознавање културе и уметничког наслеђа националне мањине, а у складу са програмом предмета свет око нас.

Ликовна култура и окружење

У овој целини су груписани васпитни садржаји који се реализују током целе године. Један од циљева је да ученици постепено уочавају везу уметности и уметника са свакодневним животом. Наставник ће током године, сваки пут када се укаже прилика, упућивати ученике на предмете које користе или виђају у свом окружењу (аутомобили, мобилни телефони, школски прибор, прибор за јело...), а чији изглед (дизајн) су осмислили уметници. Исто се очекује и у наредним разредима, тако да ове садржаје одређује наставник, водећи рачуна да не оптерети ученике информацијама. Оно што је примарно је да ученици пореде свој и утисак других, да постепено уче да образлажу (својим речима) оно што им се свиђа или не свиђа, да разумеју и поштују чињеницу да свако може имати другачији естетски доживљај (који се, с временом, мења). Када је реч о уметничким занимањима и продуктима, довољно је ученицима понудити неколико једноставних појмова које треба да повежу (на пример, сликар - слика). Уколико постоје могућности, наставник током године води ученике у најмање две установе културе (на пример, у биоскоп и у позориште) и упућује их на правила понашања и облачења, на разлике у правилима понашања и на опажање уређења простора и карактеристичне атмосфере унутар установе. Важно је да се ови садржаји уче ненаметљиво и постепено, тако да развијају радозналост, осећај за естетичке вредности и интересовање за уметност и културу.

Када је реч о истраживању визуелних карактеристика најближег окружења и природе, часови ликовне културе могу да се интегришу са часовима предмета свет око нас, од којих се разликују по томе што нису стриктно везани за завичајни принцип. Ученици имају слободу да у ликовном раду изразе оно што им је значајно, а што може бити везано и за неки удаљени простор. На пример, свој доживљај током боравка на селу, на мору, на планини... Ученици се међусобно упознају када говоре о свом ликовном раду (зашто су одабрали баш ту тему/мотив, шта им је било значајно да прикажу...), а то може бити прилика да у радовима вршњака уоче визуелне одлике простора који им је непознат. Када се ликовно изражавање повезује са вербалним наставник се ослања на упутство за реализацију програма предмета српски језик, односно матерњи језик.

Односи у видном пољу

Облик је ликовни елемент који гради композицију, а ради се о појму из теорије обликовања који се у првом разреду учи искуствено. Све активности које се односе на истраживање својства облика (величина, боја, текстура...) и положај облика у простору могу да се реализују на интегрисаним часовима предмета ликовна култура, математика и свет око нас. Часови ликовне културе треба да се раздвоје од часова математике у тренутку када ученици почну да користе лењир.

Појам кретање (киша, облаци, таласи, птице, инсекти, аутомобил, лифт, људи, кућни љубимци...) предложен је као подстицај за активности које ученицима омогућавају да самостално граде мрежу појмова. Наставник уобичајено подстиче ученике на размишљање техником асоцијација. Појмови које ученици самостално повезују са појмом кретања могу да се запишу на табли. На тај начин се долази до већег броја тема/мотива за ликовни рад, а сваки ученик бира тему/мотив који га највише мотивише да ствара. Кретање се може повезати са звуком, па је пожељно осмислити и часове који су интегрисани са часовима музичке културе и физичког и здравственог васпитања. Једна од могућности је игра у школском дворишту у којој ученици заузимају различите положаје и опцртавају бачене сенке. Ова игра повезује појмове кретање и сенка и може послужити као увод за разговор о извору светлости, о промени изгледа облика и бачене сенке облика у току дана. Треба имати у виду да акценат није на развијању научног мишљења, већ стваралачког.

Ради безбедности у саобраћају пожељно је ученицима указати на чињеницу да удаљени објекти делују мањи него што јесу. Ако се аутомобил креће ка нама, што је ближи делује све већи. Наставник ове информације илуструје сликом из уџбеника, часописа, као и посматрањем објеката у окружењу. Ако је потребно, ученици могу и да покушају да прикажу ближе и даље објекте и бића у ликовном раду.

Обликовање

Наставник бира ликовне технике које ће се учити у првом разреду. Важно је да буду разноврсне, да ученици могу да их користе самостално или уз минималну помоћ и да су изводљиве у школи. Наставник објашњава технике у форми кратког упутства пре и у току рада. Пошто добију основне (неопходне) информације, ученици самостално истражују изражајне могућности ликовних техника док изражавају своје замисли.

Када је реч о прибору и материјалу, примарне су информације које се односе на безбедност и здравље, па тек онда информације о изражајним својствима (које се већим делом уче искуствено). Пример. 1. Здравље и безбедност. Цртеж урађен фломастером бледи на светлости (може се десити да с временом од њега остане само неколико бледих мрља). Перманентни фломастери не бледе, али могу бити отровни (родитељи треба да прочитају ознаке пре куповине). 2. Изражајна својства. Квалитетни фломастери имају интензивну боју, а у паковању има више тонова. Погодни су за цртање стрипова, али не и за сликање (јер се боје не могу мешати, не могу се добити многи тонови који постоје у природи и у окружењу...).

Када обликују разне врсте глина, ученици спонтано комбинују поступке додавање и одузимање, што је далеко лакше него обликовање само једним поступком. Обликовање само додавањем је предложено како би се подстакао развој ученика, нарочито развијање пажње. Наставник може прво да зада ученицима да заједно обликују једну скулптуру од глине (резултат није важан). Поступак спајање се примењује код обликовања разноврсним материјалом. Од ученика се очекује да размишљају, истражују, да се договарају и размењују идеје и искуства како би смислили како да ефикасно споје два или више материјала када обликују ликовни рад. Наставник води ове активности и, уколико је потребно, може да наведе начине спајања (лепком, везивањем, спајалицама, дечјом хефталицом, чачкалицама...), али ученик треба да одабере начин.

Веома је важно да ученици развијају осећај за линију (да не би продуковали круте, схематске цртеже). Постоје бројни начини да се развија осећај за линију, већином су у форми игре и наставник може пронаћи на интернету описе часова и задатака (у овом упутству је могуће дати само кратку препоруку). Наставник треба да тражи од ученика да цртају комбинујући прибор (на пример, оловку и бојицу). Не очекује се да ће ученици по завршетку разреда бити оспособљени да свесно користе изражајна својства материјала. Сви ученици су достигли исход ако су у току године цртали разноврсним материјалом/прибором.

У првом разреду ученици углавном спонтано цртају и боје. Наставник ће, на основу процене могућности одељења и појединачних ученика, одлучити када и како ће ученике постепено уводити у сликање. Један од поступака је да се ученицима зада да „цртају и боје" само помоћу четке и боје (не користе оловку). У првом разреду то може да буде задатак који раде само једном (или ниједном). Поступак који подстиче размишљање и развија осећај за боје подразумева захтеве који су нешто изнад могућности ученика (а који нису нереални ако се уведу на време и постепено). На пример, задатак у коме се од ученика тражи да користе само три или само две омиљене боје.

Када је реч о рециклажи, потребно је осмислити активности које су припрема за оно што ће се учити у старијим разредима, што не значи да ученици не треба да добију једноставне информације. Важно је да знају да могу да преобликују материјал и предмете које желе да баце. На пример, амбалажу, поломљене или покварене играчке, остатке тканина... На тај начин се штеди, па се и неке књиге и свеске праве од старог (рециклираног) папира. То је довољно информација за овај разред.

Активности као што су цртање, вајање и сликање нису везане само за вежбање ликовних техника, већ много већи значај имају комуникација и креативност. Ученици кроз ликовни рад саопштавају своје идеје, расположења, размишљања, замишљања, емоције... Наставник планира мотивациони разговор који подстиче изражавање. Новина у програму су информације које до сада нису плански коришћене као мотивациони садржај, а препоручене су да би се ефикасније омогућило стицање општих компетенција. Такав садржај су уметничка дела, укључујући и она која ученици овог узраста не разумеју (на пример, дела Умберта Бочонија, Пабла Пикаса, Пола Сезана, Стојана Ћелића, Марка Шагала, Василија Кандинског...). Када се уметничка дела користе као мотивациони садржај, важно је одабрати одговарајућу методу/технику да би се подстакао развој креативности, а избегло имитирање.

На пример, наставник не показује ученицима репродукцију уметничког дела, већ само један њен део (остало је прекривено), а на основу видљивог дела се не може наслутити како изгледа целина. Од ученика се тражи да „доврше" дело, свако како жели. По завршетку рада ученици пореде своја решења, као и своје радове са оригиналним делом (наставник показује целу композицију). Важно је пронаћи дело које ученици не могу да виде у уџбенику. Поступак прати и одговарајући разговор, ученици треба да схвате да циљ задатка није да погађају тачан одговор, већ да креирају оригиналан рад. Ово је само једна од бројних могућности, од наставника се очекује да осмисли и друге. И за ученике националних мањина, који треба да упознају сопствено уметничко наслеђе, веома је важно да не буду оптерећени сувопарним излагањем и захтевом да меморишу податке или анализирају дело. У првом циклусу се сва уметничка дела и споменици културе користе као мотивација за стваралачки рад, а ученици ће лакше упамтити уметнике и њихова дела, ако се са тим делима повежу кроз неку занимљиву активност или задатак.

Споразумевање

У овој целини су предложени садржаји који се односе на читање (разумевање) информација, у првом реду визуелних, односно слике у најширем значењу (рекламе, илустрације у уџбеницима и дечјим часописима, изрази лица...) и различите начине споразумевања. Наставник бира активности и садржаје, водећи рачуна о томе да ће се ученици континуирано оспособљавати за читање визуелних информација, од првог разреда до краја основне школе. У првом разреду ученици треба да стекну свест о томе да се разне (и важне) поруке не преносе само говором и реченицом, већ и звуком (на пример, школско звоно), бојом (семафор), сложеним сликама, музиком, мимиком, гестом... Сложене приче у сликама (стрип, цртани филм) тумаче се на интегрисаним часовима предмета ликовна култура и српски језик, односно матерњи језик. Када је реч о графичким знацима (слово, цифра, нота) корисно је задати ученицима да украшавају одабрани знак. На тај начин се уводе у калиграфију и појмове које ће ближе упознати у старијим разредима. Активности везане за традицију и украшавање смишља наставник, у зависности од празника/свечаности. Игра Ледена краљица, као и пантомима су погодан увод у перформанс, који ће се радити и у наредним разредима. Није пожељно да се невербално споразумевање замени другим активностима (на пример, обликовањем сценографије за школску приредбу или за луткарско позориште), зато што су ове активности важне за развој, а помажу да се повучени ученици активирају. Невербално изражавање може да се учи на интегрисаним часовима предмета ликовна култура и физичко и здравствено васпитање (једна од бројних активности је обликовање слова и бројева телом).

фонд часова: 36

Број теме	Назив теме	Циљ/ исходи	Наставна јединица	Тип часа	Укупан број часова	Време реализације по месецима
1.	ОБЛИЦИ ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ	одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни црта на различитим подлогама и форматима папира користи материјал и прибор у складу са инструкцијама обликује једноставне фигуре од меког материјала преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену	Уводни час – упознавање са предметом	обрада	16	IX, X, XI, XII
			Облици	обрада		
			Целина – део;велико – мало	обрада		
			Високо – ниско; широко – уско; дуго – кратко	обрада		
			Светло и тамно	обрада		
			Светло и сенка	обрада		
			Обојено – безбојно	обрада		
			Обојено – безбојно	утврђивање		
			Меко–тврдо; глатко – храпаво	утврђивање		
			Додир	обрада		
			Додир	утврђивање		

			Положај облика:усправно, положено, косо	обрада		
			Гдејешта	утврђивање		
			Кретањеоблика	обрада		
			Удаљеност облика	утврђивање		
			У светуоблика	утврђивање		
2.	ЛИНИЈЕ И ОБЛИЦИ ОКО НАС ОБЛИКОВАЊЕ	пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима црта на различитим подлогама и форматима папира гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/-ла жељени тон обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира	Линије	обрада	10	I, II,III
			Линијамаградимо цртеж	утврђивање		
			Обликовањеслике	обрада		
			Обликовањескулптуре	обрада		
			Скулптуре од различитих материјала; спајање материјала	утврђивање		

		одређене производе разматра, у групи, како је учио/-ла о облицима и где та знања примењује искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно	Стварањеновихпредмета	утврђивање		
			Стварање нових предмета – групни рад	утврђивање		
			Обликовање	утврђивање		
			Стварањеобликабојом	утврђивање		
			Обликовањескулптуре– групнирад	утврђивање		
3.	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука повеже одабрану установу културе са њеном наменом поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе	Споразумевање; знаци	обрада	6	IV, V
			Илустрације	обрада		
			Низови –стрип, цртанифилм	обрада		
			Визуелнепоруке	утврђивање		
			Традицијаукрашавања	утврђивање		

			Споразумевање–систематизација	утврђивање		
4.	ПРОСТОР ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ	опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења користи материјал и прибор у складу са инструкцијама	Простор	обрада	4	V, VI
			Уметничказанимања	обрада		
			Установекултуре	утврђивање		
			Позориште	утврђивање		
			укупно 36			

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји(бројалице, песме, ритмички аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник реализује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композицији која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Слушање музике,

- Извођење музике,

- Музичко стваралаштво.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај, богат телесни доживљај и мисаону активност. Циљ наставног процеса у области слушања музике је да код ученика развије капацит пажње и способност активног слушања (са задатком) чиме се развија и музичка меморија, те не треба инсистирати на памћењу, а поготово не на провери слушаних дела.

Уколико наставник у вези са слушаним делом, обезбеди квалитетно искуство ученику ученик ће се сам вратити на то дело и временом бити у стању да га препозна. Зато је од велике важности припрема наставника за ову активност у оквиру које ученицима треба да се укаже на релевантне изражајне елементе којима је остварен музички израз.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика.

Методички приступ процесу слушања музике треба да буде усмерен на ученичко откривање, тј. препознавање изражајних елемената. Ученици могу препознати изражајне елементе које им је наставник претходно представио и објаснио на начин сличан задатку који ће им потом поставити.

На пример:

Наставник одабере одређену краћу музичку целину (нпр. Слон - Сен-Санса), исприча ученицима шта је инспирисало композитора да напише музичко дело и поведе кратак разговор о карактеристикама ове животиње (величина, тежина, начин кретања и сл.). Након што су заједно послушали музички пример, наставник треба да скрене пажњу на композиторов избор одређених музичких изражајних елемената у вези са карактеристикама животиње о којима су претходно причали (веза између темпа композиције и избора инструмента и слона као животиње; начин на који се мелодија креће и утисак о слону...). Важно је да при сваком обраћању пажње на поједини изражајни елемент, наставник пусти музички пример и укаже на одређене карактеристике у самом музичком току. Такође је потребно у вези са сваким изражајним елементом поставити питање какав би карактер музике био уколико би било који од ових изражајних елемената био другачији. Наставник може ученицима да (на духовити начин) демонстрира и ову ситуацију, а са циљем да увиде колико је битно пажљиво вајање сваког од изражајних елемената за целокупни музички карактер и сам музички доживљај.

Уколико се овакво демонстрационо слушање постави правилно, након неколико месеци, област слушања музике може да буде остваривана само путем аналитичког слушања музике, а да се наставник враћа и на демонстрационо у случајевима када жели да представи неки нови изражајни елемент музике.

У оквиру аналитичког слушања музике наставник пре пуштања композиције, ученицима задаје задатак да прво обрате пажњу на карактер слушаног примера и обавезно им понуди опције одговора, од којих је пар нетачно (омеђивање термина), попут: „борбени”, „смирени”, „разиграни” карактер. Следећи задатак би био (пре слушања) да им усмери пажњу на везу између темпа и описаног карактера дела (опет уз понуђење опције одговора); у наредном слушању ће размишљати о избору инструмента, па мелодији итд.

Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика, понављање и промена и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају

„константа” у процесу ученичке перцепције/перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Овако постављено слушање музике, које подстиче развој музичке пажње, способност праћења музичког тока са разумевањем и упознавање са изражајним елементима, који су у служби исказивања ’музичке поруке’ или комуникације, од суштинске је важности и за музичко извођење и музичко стваралаштво.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Химне Светосавска химна Државна химна Школска химна **Народне**

песме Ерско коло

Васино коло

Копа цура виноград Синоћ кад је пао мрак

Кад те видим на сокаку - старограда Ој Бадњаче, Бадњаче

Чаробна фрула - Бора Дугић

Песме за децу

Како се прелази улица - Бранко Милићевић Седмица - Миња Субота

Ивин воз - Влада и Гиле

Ал је леп овај свет - Стеван Ст. Мокрањац и Александар Корађ Учимо да бројимо - Бранко Милићевић

Слон лепотан Дондолан - Драган Лаковић Бубамара - Никола Вукомановић

Заклео се бумбар - Мирко Шоуц Страшан лав - С. Барић

Успорите поред школе - хор Чаролија Пажљивко - хор Чаролија

Другарство - Драган Лаковић

Све је пошло наопачке - Миодраг Илић-Бели Јануарске звезде - Миодраг Илић-Бели Успаванка за

Аћима - Миодраг Илић-Бели Успаванка - Бранко Милићевић

Најлепша мама на свету - Александар Корађ Пролеће у шуми - дечја песма из Финске Кад си

срећан - дечја песма

Деца су украс света - Миња Субота Лептирићу шаренићу - дечја песма Ишли смо у

Африку - Миња Субота

Нек свуд љубав сја - дечја песма из Белгије

Домаћи композитори

Медведова женидба - Л. Димитријевић Смејалица - Дејан Деспић

У Будиму граду - Стеван Ст. Мокрањац Песма о одјеку - Миодраг Илић-Бели **Страни**

композитори

Скерцандо - Карл Орф Радецки марш - Јохан Штраус Хумореска - Антоњин

Дворжак

Бумбаров лет - Николај Римски-Корсаков

Карневал животиња (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) - Камиј Сен-Санс Валцер, оп. 69 бр. 2 - Фредерик Шопен

Успаванка - Јоханес Брамс

Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле) - Чајковски Абецеда - Волфганг А. Моцарт

Пчелица - Франц Шуберт Менует, Ге-дур - Бах

Док месец сја - Жан Батист Лили Звончићи - Џејмс Пјерпонт ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче се и развијање личног стила изражавања. Циљ наставног процеса у области извођења музике је подстицање ученика да се музички изражавају и да истражују начине који су њима својствени. Мерило успеха је учешће и мотивисаност ученика.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела као и примереност узрасту ученика у односу на тематику, ритам, артикулацију мелодијских скокова и сл. При избору песама за певање, наставник увек треба да има у виду и гласовне могућности ученика.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за распевавање при чему посебно треба обратити пажњу на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Наставник увек треба да инсистира на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представљају основу за поставку музичке писмености (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа-плаво и сол- црвено). На овом нивоу моделе треба учити по слуху.

У настави музичке културе пожељно је повезивати покрет и певање кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум…). Наставник треба да укаже на повезаност тонске боје инструмента са музичким садржајем. На пример: „Ево већ нам трамвај стиже - цин, цин, цин” - триангл, „Кестен пада, ток, ток, ток...” - штапићи...

Примери ритмичке пратње могу бити:

- извођење пулса (проток основних ритмичких јединица),

- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница” ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима - бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту.

- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин”, „ток, ток, ток”, „трас”, „бум”...).

У извођењу ритмичких аранжмана довољно је одељење поделити у две групе. На овом нивоу не треба залазити у објашњавање појмова.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ

Химне

Државна химна Светосавска химна Школска химна **Народне песме**

На крај села жута кућа Ми идемо преко поља Игра коло

Ја посејах лан Јеж

Ситна је киша падала Божић, Божић благи дан **Дечје песме**

Коњ има чет’ри ноге - Зорислава М. Васиљевић Петлић - Емил Главник

Зец копа репу - Зорислава М. Васиљевић Пекарчић - Љ. Шкарица

Јежева успаванка - Никола Вукомановић Саобраћајац - Надежда Хиба Рођенданска песма

непознати аутор Авантуре малога Ју Ју - Петар Бергамо Ау, што је школа згодна - Миња

- Субота Није лако бубамарцу - Арсен Дедић Брате Иво - непознати аутор

Буквари - Божидар Станчић Ускршња песма - Светлана Милић Ивин воз - Александар

Кораћ

Звук и тон - Зорислава М. Васиљевић Телефонијада - Јован Адамов

Деда Мразе, не скрећи са стазе - Александар Кораћ

Први снег - Божидар Станчић Пада снежак - Станко Коруновић **Музичке игре**

Рибар - Владимир Томерлин

Иде маца поред тебе - Зорислава М. Васиљевић Зец и репа - Зорислава М. Васиљевић

Песма у колу - словачка народна песма Берем, берем грожђе

Васино коло Медвед бере јагоде Коларићу панићу

Плива патка преко Саве Дуње ранке

Бројалице

Мачка

Ишо меда у дућан Лептир и цвет

Два се петла побише Еци пеци пец

Ен тен тини Ко ко ко ко да Ластавица Бумбари Дечак и птица

Свирање на дечјим инструментима

Иде мали меца - Д. Марковић

Пада Снежак - Станиша Коруновић Ен тен тини

Боц, боц иглицама

На крај села жута кућа Плива патка преко Саве Пишем, пишем петнаест

Магарац и кукавица **Модели**

Добро јутро, добар дан - Татјана Дробни Ресаво, водо ладна

Ми идемо преко поља

Фабрика бомбона - Мирјана Живковић Сол ми дај

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Наставник треба да подстиче ученике да импровизују и истражују начине на који могу да изразе кроз музику сопствену инспирацију.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику,

- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала,

- музичке импровизације,

- музичка питања и одговоре,

- компоновање мелодије на задати текст,

- илустрацију доживљаја музике,

- одабир познатог музичког у односу на литерарни садржај. МУЗИЧКИ БОНТОН

Музички бонтон чине правила прихватљивог понашања у различитим ситуацијама у домену музичке културе. Наставник треба да искористи сваку прилику у току слушања или извођења, да објасни ученицима како треба да се понашају, зашто и шта се од њих очекује. Да би ученици трајније прихватили и савладали ова правила када је у питању слушање музике, препоручљиво је да их наставник одведе на неки концерт (нпр. музичка школа), где ће им у контакту са живом музиком све бити много лакше да разумеју. Нека правила (тишина, аплауз при изласку извођача на бину и при завршетку концерта) ученици могу самостално применити а нека (изостанак аплауза између ставова музичког дела) могу применити уз помоћ наставника. Код извођења музике, правила понашања се могу најлакше објаснити у реализацији групног извођења а нарочито хора (међусобно слушање извођача, музички дијалог, одсуство причања...)

УТИЦАЈ МУЗИКЕ НА ЗДРАВЉЕ

Квалитетна настава музичке културе подразумева и потребу да се у савременим условима и организацији живота (присуство буке и тенденција њеног повећања) ученицима скрене пажња на штетан утицај прегласне музике на здравље, физиолошки и психолошки одговор, односно реакцију организма на такву музику и директну рефлексију на квалитет музичког дела које се слуша.

ПРОЦЕС ВРЕДНОВАЊА

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања, у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, из ученикове перспективе, оне могу превродити.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције/аперцепције и начин размишљања приликом слушања.

Када је у питању вредновање области Музичко извођење и стваралаштво, ученичка постигнућа треба вредновати у смислу изражајног и стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичком живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике.

Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

У смислу активности, постигнућа ученика треба проценити на основу ученикового контакта са музиком и то:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.
5. начин размишљања и ставов

Исходи	Ред. број	Наставна тема	Број часова		
			Обрада	Утврђивање	Укупно
објасни својим речимаутиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на телои зашто је тишина важна; разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе; препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу; повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела; поштује договорена правила понашања при слушању музике; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; изговара у ритму уз покрет бројалице; пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; пева по слуху уз покрет народне песме,	1.	Слушање музике (знање и разумевање,музичко извођење,музичко стваралаштво,слушање музике)	8	4	12
	2.	Извођење музике-певање и свирање (знање и разумевање,музичко извођење,музичко стваралаштво,слушање музике)	10	3	13
	3.	Музичко стваралаштво (знање и разумевање,музичко извођење музичко стваралаштво,слушање музике)	8	3	11

музичке игре; примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; свира по слуху звучне ономатопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења; учествује у школским приредбама и манифестацијама; направи дечје ритмичке инструменте; ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на крађи задати текст; изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај.					
Укупно часова			26	10	36

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм грађанског васпитања, у првом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале што значи да су садржаји у сва четири разреда дати у областима Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам. Тематске области се спирално развијају, односно садржаји се из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију која ће се доследно развијати у свим разредима и кроз све садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и другим исходима који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Област демократско друштво је конципирана аналогно предмету свет око нас где се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и у више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да си и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Како је грађанско васпитање изборни програм, дешава се да се реализује у целом или у делу одељења, мада се често реализује и у групи састављеној од ученика из више одељења и зато се алтернативно користе оба израза одељење/група. Уколико је рад у групи потребно је уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Оцењивање ученика у грађанском васпитању је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима блиско јер се описно оцењују из свих предмета.

Исходи: По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	Ред. Број	Наставна тема	Број часова			
			Обрада	Вежбање	Утврђивање	Укупно
наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; се понаша на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; препозна код себе и других основна осећања;	1.	Људска права Ја и други у одељењу	8	7		15

препознајепримерепоштовања и кршењаправадетета у свомокружењу, причама, филмовима; преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву; тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права;						
сарађује и преузимаразличитеулоге у групи/тиму; седоговара и одлучује у доношењуодељењскихправила и дасепонаша у складусањима; својимречимаобразложинеопходност правила која регулишу живот у заједници; препознадобрестранесвогодељења и оноштобитребалопроменити/побољшати;	2.	Демократско друштво Одељење/група као заједница	3	5	1	9
разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима; комуницира слушајући саговорника и тражиобјашњењеоногаштонеразуме; слободно износи мишљење, образлаже идеје и прихвата да други могу имати другачије мишљење;	3.	Процеси у савременом свету Комуникација и сарадња	1	3	1	5
заједносавршњацима и наставникомучествује у решавањупроблема у одељењу; учествује у израдипланајединаставнеакције; садругимученицимаизводи и документујеједноставнуакцију; доприносипромоцијиакције; најединаставанначинвреднујеизведенуакцију.	4.	Грађански активизам Акција одељења/групе			7	7
Укупно часова						36

ВЕРСКА НАСТАВА

Кроз верску наставу младима у нашој земљи пружа се прилика да се равноправно укључе у цивилизацијски ток европске заједнице народа, као и да га обогате сведочењем сопствене вере, предања и стваралачког надахнућа.

На часовима верске наставе ученици ће, у складу са узрастом, стећи могућности да:

упознају себе и заволе оно што је њихово. како би умели да воле друге;

чују одговоре на питања о смислу постојања човека и света, људској слободи, животу у заједници (породици, држави), односу са природом која нас окружује;

усвоје дух међусобног поштовања и љубави, солидарности и толеранције;

боље савладају друге наставне предмете: историју, филозофију, психологију, социологију...

разумеју сликарсто, музику, књижевност, уметност уопште, која је незамислива без религијских темеља и садржаја;

развију осећање одговорности према природи, која није створена да бисмо од ње узимали безобзирно, користољубиво и нарушавајући хармонију, него је као дар Божији намењена вечности;спознају да сваки човек, поред мноштва права, уколико жели да буде срећан има и одговорности.

Циљеви и задаци православног катихизиса:

Циљ: прихватање да је постојње израз заједништва личности а да постоји само у заједници слободе са другом личношћу.

Исходи:

Ученик ће:

уочити да се кроз слободни однос љубави према некоме или нечему тај неко или нешто конкретизују, односно да поседују за нас јединствено непоновљиво;

уочити да љубав човека према другим људима и природи њима даје непоновљиву вредност и постијање;

уочити да од онога кога заволимо зависи зависи зависи и наше постојање;

препозвати да је човек икона Божија управо због тога што може да друга бића чини непоновљивим.

Садржаји програма:

човек је икона божија (човек има свијства да љубављу чини нешто да постоји, слично као што то може Бог);

Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав),

Човек као биће заједнице;

Бог је из љубави створио свет заједно са Сином и Духом;

Исус Христос је посредник између Бога и створене природе;

Црква је заједница свих људи и целе породице кроз Христа са Богом

Православна иконографија показује свет и човека у заједници са Богом.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NACIONALE

Noţiuni cheie: inițierea cititului și scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

DOMENII TEMATICE ÎN ÎNSUŞIREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale primului ciclu al şcolii elementare. Autorii de manuale şi profesorii le abordează în conformitate cu cerinţele programei, vârsta, cunoştinţele anterioare de limba română şi interesele elevilor.

- Identitatea personală
- Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
- Caracteristici geografice
- Locuirea - forme, obiceiuri

- Lumea vie - natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă
- Timpul - experienţa şi situarea în timp (trecut - prezent - viitor)
- Școala şi viaţa şcolară
- Tinerii - viaţa copiilor şi a tineretului
- Sănătatea şi igiena
- Emoţiile (dragostea faţă de familie, colegi, prieteni)
- Mijloacele de transport
- Condiţiile meteorologice
- Arta pentru copii (în special literatura modernă pentru copii, cântece tradiţionale ocazionale şi cântece moderne- contemporane)
- Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)

- Timpul liber - distracţia, divertismentul, hobby-urile
- Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice
- Călătoriile
- Moda şi îmbrăcămintea
- Sportul
- Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară pentru învăţarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa şcolară sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, parţial şi cea non-verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei şcolare o deţin funcţiile comunicative (de ex. să ştie formulele de salutare, să se prezinte pe sine şi pe alţii, să ofere informaţii de bază despre el însuşi, să ofere şi să ceară informaţii de bază despre alţii, să înţeleagă şi să dea instrucţii simple şi ordine, să facă apel / să invite şi să răspundă la apelul / invitaţia de a participa la un joc comun, să adreseze o cerere, să-şi exprime recunoştinţa, planurile, intenţiile, acceptarea, opunerea, plăcerea, refuzul, dorinţele, necesităţile etc.). Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite activităţile de limbă prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a doua, semestrul al doilea), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

În învăţarea prin comunicare limba este considerată mijloc de comunicare. De aceea, programa este axată pe finalităţile care indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să realizeze în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

- limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;
- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;

- este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

- cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;

- pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;

- profesorul transmite elevilor cunoştinţe privind legile comunicării orale şi scrise (din clasa a doua) şi reciprocitatea dintre ele;

- toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele categorii:

- însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;

- conceperea programei şcolare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;

- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;

- elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la viaţa socială;

- materialele didactice reprezintă una din sursele de activităţi şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;

- sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

- lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.);

- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici / activităţi

În timpul orei se recomandă alternarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau de pe înregistrările audio (ascultă, scrie - din clasa a doua, uneşte, determină, găseşte şi activităţile legate de activitatea în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul etc.)

Lucru în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.) Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare (după instrucţiile profesorului sau de pe înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de introducere, de dezvoltare a atenţiei şi concentrării, de întărire a motivaţiei, de introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...). Rezolvarea ”problemelor actuale” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestări).

STRATEGII PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-a ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi a II-a ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte limba maternă - copilul foloseşte limba exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Avantajele învăţării limbilor la această vârstă sunt multiple:

- neurofiziologice: elasticitatea excepţională a creierului permite însuşirea mai uşoară a elementelor fonetice, a accentului, a pronunţiei, a intonării, precum şi a modelelor de sintaxă;

- psihologice: la elev se dezvoltă motivaţia deoarece nu simte frica de greşeli atunci când foloseşte altă limbă, acceptă cu uşurinţă jocul şi se încadrează cu uşurinţă mai mare în grup;

- educative: învăţarea unei limbi noi influenţează pozitiv dezvoltarea cognitivă a copilului şi acceptarea unei alte limbi mai diferită.

Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile se operaţionalizează prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii în clasa întâi şi în primul semestru al clasei a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea (în al doilea semestru al clasei a doua fac cunoştinţă cu literele alfabetului român), dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutarea profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe şi corecteze mai târziu.

Următorul pas, asupra căruia trebuie de asemenea insistat de la începutul învăţării limbii române, este aşa-numita ”limbă a clasei”. Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune ascultă, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română.

Pe lângă aceste forme spontane de învăţare, trebuie introduse şi conţinuturi de limbă care nu fac parte din interacţiunea obişnuită la oră. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere şi toate celelalte materiale disponibile. Pentru însuşirea acestor conţinuturi, este necesar să se insiste asupra activităţilor de comunicare în grup. La această vârstă, se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată, deoarece acestea sunt conţinuturi care nu reprezintă ”limba clasei” şi nu se repetă la fiecare oră. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă, fapt care asigură obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca să se asigure elevilor însuşirea funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că unele conţinuturi lingvistice sunt propuse ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. Cu ocazia planificării activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite - cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de iniţiere, prin ascultarea poeziilor de pe un CD sau de pe Internet, ceea ce ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi de memorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se

prezintă elevilor o anumită noţiune - când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive - părţi ale corpului, animale, jucării ...; verbe - a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect ...; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente - fericit, trist, flămând, însetoşat ...

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5-7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru ”imitare”) sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi - simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie - şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice şi muzicale permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie" folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

- elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

- elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune gândită în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare

- cognitive, comunicative şi sociale;

- toţi pot să participe - fiecare îşi are un rol pe care îl poate "duce la bun sfârşit" şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

- sunt potrivite pentru toate modurile de învăţare - pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

- avansează motivaţia şi încrederea în sine;

- sunt orientate spre elev - profesorul are un rol mai puţin dominant;

- dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt activităţi opţionale în clasa a doua. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel de bază (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie competenţa interculturală, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa

interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul,

interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statusul limbii şi anul de învăţare.

FINALITĂȚI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	FUNCȚIILE COMUNICATIVE	ACTIVITĂȚI LINGVISTICE (în funcții comunicative) Conținuturi de limbă	Број часова по теми	обрада	Остали типови часова
– să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; – să se prezinte pe sine şi pe alţii; – să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele; – să înţeleagă instrucţiunile şi ordinul scurt şi simplu şi să răspundă	**1.SALUTAREA**	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contacului la întâlnire. **Conţinuturi** *Salut! Ce faci? Bună ziua, ce faceți? Mulțumesc,bine! Bună dimineața! Bună seara! Noapte bună!* *Bună ziua, Domnule. La revedere, Doamnă. Pe mâine.* Întrebare prin intonaţie. **Conţinuturi (inter) culturale:** Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.	3	2	1
	2.PREZENTAREA PE SINE , ȘI PE ALȚII, OFERIEA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE,	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente. **Conţinuturi** *Mă cheamă Maria.Pe tine cum te cheamă? (care este numele tău?) Eu am șapte ani. Tu câțio ani ai? Cine este acesta/ aceasta? Este colegul meu/ sora mea/ tatăl meu. Pe el îl cheamă*	5	3	2

cerinţelor; – să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple; – să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta; – să adreseze apel privind o activitate comună; – să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să răspundă la ele; – să adreseze cereri scurte şi simple; – să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple; – să înţeleagă	**OFERIREA ŞI CEREREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢI**	*Petru.* Pronumele personale în funcţie de subiect. Pronumele posesiv (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Cuvinte interogative (*cum, cine, care, cât*). Numeralele cardinale de la 1 la 10. Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.* **Conţinuturi (inter)culturale:** Recunoaşterea celor mai simple asemănări şi diferenţe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă.			
	3.ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINNELOR SIMPLE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă – indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.). **Conţinuturi** *Cine este absent? Cine nu este prezent?* *Este clar? Eu nu înțeleg. Ascultați! Răspundeți! Priviți! Căutați! Găsiți!Desenați! Colorați! Deschideți/ închideți cărțile. Spălați-vă pe mâini. Foarte bine!* *Este perfect! Ați terminat?* *Eu am terminat. Cine știe? Eu știu. Liniște, vă rog! Ridicați-vă! Așezați-vă! Vino latablă! Te rog, dă-mi cartea ta.* Imperativul verbelor frecvente.	7	3	4

formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele; – să adreseze felicitări simple; – să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; – să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor; – să descrie fiinţe, obiecte şi locuri folosind instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri cotidiene cu		**Conţinuturi (inter) culturale:** Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.			
	4.APELUL/INVITAȚIA ȘI REACȚIONAREA LA APELUL/ INVITAȚIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂȚILE COMUNE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţile comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii. **Conţinuturi** *Ne vom juca în curte? Vino la mine. Vrei să te joci cu mine?* *Da, super! Din păcate, nu pot.* *Te invit la ziua mea de naștere.* Imperativul verbelor frecvente. Întrebare prin intonare. Negaţia *nu*. **Conţinuturi (inter)culturale:** Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, la aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.	3	2	1
	5.EXPRIMAREA CERERII, MULȚUMIRII ȘI SCUZEI	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei. **Conţinuturi**	2	1	1

privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să reacţioneze la ele; – să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple; – să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu – să înţeleagă		*Doamnă / Domnule, pot să ies? Vrei să îmi dai numărul tău? Uite. Mulțumesc! Te rog.* *Aș vrea să cânt. Puteți să repetați, vă rog? Din păcate, tu nu poți.* Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş vrea...).* **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile comunicării politicoase			
	6.ELICITAREA	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale. **Conţinuturi** *La mulți ani! Anul Nou fericit!* *Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Mulțumesc, la fel!* Adjectivele (*fericit, fericită*). Propoziţiile exclamative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionale.	10	5	5
	7.DESCRIEREA FINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, formă, dimensiuni şi alte caracteristici simple, descrierea	8	4	4

enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele;– să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a plăcerii / dezgustului şi să reacţioneze la ele	**ŞI FENOMENELOR**	oral㠄, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor. **Conţinuturi** *Papagalul meu se numește Pepe. El este verde cu roșu. Pe păpușa mea o cheamă Simina. Ea are ochii negri. Câinele este mare și negru. Școala mea este mare. De ce culoare este? Există un balon roșu și două baloane galbene.* Adjective calificative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat.			
	8.EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora. **Conţinuturi** *Aș vrea un suc de portocale, te rog / vă rog. Mi-e foame / mi-e sete / cald / frig. Brrrr!!! Nu, mulțumesc, nu mi-e foame. Sunt mulțumit/ă. El este bolnav. Mă doare capul. Poftă bună!* Politeţea exprimată prin condiţional (*aş dori...*) Negaţia (*nu*). Prezentul verbului a avea. **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile de comunicare politicoasă	3	2	1
	9.EXPRIMAREA POZIŢIEI	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi	7	4	3

	ÎN SPAŢIU	oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu. **Conţinuturi** *Această casă este mare. Pe stradă este o pisicuță. Cartea este pe bancă. Unde este balonul tău? Eu sunt la şcoală. Mă duc la grădina zoologică.* Articolul nehotărât (*un, o, nişte*). Prepoziţiile (*în, sub, pe*). Cuvinte interogative (*unde*) **Conţinuturi (inter)culturale:**Cultura locuirii: sat, oraş.			
	10. EXPRIMAREA APARŢINERII / NEAPARŢINERII ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă aparţinerea / neaparţinerea şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a aparţinerii / neaparţinerii şi posedării / neposedării. **Conţinuturi** *Este balonul meu. Nu este ghiozdanul meu. Este rochia ta? Al cui este stiloul? Eu am doi fraţi. Eu nu am soră.* Pronumele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Pronumele și adjectivele pronominale posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:**Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.	12	6	6

	11. EXPRIMAREA PLĂCERII / DEZGUSTULUI	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă plăcerea / neplăcerea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, plăcerii / neplăcerii. **Conţinuturi** *Bine. Eu sunt de acord. Mie îmi place ciocolata / muzica. Îmi place să desenez / să cânt. Îți place înghețata? Este bună. Mie nu îmi place.* Substantivele. Articolul hotărât (*-l, -le, -a, -i, -le*). Prezentul verbelor frecvente. Construcţii cu conjunctivul (*îmi place să*...). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Mâncarea şi băutura.	12	6	6
	УКУПАН БРОЈ ЧАСОВА		72	38	34

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета страни језик у првом циклусу основне школе усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане, делимично и оне невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (нпр. поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој игри; исказивање молби, захтева, захвалности, планова, намера, саглашавања, противљења, допадања, недопадања, жеља, потреба и сл.). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери реализације, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Комуникативна настава посматра језик као средство комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

- битно је значење језичке поруке;

- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног (од трећег разреда) кода и њиховог међусобног односа;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- наставни материјали представљају један од извора активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (запажање, анализа, закључивање итд.);

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши - од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних

новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и

мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих и писаних (од трећег разреда) материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик - дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Вишеструке су предности учења језика у овом узрасту (Титоне 1989)1:

- неурофизиолошке: изузетна пластичност мозга омогућава лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

- психолошке: код ученика се развија мотивација будући да не осећа страх од грешке приликом употребе новог језика, лако прихвата игру и спремније излаже пред групом;

- образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

Ранији почетак учења страног језика отвара пут за достизање виших нивоа језичке компетенције и развијање вишејезичности, који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима са другог говорног подручја. То ће, такође, пружити и бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога потребно је инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико се ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, то ће касније бити много теже променити.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани

„језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже слушај, пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику са тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и све друге расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. На овом узрасту се препоручују и активности усмене репродукције и контролисане продукције будући да су у питању садржаји који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа. На тај начин се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција са другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/ не воли да једе, итд; одговори на питања друга/другарице), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Потребно је оспособити ученике за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму са којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања активности имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице - делови тела, животиње, играчке..; глаголи - устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања - срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје 5 до 7 нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање") веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке - обичне плишане, прављене од чарапа или папира - и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);

- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;

- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;

- подижу мотивацију и самопоуздање;

- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;

- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају, на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

Разред: 1

Уџбеник и наставни материјали: New English Adventure Starter A, аудио CD, CD-Rom, DVD, постери, сликовне картице

БР.	НАСТАВНА ТЕМА (Комуникативне функције)	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој комуникацији:	МЕЂУПРЕДМЕТНА ПОВЕЗАНОСТ	Број часова по теми	Обрада	Остали типови
1	**Hello** **Поздрави** Поздрављање и представљање	*Hello! Goodbye! Yes. No.* *I'm (Ana). And you?* Основне боје: *blue, green, red, yellow, pink* Рецептивно: основни налози за рад у разреду *(Stand up. Come here. Listen. Look. Quiet, please. Sit down. What's this) Duck. What colour is it?)*	1.1.1. 1.1.2 1.1.3.	- поздраве и отпоздраве примењујући најједноставнија језичка средства; - представе себе - разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих	Грађанско васпитање, ликовна, музичка и драмска уметност	**7**	**3**	**4**

2	**My body** **Моје тело** Поздрављање; представљање себе и других; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; описивање живих бића	Делови тела: *body, feet, hands, head* Фразе: *My (body/feet)* Императив: *clap your hands, move your body, touch your head, stamp your feet* *right, left* Бројеви: 1-5 Рецептивно: *How many (monsters)? What colour is it? What number is missing? Who am I? Cut out. Today, it's story time! Girl. Boy. Go. Stop.*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.10.	- поздраве и отпоздраве примењујући најједноставнија језичка средства; - искажу бројеве од 1 до 5 - разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих - дају кратка и једноставна упутства и налоге	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик, математика	**7**	**3**	**4**

3	**My family** **Моја породица** Представљање себе и других, давање и тражење основних информација о себи и другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; исказивање извињења	Family: mum, dad, brother, sister, grandma, grandpa, friend Активности: jump, run, turn Придеви: big, small Фразе: Oh, no! Sorry. This is my family. Рецептивно: How many (brothers)? Who's this? Is he your brother? Who's missing? This is my (mum). Happy, sad, baby He's, she's Cut out. Налози за рад на часу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.2.1.	- представе себе и чланове породице - разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих - разумеју јасно постављена једноставна питања личне природе и одговоре на њих - дају једноставне налоге - искажу извињење на једноставан начин	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик, математика	**7**	**3**	**4**

4	**My classroom** **Моја учионица** Описивање предмета и места; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; давање и тражење основних информација о предметима; исказивање молбе и захвалности	Предмети у учионици: *Classroom, chair, pen, pencil, table, bag, book, crayon, rubber, board, carpet, desk* Фразе: *Pick up a (pen)! Point to a (chair)! What's in your bag? Your bag, please. A (red) (crayon) please. Here you are. Give/Show me your (book), please.Thank you. Thanks.* *a (green) (book), a (big) bag)* Рецептивно: налози у учионици, питања о предметима у учионици	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.2.1.	- упуте кратке и једноставне молбе - препознају и именују предмете из непосредног окружења - опишу предмете користећи једноставна језичка средства - разумеју кратке и једноставне молбе и реагују на њих	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик	**8**	**4**	**4**

5	**Animals** **Животиње** Описивање животиња; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; давање и тражење основних информација о животињама	Бројеви: 6-10 Животиње*: animals, , bird, cat, horse, rabbit, dog, fish, hamster, tortoise, puppies* Боје: *black, white* Фразе: *It's a (dog). How many? Let's go!* *A (big) (dog). A (pink) (rabbit).* Рецептивно: *These are dogs. How many (dogs)?*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.2.1.	- препознају и именују жива бића - разумеју једноставне описе живих бића - опишу жива бића користећи једноставна језичка средства - искажу бројеве од 1 до 10	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик, математика	**7**	**3**	**4**
6	**Happy Christmas** **Срећан Вожић** Честитање	Вокабулар и фразе везане за Божић: *bell, presents, star, stocking; Happy Christmas! Christmas card, Christmas tree, Father Christmas*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1.	- разумеју једноставно исказане честитке и одговоре на њих - упуте једноставне честитке	Верска настава, грађанско васпитање, српски језик, ликовна, музичка и драмска уметност	**2**	**0,5**	**1,5**

7	**The sea** **Море** Давање и тражење основних информација о другима; описивање живих бића; исказивање осећања	*Sea animals: fish, crab, octopus, seahorse, starfish, shell, turtle* *brown, grey, orange, purple* *happy, sad, beach, clean, dirty* *I'm (happy). We are happy in the sea. It's (purple). It's (clean).* Рецептивно: питања о живим бићима	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.2.1. 1.2.4.	- опишу жива бића користећи једноставна језичка средства - разумеју и искажу основна осећања кратким и једноставним језичким средствима	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик	**7**	**3**	**4**
8	**Happy Easter!** **Срећан Ускрс!** Честитање	*Easter, basket, chic, egg, rabbit*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1.	- разумеју једноставно исказане честитке и одговоре на њих - упуте једноставне честитке	Верска настава, грађанско васпитање, српски језик, ликовна, музичка и драмска уметност	**2**	**0,5**	**1,5**

9	**Toys** Изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања; честитање; описивање предмета; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	*Toys: ball, boat, doll, teddy bear, car, kite, train, yo-yo.* *old, new* *It's a (doll). I've got a (car). I've got a (red) (car). Let's fly! Let's play! Let's sing! Cool! Super! Great! Ok. Sorry, I can't. Happy Birthday! It's new. It's old.* Рецептивно: питања у вези с предметима, играчке. Налози за рад на часу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.2.1. 1.2.4.	- разумеју једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагују на њих - траже и дају једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање - разумеју позив и реагују на њега - упуте позив на заједничку активност	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик	**8**	**3**	**5**
10	**Food** **Храна** Изражавање допадања и недопадања	*Food: cakes, cheese, chicken, milk, apples, bananas, oranges, pears, bread, eggs, juice, carrots, tomatoes* *yum, yuck* Фразе: *I don't like (eggs). I like (milk); good for me*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.14. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1.	- разуме једноставне исказе за изражавање допадања и недопадања и реагује на њих - тражи мишљење и изражава допадање и недопадање једноставним језичким средствима	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик	**7**	**3**	**4**

11	**Mum and Dad's Day** **Дан маме и тате** Исказивање потреба, осета и осећања; нуђење и захваљивање	*Card, flower* *Hurray for (Dad)! A flower for you.* *I'm happy/sad, I'm, hungry/thirsty Are you (hungry)?Here's a sandwich for you. Thank you.*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1.	- разумеју свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагују на њих - изразе основне потребе, осете и осећања - понуде храну/ пиће и реагују на понуду	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик	**2**	**1**	**1**

12	**My holiday** **Мој одмор** Описивање живих бића, предмета, места и појава; исказивање поседовања и непоседовања; исказивање положаја у простору	*Holidays: beach, sandcastle, sea, lake, mountains* *Delicious, picnic* *How many (starfish)? What is it? What colour is it? Does (Mickey) like the beach?* *I've got a (big ball). We've got (oranges).* *Where's the (blue boat)? It's on the shelf (between ... and ... / near ... / under ... / in ...)* *Where's (my dad)? He's by the sea (in the mountains, by the lake, on the beach)*	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.22. 1.1.11. 1.2.1. 1.2.4.	- разумеју једноставне описе живих бића, предмета и места - описују жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства - дају једноставне исказе о поседовању /непоседовању - разумеју једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих - траже и пружају кратка и једноставна обавештења о положају у простору	Грађанско васпитање, свет око нас, ликовна, музичка и драмска уметност, српски језик, математика	**8**	**3**	**5**
Укупан број часова						**72**	**30**	**42**

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи - глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе могуће је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика, укључујући и могућност да само наставник располаже дигиталним уређајем. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје (рачунаре, таблете, мобилне телефоне, роботе и друге физичке дигиталне уређаје...), ученици треба да их користе на начин који директно доприноси остваривања дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима да увиде да технологија није свима једнако доступна, те да немогућност приступа технологији може да угрози одређене групе или појединце у друштву. Отуда је неопходно да наставник, пре него што планира конкретне активности учења, уочи постојање ученика који би, због ограниченог приступа технологији, могли да буду искључени или у неповољном положају. На пример, ако наставник предвиђа коришћење апликације на таблету или мобилном телефону, он мора да буде сигуран да те активности нису неповољне за ученике који немају приступ таквој технологији код куће. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе. Значајно је и да наставник упозна ученике са стереотипом да је бављењем информатиком и програмирањем поље рада резервисано за мушку популацију и да га демантује кроз навођење адекватних примера (Ада Лавлејс и сл.).

Дигитално друштво

Наставник треба да креира образовну ситуацију у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих - код куће, у школи, дому здравља, продавници, на паркингу, улици. Наставник не сме да инсистира на дефинисању дигиталног уређаја. Он треба да има у виду да рачунари данас имају различите појавне облике. Десктоп, лаптоп или таблет јесу рачунари, али то је и телефон, као и нека савремена играчка, фрижидер, клима уређај, веш-машина. Отуда термин рачунар (енгл. computer) није довољан, те користимо термин дигитални уређај.

Ученике треба подстицати да поделе са вршњацима животне ситуације које су их уверile у корисност дигиталних уређаја, тј. опишу како родитељи: плаћају рачуне од куће (без чекања у реду, у време када им је згодно, чак и ноћу), како проналазе информације које су им потребне (радно време продавнице, временску прогнозу, читају новине и сл.), користе навигацију...

Наставник треба да створи услове за хеуристички разговор постављајући питања: Некада није било рачунара. И тада су лекари лечили људе. Сада лекари користе дигитални уређај. Зашто? (Повезивањем рачунара, систем здравствене заштите обезбеђује да ажурни подаци о здравственом стању пацијента буду доступни не само једном лекару, већ свим лекарима укљученим у његово лечење. Не постоји потреба ни за издавањем папирних рецепата за лекове. Тиме се смањују трошкови и обезбеђује правовремено издавање лекова пацијентима којима су потребни, као и штити животна средина); Како ради касир у продавници? Да ли укуцава цену производа? Како је употребом дигиталног уређаја унапређен његов рад? (Скенирајући бар- кодове, касир ради брже, производи које су купци купили нису више на стању у продавници, менаџер продавнице зна шта треба набавити, а шта не); Наставници су подучавали децу и пре рачунара. Сада користе дигитални уређај. Зашто? (Некада су наставници уписивали оцене у папирни дневник. Сада користе електронски дневник. Коришћењем електронског дневника наставник омогућава да родитељи лако могу да прате оцене своје деце, да правовремено виде коментаре наставника и васпитно делују.)

Како би створио услове да ученици упореде начине креативног изражавања у ликовној уметности (вајарство) са дигиталним уређајима и без њих, наставник треба да омогући ученицима да, на часу, вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Током часа, наставник треба да прикаже ученицима видео-запис дигиталног вајања истог јунака, у 3D програму и са ученицима извршити поређење вајања и дигиталног вајања.

Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника наставник треба да спроводи планирано, у више наврата, у ситуацијама када дигитални уџбеник пружа могућности које премашују традиционални и доприноси разумевању наставног садржаја различитих предмета, те конструкцији и функционализацији знања. На часовима наставник треба да омогући ученицима да искажу своје виђење предности и мана дигиталних уџбеника. Ако ученици користе дигиталне уџбенике различитих издавача, добро би било да наставник подстакне ученике да упореде платформе и укажу на различите добробити сваке од њих. Ученици треба да решавају тестове у уџбеницима и играју образовне игре, а све у контексту конструкције конкретних знања и јачања дигиталне компетенције.

Питања попут: Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? Који дигитални уређаји су „паметни" и има ли, уопште простора да, у овом контексту, говоримо о памети? наставник треба да постави ученицима и омогући им да поделе своја искуства када су у питању видови комуникације са дигиталним уређајима и без њих. У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. (Комуникација лицем у лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун). Да ли је то случај и са таблетом? За комуникацију помоћу таблета неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Наставник треба да упозна ученике са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима- уређај).)

Ако могућности локалне средине дозвољавају, наставник треба да одведе ученике у музеј, у осмишљену туру која им пружа прилику за уметнички доживљај и учење. У учионици, наставник треба да демонстрира ученицима виртуелну посету неком од најзначајнијих светских музеја/галерија и подстакне их на размишљање о условима који су били потребни да би се приказана установа културе посетила. Оно што ученици треба да схвате јесте да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како би повећали (створили нове) прилике за учење и искуства из области науке, културе и уметности.

Посебно је значајно да наставник, пре екскурзије или наставе у природи, употреби неку од постојећих веб-презентација (http://viminacium.org.rs/izlozbe/viminacium-virtual-tour/) или апликација и, виртуелно, упозна ученике са местима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо.

О доживљају ученика треба продискутовати након повратка у школу. (Дигитални уређаји и интернет омогућавају приступ најзначајнијим достигнућима културе и науке без изласка из учионице. Њиховим коришћењем, повећава се доступност светске културне баштине. Нације производе бројне дигиталне производе да би промовисале сопствену културу и показале своја достигнућа. Да ли и ми треба о томе да мислимо и на томе да радимо и, да бисмо исто постигли, која знања треба да имамо, завршна су питања за ученике.)

Препоручени број часова је 18.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Наставник треба да иницира хеуристички разговор - какав је начин живота савременог човека? Колико се крећемо, каквим се активностима бавимо? Указати на чињеницу да се број занимања у којима је дигитални уређај доминантно средство за рад непрестано увећава и да отуда потиче потреба да негујемо здраве навике када је употреба дигиталних уређаја у питању. Нагласити да проблеми који настају са видом и коштано- мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса. Своју тврдњу треба да подупре нпр. приказивањем видео- записа http://bit.ly/KibernetskiPoremecaj.

Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље. Добро би било и да заједно излистају неке од здравствених ризика, разговарају о дужини утрошеног времена испред екрана, направе одговарајући постер и окаче га у учионици.

Правилно одлагање електронског отпада важно је питање за очување здраве животне средине. Наставник може од ученика да тражи да разговарају са родитељима и пронађу електронски отпад који поседују у кући и, уколико постоје услови, организује акцију прикупљања тог отпада. Алтернатива је да наставници разредне наставе исте школе организују заједничку акцију прикупљања електронског отпада и, као госта-експерта, позову стручњака из агенције за уклањање и складиштење ове врсте отпада да одржи адекватно предавање ученицима. (У случају да у локалној средини не постоје услови за организацију оваквог догађаја, наставници би требало да се повежу са школама у којима се такве акције спроводе и, са својим ученицима. Уколико ни то није могуће реализовати, ученицима би требало приказати видео-снимак предавања стручњака.)

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео- записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету).

Крађа: http://bit.ly/Opljackani

Лажни идентитет: http://bit.ly/LazniIdentitet

Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Више информација о безбедном коришћењу интернета код деце узраста 4-8 година (стручне текстове, цртане филмове за децу, итд.) наставник може да пронађе на: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/.

Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба да помогне ученицима да формирају вредносне ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, наставник треба да подстакне ученике да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту:

1. родитељ/други законски заступник
2. наставник, педагог, психолог, директор
3. https://pametnoibezbedno.gov.rs/

Телефон: 19833

Форма: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijava-nelegalnog-sadrzaja/ Користан извор:

https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/lesson/putting-a-stop-to-online-meanness

Дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа.

Препоручени број часова је 8. Алгоритамски начин размишљања

Знања ученика и садржаје осталих обавезних предмета и изборних програма требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак - поступак који треба да анализирају и предложе кораке за његово спровођење (колут унапред, писање слова, низ сличица од којих треба сачинити причу, низ сличица међу којима има сувишних...). Наставник треба да уведе термин алгоритам и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка. Свако инсистирање на дефиницијама није прихватљиво.

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе које ученици треба да дешифрују и изврше предвиђени поступак. У другој фази, наставник треба ученицима да обезбеди упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак. Након успешне реализације задатка, наставник треба да им укаже да су били у ситуацији у којој се сваки дигитални уређај налази - извршава наредбе (упутства), не знајући са којим циљем, али ипак савршено тачно и на корист својим корисницима.

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу досезања предвиђеног исхода, најбоље је да наставник користи унапред програмираног робота или други физички дигитални уређај (попут микроконтролера) и демонстрира ученицима његово понашање. Уколико наставник располаже роботима или, за узраст ученика одговарајућим физичким дигиталним уређајима, препоручено је да и ученици искусе управљање њиховим понашањем, у складу са симболима исказаним алгоритмом. Ако су ученицима на располагању рачунари, рад у програму на адреси https://scratch.mit.edu/projects/19685257/ може да допринесе досезању дефинисаног исхода.

Препоручени број часова је 10.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

- самопроцена: програм наставе и учења очекује да ученици објасне нпр. начин функционисања једноставних алгоритама (укључујући и оне које су сами креирали), тестирају их, а затим откривају и исправљају грешке у њима. Неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

- вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене
- ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

- отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта. Питања која почињу са „Зашто” или „Како” посебно су корисна: Зашто није добро да чашу са слатким пићем држиш поред дигиталног уређаја? Како ради твој алгоритам? Зашто је потребно да водиш рачуна о дужини времена које проводиш у раду са дигиталним уређајем? итд.;

- Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	4	4	5	3	2						11	7	18
2.	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**						4	4				7	1	8
3.	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**							1	3	4	2	6	4	10
УКУПНО		4	4	5	3	2	4	5	3	4	2	24	12	36

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ
1.	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	• Компетенција за учење; • Дигитална компетенција; • Естетичка компетенција; • Рад с подацима и информацијама; • Сарадња.	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих; – наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова; – упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја; – упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих; – користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника); – упореди дигитални и папирни уџбеник; – упореди традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја; – наведе неке од карактеристика „паметног” дигиталног уређаја; – наведе на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине.
2.	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**	• Компетенција за учење; • Дигитална компетенција; • Одговоран однос према здрављу; • Одговоран однос према околини; • Рад с подацима и	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – наведе основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље; – наведе неке од здравствених ризика везаних за прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја; – доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине; – наброји основне податке о личности; – објасни зашто саопштавање података о личности представља

		информацијама; • Сарадња.	ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја; – именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; – наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их.
3.	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	• Компетенција за учење; • Дигитална компетенција; • Решавање проблема; • Рад с подацима и информацијама; • Естетичка компетенција; • Сарадња.	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – анализира једноставан познати поступак/активност и предлаже кораке за његово спровођење; – протумачи симболе познатог/договореног значења и спроведе поступак описан њима; – уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму), провери ваљаност свог решења и по потреби га поправи (самостално или сарадднички); – доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.

ДРУГИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у другом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура (у оквиру које уче и друго писмо - латиницу). Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност - 70 часова, Језик - 40 часова и Језичка култура 70 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима - природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за описмењавање/читање/разумевање/препричавање/тумачење; методе и поступци учења латиничког писма; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима. Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

- пријатељство (М. Антић: Тајна - Су Ју Ђин: Свитац тражи пријатеља - Феликс Салтен: Бамби (одломак по избору);

- породица (народне успаванке Мајка Јова у ружи родила/Санак иде низ улицу - Душан Радовић: Лепо је све што је мало, Мама - Григор Витез: Дохвати ми, тата, мјесец - Градимир Стојковић: Деда Милоје - Весна Видојевић Гајевић, Бркљача);

- ђачко доба (Драган Лукић: Школа - Мирослав Антић: Тајна - Александар Поповић: Два писма - Ана Миловановић: Слатка математика - Гвидо Тартаља: Оцене);

- хумор (народна песма: Да вам певам што истина није/Мишја моба - Душко Трифуновић: Два јарца - Бранко Ћопић: Огласи из Шумских новина (одломци) - Ђани Родари: Кад дедица не зна да прича приче - избор из

збирке песама Ма шта ми рече Љ. Ршумовића - избор песама Драгомира Ђорђевића);

- усамљеност и проблеми у одрастању (Гроздана Олујић: Шаренорепа - Андерсен: Девојчица са шибицама);

- описивање (Јован Јовановић Змај: Пролећница - Војислав Илић: Први снег - Драган Лукић: Равнотежа - Десанка Максимовић: Сликарка зима, Чика-Мраз, Божић-батини цртежи);

- бајколики свет (Александар Сергејевич Пушкин: Бајка о рибару и рибици, Ханс Кристијан Андерсен: Принцеза на зрну грашка, Царево ново одело - Десанка Максимовић: Бајка о лабуду, Ако је веровати мојој баки, Прстен на морском дну, Бајка о трешњи, Сликарка зима, Како су пужу украли кућу, Три патуљка, Чика- Мраз, Божић-батини цртежи, Траве говоре бакиним гласом, Орашчићи-палчићи, Кћи вилиног коњица);

- поучне приче (народна прича: Свети Сава, отац и син/Свети Сава и отац и мати са малим дететом - народна прича: Седам прутова - Доситеј Обрадовић: Пас и његова сенка, Коњ и магаре).

Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања. У другом, као и у првом разреду, чита се текст у наставцима Бајка о рибару и рибици Александра Сергејевича Пушкина. То подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита и анализира део по део Пушкинове бајке у стиховима.

Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читање тражи време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код деце интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима - поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен и делима за децу из светске књижевности. Избор дела примерен је узрасту ученика.

Појединa дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- народну песму Да вам певам што истина није или Мишја моба;
- народну песму Мајка Јова у ружи родила или Санак иде низ улицу;
- народну причу Свети Сава, отац и син или Свети Сава и отац и мати са малим дететом;
- једну од две народне басне и једну од две басне Доситеја Обрадовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Доситеј Обрадовић, Никола Тесла).

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире, али и популарних, информативних текстова из часописа за децу, енциклопедија и сл., треба уочити тему, главне догађаје, просторне и временске односе у прочитаном тексту, поуке и битне појединости у описима бића и природе; уочити главне и споредне ликове у књижевном делу, њихове позитивне и негативне особине и поступке; њихова емоционална стања и разликовати појмове добра и зла.

Ученик треба да уочи формалне разлике између поезије, прозе и драмског текста и њихове основне карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова и строфа, присуство риме или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања појмова. Ученик треба да разликује књижевне врсте: лирску песму (успаванку и шаљиву песму - по тону певања) од приче (басне и бајке) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да разуме пренесено значење загонетке, али се не именују постојећи стилски поступци у њој; да препозна жанр басне као приче са пренесеним значењем (не уводи се појам алегорије), да у баснама и бајкама ликови могу бити и животиње, биљке, предмети, антропоморфна бића (Срећа, Нада) или људи, и да разуме пренесено значење басне, открије и објасни поуку. Ученици се уводе у тумачење пословица.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поезију (успаванку, шаљиву и описну песму) и прозна дела ученици не уче да разликују на теоријском нивоу. Поређење као стилска фигура се такође не учи на теоријском нивоу, већ се од ученика очекује да је уочи у тексту (на пример у песми Мајка Јова у ружи родила) и наводи једноставне примере поређења из свакодневног живота (на пример: румен као ружа, брз као зец, вредан као пчела итд.).

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ - извођење драмског текста, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила примереног понашања у позоришту.

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Бамби, Бајка о рибару и рибици, Царево ново одело, Принцеза на зрну грашка, Девојчица са шибицама) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.).

ЈЕЗИК

У настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Разликовање гласа и слога у изговорном смислу - слог се објашњава само на основу типичних случајева са самогласником на крају слога док се други случајеви обрађују у вишим разредима. Пожељно је направити корелацију са наставом музичке културе (указати им на то да песме певају тако што деле речи на слогове).

Из морфологије се развијају основна знања о именицама, глаголима, придевима и бројевима. За сваку врсту речи најпре се уводи појам, а затим разликовање подврста. Нпр. најпре треба радити на схватању појма именице као врсте речи и то на типичним примерима властитих и заједничких именица. Након тога уводи се разликовање подврста именица: властитих и заједничких. У вези са глаголима, најпре се обрађује глагол као врста речи, а онда се уводи разликовање категорије времена. Бројеве као врсту речи треба повезати са наставом математике.

Синтаксичка знања се надовезују на већ научена и проширују разликовањем реченица по облику и значењу.

Правопис

Правописна правила ученици усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз упознавање са новим садржајима, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченица и текстова. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице ћириличким и латиничким писмом. Потребно је да ученици усвоје правилно писање општих скраћеница које свакодневно користе, и то само пет: ОШ, бр., итд., стр. и нпр.

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена одговарајућих правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да правописна правила ученици практично и спонтано примењују. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне да се савлада само једно правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе српског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсисходно усмено и писмено комуницирају.

Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Препричавање - у другом разреду, настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика усменог и писменог изражавања ученика. Потребно је подстицати ученике да уоче шта је битно, а шта може остати непоменуто када препричавају, како се не би догодило да препричани текст буде дужи од оног који препричавају. Потребно је, такође, вредновати препричавање, тј. указати ученицима на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање - обухвата причање догађаја и доживљаја, причање на основу маште, на задату тему, причање на основу слике или низа слика.

Описивање - најсложенији облик усменог и писменог изражавања у разредној настави. Због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања потребно је приступити посебно одговорно и поштовати принципе наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис природе, годишњих доба, предмета, биљака и животиња, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање техника описивања као трајне вештине.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Могу се одабрати и ребуси, загонетке, питалице, брзалице, разбрајалице, једноставне укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица.

Лексичко-семантичке вежбе служе да се богати речник ученика и да се укаже на различите могућности приликом избора речи и израза и упути на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби, такође, треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Смисао за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза развија се кроз различите вежбе, на пример опис бића и предмета, а за ученике овог узраста изазовне могу бити и вежбе допуњавања реченица (на пример, дати реченице у којима недостаје глагол).

Учење другог писма

Усвајање другог писма - латинице планира се најчешће за друго полугодиште јер су ученици у првом разреду овладали ћириличким писмом, али је потребо добро утврдити читање и писање ћириличког писма и радити на што бољој техници читања. Због свега наведеног, учитељ има могућност да самостално одлучи када ће почети са усвајањем другог писма. У срединама у којима би писање представљало оптерећење за ученике, писана слова другог писма могу се обрадити у првом полугодишту трећег разреда. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на писање слова č и ć, dž и đ, nj и lj.

Код учења писаних слова латинице посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Писање се може увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	УЧЕЊЕ ДРУГОГ ПИСМА	/	/	5	7	3	12	6	8	4	/	24	21	**45**
2.	КЊИЖЕВНОСТ	8	10	7	6	5	3	8	4	11	8	48	22	**70**
3.	ЈЕЗИК	8	9	6	2	3	2	7	2	/	1	23	17	**40**
4.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	5	4	2	1	1	1	1	2	5	3	4	21	**25**
УКУПНО		**21**	**23**	**20**	**16**	**12**	**18**	**22**	**16**	**20**	**12**	**99**	**81**	**180**

Књижевност – 70 часова, Језик – 40 часова и Језичка култура 70 часова (од тога 45 часова за учење латинице).

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	УЧЕЊЕ ДРУГОГ ПИСМА	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема.	1СЈ.1.2.1; 1СЈ.1.3.5; 1СЈ.1.2.2; 1СЈ.1.3.1; 1СЈ.1.3.10; 1СЈ.1.2.5; 1СЈ.1.2.6; 1СЈ.1.2.8; 1СЈ.1.3.2; 1СЈ.2.2.1; 1СЈ.2.2.2; 1СЈ. 2.2.3; 1СЈ.2.2.7; 1СЈ.2.2.8; 1СЈ.2.2.9; 1СЈ.2.2.10; 1СЈ.2.3.2; 1СЈ. 2.3.9;	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: влада основном техником читања и писања латиничког текста; пронађе експлицитно исказане информације у једноставном тексту (линеарном и нелинеарном);
2.	КЊИЖЕВНОСТ	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.5.3; 1СЈ.1.5.4; 1СЈ.2.5.4; 1СЈ.2.5.5; 1СЈ.3.5.1; 1СЈ.3.5.2; 1СЈ.3.5.3; 1СЈ.2.5.2.	разликује књижевне врсте: песму, причу, басну, бајку, драмски текст; одреди главни догађај, време и место дешавања у прочитаном тексту; одреди редослед догађаја у тексту; уочи главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; разликује стих и строфу; уочи стихове који се римују; објасни значење пословице и поуке коју уочава у басни; чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; изражајно рецитује песму; изводи драмске текстове; износи своје мишљење о тексту;
3.	ЈЕЗИК	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.3.3; 1СЈ.1.3.4; 1СЈ.1.3.5; 1СЈ. 1.3.8;	разликује глас и слог и препозна самогласнике и сугласнике; разликује врсте речи у типичним случајевима; одређује основне граматичке категорије именица и глагола; разликује реченице по облику и значењу; поштује и примењује основна правописна правила;

4.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема.	1CJ.0.1.1; 1CJ.0.1.2; 1CJ.0.1.6; 1CJ. 0.1.3; 1CJ.0.1.4; 1CJ.0.1.5; 1CJ.0.1.6; 1.CJ. 0.1.7; 1CJ.0.1.8; 1CJ. 2.3.4; 1CJ.2.3.5; 1CJ.2.3.8; 1CJ.1.3.7; 1CJ.1.3.9;	користи различите облике усменог и писменог изражавања препричавање, причање, описивање; правилно састави дужу и потпуну реченицу и споји више реченица у крађу целину; учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; разликује основне делове текста (наслов, пасус, име аутора, садржај); изражајно чита ћирилички текст.

МАТЕМАТИКА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе, даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (145; 55 + 90)

Геометрија (22; 8 + 14)

Мерење и мере (13; 5 + 8)

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви - први део;
2. Мерење и мере;
3. Геометрија - први део;
4. Бројеви - други део;

5. Геометрија - други део;

6. Бројеви - трећи део.

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног развијања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је то за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици граде основне математичке концепте, основним математичким процесима и вештинама оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности, као и употреба едукативних софтверских алата, у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игролике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

Већина исхода теме Бројеви се остварује спирално (у сваком разреду се градиво из ове области надовезује и проширује), исходи који се остваре у оквиру једног блока бројева, касније се проширују на остале блокове бројева. Развој појма броја и бројевног низа наставак је сазнања о бројевима, стеченог у првом разреду.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата све облике усменог поступка сабирања и одузимања. Потребно је темељно обнављање таблица сабирања и одузимања до 20, јер су оне основ за даље упознавање ових операција у блоку бројева до 100. Правила замене места сабирака и здруживања сабирака обнављају се кроз очигледне примере и описују реторички, без формулског записа. За илустрацију правила користе се манипулативна средства као и визуелни прикази. Ученике кроз примере наводити на логичко разумевање и функционалну примену замене места сабирака и здруживања сабирака. Овде пре свега треба водити рачуна о мисаоном процесу ученика који треба да буде у директној вези са оним што ученик записује приликом решавања проблема. Ученици ће кроз примере увидети сврсисходност замене места сабирака, као и њихово здруживање, а не постојање ових својстава ради њих самих.

При обради поступака сабирања и одузимања у блоку бројева до 100, поред већ упознатог, упознају се случајеви са преласком десетице (25 + 7, 25 + 37, 45 - 8, 45 - 38). С обзиром да се поступци сабирања и одузимања заснивају на већ познатим поступцима, ученици могу бити охрабрени да сами откривају поступке рачунања уз употребу упознатих правила замене места сабирака и здруживања сабирака (Нпр. 25 + 7 = 25 + (5 + 2) = (25 + 5) + 2 = 30 + 2 = 32). Потребно је одвојити довољно времена за активности рачунања без коришћења папира и оловке, уз подстицање разговора о различитим поступцима које су ученици применили. Омогућити ученицима слободу избора поступка рачунања. Писмени поступак рачунања није предвиђен у другом разреду.

Аритметичка операција множења упознаје се као поновљено сабирање (сабирање једнаких сабирака). Скуповно, производ је број елемената уније дисјунктних једнакобројних скупова. Посматрају се разни примери који представљају мултипликативну схему тј. описују се ситуације (речима, скуповима, визуелно m x n дијаграмима) када на m места имамо по n елемената.

По аналогији, аритметичка операција дељења формира се кроз посматрање разбијања (растављања) скупова са коначним бројем елемената на дисјунктне једнакобројне подскупове (у случајевима када је то могуће). До таблице дељења се долази на основу везе множења и дељења. Нпр. $7 \cdot 3 = 21$ па је $21 : 3 = 7$. Након формирања таблице дељења, формира се појам дељивости броја, утврђује се који бројеви су дељиви датим бројем, односно који број је садржалац датих бројева. Нпр. број 12 је дељив бројевима 1, 2, 3, 4, 6 и 12,

односно број 12 је садржалац бројева 1, 2, 3, 4, 6 и 12.

Један од важних циљева је памћење таблице множења и дељења до 100, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Непотпуном индукцијом кроз примере и анализом сликовних представа долази се до правила замене места чинилаца, здруживања чинилаца, множења и дељења збира и разлике бројем као и множења бројевима 1 и 0, дељења нуле и дељења са 1, без симболичког записа правила. На основу наведених правила прелази се на случајеве вантабличног множења (односно дељења) једноцифреним бројем. На пример:

$13 \cdot 2 = (10 + 3) \cdot 2 = 10 \cdot 2 + 3 \cdot 2 = 20 + 6 = 26$

$72 : 4 = (40 + 32) : 4 = 40 : 4 + 32 : 4 = 10 + 8 = 18.$

У другом разреду се ради искључиво усмени поступак рачунања.

Разматрају се случајеви једначина - математичких реченица исказаних помоћу бројева, знака аритметичке операције и релације једнакости у којима је један од елемената непознат број представљен словом. На основу веза сабирања и одузимања, множења и дељења, као и добро савладаних таблица сабирања, одузимања, множења и дељења, ученици одређују непознати сабирак, умањилац, умањеник, чинилац, дељеник и делилац (нпр. $7 = x + 5$, $12 : x = 4$). Користе се примери једначина које се решавају и проверавају искључиво директном применом таблица множења и дељења. Ученицима треба указати на значај провере тачности резултата и навикавати их да самостално врше проверу решења, али треба водити рачуна да пречеста употреба провере резултата доводи до аутоматизованог преписивања добијених бројева, чиме се губи смисао самог поступка. Решавање једначина помаже у утврђивању веза аритметичких операција и уочавања могућности да се различите проблемске ситуације могу представити истом математичком реченицом, што представља развој концепта математичког моделовања. Задаци са теразијама треба да буду присутни и у другом разреду, у циљу разумевања концепта решавања једначина.

Изграђивање појма разломка започиње повезивањем са искуством везаним за реалистичне ситуације деобе целине (јединице) на једнаке делове, почевши од половине, а надовезује се визуелним приказима фигура подељених на подударне делове. Разломци се визуелизују на различите начине и записују симболички. На почетку је корисна манипулација очигледним средствима, нпр. прављење модела разломка пресавијањем папира. Половина датог броја јесте број чија удвостручена вредност даје дати број. Половина, трећина, четвртина... десетина, односно n-ти део броја, где је $0 < n \leq 10$, одређује се на основу табличних случајева дељења (нпр. једна трећина броја 18 је 6 јер је $18 : 3 = 6$).

У оквиру ове теме, ученици упознају и други начин записа бројева, односно записивање бројева римским цифрма (I, V, X, L, C) и принцип читања и писања бројева помоћу њих. Решавање проблема са штапићима и сабирање бројева записаних помоћу I, V, Хдоприноси бољем разумевању овог бројевног система. Показати ученицима на интернету програме који конвертују римске цифре у арапске и обрнуто. Такође је корисно и приказати краћи анимирани филм о историји бројева.

Решавање проблемских задатака датих у текстуалној форми веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис омогућава ученицима да немеханички приступају задацима и шире и примењују математичка знања. Наставник треба да подржи ученике у различитим приступима и начинима решавања задатака. Потребно је дати ученицима довољно времена за решавање оваквих задатака. Корисно је тражити да се, где је прикладно, подаци дати у задатку или добијени у процесу решавања, прикажу у табели или стубичастим дијаграмом. Задаци са новцем нису издвојени у посебну тему, већ их треба обрађивати у оквиру ове теме. Идеја пресликавања се развија прављењем табела зависности. Нпр. приказивањем како се у зависности од промене вредности променљиве x, мења вредност израза $x + 2$. Комбинаторни задаци, задаци одређивања следећег члана низа или уочавање правила у делимично попуњеној табели и попуњавање остатка табеле посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења. Нпр. одреди правило за формирање низа задатог почетним члановима или попуњавање започете табеле и обрнуто, на основу датог упутства одреди чланове низа или попуни табелу. Важно је размотрити различита решења, уколико их има.

При решавању задатака пажњу усмерити на анализу услова задатака и састављање плана његовог решења: операције које треба обавити, бројеви над којима се обављају операције и редослед којим се извршавају те операције. Ученицима треба показати најрационалнији начин решавања задатка, али не треба инсистирати на таквом решавању задатака. Коришћење дијаграма, схема и других средстава приказивања може помоћи при решавању проблемских задатака.

Ученици се подстичу да правилно користе математички језик и употребљавају термине: десетица, јединица, сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац. Развој писане комуникације подстиче се увежбавањем писања поступка рачунања, представљања информација и описа поступка решавања задатка. Математички диктат, на пример, користан је за увежбавање коришћења одговарајуће терминологије. Усмена комуникација, посебно подстицање ученика да образложе поступак и решење проблема, помажу ученицима да развију способност математичке комуникације.

Геометрија

На почетку ове теме обновити градиво првог разреда које је повезано са овом темом: тачка, права, крива и изломљена линија, дуж, отворена и затворена линија. У другом разреду наставља се развој просторног сазнања. Права се уводи као права линија која нема ни почетак ни крај, а полуправа као део праве који је ограничен са једне стране. За означавање тачака, правих, полуправих и дужи користити правилну математичку нотацију (A, p, Ap и AB).

Разликују се отворене и затворене изломљене линије и уводи појам дужине изломљене линије (графички и рачунски) и њено обележавање. Упознаје се појам обима геометријске фигуре прво визуелно, као дужина линије добијене графичким надовезивањем дужи чије су дужине једнаке дужини страница посматране фигуре, а затим рачунски, без употребе формула. Мерењем дужине добијене дужи ученици треба да се увере да је дужина добијене дужи једнака збиру дужина које су добили сабирањем дужина појединачних дужи. На овај начин одређивати и обим троугла, квадрата и правоугаоника, а одговарајуће формуле су предвиђене за следећи разред.

Цртају се правоугаоник и квадрат пратећи линије квадратне мреже односно спајањем тачака на тачкастој мрежи. Цртање ових фигура на квадратној и тачкастој мрежи помоћу лењира је добра вежба за развој фине моторике и развијање прецизности и уредности код ученика. Осим тога, корисни су и задаци у којима дати правоугаоник, квадрат или троугао треба померити у квадратној мрежи за задати број страница квадратића нагоре, надоле, надесно или налево, како би се овај део градива повезао са градивом претходног разреда.

На опажајном нивоу наставља се развијање појма фигуре симетричне у односу на дату линију на квадратној мрежи. Активностима препознавања симетричних фигура или доцртавања започетог цртежа, показује се разумевање идеје „пресликавања у огледалу" тј. симетричности.

Уводи се идеја подударности фигура на интуитивном нивоу манипулацијом и разматрањем да ли би се две посматране дводимензионе фигуре могле довести до преклапања.

Мерење и мере

У оквиру области мерења уводе се стандардне мерне јединице за дужину метар, дециметар и центиметар (m, dm, cm), насупрот нестандардним јединицама мере које су ученици упознали у првом разреду. Стандардне јединице мере треба користити у практичним активностима које обухватају цртање дужи задате дужине, мерење и процењивање дужине објеката и растојања у непосредној околини.

Решавањем задатка израчунавања дужине развијају се способности изражавања дужине у различитим мерним јединицама као и претварања већих мерних јединица у мање и обрнуто. При рачунању треба водити рачуна о правилном математичком запису.

Исто тако, неопходно је и да ученици вежбају да процењују дужине/растојања, провере тачност процене мерењем, а потом и анализирају значајност направљене грешке. Овде треба ученике упознати са тим да се процењивање често користи у свакодневним ситуацијама.

У оквиру мерења времена уводе се мерне јединице за време (дан, месец, година, час, минут). У једноставним свакодневним ситуацијама користе се јединице за мерење времена, чита и записује време са часовника.

Ученицима задавати задатке у којима треба да допуне реченице одговарајућим јединицама за време, као и једноставније проблемске задатке са рачунањем времена (без претварања јединица мере), укључујући и задатке „планирања времена". Информације се у задацима дају на различите начине: текстуално, графички или табеларно.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета (нпр. бројевну полуправу са временском лентом или мерење времена са оријентацијом у времену из Света око нас). Одређени број часова на крају школске године треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Обнављање градива првог разреда	6											6	6
2.	Бројеви до 100 - први део	15	23	1								16	23	39
3.	Геометрија први део			16								7	9	16
4.	Бројеви до 100 - други део			3	16	12	19	22	15	9		38	58	96
5.	Геометрија други део									6		2	4	6
6.	Мерење и мере									5	1	2	4	6
7.	Утврђивањеградива другог разреда										11		11	11
УКУПНО		21	23	20	16	12	19	22	15	20	12			180

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
1.	Обнављање градива првог разреда	Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација		
2.	Бројеви до 100 - први део	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.1.1. зна да прочита и запише дати број, уме да упореди бројеве по величини и прикаже број на датој полуправој; 1МА.1.1.2. рачуна вредност бројевног израза са највише две операције сабирања и одузимања у оквиру прве стотине; 1МА.1.1.4. уме да на основу текста правилно постави израз са једном рачунском операцијом; 1МА.1.1.5. уме да решава једноставне једначине у оквиру прве	– одреди десетице најближе датом броју; – усмено сабира и одузима бројеве до 100; – примени замену места и здруживање сабирака и чинилаца ради лакшег рачунања; – израчуна вредност бројевног израза са највише две операције; – реши текстуални задатак постављањем израза са највише две рачун- ске операције и провери тачност решења; – одреди непознати број у

			стотине; 1МА.2.1.3. сабира и одузима, рачуна вредност израза; 1МА.2.1.4. рачуна вредност израза с највише две операције; 1МА:2.1.5. уме да решава задатке са непознатим чиниоцем, дељеником или делиоцем	једначини са једном аритметичком опера- цијом; – одреди делове (облика) дате величине; – изрази одређену суму новца преко различитих апоена; – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама; – прикаже мањи број података у таблици и стубичастим дијаграмом; – уочи правило и одреди следећи члан започетог низа
3.	Геометрија први део	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.2.2. зна јединице за мерење дужине (m, cmdm) и њихове односе; 1МА.1.2.3. користи поступак мерења дужине линије приказане на слици; 1МА.3.2.1. претвара јединице за мерење (m, cm, dm) из већих у мање	– разликује дуж, полуправу и праву; – одреди дужину изломљене линије (графички и рачунски); – одреди обим геометријске фигуре; – изрази дужину у различитим јединицама за мерење дужине; – измери дужину дужи и нацрта

				дуж дате дужине
4.	Бројеви до 100 - други део	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1.МА.1.1.3. уме да множи и дели без остатка у оквиру прве стотине; 1МА.1.1.4. уме да на основу текста правилно постави израз са једном рачунском операцијом; 1МА.1.1.5. уме да решава једноставне једначине у оквиру прве стотине; 1МА.1.3.1. уме да прочита и формално запише разломак $1/n$ ($n \leq 10$) и препозна његов графички приказ; 1МА.1.3.2. уме да израчуна n-ти део неке целине (где је $0<n\leq 10$) 1МА.2.1.4. рачуна вредност израза с највише две операције; 1МА:2.1.5. уме да решава задатке са непознатим чиниоцем, дељеником или делиоцем	– користи појмове чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац; – усмено множи и дели у оквиру прве стотине; – израчуна вредност бројевног израза са највише две операције; – реши текстуални задатак постављањем израза са највише две рачун- ске операције и провери тачност решења; – одреди непознати број у једначини са једном аритметичком опера- цијом; – уочи правило и одреди следећи члан започетог низа

5.	Геометрија други део	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Естетичка компетенција	1МА.1.2.1. уме да именује геометријске облике у равни (квадрат, круг, троугао, правоугаоник и тачка); 1МА.2.2.1. уочава међусобне односе геометријских објеката у равни	– нацрта правоугаоник, квадрат и троугао на квадратној мрежи и тачкастој мрежи; – уочи подударне фигуре на датом цртежу; – уочи симетричне фигуре; – допуни дати цртеж тако да добијена фигура буде симетрична уодносу на дату праву
6.	Мерење и мере	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву	1МА.2.4.2. зна јединице за време (минут и сат) и пореди временске интервале у једноставним ситуацијама	– чита и запише време са часовника; – користи јединице за време у једноставним ситуацијама
7.	Утврђивање градива другог разреда	Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација Сарадња		

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Света око нас задржао је постојећи оквир од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика - дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи. У другом разреду просторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем разреду на Завичај2 (природно и друштвено окружење, крај3 односно крајина4), а завршиће се у четвртом разреду државом Србијом.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу, предмет Свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду - непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима - играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно- конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Света око нас показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно.

Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских

---

2 Завичај представља географски простор краја, односно крајине, у чијим границама се крећу програмски исходи и препоручени садржаји.

3 Крај - два или више суседних предела који се међусобно разликују, али заједно представљају одређену територијалну целину (Мачва са Поцерином, Подриње, Полимље, Гружа, Пештер...).

4 Крајина - два или више крајева сличних географских карактеристика који заједно сачињавају одређену територијалну целину (Срем, Банат, Бачка, Шумадија, Неготинска крајина...).

садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произлази садржај овог предмета, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Света око нас, а касније и Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента, итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар Света око нас и, касније, Природе и друштва. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Свет око нас препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/ седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по темама и годишњим фондом часова.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода Света око нас мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт

наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Свет око нас су:

- посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
- описивање - вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- процењивање - самостално одмеравање;
- груписање - уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- праћење - континуирано посматрање ради запажања промена;
- бележење - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- експериментисање - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- истраживање - испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- сакупљање - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- стварање - креативна продукција;
- играње - дидактичке, едукативне и спонтане игре;
- активности у оквиру мини-пројекта - осмишљавање и реализација.
- Ради прегледности, препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у другом разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру насеља у коме ученици живе и његовој околини. Још једну карактеристику Света око нас у другом разреду чини истраживање феномена/ појма кретање у различитим контекстима и кроз различите теме - кретање и оријентација у насељу и времену; кретање, односно физичка активност као један од предуслова за развијање здравих животних навика; кретање тела различитих облика по различитим подлогама и кроз различите средине; различити начини (по)кретања живих бића; кретање превозних средстава и класификација саобраћаја у складу са средином кроз коју се крећу превозна средства.

У оквиру теме Други и ја налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада. У односу на први разред, када су у фукусу били права и обавезе у оквиру породице, школе и вршњачких група, сада су то: родбина, (ван)школске заједнице, односно права и обавезе становника насеља. Појам (ван)школске заједнице односи се, како на припадност, улоге и односе унутар школе, тако и на припадност, улоге и односе ученика у различитим групама у које се ученик укључује у складу са својим интересовањима и склоностима - спортски тимови, позоришне и фолклорне групе, групе за учење страних језика, математички клубови и сл.

Наставак изучавања животних потреба наставља се у правцу разликовања потреба и жеља ученика, на ученицима блиским примерима (нпр. да ли су нове патике заиста потребне или су само последица жеље ученика за новим и актуелним моделом). Кроз разматрање таквих примера ученицима се приближава концепт рационалне и штедљиве потрошње, што је повезано и са исходом који се односи на подстицање ученика на дуготрајнију употребу предмета кроз проналажење нове намене за већ коришћене предмете. И даље је потребно подстицати размишљање и дискусију не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, што представља једну од суштински важних васпитних компоненти, не само овог предмета, већ и свих осталих.

И у овом разреду налазе се исходи и садржаји који се односе на здравље и безбедност. И даље је акценат на развијању навика здравог живљења (хигијена тела, разноврсна и редовна исхрана, боравак у природи и физичка активност), али и на оспособљавању ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (кретање пешака кроз насеље и правила понашања у превозним средствима) и адекватно понашање током временских непогода.

Захваљујући концепцији развоја садржаја по спирално-узлазном моделу, наставља се изучавање човека као друштвеног бића које ради и ствара, бира и користи различите материјале због њихових својства која су важна приликом израде различитих предмета. У том смислу, пожељно је бавити се анализом ученицима блиских предмета и тумачењем разлога због којих су направљени од одређеног/одређених материјала, као и разматрањем других могућих материјала од којих може да буде направљен одређени предмет, а да његова сврха остане иста. Осим базичних својстава материјала која су уведена у првом разреду, у другом разреду уводи се испитивање еластичности као сложенијег својства неких материјала. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика - коришћење различитих чула, непосредно (механичко) деловање на материјале, бележење уоченог, извођење огледа, описивање, итд.

Кретање и сналажење у простору и времену је тема од великог значаја и у другом разреду. Ученици већ имају развијена искуства везана за ову тему , а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Приликом истраживања кретања као физичког феномена (облици кретања, утицај облика тела на кретање...) пожељно је да се кретање тела по равној подлози изучава кроз практичне активности (огледе или експерименте). Утицај облика тела и подлоге по којој се тело креће разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе у различитим ситуацијама, при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које се уводе у математици у другом разреду. Ученике II разреда је потребно оспособљавати да ове и друге практичне активности реализују пратећи упутства (наставника или уџбеника), бележећи уочено и да, на крају, уз мању или већу помоћ наставника формулишу једноставне закључке.

С обзиром на просторни оквир садржаја у другом разреду, истражују се карактеристике насеља у којем ученик живи са становишта базичне типологије насеља (село/град), односно уочавања карактеристика које одређено насеље сврставају у сеоско или градско (укључујући и занимања људи у њима). Посебан значај има оспособљавање ученика за сналажење у насељу помоћу адресе, кућног броја и карактеристичних објеката, што је пожељно реализовати кроз практичне активности, како у учионици тако и ван ње. Наставља се и припрема за картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе увођењем појмова рељеф и облици рељефа кроз посматрање насеља и околине и упоређивањем географских објеката и појава у окружењу (узвишења, удубљења и равнице, површинске воде).

Сналажење у времену конципирано је тако да се надовезује на основне појмове усвојене у првом разреду (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи), који се сада проширују временским одредницама: минут, сат, дан, седмица, месец, година, датум, годишња доба. Овакав редослед увођења временских одредница представља пример поштовања дидактичког правила од познатог ка непознатом и од ближег ка даљем. Нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Један од кључних задатака учитеља у овом сегменту је да оспособи ученике да правилно користе средства за мерење времена: часовник, календар и ленту времена. Лента времена представља средство за разумевање хронологије догађаја и уводи се кроз приказивање различитих временских периода из личног живота ученика (редослед дневних или недељних активности, кључни догађаји из живота ученика - са колико година је научио/ла да вози бицикл, пошао/ла у први разред, научио/ла да плива и сл.). И даље је важно указивати на цикличностврменских одредница и појава у природи (дан, седмица, година, годишња доба). Касније ће се појам цикличности јављати и у другим појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом Разноврсност природе односи се на узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на живи свет надограђују се на први разред кроз уочавање и апстраховање заједничких карактеристика живих бића и повезивање делова тела живих бића са њиховим улогама. Нове класификације биљака и животиња односе се на делове тела биљака (стабло и лист), начин исхране животиња (што представља припрему за увођење ланца исхране у трећем разреду) и начин живота животиња (домаће/ дивље). Однос човека и живог света разматра се из различитих углова - значаја које биљке и животиње имају за опстанак и лакши живот људи, уз препознавање и практиковање понашања које не угрожава биљке и животиње у окружењу. У складу са интересовањима ученика, могу се детаљније истражити улоге неких делова тела човека, тако да се ученици не оптерећују фактографским знањем, него сагледавањем улоге тих делова тела у свакодневним активностима, нези и бризи о њима. Другу димензију односа у природи представља повезаност живих бића са елементима неживе природе као основним условима за живот.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за Свет око нас и за Природу и друштво. У разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње - рационално троше производе, односно материјале које користе у свакодневном животу; ако су у прилици, разврставају отпад на предвиђена места; брину се о биљкама и животињама. Допринос развоју овог концепта представља и раније објашњена разлика између потреба и жеља. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање се проширује праћењем појава које се понављају у одређеним временским периодима (нпр. током годишњих доба). Учествовање у једноставним огледима, које је било наглашено у првом разреду, сада се усложњава реализацијом огледа/експеримента на основу упутства - индивидуално, у пару или групи.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно- васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	ДРУГИ И ЈА	9	3	-	-	-	-	-	-	-	-	7	4+1	12
2.	КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	-	6	7	3	-	-	-	-	-	-	10	5+1	16
3.	КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ВРЕМЕНУ	-	-	-	4	5	8	-	-	-	-	11	5+1	17
4.	РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ	-	-	-	-	-	-	8	6	6	-	12	7+1	20
5.	ЧОВЕК СТВАРА	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	4	1+2	7
УКУПНО		9	9	7	7	5	8	8	6	8	5	44	28	72

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	ДРУГИ И ЈА	комуникативна компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, компетенција за одговоран однос према здрављу.	1ПД.1.5.1, 1ПД.1.5.2,1ПД.1.5.3, 1ПД.1.5.4, 1ПД.1.5.5. 1ПД.2.5.2, 1ПД.2.5.3, 1ПД.3.5.1, 1ПД.3.5.2	Позавршеткуразредаученикћебити у стању да: оствари права и обавезе у односу на правила понашања у групама којима припада; прихвати последице када прекрши правила понашања; се понаша тако да уважава различитости других људи; сарађује са другима у групи на заједничким активностима; препознагрб, заставу и химнуРепубликеСрбије и примереносепонашапремасимболима; идентификујегрупељудикојимаприпада и својуулогу у њима; разликујепотребеоджељанаједноставнимпримеримаизсопственогживота; повежеличнухигијену, боравак у природи, физичкуактивност иразноврснуисхранусаочувањемздравља; повеже резултате рада са уложеним трудом; одржава личну хигијену- руку, зуба и чулних органа.
	КУЛТУРА	комуникативна	1ПД.1.5.1, 1ПД.1.5.2,	Позавршеткуразредаученикћебити у стању

2.	ЖИВЉЕЊА	компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, за сарадњу, естетичка компетенција, за одговорно учешће у демократском друштву, заодговоранодноснрема околини.	1ПД.1.5.3, 1ПД.1.6.2.	да: одреди тип насеља на основу његових карактеристика; оствари права и обавезе у односу на правила понашања у групама којима припада; идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима; сарађујесадругима у групиназаједничкимактивностима; се понаша тако да уважава различитости других људи; примени правила културног и безбедног понашања у саобраћају и превозним средствима у насељу са околином; именује занимања људи у свом насељу са околином; пронађе тражени објекат у насељу помоћу адресе/карактеристичних објеката; разликује облике рељефа у свом насељу и околини; разликује облике и делове површинских вода у свом насељу и околини.
3.	КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ВРЕМЕНУ	комуникативна компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву.	1ПД.1.4.1, 1ПД.1.4.2, 1ПД.1.4.4, 1ПД.2.4.1.	Позавршеткуразредаученикћебити у стању да: одабереначинкретањатела, узимајући у обзирубликтела, врступодлоге и средину у којојсетелокреће; понаша се тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; сарађује са другима у групи на заједничким активностима; наводи примере различитих облика кретања у окружењу;

				измери растојање које тело пређе током свог кретања; одреди време помоћу часовника и календара користећи временске одреднице:сат, дан, седмицу, месец, годину; забележи и прочитаподаткеизличногживотапомоћулентевремена; повеже резултате рада са уложеним трудом; изведе једноставне огледе пратећи упутства.
4.	РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ	компетенцијазаучење, комуникативнакомпетенција, засарадњу, рад с подацима и информацијама, дигиталнакомпетенција, естетичкакомпетенција, одговоранодноспремаоколини одговоранодноспремаздрављу.	1ПД.1.1.1, 1ПД.1.1.2, 1ПД.1.1.5, 1ПД.1.2.3, 1ПД.2.1.1, 1ПД.2.1.4, 1ПД.2.2.3, 1ПД.2.2.4, 1ПД.3.1.1, 1ПД.3.1.2.	Позавршеткуразредаученикћебити у стању да: идентификује заједничке особине живих бића на примерима из окружења; сарађује са другима у групи на заједничким активностима; препозна примере повезаности живих бића са условима живота; разврста животиње из окружења на основу начина живота и начина исхране; изведе једноставне огледе пратећи упутства; разврстабиљкеизокружењанаосновуизгледалиста и стабла; повежеделовителаживихбићасањиховомулогом/ улогама; негује и својимпонашањемнеугрожавабиљке и животиње у окружењу; наведепримерекојипоказујузначајбиљака и животињазачовека; повеже резултате рада са уложеним трудом; повежепромене у природи и активностиљудисагодишњимдобима;

				безбедно поступа пре и током временских непогода; штедљиво троши производе које користи у свакодневним ситуацијама; разврста отпад на предвиђена места; сепонашасетакодауважаваразличитостидругихљуди.
5.	ЧОВЕК СТВАРА	компетенцијазаучење, комуникативнакомпетенција, засарадњу рад с подацима и информацијама, дигиталнакомпетенција, естетичкакомпетенција, одговоранодноспремаоколини предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	1ПД.1.1.1. 1ПД.1.3.6.	Позавршеткуразредаученикћебити у стању да: сарађује са другима у групи на заједничким активностима; одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета; истезањем, савијањем и сабијањем одреди својства материјала; именује занимања људи у свом насељу и околини; повеже резултате рада са уложеним трудом; штедљивотрошипроизводекојекористи у свакодневнимситуацијама; пронађеновунаменукоришћенимпредметима; разврстаотпаднапредвиђенаместа.

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

У другом разреду ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови

Кључни појмови чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду кључних појмова има три: простор - облик, линија; у другом разреду четири: простор - облик, линија, боја; у трећем пет: простор - облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и могу се повезати са појмовима из свакодневног живота, уметности и других програма. Приликом планирања интегрисане наставе наставник одређује кључне појмове и потпојмове наставне јединице тако што их бира из програма свих предмета. На пример, полази се од централног појма „простор” за који се везује појам „природа”. За појам „природа” везује се појам „рељеф”. За појам „рељеф” везује се појам „облик”, са којим су повезани потпојмови „испупчено”, „удубљено”, „узвишења” и „удубљења”. Овако одабрани појмови и потпојмови обезбеђују да ученици граде знања постепено. На пример, појам „природа” обезбеђује да се појам „рељеф” не повезује одмах са појмовима из уметности. Ученици могу да обликују испупчене и удубљене облике у глини, као и да самостално надограђују појмове путем асоцијација, али наставник нуди само објашњења појмова који су одабрани за ту наставну јединицу. У следећим наставним јединицама појмови се постепено надограђују и појмовима из уметности.

Опште међупредметне компетенције

У другом разреду се нарочито развијају: компетенција за комуникацију, естетичка компетенција, компетенција за рад са подацима и информацијама, компетенција за учење и компетенција за сарадњу.

Компетенција за рад са подацима и информацијама развија се на јединствени начин. Ученици користе информације и податке (визуелне, аудитивне, аудиовизуелне, текстуалне, вербалне, тактилне...) као подстицај (мотивацију) за стварање.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Називи, број и редослед наставних тема нису фиксни (прописани или препоручени) да би се омогућило планирање интегрисане и пројектне наставе. Наставник планира број и редослед наставних тема, као и број часова за реализацију сваке теме. У настави треба да доминирају ликовни задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБЛИЦИ

Наставник прво показује ученицима како да истражују, а затим их подстиче да то раде самостално.

Облици

Облици се истражују посматрањем предмета из свих углова и/или са свих страна. Наставник пита ученике по чему препознају облик, на пример, флаше. Затим, тражи да поставе флашу у одговарајући положај тако да се види само дно. Ученици разговарају о томе да ли би препознали предмет да су видели само дно. Истраживање се током године наставља тако што ученици окрећу предмете за свакодневну употребу или облике из природе све док не пронађу положај када предмет/облик више не може да се препозна. Исто може да се ради са текстуром. Када се увелича фотографија текстуре, да ли се препознаје облик? На пример, када се посматрају увеличане шаре на крилима лептира или годови на пању? Наставник може да организује игру трагања за познатим облицима. Ученици посматрају мрље на поду, шаре на тлу, испупчења и удубљења на зидовима... и у њима траже познате облике. Ако у најближем окружењу има облутака, могу да цртају и сликају на њима лица или шаре... Могу да истражују облик и боју бачене сенке. Наставник може да покаже ученицима фотографије неколико дизајнираних предмета исте намене. На пример, торбе уметника Теда Нотена (Ted Noten), Мери Френсис (Mary Frances) или Катлин Дастин (Kathleen Dustin). Ученици треба да уоче како је уметник дошао до такве идеје, где је пронашао подстицај за стварање... Ове активности подстичу ученике да размишљају о облицима, да пажљивије посматрају и да самостално проналазе мотивацију за ликовни рад.

Симетрија се учи искуствено. Ученици могу да савијају једноставне оригами фигуре. Почиње се од најједноставнијих: вртешка, писмо, обележивач страница... Важно је да вежбају прецизно савијање папира на пола (по дужини, ширини и дијагонали). Треба да испробају колико пута могу да пресавију папир различитих димензија. Додатни захтеви који могу да се поставе (уколико наставник процени да су реално изводљиви у конкретном одељењу) је истовремено цртање левом и десном руком или сликање одраза предела у води (као припрема, јер ће у старијим разредима учити о асиметричној равнотежи).

Предлог тема за разговор: По чему препознајемо неки облик? У ком положају облик изгледа чудно? Како нам изгледају предмети када их осветљавамо из различитих углова? Да ли можемо да препознамо облик на основу његове сенке? Да ли постоје линије у облицима? Да ли облици могу да буду досадни и занимљиви? Да ли су лева и десна страна нашег лица исте? Како можемо да користимо облике из природе? Да ли неки предмети личе на жива бића?...

Супротности

Парови очигледних визуелних супротности уче се искуствено. Уочавање, поређење и приказивање супротности су активности везане за принцип компоновања, контраст, који ће се учити у старијим разредима. У другом разреду се не нуди стручни термин. Један од задатака може да буде заједнички цртеж на натрон- папиру постављеном на зид или цртање на школској табли. Ученици се деле у две групе. Један ученик из прве групе црта неки познати облик. Друга група се договара шта би била очигледна супротност том облику, а затим један ученик из друге групе црта договорени облик поред првог. Игра се наставља све док има места на папиру/табли. Рад се бележи фотографијом. Основна сврха ове игре је самостална изградња мреже појмова путем асоцијација и сарадња. Међутим, ако је ученицима игра занимљива и желе да је понове, наставник треба да повећа захтеве (квалитет линије и цртежа, организација композиције, повезивање мотива у причу и сл.).

Предлог тема за разговор: О чему мислимо када кажемо: супротно? Шта значи: различито, а шта супротно? Да ли је бела овца супротност црној овци? Да ли бели предмет поцрни када искључимо светло? Да ли прво примећујемо црну фигуру или белу позадину?...

Облик и целина

Принцип компоновања, доминанта, учи се опажањем истакнутог дела (бића, предмета, боје, линије...) неке целине, без дефиниције и усвајања стручног термина. Наставник може да покаже ученицима неки непознати садржај (рекламну фотографију, фреску, илустрацију, кадар стрипа...) на кратко, да уклони садржај и провери шта су ученици упамтили, шта су прво видели. Наставник поново приказује садржај, тражи од ученика да уоче шта све нису одмах запазили, пита их шта мисле да је најважније на слици...

У ликовним задацима ученици спајају различите материјале и предмете комбинованим поступцима који укључују и везивање чвора и/или машне. Могу да уче како да пакују поклоне, како да ушију дугме, спајају суве гранчице концем у скулптуру коју ће касније осликати темперама...

Предлог тема за разговор: Шта смо данас прво угледали када смо изашли из куће? Шта прво видимо када посматрамо нечије лице? Шта прво видимо када посматрамо уметничко дело? Шта значе речи везивање и повезивање? Да ли смо везани за место у коме живимо? Да ли се уметници везују за своја дела? Како можемо да повежемо предмете у нову целину?...

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Тумачење

Невербално изражавање се реализује на интегрисаним часовима или у корелацији са часовима Физичког и здравственог васпитања (драматизација вежбања). Наставник прича причу коју ученик прати одговарајућим покретима, мимиком и кретањем. На пример, опонаша кретање животиња (зеца, змије, кокошке...); радње (махање, руковање, дириговање, чишћење...); кретање услед струјања ваздуха (њихање крошње...) и слично. Ове активности су важне за целокупни развој, за укључивање интровертних ученика, као припрема за сценски наступ и за касније презентовање радова и пројеката.

Тумачење слике учи се постепено. Користе се стрип и анимирани филм за одређивање редоследа радње, главних јунака, особина и изгледа јунака... Уводи се и разговор о теми, односно (једноставном) садржају ликовног дела, при чему наставник не нуди тумачења, већ дозвољава да ученици слободно исказују мишљење.

Ученици треба да обраћају више пажње на знаке у окружењу, почев од важних саобраћајних знака за пешаке, до ознака на зградама поште, ресторана, апотеке... Могу да добију основне информације о томе како се знаци смишљају и ко их смишља.

Предлог тема за разговор: Зашто је важно да се разумемо? Како саопштавамо оно што нам је важно? Да ли можемо да причамо без речи? Шта нам слике говоре? Да ли сваки знак нешто значи? Да ли свако може да разуме знак? Зашто људи праве печате и грбове?...

Слика и реч

Предлог је везан за значај учтиве и добронамерне комуникације. Ученици треба да повезују речи и реченице које изговарају и одговарајућу мимику и гест. Такође, треба да усклађују текст и слику. На крају полугодишта могу да дизајнирају честитке. Додатни захтеви су, као и у првом разреду, украшавање слова (иницијала), које ће нацртати или насликати и на мањем и на већем формату папира.

Предлог тема за разговор: Шта је учтива комуникација и зашто је важна? Шта је најлепше што смо икада чули? Шта је најлепше што смо данас неком рекли? Како можемо да нацртамо лепу реч? Ко смишља изглед украсних слова? Како да смислимо позитивне поруке за честитке?...

ЛИКОВНЕ ИГРЕ

У овој целини су груписани предлози који се односе на индивидуално изражавање и истраживање изражајних могућности материјала и техника.

Боја

Ученици још увек уче о боји истраживањем, наставник не нуди дефиниције и објашњења шта су основне боје и како да направе изведене боје. Уколико то већ знају, наставник може да тражи да експериментом провере да ли мешањем различитих боја могу да добију основне боје. Тонове које добију треба да нанесу на папир, једне до других (папир касније могу да употребе за колаж). У току године се планира више задатака везаних за изражавање утиска или расположења светлим или тамним бојама, односно за повезивање светлих и тамних боја са неким појмом (радост, одмор, туга, смиреност, брзина, бука, детињство...). Боја се повезује и са звуком. Наставник бира композиције без текста и тражи од ученика да насликају светлим или тамним бојама свој доживљај музичког дела. На исти начин могу светлим или тамним бојама да изразе доживљај књижевног, ликовног или филмског дела. Било би добро да се ликовни задаци не реализују само сликањем, већ и отискивањем (импровизованим печатима, згужваном кесом, дном пластичне флаше...).

Предлог тема за разговор: Које боје називамо светлим, а које тамним бојама? Када користимо светле, а када тамне боје? Да ли се неке боје лепо слажу? Зашто нам се нека боја више свиђа од других? Да ли постоје боје за дечаке и боје за девојчице? Да ли постоје боје за децу и боје за одрасле? Да ли постоје јестиве боје? Како природа мења боју? Која бића мењају боју? Која је разлика између бојења и сликања? Чиме можемо да бојимо, а не можемо да сликамо? Ако насликамо љубичасту банану, да ли смо погрешили? Шта све можемо да отискујемо?.....

Замишљања

Сврха задатака који се раде на основу разноврсних и непотпуних информација (фотографија, део текста, музичка виђета...), а које ученици треба да допуне и изразе у ликовном раду је развој маште. Од другог разреда и надаље ученици смишљају називе својих радова, јер се и на тај начин развија креативност.

Предлог тема за разговор: Шта је стварност, а шта машта? Када јесте, а када није пожељно да измишљамо? Како себе замишљамо у будућности? О чему размишљамо када посматрамо непознату фотографију? Шта замишљамо када слушамо музичко дело?...

ПРОСТОР

У овој целини су предложени пројекти везани за обликовање простора, који могу да се реализују било када у току године.

Простор

О амбијенту се учи тако што се ученицима постављају питања: какав утисак неки простор оставља на њих, како се осећају у том простору, шта им привлачи пажњу, а шта им смета, шта би променили и сл. Не нуде се дефиниције и не наводе елементи који чине амбијент. О амбијенту (утиску о простору) разговара се у свакој прилици која се укаже.

Ученике би требало упознати са једним одређеним музејом, не само са изгледом зграде и локацијом, већ са ентеријером и врстом експоната, са сврхом чувања експоната, са активностима, односно шта могу да очекују у музеју (тематске изложбе, едукативни програм...), на шта је потребно обратити пажњу...

Пројекти везани за обликовање простора могу да буду обликовање макета и обликовање дела простора у школи. Најједноставније макете обликују се техником клуаж. Ученици обликују куће, зграде и друге делове насеља од разноврсне амбалаже (кутијице од лекова, кутије од кекса...), појединачне елементе лепе на картонску подлогу и премазују белом бојом (еколошка боја за зидове). Касније могу фломастерима да доцртају детаље (прозоре, врата...), али је важно да композиција не буде шарена. Осим насеља које им је познато, могу да обликују и насеља из прошлости, насеља других култура или насеље из маште. Основна сврха овог пројекта је организација композиције у простору и сарадња.

Предлог тема за разговор: Шта нам се највише свиђа у нашој околини? Како се живело некад, а како сад? Како изгледају насеља у неким културама? Шта можемо да научимо у музеју? Како можемо сами да украсимо своју собу?...

Кретање

Ученици треба да опажају кретање бића и машина. На пример, како лети једна птица, а како јато птица; како се креће један пешак, а како група пешака... Затим, које материјале може да покрене струјање ваздуха у затвореном простору (лишће, папир, картон, камен, пластика...). Обликовање дела простора у школи може да буде израда мобилне скулптуре (и да се веже за кретање услед струјања ваздуха). Идеје за планирање пројекта могу се пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „mobile art lesson plans" или „hanging art in school".

Предлог тема за разговор: Шта се све креће у природи? Шта могу да покрену вода и ваздух? Шта се све само креће? ...

Сцена

Обликовање елемената сцене, маски и костима за школску представу реализује се у пројектној настави (није нужно да представа буде реализована, важно је припремање). Ученици обликују маске, костиме и реквизите према садржају одабраног текста (бајке, песме, драмског текста...).

Предлог тема за разговор: Шта је сцена? Од чега све можемо да направимо маске? Како од старе одеће можемо да направимо костим за представу? Ко и како шминка глумце? Како можемо да уредимо сцену у школи?...

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави Ликовне културе исходи су процесни. Формулисани су тако да до краја разреда сви ученици могу да их достигну (у мањој или већој мери) уколико су радили разноврсне задатке од којих сваки циља више исхода.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- Однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);
- Однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);
- Однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);
- Разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);
- Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);
- Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- Вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);
- Употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка. На пример, када се уче временске одреднице ученици могу да обликују сат од картонских тањира, амбалаже за топљени сир, сламчица за сок... Неизоставни елементи за процењивање су разумевање концепта (мерења времена) и однос према раду, а наставник може да процењује и друге елементе, уколико је ученицима поставио јасне захтеве. На пример, да не копирају једни друге (у ликовном раду).

Самопроцена радова је вербална и писана, а захтеви се уводе постепено. Наставник прво тражи од ученика да усмено опише свој рад, а касније и да напише две до три реченице о свом раду.

Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученик на листићу пише: 3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученик ликовно изражава, може да напише на листићу: 3 ствари о којима сам размишљао током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и 1 ствар коју бих променио или бих урадио другачије. На листићу се уписује име и презиме и назив рада, а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученик не треба да наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање. Листићи за самопроцену омогућавају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	СИСТЕМА-ТИЗАЦИЈА	УТВРЂИ-ВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	Облици	8	8	10	6							22	2	8	32
2.	Простор					6	8					8	4	2	14
3.	Споразумевање							8	6			10	2	2	14
4.	Ликовне игре									8	4	4	4	4	12
УКУПНО		8	8	10	6	6	8	8	6	8	4	44	12	16	72

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и програмских садржаја. Ниједна област не може да се изучава изоловано од друге и да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала детета, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (бројалице, песме, музичке игре, ритмички аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу, ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игре (нпр. лева шака представља цвет, а скупљени прсти десне пчелу. Након што дубоко уздахну, имитирају зујање пчеле које се чује јаче када се приближи цвету, а утишава се када се од цвета удаљава; испрекидано дување у замишљену свећу, опонашање пробушеног балона, итд). Вежбе за сугласнике (Ш - шуштање лишћа, Ф - фијук ветра, Р -

зујање мотора, З - зујање пчеле, П - хлађење нечег врућег, С - опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација - пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да задрже на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (само слушају) улози.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативних планова (на нивоу месеца) и планирање часова, односно припреме за час. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност, евалуацију квалитета испланираног и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити развијање знања и вештина предвиђених дефинисаним исходима).

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај. На часу треба да преовлађују активности којима се развијају знања, вештине и ставови садржани у дефинисаним исходима за конкретан час.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике - уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела - у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање).

Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Светосавска химна
2. Државна химна
3. Школска химна Народне песме

1. Кад се Ћира оженио
2. Чардаш
3. Ој Мораво
4. Банатско коло
5. Дивна, Дивна
6. Моравац коло Песме за децу

1. П. Ступел: Пахуљице
2. А. Корађ: Молимо за фину тишину
3. А. Корађ: Радост Европе
4. М. Субота: Другарство
5. Н. Херцигоња: Шапутање
6. М. Шоуц: Заклео се бумбар
7. Б. Коцкица: Ласте
8. Хор Колибри: Тротинет

9. Хор Колибри: Љубав је то

10. Д. Лаковић: Дај ми крила један круг

11. Хор Колибри: Најлепша је земља моја

12. Хор Колибри: Какви су моји тата и мама

13. С. Барић: Трепти звезда плавим оком

14. Р. Милосављевић: Примили смо вести тазе

15. Л. Вукомановић: Свети Саво, мудра главо

16. М. Бајагић: Мали слонови

17. Д. Лаковић и хор Колибри: Здравица Домаћи композитори

1. С. Христић: Грлица, Охридска легенда

2. С. Бинички: Марш на Дрину

3. П. Коњовић: Сељачка игра

4. М. Ђурђевић: Анђели певају

5. Љ. Манасијевић: Од Бога је речено Страни композитори

1. Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет (The King`s Singers)

2. Ј. Штраус: Анина полка

3. Ф. Ж. Госек: Гавота

4. К. Сен Санс: Карневал животиња (Марш лавова, Акваријум, Птице, Магарци)

5. П. И. Чајковски: Валцер, Успавана лепотица

6. Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5

7. Л. Андерсон: Синкопирани сат

8. П. И. Чајковски: Шпанска игра, Лабудово језеро

9. П. И. Чајковски: Игра свирала

10. А. Бородин: Половецке игре, Кнез Игор

11. А. Понкијели: Игра сатова, Ђоконда
12. Е. Григ: У дворани планинског краља
13. Х. Манцини: Пинк Пантер, тема
14. Р. Шуман: Дивљи јахач Видео примери

К. Сен Санс: Карневал животиња, Фламингоси, https://www.youtube.com/watch?v=OvPjtolajZk

К. Сен Санс: Карневал животиња, Акваријум, https://www.youtube.com/watch?v=9h_J5601Q_0 https://www.youtube.com/watch?v=dMfXBY35LXo

К. Сен Санс: Карневал животиња, Марш лавова, https://www.youtube.com/watch?v=8y-KBlDFZOo

К. Сен Санс: Карневал животиња, Кенгури, https://www.youtube.com/watch?v=Ae_Obzv0XeI Чајковски: Игра шећерне виле,

https://www.youtube.com/watch?v=mQqbnMSm2aQ

I like to move it move it, https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmpvDO0I

П. И. Чајковски: Игра свирала, https://www.youtube.com/watch?v=tsr9178bDB0

Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5, https://www.youtube.com/watch?v=vos4eXSM9qA

Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет, https://www.youtube.com/watch?v=TZG8bN8tAws ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица, развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим ритмичким инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико садржај бројалице корелира са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Рад на песми почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор), а након тога следи звучна демонстрација. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Важно је увек обратити пажњу на правилну дикцију и инсистирати на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представа. На овом нивоу модели се уче по слуху.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, тако што се води рачуна о броју ученика који чине групу (ако није другачије прецизирано, група максимално треба да има до шест ученика). Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, инструменти које деца направе по узору на Орфове).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем. Примери ритмичке пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две групе.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ

Химне

Кад смо били бебе Божићна песма

Ој, Бадњаче, Бадњаче Помози нам Вишњи Боже Дечје песме

М. Милојевић: На ливади

Л. Вукомановић: Свети Саво, мудра главо М. Бајагић: Мали слонови

М. Субота: Телефонијада З. Христић: Бус

Д. Лаковић: Ечке, течке

Хор Колибри: Какви су моји тата и мама Ст. Коруновић: Јесен

Ст. Коруновић: Ала веје, веје

Хор Колибри: Преко брда, преко брега Ц. Пјерпонт: Звончићи

Ж. Б. Лили: Док месец сја Р. Томерлин: Рибар

Б. Мандић: Свиња Б. Мандић: Јелен

Б. Мајданац: Имитатори

Ст. Коруновић: Пролећна песма

В. Астраџијева: Пролеће (Висибаба мала) В. А. Моцарт: Француска песма

Музичке игре

Перпетум џезиле: Киша Н. Хиба: Лептир

М. Петров: Загонетка В. Томерлин: Семафор

Свирање на дечјим инструментима Народна песма: С оне стране Дунава

Народна песма из Шумадије: Шетња (Пођи Миле у наш крај) Српска народна песма из Хрватске: Ој, Јело, Јелице

Народна песма: Седи Ћира на врх сламе

Ж. Б. Лили: Док месец сја

В. А. Моцарт: Француска песма

Ст. П. Коруновић: Јесен (Нестало је лета) Ц. Пјерпонт: Звончићи

В. Астраџијева: Пролеће (Висибаба мала) М. Милојевић: На ливади

Модели

Народна песма: Дошла ми бака Народна песма: Ресаво водо ‘ладна Народна песма: Ми идемо

преко поља Народна песма: Фалила ми се Народна песма: Сол ми дај

Народна песма: Лазара мајка учила

З. М. Васиљевић: Синоћ је куца лајала М. Живковић: Сиђи мацо СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала
- музичке импровизације
- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- илустрацију доживљаја музике
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања мелодија.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је степен ангажовања, уложен труд и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности, потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Увод у свет музике	1										1		1
2.	Поново у школи	3	4									6	1	7
3.	Распевани кишобрани			4								3	1	4
4.	Звуци кристалне дворане				1	2	1					3	1	4
5.	Распевана фарма		1				2	4	2	1		9	1	10

6.	На путу до дуге								1	3	2	4	2	6
7.	Празнични воз				2	1	1					3	1	4
УКУПНО		4	5	4	3	3	4	4	3	4	2	29	7	36

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	Увод у свет музике	Рад са подацима и информацијама, дигитална, вештина комуникације, вештина сарадње, естетичка		На крају часа ученик ће бити у стању да: објасни својим речима утиске о слушаном делу поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизвођењу музике; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоцезвука. користи различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање, описивање;(*Српски језик*) учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника;(*Српски језик*) изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли;(*Ликовна култура*)

2.	Поново у школи	Естетичка, вештина сарадње, еколошка, дигитална, рад са подацима и информацијама, решавање проблема вештина комуникације		На крају часа ученик ће бити у стању да: објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона,доживљај прегласне музике и њеног утицаја нателo; издвоји основне музичке изражајнеелементе; изговара бројалице у ритму, узпокрет; пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; осмисли ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игрепомо- ћу различитих изворазвука; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању и свирању; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоцезвука; повезује ритам са графичкимприказом; препознамузичкутемуиликарактеристичнимотивкојисепонавља у слушаномделу; деонице у музичкимиграма; разликује стих и строфу; *(Српски језик)*; уочи стихове који се римују; *(Српски језик)*; разликује глас и слог и препозна самогласнике и сугласнике; (С*рпски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника*;(Српски језик)* примени правила културног и безбедног понашања у саобраћају и превозним средствима у насељу са околином*;(Свет око нас)* разликује и именује особине различитих живих бића; (*Свет око нас);* идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима;*(Свет око нас)*

				се понаша тако да уважава различитости других људи;*(Свет око нас)* сарађује са другима у групи на заједничким активностима*;(Свет око нас)* тумачи једноставне визуелне информације које опажа у свакодневном животу;*(Ликовна култура*) изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу;(*Физичко васпитање*).
3.	Распевани кишобрани	Дигитална, естетичка, еколошка, вештина сарадње. рад са подацима и информацијама, решавање проблема, вештина комуникације		На крају часа ученик ће бити у стању да: пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; повезује карактер дела са изражајним музичким елементимаи инструментима; издвоји основне музичке изражајнеелементе; осмисли ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игрепомоћу различитих изворазвука; направи дечје ритмичкеинструменте; разликујеразличитеинструментепобојизвукаиизражајниммогућностима; повезује ритам са графичкимприказом; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању исвирању; објашњава својим речима доживљај свог и туђегизвођења; објасни својим речима утиске о слушаном делу; према литерарном садржају изабере од понуђених,одговарајући музички садржај; деонице у музичкимиграма; поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизвођењу музике;

				користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоцезвука; износи своје мишљење о тексту*;(Српски језик)* користи различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање, описивање;(*Српски језик)* разликује књижевне врсте: народну песму; *(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника ;(*Српски језик)* пронађе нову намену коришћеним предметима;(*Свет око нас)* преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу; (*Свет око нас)* сарађује са другима у групи на заједничким активностима; *(Свет око нас)* одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета;(*Свет око нас)* пронађе нову намену коришћеним предметима; користи материјал и прибор на безбедан и одговоран начин;(*Ликовна култура)* преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу;(*Ликовна култура)* изражава мимиком и/или телом различита расположења, покрете и кретања; (*Ликовна култура*)
4.	Звуци кристалне дворане	Дигитална, решавање проблема, естетичка, вештина сарадње.		На крају часа ученик ће бити у стању да: објасни својим речима утиске о слушаном делу; издвоји основне музичке изражајнеелементе; препознамузичкутемуиликарактеристичнимотивкојисепонавља у слушаномделу;

				повезује карактер дела са изражајним музичким елементимаи инструментима; пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању исвирању; свира по слуху ритмичку пратњу уз песму; објашњава својим речима доживљај свог и туђегизвођења; свира ритмичку пратњу уз бројалице и песме; повезује ритам са графичкимприказом; према литерарном садржају изабере од понуђених,одговарајући музички садржај; поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизвођењу музике; износи своје мишљење о тексту;*(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; *(Српски језик)* изражајно чита ћирилички текст; *(Српски језик)* уочи разлике у брзини кретања тела. (*Свет око нас)* изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу*;(Физичко васпитање)*
5.	Распевана фарма	Рад са подацима и информацијама, дигитална, решавање проблема, естетичка,		На крају часа ученик ће бити у стању да: објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона; повезује почетне тонове песама-модела и једноставнихнаменских песама са бојама; пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању

		вештина сарадње.		исвирању; разликује различите инструменте по боји звука и изражајним могућностима; повезује почетне тонове песаме и једноставних са бојама; повезује ритам са графичкимприказом; осмисли одговор на музичкопитање; свира по слуху ритмичку пратњу уз бројалице и песме,једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичкимиграма; изводи уз покрет музичкеигре; изводи уз покрет традициналне игре; поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизвођењу музике; препознамузичкутемуиликарактеристичнимотивкојисепонавља у слушаномделу; учествује у школским приредбама иманифестацијама; користи различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање, описивање*;(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника*;(Српски језик)* одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета*;(Свет око нас)* сарађује са другима у групи на заједничким активностима*;(Свет око нас)* повеже промене у природи и активности људи са годишњим добима*;(Свет око нас)* изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли;*(Ликовна култура)* изражава мимиком и/или телом различита расположења, покрете и кретања; *(Ликовна*

				култура)
6.	На путу до дуге	Решавање проблема, естетичка, вештина сарадње, дигитална, еколошка		На крају часа ученик ће бити у стању да: објасни својим речима утиске о слушаном делу; препознамузичкутемуиликарактеристичнимотивкојисепонавља у слушаномделу; пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; разликујеразличитеинструментепобојизвукаиизражајниммогућностима; повезује почетне тонове песаме и једноставних са бојама; повезује тонове једноставнихнаменских песама са бојама; повезује ритам са графичкимприказом; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању исвирању; направи дечје ритмичкеинструменте; објашњава својим речима доживљај свог и туђегизвођења; изводи уз покрет музичке и традиционалнеигре; осмисли покрете узмузику; осмисли ритмичку пратњу за песмупомоћу различитих изворазвука; направи дечје ритмичкеинструменте; свира по слуху ритмичку пратњу уз бројалице и песме,једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичкимиграма; учествује у школским приредбама иманифестацијама; разликује књижевне врсте: песму*;(Српски језик)*

				разликује стих и строфу;*(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; *(Српски језик)* уочи стихове који се римују;*(Српски језик)* учествује у школским приредбама иманифестацијама; користи различите облике усменог и писменог изражавања; *(Српски језик)* правилно састави дужу и потпуну реченицу и споји више реченица у крађу целину; *(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; *(Српски језик)* сарађује са другима у групи на заједничким активностима*;(Свет око нас)* одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета*;(Свет око нас)* пронађе нову намену коришћеним предметима;*(Свет око нас)* преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу;*(Ликовна култура)* изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли*;(Ликовна култура)*
7.	Празнични воз	Дигитална, решавање проблема, вештина комуникације, естетичка, вештина сарадње, р,ад са подацима и		На крају часа ученик ће бити у стању да: повезује карактер дела са изражајним музичким елементимаи инструментима; пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења; примењујеправиланначинпевањаидоговоренаправилапонашања у групном певању исвирању; учествује у школским приредбама иманифестацијама;

		информацијама, еколошка, предузетничка, вештина за живот у демократском друштву		осмисли покрете узмузику; осмисли једноставну мелодију; поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизвођењу музике; повезује музичко дело са њему блиским ситуацијама; повезује ритам са графичкимприказом; искаже своје утиске о делу које слуша; објасни својим речима утиске о слушаном делу; препознамузичкутемуиликарактеристичнимотивкојисепонавља у слушаномделу; осмисли једноставну мелодију на крађи задатитекст; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоцезвука; учествује у школским приредбама и манифестацијама; учтиво учествује у вођеном и слободном разговору (С*рпски језик*); износи своје мишљење о тексту; *(Српски језик)* разликује књижевне врсте: песму;*(Српски језик)* учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; *(Српски језик)* изражајно чита ћирилички текст; *(Српски језик)* идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима;*(Свет око нас)* сарађује са другима у групи на заједничким активностима;(*Свет око нас)* Препозна и искаже радост, тугу (*Свет око нас*). изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли; (*Ликовна култура)*

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине,
- физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протеже се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм другог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. часови физичког и здравственог васпитања; Б. слободне активности;

В. недеља школског спорта;

Г. активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...); Д. школска такмичења;

Ђ. корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализују у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на

њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално- техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- учвршћивање правилног држања тела.

II. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина остварује се путем основних и проширених програмских садржаја тако што се примењују основни дидактичко-методички принципи и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине ученицима треба да омогуће примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који имају потешкоћа да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Ученику који има потешкоће да достигне предвиђени исход, оставља се могућност да тај исход достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима, реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Пре рада на усвајању нових моторичких вештина из наведених наставних тема, неопходно је поновити моторичке вештине усвојене у првом разреду.

III. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног, у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције) и мултикултуралности; формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности, итд.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Неке наставне теме остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима, узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима) који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости - остварености исхода, потребе ученика и услове за рад.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговрајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, тако што се води рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

- без и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

- без и са реквизитима,

- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости

- трчање,

- елементарне игре,

- вежбање уз музику,

- плес.

4. Развој координације

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја, итд.),

- штафетне игре,

- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Ходање и трчање

Ходање кратким корацима, дугим корацима, у различитом ритму, ходање са опружањем стајне ноге, ходање са реквизитом, ходање са променом правца и смера, ходање комбиновано са различитим покретима (покрети руку, ногу, трупа), ходање преко ниских препрека, елементарне игра са ходањем.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 30 m са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, саопружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножно наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ из места, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину.

Скакање преко вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша” и др.

Комбинације скокова:

- скокови са ноге на ногу,

- скок са једне ноге и досок на исту,

- скокови одразом са једне ноге и доскок на обе ноге,

- скокови преко ниже препреке.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок увис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) истовременим поласком два до три ученика.

Скок са повишене површине, комбинован са увинућем, згрченим ногама, са окретом за 900 или 1800 .

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Припремне вежбе за прескок:

- суножни скокови са одскочне даске, доскок на струњачу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и удаљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометнм голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лопту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и десном руком). Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Пузења, вишења, упори и пењања

Реализују се кроз основне и проширене садржаје. Основни садржаји

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...). Пењање: уз рипстол, уз морнарске лествe, чеоно, наизменичним

прехватањем, пењање. Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем. Помицање у вису предњем са окретањем за 1800, са

укрштеним хватом. Њихање уз помоћ.

Упор активни на тлу и на свим справама на којима се упор може извести. Проширени садржаји

Узмак корацима уз косу површину.

Бочно пењање уз лествe са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.

5. Вежбе на тлу

Реализују се кроз основне и проширене садржаје. Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче; клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка). Два повезана колута напред.

Колут напред и скок пруженим телом.

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Колут назад.

Поновити састав из првог разреда, комбинацију на тлу од следећих вежби:

најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Састав од научених елемената:

Два везана колута напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно, колут назад, усправ и два дечја поскока.

Примене усвојених вежби кроз игру Проширени садржаји

Колут напред из упора стојећег опружених ногу. Колут преко лопте.

Одељенско такмичење у комбинацији научених вежби.

6. Вежбе равнотеже

Реализују се кроз основне и проширене садржаје. Основни садржаји

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе:

напред - одручење; уназад опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Комбинација вежби из првог разреда: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем и зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Мала вага на тлу, клупи и нискоj греди.

Ходање са привлачењем на целом стопалу и успон. Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге.

Ходање у назад на греди.

Састав из првог разреда допунити наученим вежбама. Проширени садржаји

Наскок кораком на греду.

Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800.

Састав из првог разреда допунити вежбама: ходање у назад и окретом у чучњу за 1800. Одељенско такмичење.

1. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

Вежбе обликовања са лоптом, палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима.

Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе;

Коцке, шведска клупа или шведски сандук: пењање и силажење нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање, трчање са реквизитом у рукама (лопта, медецинка, обруч...);

Игре са ластишом.

Полигон и елементарне игре узкоришћење палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

2. Плес и ритмика

Реализују се кроз основне и проширене садржаје. Основни садржаји

Ритмичко ходање и трчање променљивим ритмом, темпом уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања уз мењање положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Основни ритмички покрети са реквизитима

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Прескакање вијаче у кретању напред.

Лопта или обруч: кружења у чеоној и бочној равни обема и једном руком; бацање и хватање у задатом ритму у месту и у кретању са почучњем;

Плесови: „Ја посејах лубенице" и „Ми смо деца весела". Једно коло по избору.

Проширени садржаји Прескакање вијаче уназад.

Комбиновано прескакање вијаче напред-назад.

Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и обруча. Вежба са вијачом:

Њихање вијаче у бочној равни напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока окретањем вијаче напред, њихање и кружење у бочној равни на супротној страни, исти скокови али са окретањем вијаче назад, зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу обртањем вијаче напред, став спетни, предручење.

1. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области). Полигони се састављају од усвојених вежби у складу са

условима за извођење наставе.

Комбиновани полигон са задацима уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања, пењања, вишења, прескакања...).

Усавршавање моторичких вештина може се реализовати кроз драматизацију вежбања уз корелацију са другим наставним предметима (музичко, ликовно, математика, српски језик и књижевност...).

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње. Програм наставе пливања садржи:

- обуку непливача,
- игре на води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари. Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свети о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам пристојно

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Моје здравље и вежбање

На начин прихватљив за ученике објаснити значај различитих вежбања за здравље. Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Мишићи зглобови и кости

Ученици именују делове тела, кости, зглобове и мишиће (груди, стомак, леђа, ноге, руке - рамени појас) и наводе њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

Телесни развој

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува. Хигијена простора за вежбање

Формирање навике да се хигијена простора у којем ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице игралишта...)

„Шарени - разноврсни оброк" правилна исхрана Упознавати ученика са значајем разноврсности исхране. Значај

воде за организам и вежбање

Упознавати ученика са значајем редовног и довољног конзумирања течности - воде и њеним значајем у вежбању.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми;

активно учествује на часовима физичког и здравственог васпитања; вежбање и играње у слободно време.

- Приказ једног комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

- Постигнућа у моторичким вештинама.

- Индивидуални напредак ученика

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће другог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће другог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у огранизацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- излет;

- крос се организује минимум једном у току школске године;

- зимовање - организује се за време зимског распуста (физчке активности на снегу);

- летовање - организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће другог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике другог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса Физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће другог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;

- смањене физичке способности;

- лоше држање тела;

- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;

- саветовање ученика и родитеља;

- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела, у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара,

- направе едукативни цртеж са спортског догађаја,

- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

- примени основна здравствено-хигијенска правила;

- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

- Планови рада Физичког и здравственог васпитања, план рада одељенског већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.

- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник у складу са Стручним упутством. Педагошку документацију наставник сачињава у

писаној или електронској форми.

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБУЧАВАЊЕ	УВЕЖБАВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	НА СВИМ ЧАСОВИМА		
2.	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ													
	1. Ходање и трчање	4	2					1	3	5		5	10	15
	2. Скакања и прескакања	3	4	5	1				2	2	2	9	10	19
	3. Бацања и хватања	1	1	2	1	3		4			1	5	8	13
	4. Пузања, вишења, упори и пењања	1	2	2					2	3		4	6	10
	5. Вежбе на тлу				1	7	2	2				5	7	12
	6. Вежбе равнотеже	3					1	5	2			6	5	11
	7. Вежбе са реквизитима		2		2	1	1			1	3	4	6	10
	8. Плес и ритмика		3	3	6		2					6	8	14
	9. Полигони		1		1			1		1		-	4	4
3.	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА													
	1. Култура вежбања и играња	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	НА СВИМ ЧАСОВИМА		
	2. Здравствена култура													
УКУПНО		12	15	12	12	11	6	13	9	12	6	44	64	108

Р.БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	- КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ - ЕСТЕТСКА КОМПЕТЕНЦИЈА - БРИГА ЗА ЗДРАВЉЕ	ФВ.1.1.1.Разуме значај правилног држања тела за здравље ФВ.1.1.2.Разликује правилно од неправилног држања тела ФВ.1.1.3.Остварује напредак у развоју моторичких способности у складу са индивидуално постављеним нормама ФВ.2.1.1.Правилно изводи једноставније вежбе обликовања, са и без реквизита ФВ.3.1.1.Примењује самостално научени комплекс јутарње гимнастике	- примени једноставне двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - правилно дише током вежбања; - разликује правилно од неправилног држања тела; - успостави правилно држање тела;
2.	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	- КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ - ВЕШТИНА КОМУНИКАЦИЈЕ - РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА - ЕСТЕТСКА КОМПЕТЕНЦИЈА - ВЕШТИНА САРАДЊЕ	ФВ.1.2.1.Унапређује моторичке способности ФВ.1.2.2.Усклађује своје кретање са кретањем пара ФВ.1.2.3.Познаје правила елементарних и штафетних игара ФВ.1.2.4.Прави разлику по карактеристикама елементарних и штафетних игара	- правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; - изведе дечји и народни плес;

			ФВ.2.2.1.Вешто изводи разноврсне форме природних облика кретања ФВ.2.2.2.Изводи гимнастичке покрете предвиђене за други разред ФВ.2.2.3.Поседује позитивно искуство успешности кроз овладавање правила елементарних и штафетних игара ФВ.3.2.1.Спретно учествује у елементарним и штафетним играма ФВ.3.2.2.Покретом изражава своје емоције и искуства, покрет усклађује са музиком ФВ.3.2.3.Вешто изводи сложеније форме природних облика кретања	
3.	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	- ВЕШТИНА КОМУНИКАЦИЈЕ - ВЕШТИНА ЗА ЖИВОТ У ДЕМОКРАТСКОМ ДРУШТВУ - ЕСТЕТСКА КОМПЕТЕНЦИЈА - ВЕШТИНА САРАДЊЕ - БРИГА ЗА ЗДРАВЉЕ	ФВ.1.3.1.Познаје основна начела безбедности у сали, на игралишту и учионици ФВ.1.3.2.Уочава своје моторичке и друге способности и особине и сличности и разлике међу вршњацима ФВ.2.3.1.Познаје неспортско понашање ФВ.2.3.2.Упознаје и прихвата себе и друге кроз игру ФВ.2.3.3.Примењује здравствено-хигијенске мере ФВ.3.3.1.Упознаје и прихвата своје	- користи основну терминологију вежбања; – поштује правила понашања у и на просторима за вежбање; – поштује мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; - поштује правила игре; - навија и бодри учеснике у игри на начин који никога не вређа; - прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;

			способности, особине и ограничења значајна за учешће у игри ФВ.3.3.1.Позитивно вреднује успешне потезе и уложени труд свих учесника у игри, уз подстицање свих учесника у игри	- уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; - уочава улогу делова тела у вежбању; - уочи промене у расту код себе и други; – препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан; - примењује здравствено - хигијенске мере пре, у току и након вежбања; - одржава личну хигијену; - учествује у одржавању простора у коме живи и борави; - наведе врсте намирница у исхрани; - препознаје везу вежбања и уноса воде; – повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље; – препозна лепоту покрета у вежбању; – се придржава правила вежбања; – вреднује успех у вежбању;

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за други разред организован је, као и програм за први разред, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да остваре. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност и друге опште исходе Грађанског васпитања. То значи да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика, добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Како је планом предвиђено да се у другом разреду са фондом од једног часа недељно остварује Пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање, што су све захтеви и програма Грађанског васпитања посебно у области Грађански активизам. Посебно треба нагласити да Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се потпуно уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду где је један део о безбедности ученика посвећен опасностима у коришћењу интернета.

Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са Српским језиком и предметом Свет око нас где се може користити тематско планирање.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију програма и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике другог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање које није само у овом изборном програму већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно Одговорно учешће у демократском друштву, где овај изборни програм има највећи допринос. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова Грађанског васпитања, организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Наставник, такође, прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

Ред. број наставне теме	Н А С Т А В Н А Т Е М А / О Б Л А С Т	Број часова по теми	Број часова за	
			обраду	остале типове часова
1.	**ПОДСТИЦАЊЕ ГРУПНОГ РАДА**	**2**	**2**	**-**
2.	**ПОДСТИЦАЊЕ РАЗВОЈА САМОСВЕСТИ, САМОПОШТОВАЊА И УВАЖАВАЊА ДРУГИХ**	**3**	**3**	**-**
3.	**ОСПОСОБЉАВАЊЕ УЧЕНИКА ДА ПРЕПОЗНАЈУ И РАЗУМЕЈУ СОПСТВЕНА ОСЕЋАЊА И ПОТРЕБЕ**	**7**	**6**	**1**
4.	**РАЗВИЈАЊЕ КОМУНИКАТИВНИХ СПОСОБНОСТИ**	**4**	**4**	**-**
5.	**ВЕШТИНА НЕНАСИЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ**	**4**	**4**	**-**
6.	**ОСПОСОБЉАВАЊЕ УЧЕНИКА ДА ПРЕПОЗНАЈУ СВОЈЕ НЕПОСРЕДНО ОКРУЖЕЊЕ И СВОЈЕ МЕСТО У ЊЕМУ**	**4**	**4**	**-**

7.	**ДЕЧИЈА ПРАВА**	**6**	**5**	**1**
8.	**РАЗВИЈАЊЕ И НЕГОВАЊЕ ОСНОВНИХ ЉУДСКИХ ВРЕДНОСТИ**	**3**	**3**	**-**
9.	**ЕВАЛУАЦИЈА**	**2**	**-**	**2**
	УКУПНО	**36**	**31**	**4**

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда првог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са захтевима програма, узрастом и интересовањима ученика.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање - форме, навике
5) Живи свет - природа, љубимци, очување животне средине
6) Временско искуство и доживљај времена (прошлост - садашњост - будућност)

7) Школа и школски живот

8) Млади - живот деце и омладине

9) Здравље и хигијена

10) Емоције (љубав према породици, друговима)

11) Превозна средства

12) Временске прилике

13) Уметност за децу (нарочито модерна књижевност за децу; пригодне традиционалне и модерне песме)

14) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)

15) Слободно време - забава, разонода, хобији

16) Исхрана и гастрономске навике

17) Путовања

18) Мода и облачење

19) Спорт

20) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета страни језик у првом циклусу основне школе усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане, делимично и оне невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (нпр. поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој игри; исказивање молби, захтева, захвалности, планова, намера, саглашавања, противљења, допадања, недопадања, жеља, потреба и сл.). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери реализације, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Комуникативна настава посматра језик као средство комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

- битно је значење језичке поруке;

- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног (од трећег разреда) кода и њиховог међусобног односа;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- наставни материјали представљају један од извора активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (запажање, анализа, закључивање итд.);

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши - од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних

новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и

мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих и писаних (од трећег разреда) материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик - дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Вишеструке су предности учења језика у овом узрасту (Титоне 1989)1:

- неурофизиолошке: изузетна пластичност мозга омогућава лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

- психолошке: код ученика се развија мотивација будући да не осећа страх од грешке приликом употребе новог језика, лако прихвата игру и спремније излаже пред групом;

- образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

Ранији почетак учења страног језика отвара пут за достизање виших нивоа језичке компетенције и развијање вишејезичности, који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима са другог говорног подручја. То ће, такође, пружити и бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога потребно је инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико се ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, то ће касније бити много теже променити.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани

„језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже слушај, пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику са тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и све друге расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. На овом узрасту се препоручују и активности усмене репродукције и контролисане продукције будући да су у питању садржаји који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа. На тај начин се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција са другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/ не воли да једе, итд; одговори на питања друга/другарице), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Потребно је оспособити ученике за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму са којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања активности имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице - делови тела, животиње, играчке..; глаголи - устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања - срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје 5 до 7 нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање") веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке - обичне плишане, прављене од чарапа или папира - и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;
- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају, на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика

треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

Уџбеник и наставни материјали: New English Adventure Starter B, аудио CD, CD-Rom, DVD, постери, сликовне картице

БР.	НАСТАВНА ТЕМА (Комуникативне функције)	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој комуникацији:	КОРЕЛАЦИЈА/ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	Бројчасова по теми	Обрада	Остали типови
0	**Hello** **Поздрави** Поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и	Понављање градива пређеног у првом разреду. Разговор који мотивише ученике да уче енглески (ТВ, филмови, игрице на енглеском, путовања). *Yes, no; I am... teacher; classroom objects: crayon, pencil, rubber; colours: blue, green, red, yellow*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.10 ПСТ.2.1.1.	• поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; • представљање себе и другог; • разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; • разуме краткаи једноставна упутства и налоге и реагује на њих; • даје кратка и једноставна	Српски језик, ликовна уметност/ 1. Компетенција за целоживотно учење 11. Предузетничка компетенција	**4**	**2**	**2**

	налога; описивање предмета	Рецептивно: *Stand up. Sit down. Look.. Listen. Quiet, please. Try again! Pick up a pencil. What's this? What colour is it? Point to a yellow crayon.* *Colours. Classroom objects: bag, book , pen, pencil, rubber, crayon, pencil case, ruler.* Рецептивно: *Say hello. Hello everyone. Too. What colour is it? It's red. What is it? Open your books. Look! This is… Listen. Point to a pencil.* *This is my teacher.*		упутства и налоге • препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;				
1	**My face** **Моје лице** Поздрављање; давање основних информација о	Лице: *Face, hair, ears, eyes, mouth, nose. Colours: brown, orange, pink, purple; happy, sad, big, small, flower. This is my face. My*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4	• поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; • представљање себе и	Српски језик, свет око нас/ 10.Естетска компетенција	**8**	**3**	**5**

	себи; исказивање потреба, осета и осећања	*blue eyes. I'm happy. Pink flowers. Are you sad? Thank you! Oh, my nose! It's big. A big book. Yes! No!* Рецептивно: *What colour is it? What colour is the hair? What colour are the eyes? What's missing? Happy or sad? We're happy sad. Everything's great bad. Boo-hoo! Hooray! Is he happy? He's happy. What colour is it? Is Minnie sad? What is it? Is it big? Look at dad mum. Who is it? Today, it is story time. Try again.* Евалуација: (Worksheet 6). Опционе активности: игре и активности са постерима.	ПСТ.1.1.10 ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14.	другог; • разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; • разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; • изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;				

2	**Animals** **Животиње** Представљање себе и других, давање и тражење основних информација о себи и другима; изражавање количине и бројева; описивање бића	Животиње: *elephant, giraffe, hippo, lion, rhino, zebra. Colours: black, white, grey. It's a lion. Look at the animals! What's that? A bird? It's grey. Numbers 1-5. Three giraffes. Bird, baby, leopard, tiger* Рецептивно: *This is a giraffe. Listen to the animals. How many fingers? Number one. How many lions? Is it grey? Touch something black. How many grey animals? Cat, body, with* Евалуација. (Worksheet 7). Опционе актвивности: игре, активности са постерима и видео.	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14.	• препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; • разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.	Српски језик, свет око нас/ 9.Еколошка компетенција	**8**	**3**	**5**

2a	**Halloween (optional lessons)** **Празник „Halloween“** Описивање бића и предмета	*It's Halloween. Bat, cat, ghost, pumpkin, witch. Face. Colours.* Рецептивно: *I turn around and I see an orange pumpkin smiling at me*.	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.3.1.	• препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;	Српски језик, свет око нас	**0**	**0**	**0**
3	**My toys** **Моје играчке** Описивање предмета; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; давање и тражење основних информација о предметима;	Играчке: *ball, car, cowboy, dinosaur, doll, spaceman, boat, kite, teddy bear, train, yo-yo. Is it a car? Yes, it's a car. No, it's a boat. Clap, stamp, turn around, touch the ground… Look at the kites. Go! Look out! My kite. It's the ball. It's a blue ball. Ten balls. No 6-10. Shapes:*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1	• разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; • даје кратка и једноставна упутства и налоге; • разуме позив и реагује на њега; • упути позив на заједничку активност; • препозна и именује бића,	Српски језик, свет око нас, математика/ 3.Рад са подацима и информацијама	**8**	**4**	**4**

	позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	*circle, rectangle, square, triangle.* Рецептивно: *Come and look at my toys. It isn't a doll. It isn't blue. Listen to the song. What colour is the number six? Close your eyes. How many dolls? Look at the numbers. Is the boy happy? What toys are in the story? What's your toy? It isn't a train. Jump six times. How many circles? Is it big. Point to a doll. Colour the cowboys. Dance.* Евалуација. (Worksheet 8). Опционе активности: игре и активности са постерима.	ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14.	предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства				
3а	**Happy Christmas** **Срећан Вожић**	Вокабулар и фразе везане за Божић: *Christmas, cracker, present, stocking, pudding, turkey.*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3	• разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; • упути једноставне	Српски језик, свет око нас	**1**	**0,5**	**0,5**

	Честитање	*Santa, tree. I like presents. Happy Christmas. Receptive: Look! Hooray! Is it a cracker? It's big and green. Look at my present!*	ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.3.1.	честитке;				
4	**Food** **Храна** Изражавање допадања и недопадања	Храна: *Bread, cheese, chicken, pizza, spaghetti, water, apples, bananas, milk, pears, cake, eggs, meat, sandwiches, I like cheese. Yummy. I don't like milk. Do you like eggs? Delicious. Oh no! Stop! Sorry! Milkshake, seed, tree.* Рецептивно: *Oh,*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1.	• разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; • тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;	Српски језик, свет око нас/ 8. Брига за здравље, 6.Вештина сарадње	**9**	**3**	**6**

		yum. Food. Do you like pizza? What are they? What colour are they? Is it water? Does Mickey like bananas? How many apples can you see? Plant the seed. Now. Is it big? Look! This is Scamp. Well done. Ugh, but. Евалуација. (Worksheet 9). Опционе активности: игре, активности са постерима и видео.	ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. 					
5	**My body** **Моје тело** Изражавање припадања /неприпадања и поседовања / непоседовања;	Делови тела: *arms, head, feet, hands, body, fingers, legs, tummy, toes. I've got two (arms). I've got (a red head)(five toes)* *Long, short, stretch, mirrors. Your nose! Sports: football, gymnastics, tennis.* Рецептивно: *Look at… Look, this is a*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1.	• разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/ е, поседовање/ ье и реагује на њих; • тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/ е, поседовање/ ье;	Српски језик, свет око нас/ 4.Дигитална компетенција 8.Брига за здравље	**8**	**4**	**4**

		robot. How many fingers? Touch your legs. What is it/are they? Is it/are thy long? Stretch your arms. How many fingers has she got? Has she got long hair? She's got a big head. Nose up/down! Come on! Who's got a big head? A circus! Who am I? Do you like tennis? What colour is it? Is it big or small? Is it big or small? Tick or cross? Евалуација. (Worksheet 10). Опционе активности: игре и активности са постерима.	ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.2.1.					
6	**My house** **Моја кућа** Описивање предмета, места и појава; изражавање количине и	*House, bathroom, bedroom, kitchen, living room, garden. Household items: door, window, chair, table. This is my house. It's in the (kitchen). Is it in the*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5	• препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи	Српски језик, свет око нас 5. Решавање проблема	**8**	**3**	**5**

	бројева; исказивање положаја у простору	*(bedroom)?* Рецептивно: *Come and see. Where's the table? A pencil is in the living room. Is it big? Tell me, please. Number 1, tick or cross. Come in. What is it? What's this? He's in the kitchen. Where's the ball? What colour is it? What's your favorite room? How many doors? Make a square. Hat, monster.* *There is a park in my town.* Евалуација. (Worksheet 11). Опционе активности: игре, активности са постерима и видео.	ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.2.1.	једноставна језичка средства; • разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; • тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; • разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.				
6а	**Happy Easter!** **Срећан Ускрс!** Честитање	*Chick, Easter egg, flower, lamb, rabbit. It's a chick. Happy Easter!*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3	• разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; • упути једноставне	Српски језик, свет око нас	**1**	**0,5**	**0,5**

			ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.3.1	честитке; • препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места;				
7	**My clothes** **Моја одећа** Описивање предмета; исказивање времена; исказивање молбе, захвалности и извињења	Одећа: *boots, coat, dress, hat, shirt, shoes, skirt, scarf, shorts, shoes, sweater, trousers, T-shirt. Put on your boots. I am wearing a dress. I'm wearing a green sweater. I am wearing my pink dress. Do you like it? What colour is it? It's brown. Thank you. It's cold.* Рецептивно: *Look! This is Rapunzel.*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1.	• разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; • упути кратке и једноставне молбе; • искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; • препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе	Српски језик, свет око нас 5. Решавање проблема 10. Естетска компетенција	**8**	**4**	**4**

		Clap with me. What is (he) wearing? What colour are (his trousers)? Who's got (blue shoes)? Put on your hat. Is it hot/cold? *With me, chameleon, phew.* *What day is today? It is Monday.* *Can you help me?* *I'm sorry.* Евалуација. (Worksheet 12). Опционе активности: игре и активности са постерима.	ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.2.1.	бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; • разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време				

8	**My party** **Моја забава** Описивање живих бића, предмета, места и појава; исказивање поседовања и непоседовања; исказивање допадања/недопадања; изражавање способности	*Pets: bird, cat, dog, duck, mouse, rabbit, fish, hamster, horse, tortoise, chicken, cow, pig, sheep. Party, a mouse in a boat, a mouse with kite. Look out! Stop!* Рецептивно: *Look! What's this? Is it big, small? Have you got a pet? What colour is it/are they? For me and you. And lots of fun. What number? You're number 1. Does Mickey like hamsters? Is it a kitchen? Is Minnie happy? What are these? What colour are they? What's on his head? Do you like dogs? Have you got a bird? What are you wearing? Have you got a bird? What are you wearing? How many cows can you see? How many birds? Mice, farm.*	ПСТ.1.1.1 ПСТ.1.1.2 ПСТ.1.1.3 ПСТ.1.1.4 ПСТ.1.1.5 ПСТ.1.1.10 ПСТ.1.1.11 ПСТ.1.2.1. ПСТ.2.1.1. ПСТ.2.1.2. ПСТ.2.1.14. ПСТ.2.2.1.	• препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; • разуме једноставне описе бића, предмета и места; • опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; • разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/ е, поседовање/ ье и реагује на њих; • тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/ е, поседовање/ ье; • разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;	Српски језик, свет око нас/ 7. Вештина за живот у демократском друштву	**9**	**3**	**6**

		I can sing. Евалуација. (Worksheet 13). Опционе активности: игре, активности са постерима и видео.						
8				• тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима; • разуме једноставне исказе који се односе на изражавање способности; • тражи информацију о туђим способностима и саопшти шта он/она или неко други може/не може/уме/не уме да уради;				
Укупан број часова						**72**	**30**	**42**

ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Циљ наставе веронауке у другом разреду основне школе јесте прихватање да је постојање израз заједништва личности, а да личност постоји само у заједници слободе са другом личношћу.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО ЧАСОВА
БОГ ЈЕ ЗАЈЕДНИЦА ЛИЧНОСТИ ОЦА, СИНА И СВЕТОГ ДУХА (биће као заједница, као љубав)	2	4	9
ЛИТУРГИЈА КАО ИКОНА БУДУЋЕГ ВЕКА, ЦАРСТВА БОЖИЈЕГ	4	3	7
ЛИТУРГИЈА – ОТКРИВАЊЕ БОГА (литургијско искуство Бога. Личности, слободе, љубави, Бог као биће заједнице)	3	3	6
СТРУКТУРА ЛИТУРГИЈЕ – ЦРКВЕ (епископ, свештеници, ђакони и народ)	3	3	6
ЛИТУРГИЈА ЈЕ ПРИСУСТВО ХРИСТОВО И ИШЧЕКИВАЊЕ ДОЛАСКА ХРИСТОВОГ	3	3	6
ПРАВОСЛАВНА ИКОНОГРАФИЈА ПОКАЗУЈЕ СТАЊЕ СВЕТА И ЧОВЕКА У БУДУЋЕМ ВЕКУ	2	3	5
СВЕГА ЧАСОВА	17	19	36

Оперативни задаци:

- уочити да Литургија није обичан догађај

- уочити да се на Литургији појављује Бог као заједница личности : Оца, Сина-Христа и Светог Духа
- упознати структуру Литургије – разликује радње са Литургије
- уочити да је Исус Христос, иако физички одсутан, присутан на Литургији као плод наше љубави према њему

Наставни садржаји:

- Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница као љубав)
- Литургија као икона будућег века,Царства Божијег
- Литургија-откривање Бога (литургијско искуство Бога) личности, слободе, љубави, Бог као биће заједнице.
- Структура Литургије – Цркве (епископ, свештеници, ђакони и народ)
- Литургија је и присуство Христово и ишчекивање доласка Христовог (љубављу према Христу чинимо да је он присутан међу нама на Литургији иако је физички одсутан)
- Православна иконографија показује стање света и човека у будућем веку.

Наставна средства:

- Библија за децу
- Црква
- Православни катихизис
- Бојанка
- Фломастери, бојице

- Постери

Методе рада:

- Интерактивна
- Кооперативна
- Учење путем открића
- Амбијентална

Провера знања:

- Праћење активности ученика
- Разговор са ученицима
- Домаћи задаци

ОПШТА НАПОМЕНА

Основни циљ верске наставе је да ученици постану чланови литургијске заједнице. Упознавање ученика са настанком верских празника и садржином догађаја који се славе. Упознавање ученика са личностима светитеља које славе као крсну славу или славу свих Срба, Св. Сава, Видовдан... Упознавање ученика са садржином и циљем поста и причешћа.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика другог разреда основне школе. Програм наставе и учења за други разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи - глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за информатику и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за информатику, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања исхода упореди начин на који учи у школи са онлајн учењем путем школске платформе и користи школску платформу за онлајн учење (уз помоћ наставника и/или родитеља/законског заступника) наставник иницира разговор са ученицима на тему онлајн учења:

- какав је то вид учења;

- по чему се разликује, а по чему је сличан учењу у школи;

- које су предности, а које слабе стране једног и другог облика учења.

На основу одговора ученика, наставник износи чињенице о онлајн учењу наглашавајући да је оно саставни део традиционалног учења, да представља подршку учењу код куће и омогућава образовни контакт са наставником и ван школског времена.

Ученицима треба демонстрирати основне могућности школске платформе за онлајн учење.

Упутити ученике да, код својих кућа, заједно са родитељима (којима су достављени приступни параметри) приступе школској платформи за учење и прouче материјал везан за предмет Дигитални свет.

Препоручени број часова: 2.

За достизање исхода самостално користи дигиталне уџбенике за учење, наставник подстиче ученике да, за дубље разумевање неког наставног садржаја користе дигитални уџбеник аргументујући зашто препоручује да се баш тај садржај проучи коришћењем дигиталног уџбеника.

Препоручени број часова: 1.

У зависности од врсте дигиталних уређаја који су на располагању ученицима, наставник бира одговарајућу једноставну апликацију за цртање и упознаје ученике са радним окружењем. Примери задатака за ученике који доприносе достизању исхода креира, чува и поново уређује дигиталну слику (самостално и/или уз помоћ наставника) користећи одговарајућу апликацију:

- Именуј дате геометријске фигуре и од њих креирај дигиталну слику. (Наставник представља технику селектовања и премештања дела слике.) Исте фигуре исеци са папира, обоји и залепи у свеску тако да добијеш исту слику. Који начин је лакши за исправљање грешака, бржи?

- Исцртавајући геометријске фигуре креирај слику велике печурке и пет печуркица које изгледају баш као велика. (Наставник представља технике копирања и промене величине селектованог дела слике.) Исте печурке нацртај у свесци. Да ли је на папиру могуће нацртати пет печуркица тако да све буду идентичне величине и изгледају баш као велика? Зашто?

- Помоћу рачунара нацртај два пса који идентично изгледају и који гледају један у другог. (Наставник представља технике копирања и превртања селектованог дела слике.) Уради исто у свесци. Да ли је на папиру могуће нацртати идентичне псе који гледају један у другог? Зашто?

Наставник унапред припрема датотеке у којима ће ученици радити. Упућује их како да их отворе,ураде задатак и сачувају свој рад, не улазећи у детаље везане за организацију података на дигиталном уређају. Другим речима, када ученици користе дигитални уређај у оквиру извођења наставе или самосталног рада, ученицима треба објаснити, корак по корак, „где да кликну” или обезбедити да одабрана апликација буде покренута пре него што ученици започну рад. У случају да ученици користе дигиталне уређаје са тастатуром и мишем, акценат треба да буде на коришћењу миша уз минимално коришћење тастатуре.

Препоручени број часова: 8.

Активностима за достизање исхода својим речима објасни појам покретне слике и креира елементе покретне слике треба да претходи приказивање анимираних слика ученицима и демистификовање доживљаја покрета (најбоље отварањем приказане анимиране слике у одабраној апликацији). Ученике треба упутити у начин израде анимиране слике бирајући тему из градива (смена годишњих доба, правила за безбедно понашање у саобраћају и сл.), а затим им задати да осмисле слике које ће чинити анимацију и које ће они нацртати на папиру или помоћу дигиталног уређаја. Након тога, наставник фотографише цртеже ученика или преузима креиране дигиталне слике и учитава их у одабрану апликацију за анимацију, демонстрирајући технику. Покреће смењивање статичних слика стварајући доживљај покрета. Уколико наставник не жели да користи неку од специјализованих апликација за израду анимација, он ученицима може да дочара доживљај покрета брзим смењивањем креираних слика у уграђеном програму за приказ слика, који је саставни део оперативног система инсталираног на рачунару који користи. То чини тако што слике које чине једну анимацију именује редним бројевима који осликавају редослед приказа у анимацији, сачува у одговарајућој фасцикли, а затим прикаже прву од њих. Брзим притискањем стрелица на тастатури рачунара слике ће се смењивати и креирати илузију кретања.

Препоручени број часова: 4.

У сарадњи са активом учитеља првог разреда, наставник ученицима представља теме које су од интереса за прваке. Активности за достизање исхода креира једноставан графички дигитални материјал намењен познатој публици обухватају одабир једне од тема и креирање графичког дигиталног материјала (статичне или покретне слике) намењеног млађим другарима. Ово је погодан тренутак да се ученицима нагласи да знање и вештине које су стекли на претходним часовима могу да буду корисни већ у овом тренутку. Наставник организује „гостовање” код првака и представљање креираних материјала.

Задовољство што су применом сопственог знања и вештина помогли људима у свом окружењу јесте осећање које наставник треба да подстакне код ученика.

Препоручени број часова: 2.

За достизање исхода својим речима објасни због чега дигиталне уређаје повезујемо на мреже, укључујући интернет, потребно је, без инсистирања на дефиницијама, предочити ученицима да је рачунарска мрежа, као и интернет, сачињена од дигиталних уређаја који су међусобно повезани. Међу тим уређајима налазе се и они дигитални уређаји чији је посао да спроводе податке који нису њима намењени, већ су намењени неким другим дигиталним уређајима (као што саобраћајац на улици усмерава аутомобиле, камионе, пешаке итд.). Сви подаци који путују мрежом подељени су у мале делове. Када сви делови стигну на своје одредиште и буду правилно распоређени, ми добијамо поруку, слику и сл.

Ученицима треба показати видео запис који илуструје претходно изнето (нпр. https://bit.ly/kakoradiinternet).

Иницирати хеуристички разговор на тему добробити које произилазе из повезивања дигиталних уређаја на мреже (комуникација, размена текстова, слика, звучних и видео-записа, дељење ресурса - нпр. штампача).

Препоручени број часова: 2.

У оквиру активности за достизање исхода наведе могућности за размену материјала, комуникацију и заједнички рад (учење) које су настале захваљујући умрежавању дигиталних уређаја подстицати ученике да објасне шта је све могуће размењивати у оквиру школске платформе (текстове, слике, поруке итд.). Постављати питања која воде ученике ка спознаји да је онлајн учење могуће зато што су рачунари које користе наставник и они повезани на интернет, чиме је омогућена размена материјала, комуникација, сараднички рад…

Подстицати ученике да опишу послове својих родитеља - колико њих користи дигитални уређај на послу, да ли је тај уређај повезан на интернет, зашто је потребно да буде повезан на интернет, да ли су и како радили од куће и сл.

Препоручени број часова: 1.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

У активностима за достизање исхода објасни добитке и ризике који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја, разликује неприхватљиво од прихватљивог понашања при комуникацији на интернету, реагује на одговарајући начин ако дође у додир са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин и наведе неке од начина на које корисници дигиталних уређаја остављају личне податке у дигиталном окружењу треба нагласити да комуникација путем дигиталних уређаја не може да замени живи контакт са другим људима, али свакако доприноси да се не осећамо искључени из дешавања око нас. Разговарати са ученицима о видовима дигиталне комуникације и, ослањајући се на искуство и запажања ученика, објаснити карактеристике сваког од поменутих видова (друштвене мреже, Вајбер групе, имејл, видео-састанци и сл.). Важно је нагласити да је у правилима коришћења друштвених мрежа наведено колико година требају да имају особе које те мреже користе. Старосне границе нису успостављене без основа и онај ко наведе лажни број својих година ризикује да сноси одређене последице и доведе себе у опасне ситуације. Упознати ученике са правилима писане онлајн комуникације и интернет бонтоном. Објаснити улогу емотикона у писаној комуникацији. Разговарати са ученицима о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) на начин који не оставља утисак да је боље да интернет не користимо, већ да морамо да будемо одговорни док то чинимо. Оснажити ученике да реагују на адекватан начин уколико дођу у додир са непримереним садржајима или су сведоци насиља (не упуштати се у расправе, већ се одмах обратити одраслој особи за помоћ). Такође, неопходно је поменути и прилике које добијамо кроз комуникацију на мрежи (учење, изучавање области које нас интересују).

Подстицати ученике да наведу неке од података који спадају у личне податке и упознати ученике са чињеницом да коришћењем дигиталних уређаја остављамо личне податке на интернету, а да тога често нисмо ни свесни. Свако чињење у дигиталном окружењу оставља отисак, као када газимо по неутабаном снегу. Неки од тих отисака могу да имају утицај на наш будући живот. Такође, обновити знање о неопходности софтверске заштите дигиталног уређаја јаком лозинком. Поменути постојање двостепене заштите и појаснити како она функционише.

Ученици треба да креирају статичке или покретне слике које подижу свест о могућностима које доноси комуникација на интернету, али и опасностима које вребају уколико се комуникацији не приступи на одговоран начин. Креиране слике постављају се на школско веб-место и тиме се промовише стваралаштво ученика, које постаје доступно њиховим породицама и рођацима.

Препоручени број часова: 4.

Активностима за достизање исхода организује сопствено учење у онлајн окружењу на начин који не угрожава здравље и личну безбедност, као и сигурност дигиталног уређаја треба да претходи разговор са ученицима о њиховим навикама када је учење у питању - да ли сами планирају када ће и шта учити, ко им помаже, како се са укућанима договарају око коришћења дигиталних уређаја за учење. Постављати потпитања која се односе и на начин коришћења дигиталних уређаја, што треба искористити за обнављање наученог у претходном разреду - потребе за неговањем здравих навика када је употреба дигиталних уређаја у питању. Подсетити ученике на проблеме који могу да настану, а везани су за оштећења вида и коштано- мишићног система и нагласити да они не настају због употребе технологије, већ неодговорног понашања корисника технологије (неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса). Такође, треба подсетити ученике да дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти и сл.) и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа (креирати јаку лозинку). Посебну пажњу посветити упућивању ученика да дигитални уређај користе само у присуству родитеља/законског заступника.

Ученици треба да креирају пример дневног плана рада, а наставник треба да их саветује како да одреде приоритете, како да потраже помоћ у случају да не разумеју садржаје које изучавају и тиме доприноси изградњи саморегулације у њиховом учењу.

Препоручени број часова: 1.

Очување здраве животне средине императив је савременог друштва. У оквиру активности за достизање исхода предложи начине одлагања електронског отпада који не угрожавају животну средину ученици треба да креирају статичке или покретне слике које подижу свест о опасностима неодговорног одлагања електронског отпада и промовишу одговорно понашање према планети. Креиране слике постављају се на школско веб-место и тиме се промовише стваралаштво ученика, које постаје доступно њиховим породицама и рођацима.

Препоручени број часова: 1. Алгоритамски начин размишљања

У оквиру активности за достизање исхода својим речима објасни појам алгоритам и анализира једноставан познати поступак који садржи понављања одређених радњи и представи га алгоритамски, ученике треба ставити пред проблеме које треба да декомпонују и њихово решење прикажу у форми низа корака, при чему се треба ослањати на образовно искуство из првог разреда. Међу проблемима треба да се нађу и они чије решавање захтева понављање одређених корака известан број пута или непрестано. Дефинисани низ корака наставник назива алгоритмом и подстиче ученике да овај појам објасне на узрасту примерен начин.

Препоручени број часова: 3.

Користећи одабрано окружење за визуелно програмирање локализовано на српски језик демонстрирати ученицима како се креира рачунарски програм. За достизање исхода креира одговарајући рачунарски програм у визуелном програмском језику, анализира једноставан програм креиран у визуелном програмском језику и објасни шта и на који начин тај програм ради и уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички) потребно је ученицима дати задатке да креирају једноставне линијске или програме који садрже једноставна понављања, које затим тестирају и, по потреби, коригују све до постизања жељеног резултата.

Наставник ставља пред ученике неколико раније креираних програма, које они треба да анализирају и објасне шта и на који начин раде.

Препоручени број часова: 5.

Представити ученицима процес програмирања расположивог физичког дигиталног уређаја (робота, микроконтролера) у окружењу за визуелно програмирање које је локализовано на српски језик. У оквиру програма „Школе за 21. век” све основне школе добиле су микроконтролере који се могу употребити за рад на часу.

У оквиру активности за достизање исхода креира програм у визуелном програмском језику којим управља понашањем расположивог физичког дигиталног уређаја и уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички) ученици креирају програме које, уз помоћ наставника, учитавају у физички дигитални уређај. Након анализе понашања физичког дигиталног уређаја, по потреби, коригују програм све док не постигну жељени резултат. Сврха ове активности јесте очигледна употребљивост знања које су ученици претходно конструисали при раду у одабраном програму за блоковско програмирање. На тај начин остварује се трансфер знања - ученик схвата да логика програмирања не зависи од алата у коме програмирамо, нити од врсте дигиталног уређаја. Наставник треба посебно да нагласи нагласи чињеницу да учење програмирања представља трајно знање, које је применљиво и у годинама које долазе.

Препоручени број часова: 2.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

- самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

- вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене
- ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу);

- отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

- Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	4	4	2		1	3	5	-	-	-	14	5	19
2.	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА	-	-	3	3	1	-	-	-	-	-	3	4	7
3.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	-	-	-	-	-	-	-	3	4	3	5	5	10
УКУПНО		4	4	5	3	2	3	5	3	4	3	22	14	36

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Изучавањем предмета развијају се:	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:
1.	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	**Компетенција за целоживотно учење** - Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. - Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. - Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **Рад с подацима и информацијама** - Разликује јавне и приватне податке, упознат је са основним правилима чувања приватности података. **Дигитална компетенција** - Приликом решавања проблема бира	- упореди начин на који учи у школи са онлајн учењем путем школске платформе; - користи школску платформу за онлајн учење (уз помоћ наставника и/или родитеља/законског заступника); - самостално користи дигиталне уџбенике за учење; - креира, чува и поново уређује дигиталну слику (самостално и/или уз помоћ наставника) користећи одговарајућу апликацију; - својим речима објасни појам покретне слике; - креира елементе покретне слике; - креира једноставан графички дигитални материјал намењен познатој публици; - својим речима објасни због чега дигиталне уређаје повезујемо на мреже, укључујући интернет; - наведе могућности за размену материјала, комуникацију и

		одговарајућа ИКТ средства **Решавање проблема** - Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. - Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације сходно релевантним критеријумима, објашњава шта су предности и слабе стране различитих решења. - Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију. - Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама. **Сарадња** - Конструктивно, аргументовано и креативно	заједнички рад (учење) које су настале захваљујући умрежавању дигиталних уређаја;
2.	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА		- објасни добитке и ризике који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја; - разликује неприхватљиво од прихватљивог понашања при комуникацији на интернету; - реагује на одговарајући начин ако дође у додир са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; - наведе неке од начина на које корисници дигиталних уређаја остављају личне податке у дигиталном окружењу; - организује сопствено учење у онлајн окружењу на начин који не угрожава здравље и личну безбедност, као и сигурност дигиталног уређаја; - предложи начине одлагања електронског отпада који не угрожавају животну средину;
3.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА		- својим речима објасни појам алгоритам; - анализира једноставан познати поступак који садржи понављања одређених радњи и представи га алгоритамски;

		доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева. - Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима. - Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе. - Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин. - Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе. **Естетичка компетенција** - Анализира и критички вреднује дигитални производ у контексту естетике и корисничког доживљаја.	- креира одговарајући рачунарски програм у визуелном програмском језику; - анализира једноставан програм креиран у визуелном програмском језику и објасни шта и на који начин тај програм ради; - уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сарадднички); - креира програм у визуелном програмском језику којим управља понашањем расположивог физичког дигиталног уређаја.

		Предузимљивост и предузетничка компетенција - Исказује и заступа своје идеје, утиче на друге кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликата.	

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NACIONALE

Noţiunile cheie ale conţinutului: acces comunicativ, utilizarea funcţională a limbii, interculturalitate.

INSTRUCŢIUNI PENTRU REALIZAREA METODICO-DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară la Limba română cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa de predare şi învăţare sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, într-o oarecare măsură şi cea non- verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei predării şi învăţării o deţin funcţiile comunicative. Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite activităţile de limbă prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a treia), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

Programa axată pe finalităţile indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să reproducă în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de

zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor aliniate:

- limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;

- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;

- este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

- cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;

- pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definite;

- toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

- abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele:

- însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;

- conceperea programei de predare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;

- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;

- elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la actul social;

- materialele didactice reprezintă una din sursele de activitate şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;

- sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

- lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.).

- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici / activităţi

În timpul orei se recomandă alterarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (ascultă, scrie - din clasa a treia, uneşte, determină, găseşte şi activităţile legate de activitatea în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul etc.)

Munca în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.) Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare/audiere (după instrucţiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.)

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de încălzire, dezvoltare a atenţiei şi concentrării, întărire a motivaţiei, introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...). Rezolvarea „problemelor actuale" în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

„Transpunera» enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestare).

STRATEGIILE PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-A ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi a II-a ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte o limbă- copilul foloseşte limba română exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea

unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile se operaţionalizată prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca aceasta să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii române cu elemente ale culturii naţionale în clasa întâi şi în clasa a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea, dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutare profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe mai târziu. Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune ascultă, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere etc. Pentru conţinuturile care nu reprezintă «limba clasei» şi nu se repetă la fiecare oră. se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă şi obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca elevii să însuşească funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că unele conţinuturi lingvistice sunt date ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române cu elemente ale culturii naţionale în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. În planificarea activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor, precum și de cunoștințele de limbă anterioare. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite - cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de inițiere care ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi dememorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noţiune - când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridicolizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive - părţi ale corpului, animale, jucării ...; verbe - a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect ...; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente - fericit, trist, flămând, însetoşat ...

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care

se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5-7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru „imitare") sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi - simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie - şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheiecu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie" folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

- elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

- elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune semnificativă în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare - cognitive, comunicative şi sociale;

- toţi pot să participe - fiecare îşi are un rol pe care îl pot „duce la bun sfârşit" şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

- sunt potrivite pentru toate modalităţile de învăţare - pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

- avansează motivaţia şi încrederea în sine;

- sunt orientate spre elev - profesorul are un rol mai puţin dominant;

- dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt activităţi opţionale în clasa a doua. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel elementar (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie competenţa interculturală, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statutul limbii şi anul de învăţare.

FINALITĂȚI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	FUNCȚIILE COMUNICATIVE	ACTIVITĂȚI LINGVISTICE (în funcții comunicative) Conținuturi de limbă	Број часова по теми	обрада	Остали типови часа
– să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; – să se prezinte pe sine şi pe alţii; – să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele; – să înţeleagă instrucţiunile şi ordinul scurt şi simplu şi să răspundă cerinţelor; – să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple; – să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta; – să adreseze apel privind o activitate comună; – să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să răspundă la	1.SALUTAREA	Activităţi lingvistice în situaţii comunicative Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contacului la întâlnire. Conţinuturi *Salut! Ce faci? Bună ziua, ce faceți? Mulțumesc,bine! Bună dimineața! Bună seara! Noapte bună!* *Bună ziua, Domnule. La revedere, Doamnă. Pe mâine.* Întrebare prin intonaţie. Conţinuturi (inter) culturale: Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.	3	2	1
	2.PREZENTAREA PE SINE , ȘI PE ALȚII, OFERIEA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ȘI CEREREA INFORMAȚILOR DE BAZĂ DESPRE ALȚI	Activităţi lingvistice în situaţii comunicative Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente. Conţinuturi *Mă numesc Maria.Cum te numești? (care este numele tău?) Eu am șapte ani. Tu câțio ani ai? Cine este acesta/ aceasta? Este colegul meu/ sora mea/ tatăl meu. Pe el îl cheamă Petru.* Pronumele personale în funcţie de subiect. Adjectivul și pronumele posesiv (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*).	4	3	1

ele; – să adreseze cereri scurte şi simple; – să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple; – să înţeleagă formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele; – să adreseze felicitări simple; – să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; – să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor; – să descrie fiinţe, obiecte și locuri folosind instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri cotidiene cu privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să		Cuvinte interogative (*cum, cine, care, cât*). Numeralele cardinale de la 1 la 20. Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.* Conţinuturi (inter)culturale: Recunoaşterea celor mai simple asemănări şi diferenţe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă.			
	3.ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INDICAȚIILOR ȘI ORDINNELOR SIMPLE	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă – indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.). Conţinuturi *Cine este absent? Cine nu este aici?* *Este clar? Eu nu înțeleg. Ascultați! Răspundeți! Priviți! Căutați! Găsiți!Desenați! Coloraţi! Deschideți/ închideți cărțile. Spălați-vă pe mâini. Foarte bine!* *Este perfect! Ați terminat?* *Eu am terminat. Cine știe? Eu știu. Liniște, vă rog! Ridicați-vă! Așezați-vă! Vino latablă! Dă-mi caietul tău!* Imperativul verbelor frecvente. Conţinuturi (inter) culturale: Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.	5	3	2

reacţioneze la ele; – să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple; – să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu – să înţeleagă enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a plăcerii / dezgustului şi să reacţioneze la ele;	4.APELUL/INVITAȚIA ȘI REACȚIONAREA LA APELUL/ INVITAȚIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂȚILE COMUNE	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţile comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii. Conţinuturi Vreți să ne *juca în curte? De accord. Vino la mine. Vrei să te joci cu mine?* *Da, super! Scuză, nu pot.* *Eu te invit la ziua mea.* Imperativul verbelor frecvente. Întrebare prin intonare. Negaţia *nu*. Conţinuturi (inter)culturale: Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, la aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.	3	2	1
	5.EXPRIMAREA CERERII, MULȚUMIRII ȘI SCUZEI	Activităţi lingvistice în situaţii comunicative Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei. Conţinuturi *Doamnă / Domnule, pot să ies? Vrei să îmi dai numărul tău? Uite. Mulţumesc! Te rog.*	2	1	1

– să exprime părerea , acordul/dezacordul şi să dea explicații scurte		*Aş vrea să citesc.. Puteți să repetați, vă rog? Scuză, nu poți.* Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş vrea...).* ocazionalegulile comunicării politicoase.			
	6.ELICITAREA	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale. Conţinuturi *La mulți ani! Anul Nou fericit!* *Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Mulţumesc, la fel!* Adjectivele (*fericit, fericită*). Propoziţiile exclamative. Prepoziții (la) Conţinuturi (inter)culturale: Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionalegulile comunicării politicoase.	8	5	3
	7.DESCRIEREA FINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ȘI FENOMENELOR	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, formă, dimensiuni şi alte caracteristici simple, descrierea orală, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor.	7	4	3

		Conţinuturi *Papagalul meu se numește Pepe. El este verde cu roșu. Pe păpușa mea o cheamă Simina. Ea are ochii negri. Câinele este mare și negru. Școala mea este mare. De ce culoare este? Există un balon roșu și două baloane galbene.* Adjective calificative. Adjective posesive(meu/mea, tău/ta) Conţinuturi (inter)culturale: Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat.			
	8.EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora. Conţinuturi *Aș vrea un suc de portocale, te rog / vă rog. Mi-e foame / mi-e sete / cald / frig. Brrrr!!! Nu, mulțumesc, nu mi-e foame. Sunt mulțumit/ă. El este bolnav. Mă doare capul. Poftă bună!* Politeţea exprimată prin condiţional (*aş dori...*) Negaţia (*nu*). Prezentul verbului a avea. Conţinuturi (inter)culturale: Regulile de comunicare politicoasă	3	2	1
	9.EXPRIMAREA POZIŢIEI ÎN	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare	7	4	3

	SPAŢIU	Audierea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu. Conţinuturi *Această casă este mare. Pe stradă este o pisicuță. Cartea este pe bancă. Unde este balonul tău? Eu sunt la școală. Mă duc la grădina zoologică.* Articolul nehotărât (*un, o, nişte*). Prepoziţiile (*în, sub, pe*). Cuvinte interogative (*unde*) Conţinuturi (inter)culturale:Cultura locuirii: sat, oraş.			
	10.EKSPRIMAREA TIMPULUI	Ascultarea enunțurilor mai simple legate de timp ăi condițile meteorologice, cererea și ofirirea orală de informații despre timp și condițiile meteorologice într-un context comunicativ mai restrâns. Cum este timpul? Este frumos. Ninge.Plouă.Ce zi este azi? Este vineri. Zilele din săptămînă. Verbele impersonale. Conținuturi curturale:Săptămâna de lucruși svârșitul săptămâni.	3	2	1
	11.EXPRIMAREA APARŢINERII / NEAPARŢINERII ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Ascultarea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă aparţinerea / neaparţinerea şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a aparţinerii / neaparţinerii şi posedării / neposedării. Conţinuturi	10	6	4

		Este balonul meu. Nu este ghiozdanul meu. Este rochia ta? Al cui este stiloul? Eu am doi fraţi. Eu nu am soră. Pronumele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Pronumele și adjectivele pronominale posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Negaţia (*nu*). Conţinuturi (inter)culturale:Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.			
	12.EXPRIMAREA MULȚUMIRII, NEMULȚUMIRII	Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă mulțumirea/ nemulțiumirea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, mulțumirea/ nemulțiumirea Conţinuturi *De acord. Eu nu sunt de accord. Tu practice sportul? Da/ Nu practice înotul.Mie îmi place ciocolata / muzica. Îmi place să desenez / să cânt. Îți place înghețata? Este bună. Mie nu îmi place.* Substantivele. Prezentul verbelor frecvente. Construcţii cu conjunctivul (*îmi place să...*). Negaţia (*nu*). Conţinuturi (inter)culturale: Mâncarea şi băutura.	6	3	3

	13.EXPRIMAREA CAPABILITĂȚII	Ascultarea enunâurilor mai simple în care sunt exprimate capabilitățile, formularea întrăbărilor cu privire la capabilități și răspunsul oral la ele. Conţinuturi Eu știu să desenez.Tu știi să joci tenis? Da/ Nu Verbul *a ști* exprimarea capabilității.	3	2	1
	14.EXPRIMAREA CANTITĂȚIIȘI A NUMERELOR	Ascultarea enunâurilor mai simple în care sunt exprimate cantitaea, formularea întrăbărilor cu privire la cantitaea și răspunde oral la ele. Conținuturi Câte cărți sunt pe bancă? Pe bancă sunt patru cărți. În această poyă sunt 15 persoane..... Numerele cardinale până la 20. Conținuturi culturale Împrejurimea școli.	8	3	5
		УКУПНО ЧАСОВА	72	42	30

ТРЕЋИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност - 80 часова, Језик - 60 часова и Језичка култура - 40 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима - природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за читање/ разумевање/препричавање/тумачење; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције, итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

- свет детињства (Светлана Велмар Јанковић: Златно јагње - Јохана Шпири: Хајди (одломак) - Јасминка Петровић: Од читања се расте (читање у наставцима) - Душан Радовић: А зашто он вежба - Александар Поповић: Лед се топи - Јованка Јоргачевић: Никад два добра - Лаза Лазић: Суђење);

- породица (Мирослав Антић: Шта је највеће или Ф. Г. Лорка: Луцкаста песма - Драган Лукић: Свакога дана или Шта је отац - Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру);

- хумор (Бранислав Црнчевић: Љутито мече или Љубивоје Ршумовић: Аждаја своме чеду тепа - народна приповетка: Свијету се не може угодити - Бранко Ћопић: Изокренута прича и Доживљаји Мачка Тоше - избор из поезије Душана Радовића (Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке исповести, Здравица, Плави зец и друге песме);

- описивање (Душан Костић: Септембар - Григор Витез: Какве је боје поток или Десанка Максимовић: Вожња
- Душан Васиљев: Зима);

- бајколики свет (Бранко В. Радичевић: Прича о дечаку и Месецу - народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи - Оскар Вајлд: Себични џин - народна бајка: Баш-Челик (читање у наставцима) - Браћа Грим: Бајке (избор);

- знаменити епски јунак (Бранко Стевановић: Занимање Марка Краљевића; Народне песме: Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића);

- значајне личности српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михаило Пупин): Химна Светоме Сави - М. Пупин: Са пашњака до научењака.

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Избор лектире за трећи разред је веома битан јер ученици треба даље да улазе у свет књижевности, да воле да читају и да у томе буду мотивисани, што се за почетак првенствено постиже успехом у читању (отуда у списку лектире има доста кратких текстова и дела, али и дужих у односу на други разред, а ученику тематски и стилски врло блиских, да би се даље неговала и истрајност у читању). Са друге стране, на овом узрасту важно је да ученици још више упознају текстове различитих жанрова, као и дела различита по времену настанка. Тако се сада у лектири, и у оквиру књижевнотеоријских појмова, налазе традиционалне врсте (народна бајка и народна јуначка песма).

У лектири су две народне бајке Чардак ни на небу ни на земљи и Баш-Челик (за читање у наставцима), како би ученици упоређујући ове две типичне народне бајке лакше упознавали одлике ове књижевне врсте. Нешто слично имамо и код епских песама о Марку Краљевићу. Упоређујући их, ученици могу градити слику епског јунака, односно Марков портрет и његове особине које су на различите начине представљене у ове две песме: у једној типично епској (односно за ученике овог узраста народној јуначкој), Орање Марка Краљевића, у којој имамо борбу за ослобођење и бојеве јунака, и у другој, нетипичној епској песми Марко Краљевић и бег Костадин, у којој се одвија борба речима, а не оружјем, и борба на моралном, а не на бојном пољу. Ту је и песма савременог песника Бранка Стевановића, која на занимљив и духовит начин пева о Марку Краљевићу, како би ученици могли да је пореде са традиционалном врстом и да полако схватају да је народна књижевност жива и данас - по својим универзалним моралним вредностима и као извориште модерног стваралаштва.

У трећем, као и у првом и другом разреду, читају се текстови у наставцима, а то подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисле и одговарајућом динамиком, читају и анализирају наведена дела. У трећем разреду у питању су два текста: репрезентативна народна бајка Баш-Челик и прича за децу Од читања се расте Јасминке Петровић (чија се радња одвија у осам дана - од понедељка до понедељка, те се текст може лако поделити и у самој настави, тако што би се,на пример, на часу читала два „дана”, односно два дела приче или би се два/три дела задавала ученицима за читање код куће, како би на часу било довољно времена за њихову обраду и повезивање са претходно прочитаним). Током читања у наставцима ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевноуметничких текстова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима - лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: Себични џин, Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру, Јохана Шпири: Хајди (одломак).

Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела дечје књижевности (Браћа Грим: Бајке (три бајке по избору), Бранко Ћопић: Доживљаји Мачка Тоше, избор из поезије Душана Радовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- Ла Фонтенову басну Цврчак и мрав или Езопову басну Корњача и зец;
- Шта је највеће Мирослава Антића или Луцкасту песму Ф. Г. Лорке;
- Свакога дана или Шта је отац Драгана Лукића;
- Какве је боје поток Григора Витеза или Вожња Десанке Максимовић;
- Љутито мече Бранислава Црнчевића или Аждаја своме чеду тепа Љубивоја Ршумовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин).

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ - извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком

„Себични џин" Оскара Вајлда. Ова бајка завршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за разумевање и самог краја и дела у целини.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајди, Баш-Челик и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом и другом разреду.

Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева - градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из Читанке могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва - завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање - треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати - од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено известе о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима - на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

НАСТАВНА ЦЕЛИНА, ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
Језик:			
а) Граматика	18	20	38
б) Правопис	8	12	20
Књижевност:			
а) Школска лектира	37	23	60
б) Домаћа лектира	6	6	12
Језичка култура:			
а) Усмено изражавање	12	12	24
б) Писмено изражавање	4	22	26
УКУПНО:	**85**	**95**	**180**

МАТЕМАТИКА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (136; 53 + 83)

Геометрија (32; 12 + 20)

Мерење и мере (12; 5 + 7)

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви - први део (бројеви до 1.000, усмени поступци рачунања и римске цифре);
2. Геометрија - први део (праве и углови);
3. Бројеви - други део (писмени поступци рачунања, једначине и неједначине);

4. Геометрија - други део (геометријске фигуре);

5. Мерење и мере;

6. Бројеви - трећи део (разломци).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставих стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења. Достизањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици достигну исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже достићи, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само ка достизању појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности, као и употреба едукативних софтверских алата, у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игролике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1.000. Исходи ове теме се углавном остварују спирално, тако да се исходи који су остварени у оквиру блока бројева до 100 проширују на блок бројева до 1.000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као збирови вишеструких декадних јединица (234 = 200 + 30 + 4). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помаже разумевању декадног бројевног система. Посебно, проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичког мишљења.

Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузимања у блоку бројева до 1.000 као и множења једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10.

Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блока бројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1.000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др. Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунских операција.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењују вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневном животу (нпр. процена рачуна у продавници, процена потребне количине материјала и слично). Процењивање вредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компоненти операција.

Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина. Решавају се једначине облика $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \bullet x = b$ на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности" решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин записивања решења уз коришћење симбола $\in$, { и }.

Визуелизација бројева и својстава аритметичких операција на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавање значаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализом ситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти. Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичке комуникације.

Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика

$\frac{m}{n}(m \le n \le 10)$.

У оквиру бављења разломцима ученици анализирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују разломке са истим имениоцем. Бољем разумевању појма разломка доприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења и сечења погодног дидактичког материјала.

Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом.

Скуп римских цифара се проширује цифрама D и M чиме се омогућава записивање бројева до 1.000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева записаних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1.000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.

Геометрија

У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведене појмове.

Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове. Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао $(A, Aa, \sphericalangle aAb, \sphericalangle BAC)$. Увођење појма правог угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правог угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке - центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се термини центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полупречником.

Ученици су у претходним разредима класификовали и цртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструише троугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства.

Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.

Мерење и мере

У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (kg, g, t), времена (деценија, век, секунд), дужине (mm, km) и запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних једница за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овим садржајима.

Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде само случајеви записа са једним децималним местом. Полази се од сазнања да је дециметар десети део метра и да се зато може записати да је 1 dm = 0,1 m.

Опште напомене

Приликом увођења нових појмова важан је избор модела. За увођење појма хиљаде пожељно је коришћење модела коцке димензије 10 x 10 x 10. За анализирања својстава геометријских фигура важан је избор погодних модела на којима је лакше уочити својства. На пример, жичани модели геометријских фигура погодни су при обради појма обима фигуре док су за уводна разматрања појма површине прикладнији модели фигура од картона.

Промене у свим сферама живота увелико су условљене употребом информационих технологија. Савремене наставне методе укључују и употребу различитих софтверских апликација. Ученике треба упознати са употребом калкулатора ради провере тачности рачуна. Наставник ученике може упућивати на различите апликативне софтвере и бесплатне едукативне игре на мобилним телефонима, таблетима и рачунарима. Употреба ИКТ-а доприноси развијању општих међупредметних компетенција као што су рад са подацима, дигитална компетенција, решавање проблема и др. На пример, у областима Геометрија и Мерење и мере за развијање основних геометријских концепата и њихову употребу у реалном контексту ученици могу користити Геогебру (цртање троугла, праве кроз две тачке, кружнице), Гугл Мапе (улице које се секу или су паралелне, растојања између објеката, полупречник и пречник кружног тока) и сл. Ученике треба упућивати на апликације које развијају логичко-комбинаторно размишљање.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену.

НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	ОБНАВЉАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ	УКУПНО
Блок бројева до 1000	54	84	138
Геометријски објекти и њихови међусобни односи	12	20	32
Мерење и мере	4	6	10
УКУПНО	**70**	**110**	**180**

ПРИРОДА И ДРУШТВО

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса, и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика - дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у II разреду просторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем III разреду на Крај у коме ученици живе2, а завршиће се у IV разреду државом Србијом.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из ученикових окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду - крај у коме ученици живе. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима - учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу и улазе у процес учења. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да презентује другима информације о прикупљеним подацима (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом). Треба, такође, имати

---

2 Крај, као простор проучавања, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичај произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање.

у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости - анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма Природе и друштва. Важно је да се кад год је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Природу и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/ седмицу. Годишњи планкреира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода Природе и друштва мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су:

- Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика);
- Илустровање појава и процеса из свакодневног живота - навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;
- Описивање - вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- Процењивање - самостално одмеравање;
- Груписање - уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- Праћење - континуирано посматрање ради запажања промена;
- Бележење - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- Практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- Експериментисање - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- Истраживање - испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- Сакупљање - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- Стварање - креативна продукција;

- Играње - дидактичке, едукативне и спонтане игре;

- Активности у оквиру мини-пројекта - осмишљавање и реализација. Ради прегледности препоручени садржаји су дати у

темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у трећем разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру краја у коме ученици живе. Крај, простор проучавања природних и друштвених појава и процеса, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Општински центар је насеље у коме становници свих осталих насеља унутар граница општине остварују своје животне потребе као што су здравство, образовање, трговина, саобраћај, финансије, запослење, забава, итд. Унутар краја постоје природни, друштвени, економски, културни и историјски садржаји који су утицали на успостављање односа и веза између њега и његових житеља. На основу територијалног обухвата краја можемо закључити да је задовољен и принцип упознавања простора од ближег (познатог) ка даљем (мање познатом) простору.

Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичаја произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање. Најопштије, завичај се одређује као „место са ближом околином где се неко родио и где је одрастао". Из тога даље произилази да је завичај више субјективна категорија која почива на емоцијама.

Тема Природа, човек, друштво бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се сада изучавају у ширем простору, уз додавање нових сегмената који се односе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору. Кроз исходе учења и препоручене садржаје јасно је видљива потреба разматрања утицаја географских фактора на начин живота људи (људи су се насељавали тамо где су имали повољне географске услове, плодно земљиште и воду, правили су утврђења на узвишењима и сл.). Специфичност краја чине и групе људи који у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаности села и града, њихове зависности и међуусловљености кроз различите послове којима се баве становници у насељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличних послова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.). У контексту поменутих делатности уводи се и појам саобраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају).

Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатна стања ове течности, као и на упознавање ученика са процесом који обједињује сва три стања воде - кружењем воде у природи.

Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе - ваздуха. У том смислу, путем једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра.

Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим). Уводи се појам ланац исхране као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране. Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити.

Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке). Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених у школи).

Тема Оријентација у простору и времену односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе). У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи. Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ванучионичком окружењу.

У трећем разреду започиње процес картографског описмењавања. Оспособљавање ученика да разумеју информације приказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребно превазићи:

- однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора - на географској карти приказ реалног простора је вишеструко умањен;
- перспектива из које су приказани објекти на географској карти (“птичија перспектива”);
- овладавање новим “језиком” кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти на карти.

Да би лакше разумели како се објекти приказују на карти, препоручљиво је помоћу једноставних активности показати шта је умањено приказивање објеката и приказивање из “птичије” перспективе. Потреба за умањењем површина које се преносе на папир је блиска ученицима, јер на цртежима на којима приказују, на пример, природу у јесен умањују природне величине (бића, предмете...) до величине формата папира. У том смислу, а у складу и са оним што се ради на Математици, учитељ може планирати умањено приказивање предмета правилних облика из непосредног окружења ученика у размери 1:10 (на пример, школска клупа је димензија 120 x 60 cm, када је умањимо 10 пута, ученици у свескама цртају правоугаоник димензија 12 x 6 cm). На сличан начин, али на папиру већег формата може се представити план учионице. Препоручљиво је за ове активности изабрати такве предмете које ученици могу посматрати “одозго” како би стекли увид, на пример, зашто школска клупа на умањеном приказу учионице има изглед правоугаоника, резач у облику ваљка има изглед круга и сл. На сличан начин може се израдити макета насеља а затим је ученици могу посматрати (и фотографисати) из “птичије перспективе” како би уочили како из ваздуха изгледа то насеље, а затим се та фотографија може лако “превести” у скицу плана тог насеља. Уколико постоје техничке могућности, за приказивање познатог окружења из различитих перспектива (реални, фотографски приказ, картографски приказ) може послужити апликација Google Maps.

Прва карта са којом се ученици сусрећу је план насеља у коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објекат на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља - оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације у насељу.

Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту. У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географски карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом - значењем картографских боја (облици рељефа и површинске воде) и картографских знакова. Није потребно оптерећивати ученике учењем напамет изгледа и значења картографских знакова, већ је препоручљиво користити легенду у функцији трагања за њиховим значењем. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација, а не да карта буде место на коме ученици само показују задате географске појмове. У том смислу се ученику може задати, на пример, да помоћу географске карте одреди положај свога краја у Србији у односу на главни град Републике Србије. Када ученик наводи

шта све може да сазна о одређеном простору посматрајући географску карту тог простора и легенду која се на њој налази, треба га подстицати да у том приказу користе и знања о странама света.

Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већ уведене у прва два разреда и проширује се новим одредницама - деценија и век. Као и у претходним разредима, нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученике треба стављати у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости.

Тема Прошлост започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећи породично стабло описује ближе чланове породице из "угла" предака и потомака (Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана, дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).

Тема Кретање представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи - праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљен папир).

Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природни и вештачки) и сенка (облик и величина сенке). Ученици треба да разликују природне и вештачке изворе светлости, као и да путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук - треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта - информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачина звука мења са променом удаљености од извора звука, што је посебно важно из безбедносних разлога.

Исходи учења и садржаји који се односе на промене материјала фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. Наведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да их уоче у свакодневном животу и/или помоћу огледа. Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или топлотног деловања.

У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам - течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличности и

разлика између воде и других течности (тече, променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својство течности као растварача. Путем експеримента испитује се зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Ову активност најлакше је урадити на примеру воде.

Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају одређеној употреби (металне шерпе за кување, дрвене клупе за седење у парку и сл.). У овом смислу, разматра се и ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца).

Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошње материјала и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производа који могу да се рециклирају. Проблематика одрживог развоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства - индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљавању ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др.).

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно- васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
Природа – човек – друштво	15	13	28
Кретање у простору и времену	9	3	12
Наше наслеђе	3	3	6
Материјали и њихова употреба	13	9	22
Људска делатност	3	1	4
УКУПНО:	**43**	**29**	**72**

ЛИКОВНА КУЛТУРА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор - облик, линија; у другом разреду четири: простор - облик, линија, боја; у трећем пет: простор - облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није фокусиран на садржаје. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи. Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не уче лекције по реду, већ истражују уџбеник како би развијали међупредметне компетенције - у зависности од задатка/теме траже одговарајуће визуелне и/или текстуалне податке и информације, повезују их, пореде, стављају у нови контекст, користе их као подстицај за стварање...

У настави треба да доминирају проблемски задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Задаци и активности треба да буду разноврсни и да омогуће сваком ученику да се развија у складу са својим интересовањима, искуством, потребама и потенцијалима. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање и на развијање креативних идеја (модел подстицајних питања се може видети у програму за други разред).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

МАТЕРИЈАЛИ

Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања. Наставник кратко објашњава и показује како се припремају, користе, чисте, одлажу или преносе и пружа друге неопходне информације. Одабрани садржаји ове целине интегришу се са садржајима других целина.

Својства материјала

Ученици треба да добију само кључне информације о својствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (прање, термичка обрада, дезинфиковање асепсолом, алкохолом... у зависности од материјала). У току године самостално припремају лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикарбона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Рецепти се могу пронаћи на интернету, наставник бира оне који одговарају узрасту ученика. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршетку рада.

Имајући у виду да се технологија материјала развија великом брзином, наставник може да информише ученике о неким иновативним материјалима које користе дизајнери одеће, амбалаже, намештаја... На пример, материјал који се прави од папира и пластике (Paptic), материјал који се прави од рециклиране одеће (варијанта материјала Karta-Pack)... Тродимензионално (3D) штампање и паметни материјали могу да се помену у следећем разреду.

Подела боја на основне (примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разликује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће размењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача. Међутим, када почну да користе белу боју наставник треба да их мотивише да експериментишу. На пример, може да пита: „Како бисте описали ове две боје?”, показујући цинобер и кармин црвену. Затим, да тражи да помешају обе боје са белом и упореде тонове које су добили. Даље ученици сами истражују. Боје трећег реда (терцијерне) се објашњавају у четвртом разреду.

Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором... Наставник објашњава текстуру на најједноставнији начин (изглед површине материјала), иако објашњење неће бити потпуно. Важније је да се ученици не збуне и да искуствено истражују текстуру. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, а наставник планира више разноврсних задатака. На пример, ученици могу да компонују лепећи на картон лишће, комадиће чипке, текстил, канап, рафију..., да обложе рад алуминијумском фолијом за домаћинство, пажљиво трљајући тупим врхом оловке или прстима. Уколико немају фолију, могу да премажу рад белом бојом како би се фокусирали само на текстуру. Када вајају у меком материјалу треба да креирају текстуре плански (глачањем, урезивањем, утискивањем...). Наставник указује на то да понекад физичка текстура највише утиче на утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено - ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, суминагаши или ебру.

Технике

На основу сопствене процене наставник у трећем или четвртом разреду објашњава да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру. Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гребање...) пре него што почну да користе темпере, али то није правило. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четком или комадићем чврстог картона. Осим оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку" и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („FIMO AIR"), „магичне глине" (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Mad Mattr"...) или масе коју су сами направили. Треба имати у виду следеће. Неке масе се споро суше, па је тешко пренети рад од школе до куће без оштећења. Боље је да не користе пластелин, јер има врста које се уопште не суше, као и миришљавих које садрже алергене. Неке масе не прљају руке и радну површину. Скулптуре се обликују белом масом или масом у боји природних материјала, а која може и да се „патинира" бојом.

Наставник може да покаже и корисне технике које нису кључне за достизање исхода. На пример, може да демонстрира како се од мараме или комада платна обликује торба/завежљај савијањем и везивањем („фурошики" техника), како се од омота за бомбоне обликују торбе, футроле..., како се плете прстима, како се обликују корпе од папира, како се савијају оригами фигуре, како се пакују поклони, како се савијају украсне машне, како се праве лампиони, како се праве/декоришу сенила... Ученици могу да вежбају те технике и код куће, али је важно да на часу осмисле или договоре намену тих радова (украс за собу, украс за учионицу/школу, лични предмет, поклон за некога, радови за школски продајни сајам...).

Ученици упознају неколико уметничких заната које наставник бира у складу са темама и задацима које је планирао, локалном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју. Уколико наставник планира радионицу или пројекат који укључује прављење уметничких рукотворина у школи препорука је да се користи материјал за рециклажу.

Уметничка рециклажа је важна тема. Наставник може да покаже примере уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убаци лименку доврши скулптуру", скулптура „Ђубровиште са Великог ратног острва" (Београд), „Еко-мрав" (Суботица), „Птица робот" (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених од предмета за рециклажу (на пример, унети у претраживач називе уметничких група: „FigJamStudio", „Skeleton Sea" или „Guerra de la Paz" и имена уметника: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul или Sean E. Avery).

Школе које имају средстава и планирају набавку дигиталне технологије треба да имају у виду и ону која одговара настави Ликовне културе. На пример, мултимедијална лабораторија „i-Theatre" произвођача

„Edutech" погодна је за интегрисану наставу Српског језика и Ликовне културе у првом циклусу. Дигиталне табле за цртање произвођача „Wacom", као и ајпед таблети (iPadPro) подржавају стваралачки рад. Интерактивна школска табла „SMART Board" са пројектором (на пример, серија 7000) има вишеструку намену (проучавање ликовног језика, компоновање, лоцирање уметничких дела...). У школама које имају савремену опрему и средства, ученици треба да уче о заштити здравља и правилној употреби уређаја, као и о значају сарадње са школама које немају такве услове. У школама које не могу да набаве одговарајућу опрему и средства, ученици могу да користе помагала која се једноставно праве. На пример, када се настава одржава у учионицама опште намене које немају одговарајуће столове ученици могу да направе од картона стони

„штафелај" (унети у претраживач: „DIY cardboard easel"). „Светлосне столове" као што је, на пример, APH Light Box наставници могу да направе у сарадњи са родитељима (унети у претраживач: „DIY lighttabletutorials").

Све одабране садржаје је потребно повезати са причом о томе како се развијају креативне идеје, односно шта све може подстаћи (мотивисати) визуелне уметнике (и ученике) да стварају. Како би се осветио процес развијања идеја, наставник може да зада ученицима једноставну вежбу - да три пута преобликују исти троугао тако да креирају три различита сложена облика из маште. Вежба може да се понови са другим обликом, мрљом или шаром. Ученици треба да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника. Наставник може да покаже један очигледан пример (унети у претраживач име графичког дизајнера: Canion Shijirbat или Шижирбат - финал).

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију.

Говор тела

Предложене вежбе су фокусиране на невербално изражавање мимиком и телом. Наставник објашњава да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика. Као пример може да послужи инсерт наступа мађарске трупе „Attraction" (унети у претраживач: Attraction Shadow Theatre Group). Уколико ученици до трећег разреда нису вежбали пантомиму треба да почну од читања израза лица и изражавања емоција. Затим, да тумаче и изражавају поруке које шаљемо неким општепознатим (у нашој култури) гестом или држањем тела (стани, крени, прићи, слажем се, нећу, извини и сл.) и неке једноставне радње (чисти метлом, свира...). Ученици који су то већ радили вежбају невербално исказивање неке ситуације (на пример, сусрет два пријатеља, пробирљиви купац и сл.). Важно је да сви ученици буду укључени да би се ослободили треме и несметано развијали креативност, заједништво и међусобно уважавање. Ако је потребно, ученици могу да погледају и неки смешан снимак (на пример, унети у претраживач: Mr. Bean's Holiday Dance Scene). Наставник повезује одабране вежбе са одговарајућим садржајима овог и других програма (имајући у виду да се програмски циљеви и методика разликују). На пример, може да формира тимове и подели задужења - док неки чланови тима глуме или рецитују, други их прате покретима, мимиком или „специјалним ефектима" (осветљавају глумце, померају делове сценографије, формирају облик рукама или телима, производе звучне ефекте...).

Тумачење визуелних информација

Тумачење визуелних информација је континуирана активност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када ученицима покаже неку слику, наставник поставља питање: „Шта ово значи?", како би се навикли да размишљају о садржају. Наставник прво указује на то да неки облици, боје, шаре и текстура у природи саопштавају неку поруку (показати примере). На пример, тамно сиви облаци најављују кишу, тамнија и храпавија кора дрвета указује на север, рогови јелена супарнику указују на његову снагу, када се осећа угрожено једна врста гусенице (Hemeroplanes triptolemus) заузима положај у коме личи на отровну змију. Нека бића комуницирају само визуелно. На пример,

карипска гребенска лигња (Sepioteuthis sepioidea) „разговара" тако што мења боје и шаре. Визуелни знаци у природи омогућавају живим бићима да преживе. Визуелни језик који користе људи је најсложенији - слике користимо и да бисмо нешто продали, забавили друге, изазвали одређене емоције, помогли угроженима, навели друге да размишљају о важним темама... Наставник показује познате знаке које ученици виђају у окружењу, а затим и оне који се често виђају на амбалажама и производима и разговара са ученицима о томе зашто је важно да разумеју те слике. Затим се разговора о сложенијим знацима и симболима (заставе, грбови, амблеми). Садржаји из хералдике се усклађују са узрастом ученика. На пример, наставник може да покаже заставе из целог света и да тражи од ученика да процене (без пребројавања) која боја се највише користи на заставама, затим, која комбинација боја се најчешће користи, које заставе су сличне, које заставе су сличне нашој, које заставе се битно разликују од осталих... Потребно је да размишљају и о томе како се споразумевамо одећом. Ко и зашто носи униформу, ко дизајнира униформе? Затим, шта је народна ношња, у којим приликама се некада носила, да ли се још увек носи и када, како изгледају ношње њиховог краја... Наставник одређује количину информација о ношњама у зависности од броја етничких група у општини (део може да се планира за следећи разред). Уметничка дела се и даље користе као мотивација за стваралачки рад, али су појачани захтеви који се односе на доживљај и тумачење садржаја. На пример, наставник може да покаже репродукцију слике „Шетња. Дама са сунцобраном" Клода Монеа, да пита ученике шта је приказано, шта мисле да се дешавало пре тренутка који је приказан, а шта после, ученици могу да напишу или да насликају причу према овом делу (или неком другом). Наставник показује неколико значајних дела српске уметности, бирајући она чији садржај је усклађен са сазнајним способностима и предзнањима ученика. Листа музеја се може наћи на адреси: http://muzejirade.com.

Слика, текст, звук

Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Наставник може да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте. На пример, наставник може да прикаже снимак „Waka Waka", флешмоб који се одржао у Холандији с циљем да се прикупи помоћ за Кенију. Затим, да тражи од ученика да се распитају коме је најпотребнија помоћ у њиховој општини, у каквој акцији би могли да учествују да би помогли... Већина квалитетних кратких анимираних филмова не одговара узрасту ученика, али поједини могу послужити као увод у васпитне теме (на пример, Пиксаров „For The Birds" или серија „Minuscule" или

„Tuurngait", дипломски рад студената из Арла). Када је реч о маркетингу, као пример могу да послуже рекламе „The Power Of Teamwork", белгијске компаније „Линија" (De Lijn), билборд који рекламира млеко произвођача „Anando" (у Индији), а у нашој земљи билборд који рекламира Манчмелоу, агенције „Ovation BBDO". Савремени билборди и рекламни панои могу да буду и корисни свим грађанима. У нашој земљи је развијен систем паметних клупа и аутобуских стајалишта која се напајају соларном енергијом и имају више функција („PETROSOLAR"), а тим научника из Перуа развија билборде који пречишћавају ваздух у градовима. Ученици треба да разговарају о порукама, оригиналности и доживљају приказаних примера. Наставник указује на то да визуелни уметници креирају мултимедијалне садржаје тимски. Није предвиђено да ученици уче о фазама продукције у првом циклусу, важније је да развијају креативност тако што ће се трудити да дизајнирају карактере (осмисле изглед и особине јунака). Најлакше је да нацртају јунака у боји (јунак може да буде фантастично биће, човек, животиња, биљка, предмет...). Наставник може да помогне питањима: Како се зове? Како се креће? Шта је на твом јунаку посебно, по чему се истиче? Да ли је добар или лош? Шта воли да једе? (ученици записују најважније особине на маргини поред цртежа). Јунак се затим смешта у неку причу или рекламу.

Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави), образовне садржаје (на пример, азбуку/абецеду) или васпитне (на пример, правила понашања). Наставник и ученици се договарају шта ће саопштити, да ли ће плакат садржати само текст или текст и слику, да ли ће се реализовати као одељенски рад (један плакат) или рад више тимова (више плаката), која техника/технике ће се користити и на ком формату (уобичајени формат за школу је 100 x 70 cm, али то није правило). Ученицима не треба постављати превише захтева везаних за ликовно-графичко обликовање плаката (захтеви ће се постепено повећавати у старијим разредима).

Лепо писање се примењује на часу када се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договореног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећи фломастере широког равног врха.

КОМПОЗИЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји везани за организацију композиције.

Композиција

Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом и текстуром). Уколико сами затраже додатна објашњења, наставник пружа најједноставнија. На пример, текстура листа није ликовни елемент, јер лист није створио уметник, већ природа. Али, ако осушени лист залепимо на ликовни рад, његова текстура ће постати део композиције (ликовни елемент). Наставник не објашњава врсте композиција и принципе компоновања, али разговара са ученицима о уметничким делима и ученичким радовима (који елементи су слични, а који потпуно различити, шта се највише истиче, шта се понавља...). Током године прати како ученик напредује, да ли увек распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Наставник не исправља ученике и не објашњава однос простора и композиције, перспективу, скраћења, димензије и планове, већ прилагођава задатке и активности како би подстакао напредовање свих ученика. На пример, може да зада ученицима да заједно или у тимовима цртају на већем формату папира или кредама у боји у школском дворишту. Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежа се објашњава као баланс, на примерима из свакодневног живота (клацкалица, стајање на једној нози...), а ученици проналазе тежиште тела искуствено, док обликују или конструишу тродимензионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацима и повезује се са осталим садржајима овог програма.

Орнамент

У току године наставник планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе - ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чарапе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде рачуна о томе да шара буде симетрична. Пре него што осмисле орнамент, потребно је да одреде за који предмет/ објекат је намењен. Орнаменте могу да раде и када обликују празничне украсе. Овај задатак/задаци се интегришу са садржајима других програма. Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), а на који могу да пренесу нацрт одговарајућим перманентним маркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Као подстицај наставник може да покаже фотографије, на пример, аутомобила украшених орнаментима (унети у претраживач: „vochol”). Други задатак се везује за развијање креативних идеја.

ПРОСТОР

Предложени садржаји су везани за истраживање и обликовање простора.

Облици у простору

Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно... Било би добро да наставник припреми фотографије различитих простора (плажа, њива, воћњак, шума, депонија, градски трг, улица, парк, пијаца, учионица...) и слику познатог споменика (изрезану по контурној линији), да тражи од ученика да „поставе" споменик у сваки од тих простора и процене како се мења утисак о споменику у зависности од окружења. Исто може да се уради са уметничким сликама и музејским експонатима. Наставник подстиче ученике да на креативан и ефектан начин изложе своје радове. Може да покаже један пример (качење штипаљкама или излагање на спојеним картонским кутијама у виду „тотема" или формирање „фриза"...), ученици се надовезују предлозима.

Наставник бира примере, задатке и активности везане за оптичке илузије (планирајући део и за следећи разред). На пример, добри примери симетрије су Ешерови радови (унети у претраживач: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), за вежбе опажања добри примери су (одабрани) радови Олега Шупљака (Oleg Shuplyak), за илузије на фасадама зграда и у ентеријеру очигледан пример су радови Леандра Ерлиха (Leandro Erlich), а већи избор се може наћи на интернету (унети у претраживач: „optical illusions"). Оп-арт на равној подлози ствара илузије кретања и илузије испупчених и удубљених објеката. Наставник указује и на то да у свету, а и у нашој земљи постоје музеји илузија. Ученици могу да раде једноставне оптичке илузије (на пример, оп-арт вртешке) или да раде сложени школски пројекат: да обликују сценски простор користећи ЛЕД траке, фолије, огледала, декор изрезан од лепенке... Идеје за сценски дизајн се могу пронаћи на интернету (на пример, унети у претраживач: Alice in Wonderland scenic design).

Кретање

Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. На пример, наставник може да покаже неколико пејзажа Саве Шумановића, а да ученици уоче да ли неке од приказаних облика покреће ветар, затим, дело

„Под јабуком" (Гружанка са дететом), Ђорђа Крстића, на којој треба да уоче и протумаче покрете мајке и детета... Вежбе опажања су делотворније када ученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе. Наставник их упућује да и ван наставе посматрају кретање (како се њишу гране, како ветар покреће суво лишће на тлу, како пада киша...). У првом циклусу ученици углавном компонују на основу памћења покрета и кретања, али напредни ученици могу да раде и по природи (моделу).

Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре (уколико то нису радили у претходном разреду). Када раде перформанс, могу да користе провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке (наставник снима перформанс).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку сваког задатка/активности наставник кратко информише ученике шта ће учити и зашто то уче. То је нарочито важно зато што се учење одвија кроз игролике, забавне задатке и активности, па се може десити да ученици не обрате пажњу на процес учења и стварања. По завршетку рада излажу се сви радови како би ученици могли да пореде решења и уче једни од других.

Самопроцена радова је вербална или писана. Наставник тражи од ученика да усмено опишу свој рад или да напишу нешто о свом раду. Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученици на листићу пишу: 3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученици ликовно изражавају, могу да напишу: 3 ствари о којима сам размишљао/размишљала током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и 1 ствар коју бих променио/ променила или бих урадио/урадила другачије. На листићу се уписује име, презиме и назив рада (може и датум), а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку.

Ученици не треба да наводе више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када им ништа није јасно или сматрају да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученике да идентификују најважнији пропуст и да се фокусирају на његово уклањање. Листићи за самопроцену дају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);
- однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);
- однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);
- разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);
- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);
- употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику, бира материјал и технику у односу на идеју).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

НАСТАВНА ТЕМА		ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
1.	Коришћење разних материјала за компоновање	6	2	8
2.	Композиција и покрет у композицији	17	7	24
3.	Орнаментика	6	2	8
4.	Простор (повезивање разних облика у целину)	12	4	16
5.	Одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору ученика	4	/	4
6.	Плакат, билборд, реклама	4	/	4
7.	Ликовне поруке као могућност споразумевања	6	2	8
УКУПНО		**55**	**17**	**72**

МУЗИЧКА КУЛТУРА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концетрације на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у

остваривању циљева у заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (песме, музичке игре, ритмички и мелодијски аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би достигао програмске исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставни програм омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игру. Вежбе за сугласнике (Ш - шуштање лишћа, Ф - фијук ветра, Р - зујање мотора, З - зујање пчеле, П - хлађење нечег врућег, С - опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација - пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примењују на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук-лик и музика-радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике - уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре

Народно коло, Нишки вез Зелени се, јагодо

Девојчица платно бели (игра) Ej, дуку, дуку

Ми смо браћа терзије Поскакуша

Немања Радуловић, Нишка бања Бора Дугић, Чаробна фрула (избор) **Песме за децу**

Станојло Рајичић, Бумбари и пчеле Немачка дечја песма, Клепеће млин

Традиционална песма из Финске, Пролећна песма Зоран Христић, Бус

Драгана Михајловић Бокан, Гурманска песма Сунцокрети, Текла вода

Хор Колибри, Писмо Деда Мразу

Леонтина Вукомановић, Све што деца расту више Драган Лаковић, Нема земље Дембелије

Хор Колибри, Најлепша мама на свету Влада и Гиле, Јуца и куца

Бранко Милићевић, Јеж Бранко Милићевић, Успаванка Драган Лаковић, Бака

Хор Колибри, Репа

Миро Унгар, Тата ти ме волиш

Мића и Аћим, Песма о одјеку Бранко Милићевић, Слатки геније

Бранко Милићевић, Бранкови гусари

Домаћи композитори

Александар Обрадовић, Свита кроз свемир Стеван Ст. Мокрањац, II руковет

Златан Вауда, Јежева кућа (дечја опера)

Страни композитори

Николај Римски Корсаков, Бумбаров лет Габријел Форе, Лептир

Петар Илич Чајковски, Игра малих лабудова Роберт Шуман, На дрвеном коњу,

Роберт Шуман, Дивљи јахач

Петар Илич Чајковски, Валцер цвећа

Камиј Сен-Санс, Карневал животиња (Лабуд, Антилопе, Фосили, Корњаче) Лудвиг ван Бетовен, За Елизу,

Антонио Вивалди, Пролеће, први став Антонио Вивалди, Зима, трећи став **Филмска музика**

Disney medley by Voca people https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0 Мапет шоу: Манамана, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ Cinderella, Sing sweet nightingalehttps://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPl_o

Disney's Sleeping Beauty,Once Upon A Dreamhttps://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY Minions, Banana song, https://www.youtube.com/watch?v=sFukyIIM1XI

Madagascar, I like To Move It, https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmpvDO0I

Камиј Сен-Санс, Карневал животиња - Фосили, https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI Вивалди, Пролеће, https://www.youtube.com/watch?v=NnURkV1Ou_w

Wolfgang Amadeus Mozart, Wiegenlied (Lullaby), K.350 https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c Моцарт група, Турски маршhttps://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo

Едвард Григ, In the hall of the mountain king (пример за нотна трајањаитакт) https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk

Мапет шоу, Ода радости, https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA

Мапет шоу, На лепом плавом Дунаву, https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од хадо це2). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Учитељ обрађује песме по слуху у тонском опсегу од ха до це2. Приликом обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од це1 до ге1.

Обрада песме из нотног текста - методски кораци

Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни текст и уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику и друго.

Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог та, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању.

Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину.

Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање. Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бумвекери).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем. Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- свирање једноставне мелодијске пратње,
- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање)

Разгранала грана јоргована Савила се бела лоза винова Ја посејах лубенице

Дивна, Дивна

Девојчица платно бели/Овако се... У ливади под јасеном

Лепе ли су, нано

На крај села жута кућа Људи ликујте

Дечје песме

Никола Херцигоња, Шапутање Бора Мајданац, Имитатори

Хор Колибри, Лептирићу, шаренићу Божидар Станчић, Вејавица

Александар Корач, Питала деца медведа Брунда Константин Бабић, Гаџа

Александар Обрадовић, Хвалисави зечићи Симеон Мишев, Дино Саурус

Никола Петин, Бере медвед јагоде Мирко Шоуц, Деда Мраз

Мирко Шоуц, Сањалица маца

Хор Колибри, Сервис за прање зуба Миња Субота, Ишли смо у Африку Миодраг Илић Бели,

Здраво војско Вера Миланковић, Ми, до и река Вера Миланковић, Сирене

Миња Субота, Повrћијада, Поздрав из Србије Јован Адамов, Сила ником није мила

Бранко Милићевић, Чисте руке Бранко Милићевић, Лет, лет бубамаро **Музичке игре**

Девојчица платно бели/Овако се коло игра Владимир Томерлин, Кукавица

Станко Коруновић, Бака Мара

Дечја песма из Енглеске, Шта радимо ујутру Габријела Грујић Жаба и жир

Надежда Вукомановић, Бујн паји Народна игра, Ми смо браћа терзије Владимир Томерлин,

Брзојав Драган Лаковић, Песма о млеку Седморица младих, Јуца и куца Свирање на дечјим

инструментима Народно коло, Ерско коло

Црногорска народна песма Под оном Џејмс Пјерпонт, Звончићи

Народна песма, Жута кућа

Станко Коруновић, Иду, иду мрави Божидар Станчић, Школско звоно **Модели**

Синоћ је куца лајала До, до, шта је то Ресаво, водо 'ладна Ми идемо преко

поља

Фабрика бомбона/Фалила ми се Сол ми дај

Лазара мајка учила/грдила Синоћ мајка оженила Марка Мирјана Живковић: Сиђимацо

Ричард Роџерс, Солмизација

Дорина Радичева, Дорица, Рената, Милица СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику;
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичка допуњалка;
- компоновање мелодије на задати текст;
- илустрацију доживљаја музике;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима.

Ред. Број	Тема	Број часова			
		Обрада	Утврђивање	Провера	Укупно
1	Слушање музике	5	2	1	8
2	Извођење музике – певање и свирање песама и основи музичке писмености	12	5	2	19
3	Стварање музике	5	2	2	9
Укупно часова		22	9	5	36

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине, и
- физичке и здравствене културе.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови Физичког и здравственог васпитања. Б. Слободне активности.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...). Д. Школска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016.).

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко- методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

- без и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

- без и са реквизитима,

- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

- трчање,

- елементарне игре,

- вежбање уз музику,

- плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине:

- вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак - старт из различитих положаја;

- трчање са убрзањем;

- штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 m са стартом из

различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање. Скок удаљ основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.

Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

2. Спортска гимнастика

1. Вежбе на тлу:
Основни садржаји

- колут напред из упора стојећег опружених ногу,
- колут напред преко препреке,
- два повезана колута назад,
- став на лопатицама „свећа" - опружање и издржај,
- мост из лежања на леђима уз помоћ,
- припремне вежбе за вагу претклоном и заножењем,
- припремне вежбе за став на шакама. Проширени садржаји:
- комбинације две и више савладаних вежби. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок -- специфичне припремне вежбе:
Основни садржаји

- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).

Проширени програм:

- мали козлић, разношка.

Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)

Основни садржаји

- вратило или двовисински разбој - прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно; њих у вису предњем,
- наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору,
- дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег активног,
- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
- дохватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб - уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

Проширени садржаји:

- одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда Основни садржаји

- лицем према клупи - греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
- скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока,
- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,
- окрети на греди усправно, у чучњу за 900 и 1800,
- саскок згрчено.

Проширени садржаји:

- са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика; саскок пруженим телом на високо наслагане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Између четири ватре Предвежбе

- Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд.) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.
- Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди. Игра уз примену правила

Основи тактике:

- Кретање играча у пољу.

- Пребацивање лопте (највише два пребацивања).

- Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

3.2. Мини-рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.

- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

- Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

- Шутирање из места и кретања - бочни и чеони шут.

- Тактика - игра „човек на човека”.

3.3. Футсал - „мали фудбал”

- Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.

- Примање лопте унутрашњим делом стопала.

- Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).

- Шут унутрашњим делом стопала.

- Игра на два гола.

4. Плес и ритмика

- Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

- Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и кретању, са почучњем,

са окретом за 1800.

- Народно коло „Савила се бела лоза винова”.

- Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње. Вежбе

- Правила понашања на пливалишту.

- Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).

- Вежбе дисања.

- Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).

- Вежбе клизања (на стомаку и леђима).

- Рад ногама у води (краул и леђни краул).

- Рад рукама (краул и леђни краул са даском).

- Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе. Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на

наставним и ваннаставним активностима. Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце - пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији.

Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организам и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и повећања радне ефикасности на часу у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

- вежбање у адекватној спортској опреми;

- активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;

- вежбање и играње у слободно време.

- Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

- Постигнућа у моторичким вештинама.

- Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће трећег разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће трећег разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у огранизацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

- излет;

- крос се организује минимум једном у току школске године;

- зимовање - организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

- летовање - организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике трећег разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне или спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара,
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја,
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе: По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

Свеска за резултатима ученика постигнутим на тестирању - лични картон ученика.

Ред. број	Наставна тема	Број часова			
		Обрада	Утврђивање	Провера	Укупно
1	Атлетика	14	14	8	36
2	Вежбе на справама и тлу	17	9	0	26
3	Ритмичка гимнастика и народни плесови	10	9	0	19
4	Основи тимских игсра	13	9	1	23
5	Здравствено васпитање	4	0	0	4
Укупно часова		58	41	9	108

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту, повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом то је школа, а у трећем разреду програми оба предмета

предвиђају проучавање појава из ширег окружења, односно локалне заједнице како се она назива у овом изборном програму. Сам појам локалне заједнице, у овом програму, се посматра као простор у коме грађани у највећој мери задовољавају своје потребе и остварују своја права, а не као дефинисана територијална површина у оквиру организације државне управе.У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваким даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лекара или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заједници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска) о чему ће наставник свакако водити рачуна и прилагођавати садржај и активности. Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост постоји показују њихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за слепе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење Живимо заједно за помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би био интересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азил за незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружа велике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално крећу улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се слепе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стеротипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства или на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности.

Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици „изађу” из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима. То не морају бити велике акције, довољно је организовати да ученици наизменично посећују неку старију особу о којој нема ко да брине и доносе јој неопходне намирнице, проводе време у разговору са њом, обележе рођендан и празнике или помогну око кућних послова, одласка лекару... Своју активност треба да прате и да је документују. Смисао оваквих акција је не само да ученици боље препознају потребе других који често живе, више или мање, невидљиво ту око нас, већ и да осете ефекте заједничког рада и задовољство у пружању помоћи. Као погодан мотив оваквих акција може се користити позната мисао Душка Радовића: „Наше мало може бити много онима који немају ни мало”. Осим тога, са ученицима треба тако радити да постану свесни да свако од нас може доћи у ситуацију да му буде потребна нечија помоћ и солидарност. Зато као идеју наводимо и могућност да уместо спровођења акције ученици обаве истраживање о некој раније спроведеној акцији солидарности у локалној заједници (у ситуацији болести, сиромаштва, земљотреса, поплаве, бомбардовања, доласка већег броја миграната, класичне мобе и др.). То могу урадити тако што ће питати своје родитеље, баке и деке шта се тада дешавало, ко се све укључио у акцију, како се завршила. Истраживање може бити окончано припремом изложбе која

би садржала фотографије и текстове из новина, књига о том догађају.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих се може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада.

Достизање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области Грађански активизам. Пројектна наставаподразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и достизање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике трећег разреда који су још увек у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеђује наставна средства или упућује ученике да их сами пронађу. За овај програм посебно су погодне информације које нуди сама локална заједница нпр. локалне новине, телевизија и радио, информације на сајтовима, различити плакати и лифлети које прави дом здравља, музеј, галерија, туристичка агенција, спортски клуб... Ученици који живе у малим срединама, селима где локална заједница свакако другачије изгледа од оне у градовима, могу користити информације од својих бака и дека од којих ће сазнати како су они задовољавали своје потребе, које су проблеме имали и како су их решавали.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за Одговорно учешће у демократском друштву. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

Ред. број	Наставна тема	Број часова
1	Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима	2
2	Уважавање различитости и особености; уочавање и превазилажење стереотипа везаних за пол, узраст, изглед, понашање, порекло	9
3	Пријатељство и моралне дилеме у вези са тим; развијање појма пријатељства и моралног расуђивања (крађа, лаж)	5
4	Појединац и заједница; правила која регулишу живот у заједници; права и одговорности; договарање	9
5	Заштита од насиља: ненасилно решавање сукоба	3
6	Развијање моралног расуђивања	4
7	Развијање еколошке свести; брига о животињама и биљкама	3
8	Евалуација	1
Укупно часова		36

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învățare a Limbii române cu elemente ale culturii naționale în primul ciclu al instrucției şi educației elementare este orientată spre dezvoltarea cunoştințelor funcționale şi se bazează pe finalitățile de învățare definite pe principii comunicative, adică pe activitățile pe care elevul le realizează cu succes folosind limba română. Activitățile lingvistice de ascultare, citire, vorbire şi scriere în programa de predare şi învățare sunt considerate ca întreg, ca şi componente inseparabile ale comunicării autentice a unui individ într-o comunitate lingvistică.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Cu prilejul planificării predării şi învățării trebuie avut în vedere că finalitățile se deosebesc, că unele se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru majoritatea finalităților este nevoie de un timp mai îndelungat, diverse activități şi

mod de lucru variat. În faza planificării predării şi învățării este foarte important să avem în vedere că manualul este mijloc didactic care nu stabileşte conținutul disciplinei şcolare. Conținuturile din manual trebuie abordate selectiv şi în conformitate cu finalitățile prevăzute.

Având în vedere că manualul nu este singura sursă ce însuşire a cunoştințelor, profesorul trebuie să ofere elevilor şi alte surse de însuşire a cunoştințelor şi abilităților. Pornind de la finalități, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, într-o oarecare măsură şi cea non-verbală), poziția centrală formală şi structurală a programei predării şi învățării o dețin funcțiile comunicative. Pe baza funcțiilor comunicative sunt definite activitățile lingvistice prin care se pot realiza aceste funcții şi care, din clasa a treia, reprezintă o îmbunătățire treptată a capacității de înțelegere a vorbirii şi a textului scris, a exprimării orale şi scrise interactiv.

Datorită concepției continue şi ciclice a programei şcolare, funcțiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învățământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalitățile, funcțiile comunicative şi activitățile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaționalizării finalităților, funcțiilor şi activităților, sunt oferite exemple de realizare, pentru fiecare limbă în parte. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilități de realizare verbală a funcțiilor comunicative.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Programa axată pe finalitățile indică aceea ce un elev este capabil să înțeleagă şi să producă în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalități şi funcțiile comunicative ca domenii, până la activitățile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viața lor de zi cu

zi, în împrejurări particulare, publice sau educaționale. Aplicarea acestei modalități de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

- limba țintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;
- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştințelor elevilor;
- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înțeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaționale, precum şi elementele socializării;
- este importantă semnificația limbajului mesajului dat;
- pentru îmbunătățirea calității şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacțiunea socială în sala de clasă şi în afara acesteia şi se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puțin complexe în condiții reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;
- toate conținuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştințe a elevilor şi fără explicații gramaticale detaliate, iar cunoştințele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale, include următoarele:

- însuşirea conținutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;
- conceperea programei de predare ca pe un ansamblu de sarcini şi activități dinamice, pregătite în comun şi adaptate;
- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;
- elevii sunt considerați participanți responsabili, creativi şi activi la actul social;
- materialele didactice reprezintă una din sursele de activitate şi trebuie îmbogățite cu materiale suplimentare autentice;
- sala de clasă este un spațiu care poate fi adaptat zilnic la necesitățile de predare;
- munca la proiect este considerată o sarcină prin care se stabileşte corelația cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităților cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducția etc.);
- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaționale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificației cuvântului.

Tehnici/activități

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităților care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucțiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (ascultă, scrie, uneşte, determină, găseşte şi activitățile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul etc.).

Munca în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.). Activități manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor de perete, posterelor etc.).

Exerciții de ascultare/audiere (după instrucțiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noțiunile, să adăuge părți ale imaginii, să completeze informații, să selecteze enunțuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerințelor didactice (de înviorare, captarea atenției şi concentrării, întărire a motivației, introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparații ...). Rezolvarea ”problemelor de situație” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunțului în gest şi a gestului în enunț.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activități, raport/jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestație).

STRATEGIILE PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂȚILOR LINGVISTICE ÎN CLASA A III-A A ŞCOLII ELEMENTARE

Asupra alegerii strategiilor de avansare şi exersare a abilităților lingvistice în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale în clasa a III-a a şcolii elementare influențează în primul rând cunoştințențele anterioare, factorii psihologici şi cognitivi, caracteritici pentru vârsta menționată a elevilor. În clasele I şi a II-a predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale a avut caracter audio-verbal, fiind bazată pe imitare şi reproducere a acelor conținuturi pe care elevii le-au auzit de la profesor (sau de pe înregistrarea audio). Din clasa a III-a se introduc treptat activități care asigiră o includere cognitivă mai mare a elevilor. În perioada şcolară precedentă elevii au însuşit tehnica fundamentală a citit-scrisului în limba în care frecventează cursurile, astfel că legitățile însuşite pot să le folosească şi la învățarea limbii române cu elemente ale culturii naționale. La această vârstă elevul foloseşte limba română în comunicare şi în situații apropiate de interesele lui, folosind creativitatea, originalitatea în oferirea răspunsurilor şi o atitudine activă față de conținuturile didactice.

Prin alegerea strategiilor corespunzătoare pentru avansarea şi exersarea abilităților lingvistice, va fi asigurată continuitatea în dezvoltarea multilingvistică şi atingerea nivelurilor superioare ale competenței lingvistice relevante şi indispensabile pentru şcolarizarea, munca şi viața de viitor.

Având în vedere că finalitățile se operaționalizează prin activități lingvistice în situații de comunicare, este important ca aceasta să se exerseze permanent şi simultan. Predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale în clasa a III-a a şcolii elementare subînțelege însuşirea inductivă a conținuturilor gramaticale şi lexicale, în contextul scris şi oral. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competențe lingvistice care sunt în concordanță cu scopurile învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale.

Elevii s-au obişnuit deja ca toate îndrumările care se repetă frecvent în cursul desfăşurării orelor să fie în limba română.

Noile îndrumări, în mod aparte cele pe care profesorul le consideră mai complexe şi mai grele de înțeles, pot fi la început date paralel, în limba română şi în limba în care frecventează cursurile. Este necesar să se utilizeze obiecte şi ființe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărți, afişe şi înregistrări audio şi video. Pentru cele mai importante conținuturi comunicative se recomandă activități de recapitulare pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă şi obținerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciții de producție orală cu mici variații ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conținuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Sprijinirea interacțiunii cu alți elevi poate fi realizată ca o formă de mediere, prin intermediul unor instrucțiuni simple în limba sârbă (de ex. întreabă colegul sau colega, răspunde la întrebările colegului/colegei).

Este necesar ca elevii să însuşească funcțiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învățare, cu menționarea că unele conținuturi lingvistice sunt date ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conținut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesitățile şi interesele elevilor.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONȚINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învățare, diversitatea activităților este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştințele anterioare ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înțelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărți, afişe, filme animate de scurt metraj, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menționat deja în indicațiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se

prezintă elevilor o anumită noțiune - când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunță cuvântul şi doar după aceea să îl pronunțe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranță, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică a dramatizării), drept metodă de răspuns fizic complet, este foarte populară şi eficientă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învățare (transpunerea cuvintelor pronunțate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părților de vorbire.

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiție esențială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, dar şi a familiarizării cu obiceiurile românești. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situațional clar. De exemplu, dacă se

însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se țină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi până la 10 cuvinte noi.

Modelele de dialog sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. Însuşirea dialogului începe prin forme simple de întrebare-răpuns. Jocurile didactice de tipul „La magazin", „La bibliotecă" etc. reprezintă un mijloc stimulativ pentru realizarea exercițiilor lingvistice şi comunicative.

Activitățile de proiect măresc motivația deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalți, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competențe sociale. Proiectul este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activitățile dramatice permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie" folosirea acestuia. Potențialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

- elevii nu numai că învață limba română într-un mod distractiv, ci prin interacțiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);
- toți pot să participe - fiecare îşi are un rol pe care îl poate „duce la bun sfârşit" şi de aceea este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă;
- sunt potrivite pentru toate modalitățile de învățare - pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;
- avansează motivația şi încrederea în sine;
- sunt orientate spre elev - profesorul are un rol mai puțin dominant;
- dezvoltă imaginația şi creativitatea la elevi.

Se sugerează ca activitățile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viața reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

În exersarea cititului la această vârstă se recomandă să citească cu voce tare textul cu dialoguri, care sunt apropiate de vorbire şi reprezintă un mijloc eficient pentru dezvoltarea competențelor lingvistice generale. Tipul narativ de texte necesită citirea în sine, având drept scop extragerea informațiilor din textul citit. Pentru a dezvolta înțelegerea unui text scris pot fi folosite diverse strategii şi tehnici de însuşire şi extindere a vocabularului prin folosirea mijloacelor didactice convenționale şi electronice (de exemplu, carduri cu inscripții, poze, afişe şi altele).

Scrierea este strâns legată de vorbire. Pentru exersarea scrisului pot fi folosite diferite jocuri fonetic-ortografice (de exemplu, elevii scriu cât mai multe cuvinte posibile cu literele date); jocuri ortografice (de exemplu: scrierea cuvintelor în care au fost omise vocalele/consoanele, a grupurilor de litere caracteristica - che, chi, ghe, ghi, ce, ci, ge, gi la care elevii au sarcina de a completa spațiile libere şi de a scrie corect cuvintele date; profesorul rosteşte un cuvânt, iar elevii au sarcina de a scrie cât mai multe cuvinte care încep cu fiecare literă din cuvântul rostit de. profesor); jocuri pentru dezvoltarea scrisului (Ghiceşte cuvântul! - elevii primesc un

text cu un subiect cunoscut în care lipsesc câteva cuvinte, iar sarcina lor este să-şi amintească ce cuvintele ar trebui să fie introduse, iar scrierea lor poate fi realizată în mod individual şi colectiv).

Competența socio-culturală ca un ansamblu de cunoştințe despre lume în general, despre asemănările şi diferențele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul care se învață este foarte importantă pentru că aceste cunoştințe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activitățile concrete de comunicare în limba țintă..

Un aspect aparte al competenței socio-culturale îl constituie competența interculturală, care subînțelege dezvoltarea conştiinței despre alții şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înțelegerea asemănărilor şi diferențelor dintre lumi, respectiv dintre comunități lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competența interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranței şi atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparțin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conținuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul,

interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalității interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacității de integrare a experienței interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conținuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcțional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcției comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activități lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite și cu finalitățile.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Munca fiecărui profesor este alcătuită din planificare, realizare şi monitorizare şi evaluare,. Este important ca profesorul în mod continuu să monitorizeze şi să evalueze nu numai realizările elevului, procesul de predare şi învățare, ci şi munca proprie, în vederea avansării permanente a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a realizării finalităților începe prin aprecierea nivelului de cunoştințe ale elevilor la începutul anului şcolar pentru a-i ajuta pe profesori să-şi planifice şi procesul de predare şi procesul de monitorizare şi evaluare a realizărilor elevilor şi a progresării. Acest proces este realizat prin evaluarea formativă şi cumulativă.

În timp ce în evaluarea formativă pe parcursul anului se monitorizează realizările elevilor folosind diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliul lingvistic, exerciții de proiect etc.), prin evaluarea cumulativă se apreciază cu exactitate mai mare realizarea finalităților la sfârşitul unei anumite perioade de timp (la sfârşitul semestrului, anului, ciclului de învățământ).

Prin evaluarea formativă nu se subînțelege doar monitorizarea realizărilor elevilor, ci şi monitorizarea muncii în clasă, fiind totodată şi un instrument care permite profesorului ca pe parcursul procesului de predare să schimbe şi să îmbunătățească procesul de lucru.

Cu prilejul monitorizării şi evaluării realizărilor elevilor trebuie avut în vedere ca modul în care sunt acestea realizate să nu difere de activitățile obişnuite la oră, deoarece evaluarea şi monitorizarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare şi învățare şi nu acțiuni izolate care crează stres la elevi şi nu dau o imagine reală a realizărilor lor.

Prin notarea şi evaluarea cunoştințelor trebuie să se asigure progresul elevilor în realizarea finalităților şi calitatea şi eficiența predării.

Scopul evaluării ar trebui să fie consolidarea motivației pentru progresul elevilor, nu pentru a evidenția greşelile lor.

Elementele care sunt evaluate sunt diverse şi ar trebui să contribuie la imaginea completă a progresului elevilor, consolidarea competențelor comunicative, dezvoltarea abilităților şi capacităților necesare pentru continuarea activităților şi a instruirii.

Acest lucru se realizează prin evaluarea diferitelor elemente, cum ar fi competențe lingvistice (citirea, ascultarea, vorbirea şi scrierea), însuşirea conținuturilor lexicale şi a structurii limbii, angajamentul la oră şi în afara orelor.

Cu prilejul notării şi evaluării este necesar ca modurile de verificare şi notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie conformate cu tehnicile, tipologia exercițiilor şi felurile de activități, care au fost întrebuințare la orele obişnuite, dar şi cu modul de evaluare a finalităților.

FINALITĂȚI **După terminarea clasei elevul va fi capabil:**	**FUNCȚIILE COMUNICATIVE**	**ACTIVITĂȚI LINGVISTICE** **(în funcții comunicative)** **Conținuturi de limbă**	**Број часова по теми**	**обрада**	**Остали типови ччаса**
- Salute şi să răspundă la salut aplicând mijloace simple de limbă; - Se prezinte pe sine şi pe altcineva; - Înțeleagă întrebări simple de natură personală şi să răspundă la ele;	SALUTAREA	Reacția la impulsurile orale şi scrise ale interlocutorului (profesorului, colegului, etc.); exprimarea orală şi scrisă a salutărilor corespunzătoare.	3	2	1
- Să înțeleagă îndrumări şi cerințe simple şi să reacționeze la ele; - Comunice îndrumări şi cerințe simple; - Înțeleagă invitația la o	PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTOR PERSOANE; OFERIREA INFORMAȚIILO	Ascultarea textelor simple în care se prezintă o persoană; prezentarea proprie şi a altor persoane prezente sau absente.	5	3	2

activitate comună şi să reacționeze la ea în mod corespunzător; - Adreseze invitație la o activitate comună; - Înțeleagă cerințe scurte şi simple şi să reacționeze la ele; - Adreseze cerințe scurte şi simple; - Exprime şi accepte mulțumirile şi scuzele exprimate în mod simplu; - Înțeleagă enunțuri simple din felicitare şi să răspundă la ele; - Adreseze felicitări simple; - Aplicând mijloace lingvistice simple să înțeleagă şi să menționeze cele mai obişnuite activități cu privire la aniversarea zilei de naştere şi a sărbătorilor; - Recunoască şi numească ființe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; - Înțeleagă descrieri simple ale ființelor, obiectelor şi locurilor; - Descrie ființe, obiecte şi locuri folosind mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă enunțuri cotidiene cu privire la nevoile zilnice, simțuri şi sentimente şi să reacționeze	R DE BAZĂ DESPRE SINE; OFERIREA ŞI CEREREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE ALȚII				
	ÎNȚELEGEREA ŞI OFERIREA ÎNDRUMĂRILOR ŞI CERINȚELOR SIMPLE	Ascultarea cerințelor şi îndrumărilor şi reacționarea la acestea; oferirea îndrumărilor simple (comunicarea în sala de clasă – schimbul de indicații şi cerințe dintre participanții la procesul de predare, îndrumări cu privire la jocuri şi altele).	7	3	4
	INVITAȚIA ŞI REACȚIONAREA LA INVITAȚIA DE A PARTICIPA LA O ACTIVITATE COMUNĂ	Ascultarea invitațiilor simple la o activitate comună şi reacționarea la aceasta (invitație la ziua de naştere, joacă, socializare...); adresarea şi acceptarea/refuzarea invitației la o activitate comună prin folosirea celor mai simple expresii.	3	2	1
	EXPRIMAREA CERINȚEI, MULȚUMIRILOR ŞI SCUZELOR	Ascultarea enunțurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informații; oferirea răspunsurilor, oral sau în scris, la o cerință utilizând cele mai simple mijloace lingvistice simple,înaintarea unei cereri,	2	1	1

la ele; - Exprime nevoi elementare, simțuri şi sentimente prin mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă informații simple despre poziția în spațiu şi să reacționeze la ele; - Ceară şi ofere informații simple cu privire la poziția în spațiu; - Înțeleagă şi comunice enunțuri simple care se referă la exprimarea timpului şi a condițiilor meteorologice; - Înțeleagă enunțuri simple prin care se exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea şi să reacționeze la ele; - Ceară şi ofere enunțuri simple prin care exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea; - Înțeleagă enunțuri simple prin care exprimă mulțumirea/nemulțumirea şi reacționează la ele; - Ceară părerea şi să exprime (		exprimarea recunoştinței şi scuzei			
	FELICITAREA SĂRBĂTORILOR, ZILELOR DE NAŞTERE ŞI A ALTOR EVENIMENTE IMPORTANTE	Ascultarea expresiilor simple de felicitare a sărbătorilor, zilelor de naştere, reacționarea la felicitările adresate şi adresarea felicitărilor ocazionale scurte.	10	5	5
	DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	Ascultarea descrierii simple a ființelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informații despre aspectul fizic, formele de apariție, dimensiunile şi alte caracteristici simple; alcătuirea descrierilor scurte ale ființelor, obiectelor şi locurilor; cererea şi oferirea de informații cu privire la descrierea ființelor, obiectelor şi locului.	7	4	3
	EXPIMAREA NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Ascultarea enunțurilor simple în legătură cu necesitățile, simțurile, sentimentele: exprimarea necesităților, simțurilor şi sentimentelor proprii şi a altora (empatic) şi reacționarea la acestea.	3	2	1
	EXPRIMARE	Ascultarea textelor în care se descrie în mod simplu poziția în	6	4	2

satisfacția) mulțumirea/nemulțumirea prin mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă texte simple în care se descriu acțiuni şi capacități în prezent; - Facă schimb de informații cu privire la o situație de comunicare dată; - Descrie acțiuni şi capacități folosind mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă şi comunice enunțuri simple cu privire la numere şi cantități.	A POZIȚIEI ÎN SPAȚIU	spațiu, cererea şi oferirea informațiilor, oral şi în scris, despre poziția în spațiu utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.			
	EXPRIMARE A TIMPULUI	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la cronologia timpului şi condițiile meteorologice; cererea şi ofeririea informațiilor, oral şi în scris, despre cronologia timpului şi condițiile meteorologice, utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.	3	2	1
	EXPRIMAREA APARTENENȚEI/ NEAPARTENENȚEI ŞI POSEDĂRII/NEPOSEDĂRII	Ascultarea textelor cu enunțuri simple cu privire la exprimarea apartenenței/neapartenenței şi posedării/neposedării şi reacționarea la ele; exprimarea orală şi scrisă a apartenenței/ neapartenenței şi posedării/neposedării folosind cele mai simple mijloace lingvistice.	10	6	4
	EXPRIMAREA SATISFACȚIEI MULȚUMIRII /NEMULȚUM	Ascultarea textelor cu enunțuri simple pentru exprimarea mulțumirii/nemulțumirii şi reacția la acestea; exprimarea orală şi scrisă a aprobării/dezaprobării, mulțumirii/nemulțumirii, folosind cele mai simple mijloace	5	3	2

	IRII	lingvistice.			
	DESCRIEREA EVENIMENTELOR ŞI CAPACITĂȚILOR LA TIMPUL PREZENT	Ascultarea enunțurilor simple referitoare la acțiuni şi capacități exprimate la timpul prezent; descrierea acțiunilor şi capacităților în prezent, punerea întrebărilor şi răspunderea la ele, oral şi în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.	3	2	1
	EXPRIMAREA NUMERELOR ŞI A CANTITĂȚILOR	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la numere şi cantitate; exprimarea numerelor şi cantității, punerea întrebărilor şi răspunsul la ele, oral şi în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.	5	3	2
Укупан број часова			72	40	32

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно узети у обзир да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета. Садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо комуникативне функције. На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које, од трећег разреда, укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста, интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

- битно је значење језичке поруке;

- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних

новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „проблем-ситуација" у разреду, тј. договори и

мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

На избор стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина у настави страног језика у трећем разреду основне школе утичу, пре свега, психолошки и когнитивни фактори, карактеристични за наведени узрасни период. У првом и другом разреду учење страног језика било је аудио-вербалног карактера, засновано на имитацији и репродукцији онога што ученици чују од наставника (или са аудио записа). Од трећег разреда се постепено уводе активности које омогућавају веће когнитивно укључивање ученика. Ученици су током претходног школског периода овладали основном техником читања и писања на матерњем језику, па усвојене законитости могу користити и у настави страног језика. Ученик на овом узрасту страни језик користи у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима, показујући креативност, оригиналност у одговорима, активан однос према наставним садржајима. Одабиром одговарајућих стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина осигурава се континуитет у развијању вишејезичности и достизању виших нивоа језичке компетенције релевантних и неопходних за даље школовање, живот и рад.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика континуирано и истовремено увежбавају. Настава страног језика у трећем разреду основне школе подразумева индуктивно усвајање граматичких и лексичких садржаја, како у усменом, тако и у писаном контексту. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Ученици су већ навикли да сва упутства у настави која се често понављају буду на страном језику. Нова упутства, нарочито она за која наставник процени да су сложенија и тежа за разумевање, могу се у почетку давати паралелно на страном и на матерњем језику. Потребно је што више користити предмете и бића из непосредног окружења, слике, картице, постере, као и аудио и видео записе. За најважније комуникативне садржаје препоручује се учестало понављање ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Подстицање интеракције с другим ученицима реализује се као вид медијације и укључује давање једноставних упутстава на страном језику (нпр. питај друга или другарицу; одговори на питања друга/другарице).

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму с којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања наставе имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од пет до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи.

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје до 10 нових речи.

Дијалошки модели веома су ефикасни за развијање говора. Овладавање дијалогом се почиње од једноставне упитно-одговорне форме. Добро организован дијалог представља снажан подстицај за учење и напредовање, нарочито ако се има у виду да се учење страног језика одвија изван аутентичне говорне средине. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст, симулирати ситуацију која би одговарала аутентичној говорној средини, и која ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре. Дидактичке игре попут „У продавници", „У библиотеци" и сл. представљају стимулативно средство за извођење динамичких. језичких и комуникативних вежби.

Пројектне активности повећавају мотивацију јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;
- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Код увежбавања читања на овом узрасту препоручује се гласно читање текстуалних врста дијалошког карактера које је блиско говору и представља ефикасно средство за развијање опште језичке компетенције. Наративне текстуалне врсте захтевају читање у себи, чији је циљ издвајање информација из прочитаног текста. У циљу развоја разумевања прочитаног текста могу се применити и различите стратегије и технике усвајање и проширивање лексике коришћењем конвенционалних и електронских дидактичких средстава (нпр. картица са натписима и сликама, постера и сл.)

Писање је тесно повезано са говором. За увежбавање писања могу се користити различите фонетско- ортографске игре (нпр. на задато слово ученици пишу што више речи); ортографске игре (нпр.: исписивање речи са изостављеним самогласницима/сугласницима, где ученици имају задатак да попуне празна места и правилно напишу задате речи; наставник изговори једну реч, а ученици добијају задатак да напишу што више речи које почињу сваким словом речи коју је изговорио наставник); игре за развој писања (Погоди реч!

- ученицима се даје текст на познату тему у коме недостају неке речи, а њихов задатак је да се досете које речи треба уметнути, при чему се уписивање може обављати и појединачно и групно).

Социокултурна компетенција, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи у учењу страног језика је веома значајна јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између средина, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

За ученике који у редовној настави теже савладавају делове програма, организује се допунска настава, поготову у светлу чињенице да се од трећег разреда ученици оспособљавају за читање и писање. Наставник треба благовремено да уочи све недостатке у знању ученика и предузме мере допунског објашњавања, кориговања грешака и увежбавања како би сви ученици постигли задовољавајући успех и остварили програмом дефинисане резултате учења.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају и наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик - наставник, као и ученик - ученик.

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ **(Комуникативне функције)**	**ИСХОДИ**	**НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ**	**Број часова по теми**	**Обрада**	**Остали типови**
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	**Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и** **увежбавају:**			

1. Starter Unit Поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; изражавање броја и количине.	Препознају и именују бића, предмете и места, који се односе на тему; поздраве и отпоздраве, примењујући једноставна језичка средства; представе себе и другог; разумеју једноставна питања личне природе и одговарају на њих; разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.	- препознавање и именовање слова алфабета; - речи којима се именују боје: *black, blue, green, orange, pink, red, white, yellow* - основне бројеве 0-100 - изразе и речи које се користе код представљања и упознавања: *Hello. I'm Liam. What's your name?* *How do you spell it?* *How are you today?* *I'm fine, thank you, and you?* - изразе и речи који се односе на бројеве и количине: *Here you are.* *How much is that?*	**4**	**1**	**3**

2. Module 1 School again, Come and play Поздрављање; описивање бића, предмета, места и појава; давање и тражење основних информација о другима; изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања.	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; препознају и именују бића, предмете и места из непосредног окружења; разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; разумеју једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање, поседовање / непоседовање и реагују на њих; траже и дају једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање, поседовање / непоседовање; поштују правила учтиве комуникације.	- речи које се односе на школу и школски живот - *a blue desk, a green notebook, a pink rubber, a red sharpener, a yellow ruler, book, pen, pencil, pencil case,* *schoolbag* - речи којима се именују чланови играчке - *ball, bike, car, computer, doll, music box, radio, robot,* *rocking horse, tea set, toys, train, TV* - језичке структуре – *Hi, Jake. This is Lilly. Hello, Lilly!* *What's your name?* *This is my schoolbag. Red is my favourite colour.* *Is it a pen?* *The pink school bus is number eight.* *I'm eight years old.* *I'm from England.* *Whose is this bike? It's Lilly's.* *These are all my lovely toys!* *Here you are!, You're welcome!* - кратку причу и песму која се односи на тему.	**12**	**5**	**7**

3. Module 2 Fun time, A nice bed описивање бића, предмета, места и појава; честитање празника, рођендана и других значајних догађаја; исказивање положаја у простору.	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; препознају и именују бића, предмете и места из непосредног окружења; разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; разумеју једноставно исказане честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке; разумеју и, примењујући једноставна језичка средства, наведу најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника: разумеју једноставна обавештења о положају у простору и реагују на њих; траже и пруже једноставна обавештења о положају у простору.	- речи којима се именују чланови породице: *brother, dad, grandma, grandpa, mum, sister* - речи које се односе на рођендан: *birthday card, cake, candle, decorations, party* *hat, present* - речи којима се именују просторије у кући: *bathroom, bedroom, garden, kitchen, living room* - речи којима се именују делови намештаја: *armchair, bath, bed, bookcase, box, chair, clock, sofa* - језичке структуре – *Happy Birthday! Thank you! How old are you today?* *Are you eleven? Yes, we are./No, we aren't.* *My family is very big! My dad's name is Mark.* *I'm Daisy and this is my house.* *There's a sofa in the bathroom.* *This doll is perfect for a little princess!* - кратку причу и песму која се односи на тему.	**11**	**4**	**7**

4. Module 3 I can…, It's a monster! Изражавање припадања/ непripадања и поседовања/ непоседовања; описивање догађаја и способности у садашњости	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју једноставне исказе којима се изражава припадање / непripадање, поседовање / непоседовање и реагују на њих; траже и дају једноставне исказе којима се изражава припадање / непripадање, поседовање / непоседовање; разумеју једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; опишу радње и способности користећи једноставна језичка средства.	- речи којима се именују различите врсте активности: *climb, cook, dance, draw, fly, hear, jump, play football, play the guitar, read, ride a horse, run, see, sing, swim* - речи којима се именују делови тела: *ears, eyes, hair, hands, head, legs, mouth, nose* - речи којима се именују животиње на фарми: *chicken, cow, duck, frog, goat, rabbit* - језичке структуре – *What can you do? can swim really well,* *but I can't cook.* *Can you hear the children?* *Time for bed!* *What's that? It's got two big eyes!* *Grandma has got five chickens. They are very funny!* *I'm a farmer. I've got a lot of animals on my farm!* *How many legs?* - кратку причу и песму која се односи на тему.	**11**	**4**	**7**

5. Module 4 It's snowing!, Flying kites исказивање времена, исказивање молбе, захвалности и извињења; описивање догађаја и способности у садашњости; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности.	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време; разумеју кратке и једноставне молбе и реагују на њих; упуте кратке и једноставне молбе; искажу и прихвате захвалност и извињење на једноставан начин; разумеју једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; опишу радње и способности користећи једноставна језичка средства; разумеју позив на заједничку активност и на прикладан начин реагују на њега; упуте позив на заједничку активност.	- речи којима се именују различите врсте активности: *make a snowman, walk* - речи и изразе који се односе на метеоролошко време: *It's cold., It's hot., It's raining., It's snowing., It's sunny., It's windy.* - речи којима се именује одећа: *boots, coat, dress, jacket, shoes, shorts, skirt, trousers, T-shirt* - речи којима се именују годишња доба: autumn, spring, summer, winter - речи којима се именују активности у слободно време: *drink milk, eat an ice cream, fish,* *fly a kite, go to school, listen to music, pick flowers, ride a bike, sleep, tidy my room, watch TV* - језичке структуре – *It's snowing! It's cold.* *It's hot and sunny! I'm wearing my red shorts and a blue T-shirt.* *It's a windy day in London Town.* *I'm not flying a kite.* *Are you watching TV? Yes, we are.* *Spring is here! It's lots of fun!* *Can you help me?* - кратку причу и песму која се односи на тему.	**11**	**4**	**7**

6. Module 5 Time to eat!, Every day исказивање потреба, осета и осећања; исказивање времена; изражавање допадања / недопадања.	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагују на њих; изразе основне потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима: разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време; разумеју једноставне исказе за изражавање допадања / недопадања и реагују на њих; траже мишљење и изражавају допадање / недопадање једноставним језичким средствима.	- речи којима се именује храна: *biscuit, burger, carrot, chicken, chips, chocolate, egg, hot dog, orange juice, onion, pasta, pizza, popcorn, potato, rice, sausage* - речи и изразе који се односе на хронолошко време: *eight o'clock, half past eight, quarter past eight, quarter* *to eight* - речи којима се именују оброци: *breakfast, dinner, lunch* - речи којима се именују свакодневне активности: *brush my teeth, do my homework, get up, have a shower* - речи којима се именују дани у недељи: *Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday* - језичке структуре – *Can I have some chips, please?* *I like chips, but I don't like burgers.* *There are some onions, but there aren't any eggs.* *My favourite food is apple pie!* *Every day I get up at eight o'clock.* *My favourite day is Sunday.* *I get up at ten o'clock in the morning and I* *have a big breakfast.* *Cover your mouth and nose when you sneeze.* - кратку причу и песму која се односи на тему.	**15**	**4**	**11**

7. Holidays честитање празника, рођендана и других значајних догађаја	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју једноставно исказане честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке.	- речи и изразе које се односе на празник *Halloween*: *costume, sweets, pumpkin, lantern* - речи и изразе које се односе на Нову годину: *hold hands, make a line, fireworks, heaven,* *alive* - речи и изразе који се односе на Ускрс: *bunny, chocolate egg, hot cross bun, spring, chick, lamb, basket, bonnet* - речи и изразе који се односе на Дан мајки: *roses, traditional, tune, cards, poem, hug* - речи и изразе који се односе на Дан очева: *day out, tree house, cool, ride, lie, tie* - језичке структуре – *Happy Halloween! Trick or treat!* *Happy New Year!* *Happy Easter!* *At school, children write poems to show their love for their mothers!* *Thank you Dad for all you do! Thanks for my day out at the zoo!* - песме које се односе на тему.	**3**	**1**	**2**

8. My Green Passport разумевање и давање једноставних упутстава и налога; описивање бића, предмета, места и појава.	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему; разумеју једноставна упутства и налоге и реагују на њих; саопште једноставна упутства и налоге; препознају и именују бића, предмете и места из непосредног окружења; разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства.	- речи и изразе који се односе на играчке и очување животне средине: rocket, teddy bear, doll's house, puzzle, train, computer, music box; plastic, electricity, batteries - језичке структуре *Green toys are clean toys!* *No plastic, no electricity, no batteries.* *I recycle bottles and cans.* *I plant flowers and trees.* *Chickens have got feathers and beaks.* *A tree can be a great place to play!* *Ride a bike to school.* *Leave lights on.*	**5**	**2**	**3**
Укупан број часова (збирно)			**72**	**24**	**48**

Број и назив теме	Стандарди постигнућа	Процена и провера постигнућа	Корелација
1. Starter Unit	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, задаци у уџбенику и радној свесци, симулације у паровима и групама.	Грађанско васпитање, српски језик, математика, ликовна култура, музичка култура.
2. Module 1 Module 1 School again, Come and play	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.6. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, математика, природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.
3. Module 2 Fun time, A nice bed	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.6. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, математика, природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.

4. Module 3 I can…, It's a monster!	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.12. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.2.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, математика, природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.
5. Module 4 It's snowing!, Flying kites	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, математика, природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.

6. Module 5 Time to eat!, Every day	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.4. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, математика, природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.
7. Holidays	1.1.2. 1.1.4. 1.1.9. 1.1.19. 1.3.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.3.1.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, верска настава, , природа и друштво, музичка култура, ликовна култура, пројектна настава.

8. My Green Passport	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.22. 2.1.25 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у уџбенику и радној свесци, тестови, различите технике формативног оцењивања, ученички радови/пројекти.	Српски језик, грађанско васпитање, , природа и друштво, , ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, пројектна настава.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика трећег разреда основне школе. Програм наставе и учења за трећи разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи - глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за Информатику и рачунарство и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за Информатику и рачунарство, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања наведених исхода, покренути одабрани програм за унос и обраду текста и, не улазећи у детаље радног окружења, показати ученицима простор (виртуелни лист папира) у оквиру којег ће се приказати слова и знакови откуцани помоћу физичке или виртуелне тастатуре. Увести појам курсор указујући ученицима да је то мала усправна линија која пулсира како би нам показала на ком месту ће се појавити текст када га будемо откуцали. Задатак за ученике је да помоћу тастатуре откуцају једноставан текст (сачињен од кратких реченица). Објаснити како се куца велико слово (Shift + слово), размак између речи (Space bar), сва слова велика (Caps Lock), прелази у нови ред (Enter).

Након уноса текста, указати на могућности измене текста. Показати основно едитовање текста (брисање (Delete, Backspace) и додавање знакова), селектовање текста и његово брисање. Скренути пажњу на могућност провере исправности унетог текста и демонстрирати начин коришћења опције за проверу правописа (Правопис и граматика). Демонстрирати поступак именовања и чувања текстуалне датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици наставити да уносе и едитују текст.

На часовима утврђивања ученици треба да вежбају уносећи сложеније текстове. Текстови треба да буду релевантни за ученике и повезани са активностима за које наставник процењује да су од значаја за њих (нпр. занимљивости о темама које уче из наставних предмета, које су обележје локалне заједнице и сл). На крају сваког часа потребно је издвојити 10 минута како би ученици пажљиво прочитали откуцани текст и кориговали грешке.

Добро би било да квалитетни радови ученика или колажни радови сачињени од више радова ученика из једног одељења буду промовисани на школском сајту.

Напомена: Најбоље би било да часови буду одржани у кабинету за Информатику и рачунарство, а рад ученика организован тако за једним рачунаром седе по два ученика. Ученици треба да уносе текст сарадднички (док један куца, други ученик тихо диктира и смењују се након сваке откуцане реченице).

Препоручени број часова: 6 (2 обрада, 4 утврђивање)

У трећем разреду ученици се поново сусрећу са коришћењем програма за цртање и обраду слика. Показати унос текста на слику наглашавајући да се акције примењиване у програму за обраду текста на исти начин спроводе у програму за цртање. Ученицима давати задатке који подразумевају додавање текста на слике ради додатног појашњавања онога што је на сликама приказано. Добро би било да слике имају директну везу са наставним садржајима које ученици изучавају у оквиру других наставних предмета. Демонстрирати поступак именовања и чувања графичке датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици да наставити да уносе и едитују текст.

Препоручени број часова: 4 (1 обрада, 3 утврђивање)

Обраду наставних садржаја који се односе на претраживање интернета треба започети демонстрацијом начина на који приступамо садржајима светске мреже. Правећи разлику између програма прегледача и програма претраживача, објаснити да нам је прегледач потребан да видимо садржаје светске мреже, док нам претраживач обезбеђује да на интернету пронађемо оно што нам је потребно. Разрадити начин претраживања интернета помоћу кључних речи и показати примере коректно дефинисаних кључних речи и оних које садрже непотребне везнике или се недовољно прецизно односе на конкретан предмет претраге. Напоменути да не постоји јединствен „рецепт" за дефинисање кључних речи, већ да се ова способност изграђује кроз праксу и промишљање.

Следећа важна тема јесу сами резултати претраге. Резултате добијене претрагом интернета никада не треба узимати здраво за готово. Наставник треба да предочи да садржајима са интернета морамо да приђемо критички. Објаснити да критичко мишљење није исто што и критика, већ да оно представља такав приступ информацијама који подразумева преиспитивање њихове тачности, порекла и сл. Указати и на то да су резултати претраге означени ознаком Оглас плаћене рекламе и да такви резултати нису нужно поуздани у погледу тачности или квалитета садржаја. У основи потребе да критички прилазимо информацијама доступним на интернету стоји отвореност интернета - свако може да постави на светску мрежу што год да пожели. Овакав приступ носи извесне ризике, али доноси бројне предности које их далеко превазилазе - могућности за дељење знања, информација, приказе иновација и сл.

На крају теме се треба осврнути на етичко понашање када су садржаји светске мреже у питању. Садржаји на интернету имају своје власнике. У том смислу, није дозвољено присвајати их. Уколико, за потребе наставе и учења, користимо материјале пронађене на интернету, у обавези смо да наведемо одакле смо их преузели. Такође, није дозвољено да остварујемо материјалну корист од туђих материјала преузетих са интернета осим уколико то није јасно назначено.

Наведене садржаје ученицима треба представити кроз хеуристички разговор, подстичући их да формирају одговарајуће вредносне судове и етичке ставове.

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Упутство за употребу интернета" и сл.

Препоручени број часова: 8 (5 обрада, 3 утврђивање).

У оквиру активности за достизање исхода наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно подстицати ученике да наведу примере када њихов уређај памти и препознаје радње које ученик понавља у одређеном временском периоду. Постављати питања ученицима која воде ка спознаји да дигитални уређај памти веб-места која смо посетили на интернету, након чега нам сам дигитални уређај предлаже нова веб-места са сличним садржајем. Ученике треба упознати са примерима као што је дигитални маркетинг персонализован за корисника: на основу историје претраживања на интернету уређај препознаје интересовања, старосну доб, пол итд. корисника и на основу тога приказује рекламни материјал (пример: ученик претражује интернет у потрази за подацима потребним за домаћи задатак који се бави темом „Језера у Републици Србији", након чега дигитални уређај приказује огласе за смештај на Палићком језеру). Наставник може да разговара са ученицима и о употреби рачунара у пољопривреди - за аутоматско сортирање поврћа, препознавање присуства штеточина или о употреби рачунара за управљање аутомобилима који немају возаче (захваљујући сензорима аутомобил неће ударити пешака, проћи кроз црвено светло на семафору или прекорачити дозвољену брзину кретања).

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Дигитални уређај није паметан, али јесте користан" (или одговарајућом сличном темом).

Препоручени број часова: 2 (1 обрада, 1 утврђивање). Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Приликом обраде ове наставне теме, кренути од свакодневног, „извандигиталног” искуства ученика. Ученици треба да издвоје једну особу из свог окружења која има углед (нпр. позитиван или негативан) и да објасне шта је то углед и на основу чега су формирали позитивну или негативну слику о тој особи. Кроз дискусију са ученицима, извести закључак да се углед гради кроз односе са другима, комуникацију и да слика коју други имају о нама највећим делом зависи од нас самих, од тога како се понашамо и које информације о себи откривамо другима. Затим поставити ученицима питање на основу чега други креирају слику о нама у дигиталном окружењу и навести примере блиске искуству ученика.

Указати на чињеницу да сваки корисник интернета има свој дигитални углед. Дигитални углед се гради на основу: садржаја наших порука (нпр. у Вајбер групи) и начина на који су написане, на основу фотографија и видео-записа које делимо, онога што „лајкујемо”, видео-игрица које играмо, група у које смо укључени, веб-сајтова које посећујемо итд.

Дељењем информација на интернету, остављамо дигиталне трагове који се тешко могу обрисати. Оно што поделимо на интернету доступно је великом броју особа (познатих и непознатих) и једном када нешто поделимо губимо контролу над тим (неко може да то сачува и касније злоупотреби). Пре него што било шта (о себи или другима) поделимо или објавимо на интернету, веома је важно да застанемо и размислимо шта објављујемо, због чега, ко ће то моћи да види (вршњаци, родитељи, наставница), шта ће други мислити о нама, да ли тиме што објављујемо или шаљемо можемо некога да повредимо, како ће се осећати особе на које се то односи итд. О свом дигиталном угледу водимо рачуна тако што не објављујемо ништа у тренуцима када смо љути, бесни или тужни. Приликом коришћења интернета, веома је важно да водимо рачуна о свом дигиталном угледу, али и о дигиталном угледу других особа. Ученици треба да наведу примере особа са интернета које су њима блиске (нпр. јутјубере) и које имају позитиван/негативан дигитални углед. Наставник може да покаже ученицима кратак видео Лепо понашање на интернету: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani- filmovi/, а такође може у оквиру неког другог предмета (нпр. Ликовног васпитања) да зада ученицима да креирају постер о лепом понашању на интернету.

Препоручени број часова: 1

Поставити ученицима питање која је њихова омиљена видео-игра и зашто им је баш та игра омиљена. Такође их питати шта мисле, да ли је игра намењена деци њиховог узраста и зашто јесте или није. Пронаћи игру, односно њен опис на интернету и ПЕГИ ознаку (енгл. Pan-European Game Information) и уколико има могућности поделити је са ученицима (помоћу пројектора или паметне табле). Више информација о ПЕГИ систему може се пронаћи на званичној ПЕГИ веб-страници (https://pegi.info/), у публикацији Деца у дигиталном добу (http://ucpd.rs/dokumenti/vodic--deca-u-digitalnom-dobu.pdf) или у Дигиталном водичу (https://digitalni-vodic.ucpd.rs/igranje-video-igara-gejming/). Скренути пажњу ученицима на ПЕГИ ознаку и њено значење (повлачи паралелу са узрасним ознакама којима се обележава телевизијски програм, које су вероватно ближе деци). Ова ознака нам говори ком је узрасту видео-игра намењена, односно указује на њен садржај. У оквиру ПЕГИ система постоји више ознака: ПЕГИ 3, ПЕГИ 7, ПЕГИ 12, ПЕГИ 16, ПЕГИ 18. Садржаји са ознаком ПЕГИ 3 намењени су свим узрастима. Видео-игра са овом ознаком не би требало да садржи било какве звукове или слике које могу уплашити млађу децу, као ни ружне речи. Прихватљиво је веома благо насиље у комичном контексту. Ипак, важно је указати на чињеницу да се и међу видео-играма које имају ознаку ПЕГИ 3, нажалост, могу пронаћи и оне које због свог садржаја, нису примерене деци. Чак и када је видео-игра узрасно примерена детету по питању садржаја, то не значи да оно не може бити изложено неким ризицима током играња. Велики број игара, чак и са ознаком ПЕГИ 3 садржи огласе и могућност трошења новца унутар игре (нпр. прелазак на виши ниво, додатне могућности). Уколико ученици сретну такве игре потребно је да обавесте одрасле у породици и да знају да имају могућност да то пријаве (нпр. ако је игра преузета из Гугл продавнице, на следећој веб-страници: https://support.google.com/googleplay/contact/rap_family). Видео-игре са ПЕГИ ознаком 12, 16 и 18 нису примерене ученицима 3. разреда основне школе, зато што могу да садрже разне штетне садржаје: ружне речи, насиље, узнемирујуће звуке, злоупотребу штетних супстанци (дуван, алкохол итд.). Уколико има могућности, пожељно је заједно са ученицима потражити образовне видео-игре које су примерене њиховом узрасту (са одговарајућом ПЕГИ ознаком), нпр. за подстицање развоја алгоритамског мишљења или решавања проблема, вежбање математике итд.

Препоручени број часова: 1

На почетку ученици треба да наведу примере када је неко од њихових вршњака (или они сами) био насилан према другоме (нпр. у школском дворишту, учионици, на излету). Кроз дискусију са ученицима издвојити кључну карактеристику насилног понашања: постоји намера да се друга особа повреди, понизи, нањути, растужи. Дигитални уређаји (рачунари, мобилни телефони итд.) пружају нам бројне могућности (неке од њих ученици су већ искусили), међутим, понекад деца и одрасли користе ове уређаје како би вређали и узнемиравали друге. Некада се то ради непромишљено, из забаве, а некада постоји намера да се други повреде. О дигиталном насиљу говоримо када неко намерно шаље ружне, претеће и узнемирујуће поруке, објављује нетачне информације о другима, срамоти друге у групи, исмева, „искључује" некога из групе или га игнорише, „блокира", негативно коментарише (нпр. туђе фотографије или видео-снимке) и/или подстиче друге да то раде, подстиче друге даураде нешто што је за њих лоше, уцењује, креира и објављује туђе фотографије на интернету без дозволе особе која је на фотографији, крије се иза лажних имена/надимака, односно претвара се да је неко други итд. Питати ученике да ли су чули за неки пример дигиталног насиља или насиља на интернету. По чему се разликују насиље уживо и дигитално насиље? Веома је важно да ученици разумеју зашто последице дигиталног насиља могу бити чак и озбиљније од последица насиља које се дешава уживо, у интеракцији лицем-у-лице. Требало би им указати на неколико специфичности дигиталног насиља које произилазе из самих карактеристика дигиталне технологије: да се може вршити у било које време и са било ког места, да не можемо увек утврдити ко је особа која нас узнемирава, у дигитално насиље укључен је велики број особа и информације се тешко бришу, а лако шире. Пожељно је да се ученицима прикаже краћи филм у коме се демонстрира дигитално насиље (уколико то није могуће, може само да опише неки пример дигиталног насиља) и да се заједно са њима продискутује и размотре начини реаговања у оваквим ситуацијама. Уколико су они сами или неко од њихових вршњака искусили нешто од горе наведеног, неопходно је да о томе обавесте одрасле особе у које имају поверења (родитеље и наставнике, школског психолога или педагога). Узнемирујуће поруке не би требало брисати или прикривати од блиских особа. Указати им да на ружне поруке никада не треба одговарати, као и да на насиље не треба узвраћати насиљем.

Препоручени број часова: 1.

У оквиру теме Безбедно коришћење дигиталних уређаја потребно је посебну пажњу посветити времену током кога ученици користе дигиталне уређаје којима имају приступ. Како многа истраживања показују да деца овог узраста проводе превише времена на интернету и уз мобилне телефоне, уколико су им доступни, указати на значај креирања личног плана коришћења доступних дигиталних уређаја. У сврху остваривања исхода направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника, покренути разговор питањима: Колико времена проводимо у школи? Колико времена спавамо? Колико дуго се током дана играмо? Колико нам времена треба да урадимо домаће задатке? Колико времена проводимо у коришћењу рачунара/ телефона/таблета? (Уколико има ученика у разреду који немају приступ интернету и/или мобилним телефонима код куће, преформулисати питање или дати податак о времену које деца проводе на интернету из неког релевантног истраживања, нпр. Уницефовог.) Шта све можемо да урадимо за 24 сата? Активност прављења личног плана најбоље је организовати као рад у мањим групама. Ученицима дати нацртану временску линију која представља један дан од 24 сата и задатак да распореде своје обавезе током тог дана. За ову активност предвидети око 15 минута. Анализирати са ученицима планове које су направили, коментарисати и посебно истицати превиђено време за коришћење дигиталних уређаја. Након тога ученици, свако за себе, креирају план пожељног коришћења дигиталних уређаја на недељном нивоу, укључујући и викенде. Овај распоред може бити приказан табелом. Задатак који ученици добијају је да прате и бележе да ли се придржавају плана током недељу дана и да уписују запажања, а затим организовати кратку дискусију на наредном часу. Уколико у разреду има ученика којима нису доступни дигитални уређаји у кућним условима, задржати се само на изради пожељног личног плана коришћења дигиталних уређаја.

Препоручени број часова: 1

Активности за достизање исхода означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава усмерити на препознавање кључних разлика у онлајн комуникацији са наставником, родитељима и вршњацима. Комуникација са наставником је формална, поруке су јасно повезане са темом, реченице су јасне и потпуне, без емотикона и скраћеница. Слике и прилози увек садрже објашњења. Тако да је за овакав вид дигиталне комуникације најприкладнија електронска пошта (ученици тада користе имејл налоге својих родитеља).

За размену мишљења везану за оно што се у школи учи, за групне школске задатке користи се школска платформа за онлајн учење. За неформалну комуникацију са вршњацима и родитељима прикладније је користити платформе за размену порука попут Вајбера и сличних платформи у оквиру којих је мало вероватно да ће дете ступити у контакт са непознатим особама. За овакву комуникацију специфичне су краће поруке без знакова интерпункције, поруке које су извучене из контекста и често могу бити неразумљиве трећем лицу. Ове поруке могу садржати слику или емотикон без додатног текста, а да буду потпуно разумљиве саговорнику. Наставник треба да промовише писање порука у складу са правописним правилима и језичким нормама без обзира на платформу у оквиру које се комуникација реализује. Јер, особа која је писмена никада неће пристати да у писаној комуникацији делује неписмено. Такође, наставник треба да упозори ученике да не користе друштвене мреже попут Фејсбука или Инстаграма зато што оне нису безбедна средина за особе млађе од 15 година.

Препоручени број часова: 1 Алгоритамски начин размишљања

У оквиру овог дела теме, ученици у специфичним окружењима за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org) решавају једноставне проблеме чије решавање захтева понављање (програмске циклусе). Наставник треба да представи узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање (нпр. маца мења боју, исцртава се испрекидана линија, срце пулсира) и постави ученицима питање: „Ако бисмо сложили блокове на овакав начин, шта би се њиховим извршавањем добило?”. Ученици треба да аргументују своје одговоре и дебатују о тачности изнетих одговора. Након тога, наставник треба да прикаже узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање, али садржи грешку. Након саопштавања сврхе програма, наставник треба да постави питање: „Да ли блокови сложени на овакав начин доводе до описаног решења? Да ли је могуће поправити програм?”. Ученици тада треба да предложе решења и по потреби дебатују о њима.

Препоручени број часова: 3

Појам гранања у програмима наставник не треба да уведе експлицитно, већ кроз проблемски оријентисан приступ. Најбоље је да се ученици сусретну са овим принципом кроз рад у неком од специфичних окружења за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org), у оквиру којих ће се бавити једноставним проблемима чије решавање захтева гранање. Кроз наведене активности наставник треба да укаже на програмске блокове који омогућавају гранање, као и на постојање дефинисаног услова на основу кога се гранање реализује.

У склопу одабраног језика за визуелно програмирање који је локализован на српски језик наставник треба да прикаже ученицима неколико примера програма који садрже блокове који омогућавају гранање (блок Ако је- Онда и/или блок Ако је-Онда-У супротном). Приликом дефинисања услова у овим програмима наставник треба да користи томе намењене блокове (на пример, Ако си на рубу, Ако је тастер притиснут, Ако се објекти додирују), као и операторе поређења (мање, веће и једнако), које том приликом и представља ученицима. Наставник треба да нагласи да је резултат извршавања тако дефинисаних блокова Тачно или Нетачно. Кроз анализу представљених задатака ученици треба да предвиде резултат извршавања блокова у њима (нпр. уколико се притисне тастер размакница на екрану ће се појављује сунце, уколико балон додирне кактус зачуће се звук „пуцања” и балон ће нестати, уколико маца ходајући стигне до ивице позорнице она ће се окренути и наставити да хода у супротном смеру).

Наставник иницира разговор са ученицима о основним аритметичким операцијама (сабирању, одузимању, множењу и дељењу) и облицима њиховог записа у математици. Затим представља блокове у визуелном програмском језику који представљају аритметичке операторе (+, -, * и /) и приказује како се помоћу њих граде аритметички изрази. Приказује ученицима блокове који садрже аритметичке операторе и подстиче их да размисле и предвиде резултат њиховог извршавања. Подстиче ученике да примене блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику који садрже гранање (нпр. ученици формирају два аритметичка израза чије вредности пореде у програму и на основу резултата поређења дефинишу наредну акцију). Главни акценат током ових активности треба да буде на формирању израза на основу текстуалне формулације задатка тј. на моделовању проблема, док рачунар у потпуности преузима задатак израчунавања вредности израза (који је у нижем математичком образовању изразито важан).

Препоручени број часова: 7

Иницирати хеуристички разговор о питањима употребе гранања и понављања у програмима - шта се тиме постиже, на који начин се програм унапређује и сл. Подстицати ученике да ове концепте примене при програмирању физичких уређаја, у блоковском окружењу за програмирање локализовано на српски језик, ћириличко писмо.

Препоручени број часова: 1

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

- самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

- вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене
- ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

- отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

- Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	4	4	5	4	1	2	-	-	-	-	9	11	20
2.	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА	-	-	-	-	-	1	4	-	-	-	3	2	5
3.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	-	-	-	-	-	-	1	3	4	3	4	7	11
УКУПНО		4	4	5	4	1	3	5	3	4	3	16	20	36

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Изучавањем предмета развијају се:	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:
1.	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	**Компетенција за целоживотно учење** - Ослањајући се на претходна знања и искуства ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. - Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. - Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе самостално или у групи. **Рад с подацима и информацијама** - Анализира и критички приступа садржајима на	– унесе текст (речи и реченице) помоћу физичке и/или виртуелне тастатуре у програму за обраду текста; – селектује и измени (обрише, дода) текст; – именује, сачува и поново отвори текстуалну датотеку; – допише текст на слику коришћењем едитора за текст у програму за обраду слике; – именује, сачува и поново отвори графичку

		интернету. - Дигиталне садржаје пронађене на интернету користи на етички начин. - Бира информације које објављује јер њима гради свој дигитални углед. **Дигитална компетенција** - Приликом решавања проблема бира одговарајућа ИКТ средства. - За приступ потребним дигиталним садржајима ефикасно користи прегледаче и претраживаче интернета. - Бира начин комуникације путем интернета која највише одговара контексту у коме се комуникација дешава. **Решавање проблема** - Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. - Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације сходно релевантним критеријумима, објашњава шта су предности и слабе стране различитих решења. - Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију. - Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама.	датотеку; – објасни својим речима сврху коришћења прегледача и претраживача за приступ садржајима светске мреже; – осмисли кључне речи на основу којих ће на интернету тражити потребне дигиталне садржаје; – објасни својим речима на који начин се формирају резултати претраге интернета; – објасни својим речима због чега треба критички прићи садржајима који се налазе на интернету; – објасни својим речима због чега је неопходно да дигиталне садржаје пронађене на интернету користимо на етички начин; – наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно;
2.	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА		– објасни шта је дигитални углед и како се он изграђује; – одабира дигиталне садржаје на основу PEGI

		Сарадња - Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду пара/групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева. - Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима. - Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе. - Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин. - Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе. Одговоран однос према здрављу - **Ученик анализира и критички вреднује дигиталне садржаје у вези са прилагођености његовом узрасту и могућности штетних садржаја по његово здравље.** **Естетичка компетенција** - Анализира и критички вреднује дигитални производ у контексту естетике и корисничког доживљаја. **Предузимљивост и предузетничка компетенција** - Исказује и заступа своје идеје, утиче на друге кроз развој вештине јавног говора, преговарања и	

		решавања конфликата.	
			– ознаке у складу са својим узрастом (самостално или сарадднички); – препозна дигитално насиље и реагује на одговарајући начин; – направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника; – означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава;
3.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА		– решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева понављање (програмски циклус); – утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма/програма који садржи понављање; – уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму/програму који садржи понављање; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева гранање; – наведе неке од оператора поређења (мање, веће и једнако) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања (тачно, нетачно);

			– наведе аритметичке операторе (+, -, * и /) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања; – примени блокове оператора поређења при креирању програма у визуелном програмском језику, који садрже гранање;

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у четвртом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност - 80 часова, Језик - 50 часова и Језичка култура - 50 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима: природа и улога књижевног дела, врсте текста, сврха текста: за читање/разумевање/препричавање/тумачење, брзина напредовања ученика, годишња доба, значајни датуми и празници, посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице, предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода, међупредметне компетенције итд. Корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног груписања и повезивања по сродности дела обавезног и допунског корпуса школске и домаће лектире могу бити следећи (никако и једини):

- одрастање у различитим временима и културама (Бранислав Црнчевић: Кад би мени дали један дан, Босоноги и небо, Гвидо Тартаља: Подела улога, Драган Лукић: избор из поезије за децу, Јасминка Петровић: О дугмету и срећи, Ерик Најт: Леси се враћа кући, Рене Гијо: Бела Грива, Горан Петровић: Разлике, Јохана Шпири: Хајди, Астрид Линдгрен: Пипи Дуга Чарапа, Весна Алексић: Брљиво срце, Владимир Антић: Дај ми крила један круг, Бранко Миљковић: Песма о цвету, Михаел Енде: Бескрајна прича (одломак), Љиљана Крстић: Кад пролеће дође, Дејан Алексић: Слава, Едмондо де Амичис: Срце);

- дете и породица (Момчило Мошо Одаловић: Молитва за маму, Мирослав Антић: Космонаутска песма, Бранко В. Радичевић: Песме о мајци, Народна песма Јетрвица адамско колено, Јохана Шпири: Хајди, Едмондо де Амичис: Срце);

- хумор (шаљива народна песма Женидба врапца Подунавца, Бранко Ћопић: Месец и његова бака, народна прича о животињама: Међед, свиња и лисица, Дејан Алексић: Слава, избор из драмских текстова за децу);

- описивање бића и простора у различитим временским условима (Војислав Илић: Јесен или Владислав Петковић Дис: Зима, Десанка Максимовић: Пауково дело, Лав Николајевич Толстој: Врабац и ласте/Два мраза, Љиљана Крстић: Кад пролеће дође, Милован Данојлић: избор из поезије за децу, Драган Лукић: избор из поезије за децу);

- бајковити свет (народна бајка: Пепељуга, Александар Поповић: Пепељуга, Гроздана Олујић: Стакларева љубав, Ханс Кристијан Андерсен: Ружно Паче - читање у наставцима, Златко Васић: Чаробно путовање, Гордана Тимотијевић: Владимир из чудне приче, Михаел Енде: Бескрајна прича (одломак), Драган Алексић: Позориште на небу);

- поучне приче (народна приповетка: Најбоље задужбине, народна приповетка: Ветар и сунце, Лав Николајевић Толстој: Врабац и ласте, Два мраза, Весна Алексић: Детективско срце, Ханс Кристијан Андерсен: Ружно Паче, Угљеша Шајтинац: Чарна и Несвет);

- родољубље, неговање традиције, културног и националног идентитета (Добрица Ерић: Завичај/Отаџбина је наша очевина или Моша Одаловић: Птице косовчице, народна песма Милош у Латинима, народна приповетка: Најбоље задужбине Светлана Велмар Јанковић: Стефаново дрво, Светлана Велмар Јанковић: Књига за Марка/Очаране наочаре, значајне личности српског језика, књижевности, уметности, науке и културе);

- рађање прве љубави (Мирослав Антић: Прва љубав или Најљубавнија песма или Алексије Марјановић: Љубав, Бранислав Нушић: Прва љубав (одломак из Аутобиографије), Љиљана Крстић: Кад пролеће дође).

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другим текстовима на различите начине, према различитим мотивима или основном тону.

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима - поезија, проза и драмски текстови и употпуњена је избором научнопопуларних и информативних текстова о правилима лепог понашања, о природним лепотама и културним знаменитостима Србије и о занимљивим пределима, народима, обичајима у свету. Избор дела је заснован на принципу прилагођености узрасту.

У четвртом, као и у претходним разредима, постоји читање у наставцима на часу. Чита се и проучава дужа верзија Андерсенове бајке Ружно Паче, целовита бајка. На неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисли и одговарајућом динамиком, ученици читају и анализирају тај књижевни текст.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање и неговање читалачких навика код ученика. Током читања домаће лектире ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевноуметничких текстова.

Новина програма за четврти разред јесте допунски избор лектире који омогућава учитељима да са наведеног списка или по сопственом избору бирају три дела која ће на часовима обрађивати. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Повећан број дела у допунском избору лектире указује и на могућност обраде појединих предложених садржаја на часовима додатне наставе.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. У разговору са ученицима треба неговати способност ученика да опишу доживљај прочитаних књижевних дела, изнесу мишљење о њима, да разумеју најразличитије особине и поступке ликова и донесу суд о њиховим поступцима и особинама, као и о различитим догађајима у тексту. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Посебно је важно што књижевност код ученика развија емпатију, тиме што се ученици уживљавају у естетски свет дела и емотивно га проживљавају. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима - поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативних дела за децу из светске књижевности. Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела дечје књижевности.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова за домаћу лектиру (предлози за читање). Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поред дела из белетристике, програмом се подстиче и упознавање ученика са нашим знаменитим списатељицама, уметницама, научницама које су оставиле значајан траг у српској култури; са природним лепотама и културним знаменитостима Србије; са занимљивим пределима, народима, обичајима у свету, са

правилима лепог понашања у породици и школи, кроз избор научно-популарних текстова из књига, енциклопедија и часописа.

У допунски корспус лектире уведена су бројна савремена књижевна дела за децу, која су по својој мотивској или тематској сродности блиска ученицима. Циљ је био да се пружи могућност ученицима и учитељима да се обрадом таквих дела развија имагинација и емпатија, чиме се богати читалачко искуство ученика и осавремењује приступ у настави.

Текстови из допунског дела лектире могу да послуже учитељу и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и образлажу их примерима из текста.

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире треба разликовати књижевне врсте: шаљиву народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст; одредити тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; именовати позитивне и негативне особине ликова; уочити битне појединости у описима бића и природе; уочити природу хумора у књижевном тексту и разумети идеје књижевног дела.

Ученик треба да уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа, рима и ритам), запази персонификацију у књижевном делу и разуме њену улогу; разликује описивање, приповедање и дијалог у књижевном делу; прави разлику између приповедања у 1. и приповедања у 3. лицу у књижевном тексту; уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шаљив) и уочи супротстављеност лица у драмском тексту. Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма и уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту. Књижевни појмови се најпре уочавају у одговарајућем тексту, а затим се тумачи њихова функција.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ - извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе и филмова за децу, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и сценског израза (народна бајка Пепељуга и Поповићева драма Пепељуга, екранизација бајке Ружно Паче, романа Леси се враћа кући, Аутобиографије, Пипи Дуга Чарапа), чиме ученици упознају природу различитих медија и развијају своју медијску писменост. Путем упоредне анализе филма и књижевног дела, ученици ће увидети да је филм независно уметничко остварење, као и да је књижевни текст инспиративан предложак за ново, оригинално уметничко дело.

Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела. Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или основном тону, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења. Међупредметну повезаност учитељи успостављају, пре свега, са наставом природе и друштва, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају граматичким и правописним правилима стандардног српског језика која ће примењивати у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Како би се приступило усвајању нових садржаја, неопходно је да се добро утврде знања из морфологије: врсте речи и њихове граматичке категорије.

У оквиру нових садржаја потребно је на примерима показати да неке речи мењају облик, а неке не (ту се пре свега подразумева промена именица, заменица и придева по падежима, и глагола по временима). Важно је да ученици уоче речи које не мењају свој облик (ту пре свега мислимо на прилоге који немају компарацију, предлоге, везнике и типичне речце, без навођења њихових назива).

Пре увођења нових садржаја из синтаксе треба обновити знања о реченици и разликовању различитих врста реченица по облику и значењу.

У четвртом разреду уводи се појам реченичних чланова и појам службе (функције) речи у реченици. Служба субјекта усваја се на примерима именица и личних заменица. Треба јасно указати на разликовање врсте речи (именица, заменица) и службе (субјекат). Глагол као врста речи јавља се у служби предиката. Усвајање предиката треба започети са примерима глагола у презенту, а затим са примерима глагола у прошлом и будућем времену, уз указивање на разликовање простих облика у садашњем и сложених у прошлом и будућем времену. Посебно треба истаћи примере типа Дечак је јуче читао (када помоћни глагол није уз нелични глаголски облик). Именице поред службе субјекта могу имати и службу објекта. На јасним и неспорним примерима објаснити појам објекта (нпр. Дечак чита књигу.). Уз обраду објекта може се указати и на промену облика речи (књига: књигу). Атрибут треба објаснити преко примера када је придев уз именицу, у оквиру групе речи са службом субјекта или објекта (не у оквиру прилошких одредаба). Кроз примере треба показати да у служби субјекта, објекта и прилошких одредаба за место, време и начин могу бити речи и групе речи. Усвајање реченичних чланова треба да иде постепено од најједноставнијих примера ка сложенијим. Прво се дају примери са једном речи у служби субјекта/објекта, а затим групе речи у истој функцији. Уз усвајање нових садржаја потребно је стално указивати на разликовање врста речи и њихове службе (функције) у реченици.

У претходним разредима обрађен је први и други модел управног говора тако да је неопходно направити систематизацију, а затим увести и трећи модел. Неопходно је моделе управног говора повезати са правописним правилима и употребом знакова навода и запете.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из програма могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици, службе речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Примери треба да буду једноставни за анализу. Учитељ може и да прилагоди текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице и краћих текстова.

Писање имена становника држава и насеља, имена улица и тргова, назива институција, предузећа и установа, манифестација, као и писање устаљених имена историјских догађаја и историјских личности потребно је повезати са наставом предмета Природа и друштво. Писање имена из уметничких дела и писање имена животиња потребно је повезати са наставом књижевности и обрадити на основу примера из обрађених дела (нпр. Ружно Паче, Пипи Дуга Чарапа, Леси и сл.).

Писање речце ли обрађено је у другом разреду, а сада се уводе и мало сложенији примери. Због честе погрешне употребе пожељно је посебно указати на разликовање скраћеног упитног облика је ли (је л') и узрочног везника јер (честе грешке: Јер имаш оловку? уместо Је л' имаш оловку? и сл.). Писање предлога са уз заменице обрадити само уз типичне примере са мном, с њом, с тобом и сл. Писање вишечланих бројева треба повезати са наставом математике.

Систематизација знања из правописа најбоље се постиже вежбањем на тексту, исправљањем грешака у тексту, диктатима и сл.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, односно на развијање, богаћење и унапређивање њихове језичке способности. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим двема областима: са језиком и књижевношћу, али и кроз самосталне наставне јединице. Ваљано усмено и писмено изражавање омогућава ученику да успешно учи и савлада и друге школске предмете.

Основни облици усменог и писменог изражавања (препричавање, причање, описивање) представљају темељне програмске садржаје за усавршавање и неговање језичке културе ученика. У четвртом разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање је један од најпопуларнијих облика усменог и писменог изражавања у млађим разредима основне школе. Да не би постало импровизовано, свако препричавање мора да има свој циљ и планско усмеравање. Унапред би требало да се зна које ће садржаје ученик препричавати у наставним околностима. Избор треба да обухвати различите врсте текстова/садржаје. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Потом, требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени будући да у четвртом разреду настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика изражавања ученика, требало би их подстицати, између осталог, да препричавају текстове/садржаје у целини и по деловима, али имајући у виду план препричавања. Потребно је и вредновати препричавање, тј. упутити ученике на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. За причање је потребан посебан интелектуални напор и развијеност језичке компетенције на одређеном нивоу што ће се одразити на избор тематске грађе и њених значајних појединости и на начин језичког уобличавања свих структурних елемената приче. Потребно је указати ученицима да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају. Требало би водити рачуна о поштовању основних методичких начела која се односе на организацију овог вида језичког испољавања ученика: планирање, подстицање, усмеравање и вредновање. У четвртом разреду је посебно значајна корелација са садржајима из других двеју области (језика и књижевности), због чега би предност требало дати причању у дијалошкој форми, односно уношењу дијалога, управног говора у структуру казивања.

Описивање јесте најсложенији облик језичког изражавања на овом узрасту. Међутим, у мањој или већој мери, заступљено је у свакодневној комуникацији и зато је неопходно посветити му посебну пажњу. Због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања потребно је приступити одговорно и уз поштовање принципа наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученика да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), требало би стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Да би се ученици навикли да се клоне стереотипа при описивању, потребно их је подстицати да пишу о ономе што је њима блиско или што је на њих дубоко деловало..

Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати - од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика. Стога се понекада описивање може комбиновати са методом разговора, графичким представљањем или са методом посматрања. Остали општи методички приступи овом значајном облику језичког изражавања исти су или слични као и код препричавања и причања (од планирања, преко реализације планираних активности, до вредновања постигнутог и функционалног повезивања са сродним садржајима какви су и усмена и писмена вежбања за стицање, усавршавање и неговање језичке културе ученика).

Обрада наставних садржаја који се односи на речи истог облика, а различитог значења и речи истог значења, а различитог облика, као и на устаљене језичке изразе требало би да се заснива на бројним примерима који су ученицима познати, јер би им помогли да боље разумеју и да употребљавају дате лексеме у спонтаној комуникацији, што би допринело обогаћивању њихове језичке продукције и унапређивању њихове комуникативне компетенције. Изузетно је значајно да се ове лексеме и устаљени изрази не изучавају изоловано, изван контекста, већ је потребно указати ученицима на њихову функцију у стварној језичкој употреби. Требало би, између осталог, разговарати са ученицима о посебним (стилским) ефектима које ове лексеме и фразеологизми имају у одређеном тексту. Ово градиво би требало повезати са наставом књижевности, будући да књижевно дело обилује лексичким слојевима, којима се изграђује и књижевни и језички укус ученика.

Наставној јединици Разгледница, честитка, писмо требало би приступити функционално. Требало би подстицати ученике да сами напишу разгледницу, честитку или писмо, али би им требало, најпре, предочити одређена правила која се односе на ове облике писане комуникације. Пажњу би посебно требало усмерити на адресирање писма и разгледнице. Пожељно је повезати ово градиво са одговарајућим наставним јединицама из правописа.

Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Изучавањем различитих врста текстова - линеарних и нелинеарних - кроз осмишљавање, организовање и реализовање бројних активности, код ученика би требало унапређивати читалачку компетенцију. Посебно би их требало усмеравати на то да промишљају о текстовима, да их анализирају, да језички исправно и јасно искажу своје мишљење о одређеном тексту, као и да повезујући информације изнете у тексту, изведу закључак. Пожељно је код ученика подстицати стратегије које читалац користи у сусрету са текстом, као што су, на пример: проналажење информација; повезивање и интерпретирање; промишљање и евалуирање. Не занемарујући узрасне и индивидуалне карактеристике ученика, требало би их оспособити да примене знања и вештине које ће им омогућити да коректно реше проблемске ситуације у различитим контекстима у којима се читање одвија.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да правилно конципирају/ структурирају текст/састав. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи или да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Свака од програмских вежби (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност, али и дивергентно мишљење, због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Потребно је да буду прецизно испланиране и детаљно организоване. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту адекватне могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практичној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом припреме правописних вежби требало би поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Како би се успешније савладала програмом предвиђена правописна начела, погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица Ви из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца ли, предлог са, вишечлани бројеви).

Врсте језичких вежби потребно је одабрати у контексту наставног садржаја. То могу бити допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене речи; асоцијације и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју.

Писмени задаци представљају најсинтетичнији облик деловања у развијању језичке културе ученика и могу недвосмислено указати на ефекте наставе српског језика и књижевности у целини. У четвртом разреду ученици израђују два школска писмена задатка - један у првом и један у другом полугодишту. Оба писмена задатке требало би писати ћириличким писмом. Пожељно је да исправак првог писменог задатка ученици пишу ћириличким, а другог латиничким писмом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима - на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Годишњи фонд часова **180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
чита са разумевањем различите врсте текстова; укратко образложи свој утисак и мишљење поштујући и другачије ставове; разликује књижевне врсте: шаљиву народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст; одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; именује позитивне и негативне особине ликова; уочи и издвоји основне елементе лирске песме (стих, строфа, рима и ритам); тумачи идеје књижевног дела; препозна ситуације кршења/остваривања права детета и стереотипе у књижевним делима; уочи персонификацију и разуме њену улогу у књижевном делу; разликује описивање, приповедање (у 1. и 3. лицу) и дијалог у књижевном делу; преприча текст из различитих улога/перспектива; уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шаљив); уочи супротстављеност лица у драмском тексту; чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; изражајно рецитује песму и чита прозни текст; изводи драмске текстове; усвоји позитивне људске вредности на основу прочитаних књижевних дела; повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; разликује речи које мењају облик (именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи) и уочи оне које су увек у истом облику; одреди основне реченичне чланове; разликује врсту речи од службе речи у реченици; поштује и примени основна правописна правила;	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија Шаљива народна песма *Женидба врапца Подунавца* Војислав Илић: *Јесен*/Владислав Петковић Дис: *Зима* Момчило Мошо Одаловић: *Молитва за маму* Мирослав Антић: *Космонаутска песма* Бранко Миљковић: *Песма о цвету* Добрица Ерић: *Завичај/Отаџбина је наша очевина*/Момчило Мошо Одаловић: *Птице косовчице* Мирослав Антић: *Прва љубав*/*Најљубавнија песма*/Алексије Марјановић: *Љубав* Бранко Ћопић: *Месец и његова бака*/Десанка Максимовић: *Пауково дело* Бранислав Црнчевић: *Кад би мени дали један дан* Владимир Андрић: *Дај ми крила један круг* Народна песма *Милош у Латинима* Народна песма *Јетрвица адамско колено* Проза Народна прича о животињама: *Међед, свиња и лисица* Народна приповетка: *Најбоље задужбине* Народна приповетка: *Ветар и сунце* Народна бајка: *Пепељуга* Бранислав Нушић: *Прва љубав* (одломак из *Аутобиографије*) Бранислав Црнчевић: *Босоноги и небо* Гроздана Олујић: *Стакларева љубав* Светлана Велмар Јанковић: *Стефаново дрво* Лав Николајевич Толстој: *Врабац и ласте/Два мраза* Драган Алексић: *Позориште на небу* Весна Алексић: *Детективско срце* Ханс Кристијан Андерсен: *Ружно Паче – читање у наставцима* Драмски текстови Гвидо Тартаља: *Подела улога* Љиљана Крстић: *Кад пролеће дође* Дејан Алексић: *Слава* Научнопопуларни и информативни текстови

правилно пише сва три модела управног говора; употреби основне облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање и описивање; употреби речи истог облика, а различитог значења, као и речи истог значења, а различитог облика; препозна значење речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији; напише разгледницу, честитку, приватно писмо; прилагоди језички израз комуникативној ситуацији – формалној и неформалној; повеже информације исказане у линеарном и нелинеарном тексту и на основу њих изводи закључак; правилно структурира текст; учествује у предлагању садржаја и начина рада.		(из књига, енциклопедија и часописа за децу) о нашим знаменитим књижевницама, сликаркама и научницама; о природним лепотама и културним знаменитостима Србије; о занимљивим пределима, народима, обичајима у свету бонтон. ДОМАЋА ЛЕКТИРА Милован Данојлић: Избор из поезије за децу Драган Лукић: Избор из поезије за децу Јасминка Петровић: *О дугмету и срећи* Рене Гијо: *Бела Грива* Ерик Најт: *Леси се враћа кући* Александар Поповић: *Пепељуга* ДОПУНСКИ ИЗБОР (са наведеног списка или по сопственом избору бирају се три дела) Избор драмских текстова за децу Бранко В. Радичевић: *Песме о мајци* Светлана Велмар Јанковић: *Књига за Марка/Очаране наочаре* Горан Петровић: *Разлике* Едмондо де Амичис: *Срце* Јохана Шпири: *Хајди* Михаел Енде: *Бескрајна прича* (одломак) Астрид Линдгрен: *Пипи Дуга Чарапа* Златко Васић: *Чаробно путовање* Урош Петровић: *Мартинина велика загонетна авантура*
		11. Гордана Тимотијевић: *Сличице/Владимир из чудне приче* 12. Угљеша Шајтинац: *Чарна и Несвет* 13. Момо Капор: *Сања* 14. Весна Алексић: *Брљиво срце* **Књижевни појмови:** – шаљива народна песма, – прича о животињама, – особине народне епске песме, – приповетка, – роман за децу,

		– персонификација, – опис природе и ликова, – приповедање у 1. и 3. лицу, – сукоб драмских лица.
	ЈЕЗИК **Граматика и правопис**	Речи које у писању и говору мењају облик; речи које не мењају облик (без именовања врста непроменљивих речи). Реченица и реченични чланови (субјекат, предикат, објекат, прилошке одредбе). Појам субјекта; различите врсте речи (именице и личне заменице) у функцији субјекта; изостављени субјекат. Појам предиката (глаголски предикат). Појам објекта (именице у функцији објекта). Прилошке одредбе за време, место и начин. Речи и групе речи у функцији субјекта, објекта и прилошких одредаба; придев уз именицу у служби атрибута у оквиру групе речи која има службу субјекта или објекта. Управни говор (трећи модел). Велико слово: имена становника држава и насеља; називи улица и тргова; имена из уметничких дела – примери из обрађених дела (нпр. *Ружно Паче...*); устаљена и посебно наденута имена животиња; називи институција, предузећа и установа, манифестација;

		устаљена имена историјских догађаја и личности (усклађено са предметом Природа и друштво). Речца *ли*; скраћени упитни облик *је ли* (*је л'*) према узрочном везнику *јер*. Предлог *са* уз заменице (нпр. *са мном, с њом* и сл.). Писање вишечланих бројева.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Основни облици усменог и писменог изражавања: препричавање текста у целини и по деловима (по датом плану); причање у дијалошкој форми (уношење дијалога, управног говора у структуру казивања); описивање односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл. Речи истог облика, а различитог значења; речи истог значења, а различитог облика (на примерима књижевних текстова); устаљени језички изрази. Разгледница, честитка, писмо. Књижевни и други текстови (линеарни и нелинеарни) у функцији унапређивања језичке културе. Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл. Правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица *Ви* из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца *ли*, предлог *са*, вишечлани бројеви). Језичке вежбе: допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене

		речи; асоцијације. Лексичко-семантичке вежбе: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју. Два школска писмена задатка – један у првом и један у другом полугодишту.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно узети у обзир да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета. Садржајима у уџбенику приступа се селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо комуникативне функције. На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које, од четвртог разреда, укључују усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста, интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

- битно је значење језичке поруке;

- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација,

зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „проблем-ситуација" у разреду, тј. договори

и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

На избор стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина у настави страног језика у четвртом разреду основне школе утичу, пре свега, психолошки и когнитивни фактори, карактеристични за наведени узрасни период. У првом и другом разреду учење страног језика било је аудио-вербалног карактера, засновано на имитацији и репродукцији онога што ученици чују од наставника (или са аудио записа). Од четвртог разреда се уводе активности које омогућавају веће когнитивно укључивање ученика. Ученик на овом узрасту страни језик користи у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима, показујући креативност, оригиналност у одговорима, активан однос према наставним садржајима. Одабиром одговарајућих стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина осигурава се континуитет у развијању вишејезичности и достизању виших нивоа језичке компетенције релевантних и неопходних за даље школовање, живот и рад.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика континуирано и истовремено увежбавају. Настава страног језика у четвртом разреду основне школе подразумева индуктивно усвајање граматичких и лексичких садржаја, како у усменом, тако и у писаном контексту. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Ученици су већ навикли да сва упутства у настави која се често понављају буду на страном језику. Сложенија упутства, нарочито она за која наставник процени да су тежа за разумевање, могу се у почетку давати паралелно на страном и на матерњем језику. Принцип очигледности треба да буде широко заступљен на овом узрасту. За најважније комуникативне садржаје препоручује се учестало понављање ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Подстицање интеракције с другим ученицима реализује се као вид медијације и укључује давање једноставнијих упутстава на страном језику (нпр. питај друга или другарицу; одговори на питања друга/другарице).

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Неопходно је приликом пажљивог планирања наставе увек имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Упутно је да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од пет до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства идеална су за увођење и увежбавање вокабулара.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи.

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Треба водити рачуна о примереном лексичком минимуму током једног школског часа.

Дијалошки модели веома су ефикасни за развијање говора. Овладавање дијалогом се почиње од једноставније упитно-одговорне форме. Добро организован дијалог представља снажан подстицај за учење и напредовање, нарочито ако се има у виду да се учење страног језика одвија изван аутентичне говорне средине. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст, симулирати ситуацију која би одговарала аутентичној говорној средини, и која ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре. Дидактичке игре попут „У продавници”, „У библиотеци” и сл. представљају стимулативно средство за извођење динамичких, језичких и комуникативних вежби.

Пројектне активности повећавају мотивацију јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају” његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;

- подижу мотивацију и самопоуздање;

- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;

- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Код увежбавања читања на овом узрасту препоручује се гласно читање текстуалних врста дијалошког карактера које је блиско говору и представља ефикасно средство за развијање опште језичке компетенције. Наративне текстуалне врсте захтевају читање у себи, чији је циљ издвајање информација из прочитаног текста. У циљу развоја разумевања прочитаног текста могу се применити и различите стратегије и технике усвајање и проширивање лексике коришћењем конвенционалних и електронских дидактичких средстава.

Писање је тесно повезано са говором. За увежбавање писања могу се користити различите фонетско- ортографске игре (нпр. на задато слово ученици пишу што више речи); ортографске игре (нпр.: исписивање речи са изостављеним самогласницима/сугласницима, где ученици имају задатак да попуне празна места и правилно напишу задате речи; наставник изговори једну реч, а ученици добијају задатак да напишу што више речи које почињу сваким словом речи коју је изговорио наставник); игре за развој писања (Погоди реч! - ученицима се даје текст на познату тему у коме недостају неке речи, а њихов задатак је да се досете које речи треба уметнути, при чему се уписивање може обављати и појединачно и групно).

Социокултурна компетенција, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи у учењу страног језика је веома значајна јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између средина, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

За ученике који у редовној настави теже савладавају делове програма, организује се допунска настава. Наставник треба благовремено да уочи све недостатке у знању ученика и предузме мере допунског објашњавања, кориговања грешака и увежбавања како би сви ученици постигли задовољавајући успех и остварили програмом дефинисане резултате учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају и наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик - наставник, као и ученик - ученик.

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Hi/Hello (everyone/guys)! Nice to see you again! Nice to see you too! How are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great./I'm OK.* *Good morning/afternoon/evening/night.* *Goodbye./Bye. See you (all) in 5 minutes/soon/later/tomorrow/on Monday/next week/in September/next year! Have a nice day/weekend/trip/holiday! Thanks, same to you!* *Welcome to our school/town/city!* Личне заменице: *I, you…* Глагол *to be – the Present Simple Tense.* Императив. Предлози са прилошким одредбама за време: *on, in...* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	Which/What school do you go to? I go to (school's name) Primary School. What's the name of your school? What year/grade are you in? I'm in year 4/the fourth grade. Which class are you in? I'm in class 4_1 /4a, and you? *Who are they? What are their names? She's Dunja and he's Mateja. They are not in year four/the fourth grade. They're in year three/the third grade.* *This is our head teacher, Mrs Parsons. Who's that? It's Miss Herbert, she's a P.E. teacher. Who's your class teacher? Who's the class monitor? Who's absent? Everybody's present.* *Meet my new friend Dorian. He's from Greece. His father's Greek, but his mum's Serbian. He lives on an island. Where does your friend live? She's Montenegrian. She lives in the mountains. Do you live in a flat or a house?* *Peter's family are from the USA. His mum works in a restaurant. Where does his dad work?* *These are my aunt Slađana and her husband Zoran. They've got twin daughters. Those are my uncle Miodrag and his wife Ana. How many children have they got? They've got three sons. What are your cousins' names? How old are they?* *It's Marija's eleventh birthday today./She's 11 today. When's your birthday? It's in May/on 5th May/May 5th. Who's*

ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*the winner of the competition?* *Who's the world skateboarding champion?* *Who are the characters in the story? Who are they? The boys'/girls'/children's names are... Tell me about your family/friends.* Личне заменице: *I, you…* Присвојни придеви: *my, your…* Показне заменице: *this/that, these/those. Have got* за изражавање поседовања. *The Present Simple Tense.* Питања са *Who/What/Which/Where/When/How (old/many).* Правилна множина именица: *daughter-daughters, son-sons…* Неправилна множина основних именица: *child – children...* Предлози са прилошким одредбама за место: *from, in, on*… Предлози са прилошким одредбама за време: *in, on*... Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Императив. Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. **(Интер)културни садржаји:** Устаљена правила учтивости; употреба титула уз презимена (*Mr*, *Mrs*, *Miss*); конвенције у писању/изговору датума; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису.

РАЗУМЕВАЊЕ, ТРАЖЕЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЈИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	*Hurry up! We're late for school! Stand up! Sit down! Sit up straight!* *Take out your books/notebooks! Put them down/away! Get quiet, everyone!* *Which page? Turn to page 20./Page 20, everyone! Whose turn is it? It's Stefan and Filip's turn!* *Listen to the question! Listen and tick or cross. Put up your hand when you finish! Complete the sentence/dialogue/description.* *Describe your room/house. Make a project about your town.* *Let's take some photos of the new lab for our school website. E-mail the photos to the ICT teacher.* *Put the forks on the left side and knives and spoons on the right side of the plate. How many forks/knives/spoons? Place the teaspoon on the saucer.* *Put the candle inside the pupkin! What's next? Look at my school report card! It's all 5s/As! Look at the shooting star! Make a wish!* *Don't sit down! Don't talk in class! Don't open the window – it's cold in here! Don't touch that – it's hot! Watch out! The floor is wet.* *Take off your shoes! Put on your trainers! Be quick!* *Let's practise! Just a second/moment/minute, please! Ready, steady, go! Time to eat, everyone! Ask the dinner/cleaning ladies.* *Come in! Come back! No way! Go away! Stop it! Leave me alone! Move over! Make way!* *Stop! We can't cross the road here! The traffic light is red! Say hello/goodbye! Say "Cheese"! Wave goodbye!* *Anyone else? Is that all? That's all for today!* Императив. Питања са *What/Which/Whose/How many/much...* Правилна множина именица: *book-books, notebook-notebooks*... Множина именица које се завршa вају на *-y, -o, f/fe*: *photo-photos, knife-knives...*

	Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом. Бројеви 0–100. **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних правила учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Look! There's a game on the playing field/in the playground! Come on, let's go and watch! Sorry, I can't, I don't have/haven't got time.* *Let's play hide and seek! I hate hide and seek, let's go swimming!* *How about rollerblading/riding bikes? Let's do eeny-meeny-miny-moe to decide! OK then! Are you coming to the swimming pool with us? No, I'm not, I've got a cold.* *Can you join our team and play with us? Great! I love handball! Welcome to the team! Come with us!/Sorry, I can't play handball. I don't know the rules.* *Let's buy a present for Luka. What/How about a CD? That's a good/great idea! Let's make/write birthday/Mother's Day/New Year/Christmas cards!* Императив Модални глагол *can* за изражавање предлога и способности. *Have got.*

	The Present Simple Tense. *The Present Continuous Tense.* *What/How about.* Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са називима игара/хобија/спортова. **(Интер)културни садржаји:** Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Can/May I have a whiteboard marker/pen, please? Yes, here you are/here it is. Thank you/Thanks. You're welcome. Can I sharpen my pencil? Of course you can.* *Excuse me, teacher, can you repeat the last sentence, please? Can you spell that for me, please?* *Can/May I insert the disc?* *Can/May we sit down here? No, they are Nikola's and Ema's seats. Can I have my ball back? Sorry, it's those boys' ball.* *Can I touch the animals? No, you can't, it's dangerous. Can you pass the salt, please?* *Can I have a slice of bread?* *Thanks a lot. Thank you for your help/everything.* *I'm sorry I'm late. Can you help me with these boxes, please? Oh sorry, I'm in a hurry. I'm late for my piano class.* Модални глаголи за изражавање молбе: *can*/*may*. Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.

	(Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Best wishes for the New Year. I wish you a merry Christmas and many gifts from Santa Claus. Dear Family, I love you so much and that's why I'm sending this card.* *Happy Easter to you and your family. Hope you have a wonderful day!* *Happy Mother's Day! Happy Women's Day! Happy Saint Sava's Day! Happy teachers' Day! Happy April Fools' Day! Happy Halloween! Happy Holiday!* *We wish you a great school year! We wish you good teachers and new friends!* Правилна множина именица: *teacher-teachers…* Неправилна множина основних именица: *woman-women...* Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.
	I'm small but strong! My friends are brave and clever. Maša's polite. She's an intelligent girl. That boy isn't nice. Our teacher is kind but strict. *This homework is easy. Those exercises are hard. Easy peasy! It's a piece of cake! It's a lie! It's true! That's fair/unfair!* *Which is your bag, Sam? The blue bag, Sir/Mr Wilson.* *Which girl is Sophie? She's wearing large earrings and sunglasses.* *What's the weather like? It's hot and sunny/cold and windy today. It's raining cats and dogs!* *On my birthday I usually have a party with my friends from school. How do you celebrate your birthday? On Women's Day we usually give flowers or small presents to our mums, aunts and grannies.* *We celebrate Saint Sava's Day in our school. It's on 27th January. I'm in the school play this year!* *April Fools' Day is a special day for jokes and tricks. In fact, it's only half a day because April Fools' Day finishes at midday. No more jokes after lunchtime, please!*

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Every year at New Year we have a party.* *On Easter Sunday we always have a basket of eggs on the table and we eat special food. Do you eat special food on Easter Sunday in your country?* *On Halloween children in Britain and America often dress up as witches or ghosts and play 'trick or treat'. Halloween games are fun. What a great pumpkin lantern!* *Weekdays aren't fun!* *My home is a typical Serbian house. There's a living room, a kitchen, two bedrooms, a bathroom, an attic, and a small garden in front of the house. It's got lots of windows, so it's very light! The attic is spooky. There aren't any windows, so it's very dark. What's your home like?* *James Bond is a famous British spy. He's clever and good-looking. Prince Marko is a Serbian national hero. There are a lot of poems abot him.* *The colours of the Serbian flag are red, blue and white. What are the colours of your country's flag? How many stars are there on the American flag? There are 50 stars.* *London stands/lies on the Thames River. Belgrade stands/lies on the Sava and the Danube Rivers. Tell me about your town/country.* Глаголи *have got, to be* за давање описа. Показне заменице: *this/that, these/those.* Егзистенцијално *There is/are.* Питања са *Who/What/Which/Where/How many...* Правилна множина именица и неправилна множина основних именица. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са основним географским појмовима, са редним бројевима и са називима празника. Редни бројеви 1–30. **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје; престонице и препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*What's the matter? Are you OK/alright? Is everything OK/alright...? I'm feeling/I feel bad. Here, have a glass of water/an orange!* *I'm feeling/I feel crazy. Don't be silly! I'm angry with you. I'm sorry about that!* *I'm so happy/glad for you! Bravo! Well done! Thanks. Oh, I love you so much!* *I'm sorry for your loss. Do you need a hug?* *Nina's unhappy. She misses her cat. I'm sorry for her cat. We're worried. We're having an English test today. Good luck!* *Aleksa's upset. He doesn't know the answer. Bad luck! Don't worry! We are always excited on holidays.* *I don't care! It doesn't matter!* *The Present Simple Tense.* *The Present Continuous Tense.* Императив. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	*Our school is opposite the park.* *Where's your classroom? It's on the ground/first/second floor. It's between the language lab and the music room. The school canteen is downstairs, next to the gym. It's the third door on the left/right.* *The library is upstairs.* *There's a garden in front of/behind my house.* *Where are my new CDs? They are on the bookshelves/on the top/bottom shelf. The cat's hiding under the bed.* *Where's Zoja? She's at Una and Tea's house.* *Excuse me, I'm looking for the cinema./Where's the cinema? Go straight on/past the shops. Turn left/right at the cafe. It's on the left/right.* *Where are the famous monuments in your city/town? Madame Tussauds is a famous wax museum in London. Where are the famous museums in your country?* Предлози, прилози и прилошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: *in, on, at, next to, under, in front of, behind, between, opposite, here, there, downstairs, upstairs, (on the) left/right, straight on/past...* Питања са *Where*. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Редни бројеви 1–30. **(Интер)културни садржаји:** Препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.

ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*What's the date today? It's 3rd March.* *When's your School Day? It's on 15th November.* *What time is it now? It's 10.05. It's time for my Maths class.* *When does the fifth class start/finish? It starts/finishes at half past 12. What time does the ice rink open? What time does it close?* *On school days I get up at 6.50. We have breakfast between 7 and 7.30. My school day starts at 8 o'clock in the morning and finishes at half past 1. There is a break between 9.30 and 10. What time does your school start/finish? What time do you have breaks?* *In the afternoon I go to my volleyball practice. I train for an hour. I meet my friends at the weekend. We go on holiday in summer.* *There are two terms in the school year in my country. The first term starts in September and finishes in January. The second term starts in February and finishes in June.* *When does spring/summer/autumn/winter start? It's usually warm and rainy in spring. Winters in Canada are very cold and snowy.* *On 31st October people around the world celebrate Halloween. When are your favourite celebrations/festivals? In Australia Easter isn't in spring – it's in autumn!* Питања са *What/When/What time.* Предлози за изражавање времена: *at, on, to, past, between...* Употреба/изостављање чланова у изразима *in the. morning/afternoon/evening, at the weekend/at weekends, have breakfast/lunch/dinner, by bus/car/bike, go on holiday* и сл., као и са редним бројевима, месецима, годишњим добима и називима празника. Редни бројеви 1–30.

	(Интер)културни садржаји: Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	*I haven't got/don't have my homework today.* *Has anyone got/Does anyone have wet wipes? Who's got a paper tissue? What have you got for lunch?* *Whose are these jackets? They are Adrijan's and Petar's/my friends' jackets.* Присвојни придеви: *my, your…* Показне заменице: *this/that, these/those.* *Have got* за изражавање припадања/поседовања. *The Present Simple Tense* глагола *be/have.* Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА И	*What's your favourite book? It's "Charlie and the Chocolate Factory" by Roald Dahl, British writer. Why do you like it? It's fun and interesting.* *Dodgeball is my favourite P.E. game. Why? Because it's exciting. What's your favourite P.E. activity?* *My brother's crazy about water sports! He thinks/says they're cool. What about you? Do you like dancing? Yes, I love it./No, I hate it. What do you like doing at the weekend?* *How do you like the new game? It's boring/fantastic.* *I love doughnuts. They are yummy! This pizza's delicious/disgusting. Chips are my favourite food! I don't like Halloween. Tricks are scary. I love national celebrations. They are fun!*

ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	*The Present Simple Tense* глагола *be/like/love/hate.* Питања са *Who/What/Which/How.* Употреба/изостављање чланова са називима игара/хобија/спортова/ празника. **(Интер)културни садржаји:** Конвенције у писању знакова навода; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису; интересовања, хобији.
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*What are your friends doing now/at the moment? Lazar's helping Magdalena with her homework. Maksim's talking on his mobile phone. Teodora's looking for her eraser. What are you looking for/at? Why's Vanja crying? I don't know. Why are they smiling? You're joking! I'm having fun with my friends!* *I can do a lot of things. I can talk about my family. I can write, but I can't spell! I can say hello and goodbye in German. Who/What can you see? Can you hear something?* *I don't walk to school, I go by bus. My friend Anastasija goes by car. I listen to music on the bus.* *We usually have soup, salad, potatoes and some meat for lunch. What does your family have for breakfast/lunch/dinner? In the UK children start school at the age of 5, but in my country they start school at the age of 7.* *The Queen of England lives in Buckingham Palace. Where does the American President live? He lives in the White House.* *The Present Continuous Tense* за изражавање тренутних радњи. *The Present Simple Tense* за описивање уобичајених радњи. Модални глагол *can* за изражавање способности. Питања са *What/Where/When/How many...* Употреба/изостављање чланова и у изразима *at the moment, at the weekend/at weekends, go/walk to school, start/finish school, have fun, by bus/car/bike* и сл.

	(Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин живљења људи у земљама енглеског говорног подручја.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	*This is our first day at school. Tuesday is the second day of the week.* *November is the eleventh month of the year. We live in the twenty-first century.* *Z is the twenty-sixth letter of the English alphabet.* *How many subjects have you got at school? We've got nine subjects. What about you? How many teeth have you got? I've got 24 teeth, and you?* *How tall are you? I'm 1 metre 50 cm tall.* *How old is your little brother? He's 2 and a half years old. Can I have 2 kilos of strawberries/a litre of yoghurt, please?* *Excuse me, how much are these bread rolls? They are 50 pence/cents/dinars each. How much is this dictionary? It's 15 pounds/euros.* Правилна множина именица: *subject-subjects, dinar-dinars...* Неправилна множина основних именица: *tooth-teeth...* Множина основних именица које се завршa вају на *-y, -o, f/fe*: *strawberry-strawberries, kilo-kilos, tomato-tomatoes...* Питања са *How much/many/old/tall...* Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. Употреба одређеног члана са редним бројевима. **(Интер)културни садржаји:** Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке.

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (132; 42 + 90)

Геометрија (12; 4 + 8)

Мерење и мере (28; 9 + 19)

Напомена: за реализацију четири писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је осам часова.

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви - први део (рачунске операције);
2. Мерење и мере - први део (површина квадрата и правоугаоника);
3. Бројеви - други део (једначине и неједначине);
4. Геометрија;
5. Бројеви - трећи део (разломци и децимални бројеви);
6. Мерење и мере - други део (површина и запремина квадра и коцке).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставих стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења. Достизањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици достигну исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже достићи, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само ка достизању појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика и настојати да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности, као и употреба едукативних софтверских алата у функцији сазнавања и учења, могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игролике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

У четвртом разреду проширује се блок бројева на коме се ради, упознавањем природних бројева већих од 1.000 и формирањем појма скупа природних бројева N и скупа природних бројева са нулом N0. Упознају се својства скупа N0: уређеност, кардиналност, ограниченост са леве стране као и својства рачунских операција (замена места сабирака, здруживање сабирака, замена места чинилаца, 0 као сабирак, 1 као чинилац, множење збира и разлике бројем, сталност збира и разлике). Бројеви се представљају у декадном запису као збирови вишеструких декадних јединица ($4\,321 = 4\,000 + 300 + 20 + 1$) или збира производа једноцифрених

бројева и декадних јединица ($4\,321 = 4 \cdot 1\,000 + 3 \cdot 100 + 2 \cdot 10 + 1 \cdot 1$). Одређује се месна вредност цифре у броју. Поступни развој појма броја подстиче се визуелним представљањем бројева на бројевној правој као и активностима одређивања најближе (вишеструке) декадне јединице.

Знања о рачунским операцијама даље се проширују писменим поступцима сабирања и одузимања, множења и дељења у скупу природних бројева, упознавањем поступака прво уз помоћ таблица месних вредности, а затим скраћеним поступцима са потписивањем. При увежбавању техника рачунања са вишецифреним бројевима треба водити рачуна о сврсисходности захтева и могућностима примене знања у реалним ситуацијама. Препоручљиво је да се брзина и сигурност у израчунавању збира и разлике бројева увежбава на примерима у блоку бројева до 1 000 000, а производа и количника на примерима множења, односно дељења (са и без остатка) највише двоцифреним бројем. Негује се и развија навика процењивања вредности израза и провере тачности рачуна. Ученике треба упутити да проверу тачности могу радити и калкулатором као и да могу користити апликације да би увежбали технике рачунања.

Утврђују се својства операција која се изражавају реторички и симболички (формулама). Кроз примере ученицима се указује на функционалну примену својстава операција при рачунању.

Поред утврђивања способности израчунавања вредности простих и сложених бројевних израза, код ученика се развија способност састављања бројевних израза и израза са променљивом на основу инструкција или математичког моделовања проблемске ситуације. Подразумева се познавање математичких термина (сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, чинилац, дељеник, делилац, количник).

Решавају се просте и сложене једначине ($a \times x \pm b = c$, $a - b \times x = c$, $x : a \pm b = c$, $a - x : b = c$, $a : x \pm b = c$, $a - b : x = c$, $a \times (x \pm b) = c$, $a \times (b - x) = c$, $(x \pm b) : a = c$, $(a - x) : b = c$, $a : (x \pm b) = c$, $a : (b - x) = c$) и просте неједначине (у којима су релацијски знаци $<$, $>$, $\leq$ или $\geq$) са решењима из скупа N0. Решавање једначина заснива се на познавању рачунских операција и њихове међусобне повезаности. Ученици се упућују да утврде вредности које би могла имати непозната у неједначини и у том скупу утврђује се за које вредности непознате се добија тачна неједнакост. Решавање неједначина заснива се на таблицама или на решавању одговарајућих једначина и познавања функционалне зависности резултата рачунских операција од њених компонената. Решења се записују уз коришћење симбола Î, { и }. Разматрају се случајеви код којих неједначина има једно решење, има више решења или нема решења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности“ решења с обзиром на природу проблема.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и развој способности математичког моделовања. Проблеми се задају у текстуалној форми, сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти које се представљају помоћу математичког апарата, најчешће писањем одговарајућих израза, једначина или неједначина. Развија се способност и навика ученика да усмено и писмено образложе поступке решавања задатка уважавајући чињеницу да често постоји више начина да се дође до решења. Ученици се подстичу да користе различите методе решавања проблема, укључујући и визуелно представљање проблемске ситуације (нпр. метод дужи, метод правоугаоника).

Важно је омогућити ученицима да решавају задатке који ће допринети даљем развијању математичко логичког мишљења и припреми за бављење појмом функције у наредним разредима. Зато су корисни задаци одређивања следећег члана низа, уочавања и описивања правила на основу започетог низа, формирања низа на основу заданог правила, као и осмишљавања новог правила за формирање низа.

Даље се развија појмовно разумевање разломка облика ($m, n \leq 10$) анализом визуелних представа помоћу правоугаоних модела, кружног дијаграма и др. Упоређивање разломака заснива се на визуелним представама при чему се прво обнавља упоређивање разломака са једнаким имениоцима, а затим се раде случајеви упоређивања разломака са једнаким бројиоцима. Уочавају се еквивалентни разломци. Сабирају се и одузимају разломци са једнаким имениоцима, представљени визуелно, при чему се раде само случајеви код који је резултат мањи или једнак два цела.

Упознаје се децимални запис бројева са највише две децимале у контексту мерења дужине. Поступци сабирања и одузимања бројева у децималном запису обухватају само једноставне случајеве бројева са истим бројем децимала код којих је збир цифара на истој позицији у бројевима који се сабирају или одузимају мањи од 10 (нпр. 1,3 + 0,2 = 1,5; 1,37 + 0,21 = 1,58 и 1,7 - 0,2 = 1,5; 1,74 - 0,21 = 1,53).

Геометрија

Формирање геометријских идеја започето је, у првом разреду, посматрањем и описивањем предмета у реалном простору: полазећи од просторних облика познатих из свакодневног живота (коцка и лопта, квадар и ваљак, пирамида и купа), најпре су издвојени равни геометријски облици (круг, квадрат, правоугаоник, троугао), затим су издвојене линије којима су оивичени уочени облици и најзад тачке као пресеци линија. У четвртом разреду, заокружује се прва етапа учења геометрије анализом геометријских тела, заснованом на примени знања и вештина стечених учењем геометрије у ранијим разредима.

Иако је пожељно обновити основне просторне облике, централно место ове теме заузимају квадар и коцка, будући да се исходи односе на ова геометријска тела. За успешно остваривање исхода, обраду нових садржаја треба да прати обнављање свих важних геометријских појмова из претходних разреда. Важно је повезати појмове фигура, линија, тачка редом са појмовима страна, ивица, теме, истаћи паралелност и нормалност међу појединим ивицама квадра, односно подударност међу наспрамним странама квадра. Својства квадра и коцке треба повезати са својствима правоугаоника и квадрата, илуструјући одговарајуће везе и на моделима квадра и коцке, и на њиховим мрежама.

Наставни садржаји који се односе на геометрију простора веома су важни за интелектуални развој ученика. Разноврсним примерима и задацима треба стимулисати оријентацију у простору, просторну визуелизацију, мисаоно сагледавање простора и томе слично. Наведене способности посебно се унапређују уочавањем веза између просторних односа и одговарајућих равних репрезентација. Зато је пожељно код ученика развијати вештину представљања геометријских тела цртањем одговарајућих слика у равни (слободном руком и геометријским прибором). Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица тела у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) који нису веродостојно приказани на равној слици. Цртање у квадратној или тачкастој мрежи погодно је да се ученицима предоче разни начини представљања квадра и коцке у зависности од правца посматрања. Развоју визуелне перцепције могу допринети задаци који се односе на тела састављена од коцки истих димензија и у којима се захтева бројање коцки и цртање фигура које се виде посматрањем тела са предње и задње стране, одозго и одоздо, слева и здесна. Довољно је посматрати тела сачињена од једноцифреног броја коцки.

Савремена технологија пружа изузетне могућности да се једноставно и ефектно прикажу просторни односи, па зато интерактивни геометријски софтвери постају корисно средство у реализацији геометријских тема. На пример, када је реч о настави геометрије у четвртом разреду, препоручљиво је одговарајућим софтверским апликацијама генерисати разноврсне мреже квадра (коцке) и симулирати њихово склапање, приказивати слике истог тела из различитих праваца посматрања итд. Употреба софтверских апликација (нпр. за виртуелно састављање коцке) не сме да замени ниједну од традиционалних наставних активности (нпр. прављење модела коцке од картона), већ да буде додатак који ће допринети ефикаснијој реализацији наставног процеса. Треба имати на уму да за већину ученика самостална употреба неког софтвера представља додатно интелектуално ангажовање, па је неопходно унапред добро осмислити и припремити задатке у којима се захтева употреба софтверских апликација. Од ученика не треба очекивати вешту употребу софтвера, али је важно да уоче значај технологије и погодности које она омогућава.

Веза између геометрије и информатике може се остварити и задацима који су инспирисани једноставним програмима језика Лого: нпр. употребом наредби горе, доле, лево, десно, напред, назад описати путању

„бубе-робота” из једног темена коцке у неко друго теме (при чему је пожељно истицати све могуће путање, тј. размотрити и комбинаторне аспекте проблема).

Исходи и одговарајући садржаји у вези са темом Геометрија веома су значајни и у научно-техничком и уметничком образовању. Зато је важно успоставити везе са другим предметима. На пример, повезивање са ликовном културом може се остварити истицањем ликовних ефеката којима се дочарава просторност. Корелација са природом и друштвом могла би се остварити кроз дискусију о просторном планирању, архитектури и грађевинарству и одговарајућим занимањима, уз посебно истицање значаја прецизног цртања и прављења макета. Корисно би било са ученицима уопштено анализирати план и макету неке познате грађевине.

Пожељно је реализовати и један пројектни задатак којим би се стимулисало функционално знање, повезивање и примена наученог. Пројектни задатак би могао бити прављење поједностављене макете учионице. Намештај у учионици би требало представљати у облику квадра, односно коцке. Пре израде макете треба обавити мерење просторије и намештаја и погодно изабрати размеру.

Увођењу стандардних мерних јединица за површину (mm2, cm2, dm2, m2, a, ha, km2) треба да претходи обнављање мерења дужине и одговарајућих стандардних јединица мере, као и подсећање на концепт мерења површине геометријских фигура, који су ученици упознали у трећем разреду без увођења стандардних јединца. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, вишеименованих у једноименоване и обрнуто, као и упоређивањем величина датих у истим или различитим мерним јединицама. Неопходно је да ученици повежу идеју поплочавања правоугаоника подударним квадратима са формулом за израчунавање површине правоугаоника. У задацима треба потенцирати правилан математички запис, прецизност и уредност приликом цртања и израчунавања. Реалним примерима треба развијати способност процене површина (просторија, станова, игралишта, парцела итд.) и њиховог међусобног односа.

Са практичног становишта веома су корисни задаци у којима треба израчунати површину фигуре која се једноставно може разложити на правоугаонике и квадрате. Овакви задаци су значајни и зато што непосредно повезују идеју поплочавања и примену формула за израчунавање површина. На њих се надовезује формирање појма површине квадра и коцке и долажење до одговарајућих формула.

По аналогији са развијањем концепта мерења дужине и површине, уводи се појам запремине коцке и квадра и стандардне мерне јединице за запремину (mm3, cm3, dm3, m3). Формулу за израчунавање запремине квадра треба повезати са идејом попуњавања квадра истоветним коцкама.

У оквиру теме Геометрија истакнут је значај задатака који се односе на тела састављена од истоветних коцки и у којима се захтева бројање коцки, односно цртање фигура које се виде посматрањем тела са предње и задње стране, одозго и одоздо, слева и здесна. Пожељно је неколико оваквих задатака урадити и у контексту мерења, при чему бројање коцки треба повезати са запремином тела, а површину тела повезати са збиром површина одговарајућих фигура које се виде из различитих праваца.

Стандардне мерне јединице за запремину треба повезати са јединицама за мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl), које су уведене у трећем разреду. Пожељно је поменуте везе илустровати пресипањем воде из боце од 1 l у коцку странице 1 dm. Сипање воде из обичне кухињске мензуре може послужити за практично одређивање запремине посуда.

Тема Мерење и мере веома је важна за повезивање аритметичких и геометријских садржаја. Примене једначина треба илустровати погодним примерима и задацима у којима се примењују формуле за израчунавање површине и запремине. Поред тога, важно је подстицати и цртање геометријских репрезентација проблемских ситуација које се превасходно односе на аритметички контекст. Ово последње се посебно односи на примену тзв. методе дужи и методе правоугаоника при решавању аритметичких задатака.

ɪ. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Годишњи фонд часова: **180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– прочита, запише и упореди природне бројеве и прикаже их на бројевној правој; – одреди месну вредност цифре; – изврши четири основне рачунске операције у скупу N_0; – састави $\frac{m}{n}$ израз, израчуна вредност бројевног израза и примени својства рачунских операција; – реши једначине и неједначине и провери тачност решења; – реши проблемски задатак користећи бројевни израз, једначину или неједначину; – процени вредност израза са једном рачунском операцијом; – одреди вишеструке декадне јединице најближе датом броју; – прочита и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$); – упореди разломке облика са једнаким бројиоцима или имениоцима; – сабере и одузме разломке са једнаким имениоцима; – запише резултат мерења дужине децималним	**БРОЈЕВИ**	Скуп природних бројева са нулом. Декадни систем записивања бројева. Месна вредност цифре. Својства скупа природних бројева. Сабирање и одузимање (писмени поступак). Множење и дељење (писмени поступак). Својства рачунских операција (изражена формулама). Изрази са више операција (бројевни изрази и изрази са променљивом). Једначине и неједначине у скупу N_0. Разломци облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$). Упоређивање разломака са једнаким бројиоцима. Једнакост разломака. Сабирање и одузимање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са две децимале. Сабирање и одузимање децималних бројева.
	ГЕОМЕТРИЈА	Квадар и коцка.
		Мерење површине (m^2, dm^2, cm^2, mm^2, km^2, ha, a). Површина квадрата и правоугаоника. Површина квадра и коцке. Мерење запремине (m^3, dm^3, cm^3, mm^3). Запремина квадра и коцке.

бројем са највише две децимале; – сабере и одузме децималне бројеве са највише две децимале; – чита, користи и представља податке у табелама или графичким дијаграмима; – формира низ на основу упутства; – реши задатак применом различитих начина представљања проблема; – именује елементе и опише особине квадра и коцке; – црта мреже и прави моделе квадра и коцке; – препозна сликовну представу изгледа тела посматраног са различитих страна; – прочита, упореди и претвори јединице за мерење површине и запремине; – израчуна површину квадрата и правоугаоника; – израчуна површину и запремину квадра и коцке; – реши проблемске задатке у контексту мерења.	**МЕРЕЊЕ И МЕРЕ**	

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика, у оквиру области под називом Непосредно окружење ученика - дом, школа, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у другом разреду просторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем разреду на Крај у коме ученици живе2, а завршава се у четвртом разреду облашћу под називом Моја отаџбина - Република Србија.

---

1 Крај, као простор проучавања, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичај произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из ученикових окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у четвртом разреду - Моја отаџбина - Република Србија. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: по завршетку разреда ученик ће бити у стању да пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних). Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Такође, није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји предмета Природа и друштво морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално- узлазни модел, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости - анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма предмета Природа и друштво. Важно је да се кад год је могуће приступи интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма предмета Природа и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио- визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/ седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода предмета Природа и друштво мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода достиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су:

- посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика);
- илустровање појава и процеса из свакодневног живота - навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;
- описивање - вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- процењивање - самостално одмеравање;
- груписање - уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- праћење - континуирано посматрање ради запажања промена;
- бележење - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- експериментисање - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- истраживање - испитивање природних и друштвених феномена;
- сакупљање - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- стварање - креативна продукција;
- играње - дидактичке, едукативне и спонтане игре;
- активности у оквиру мини-пројекта - осмишљавање и реализација. Ради прегледности препоручени садржаји су дати у

темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у четвртом разреду имати у виду да се неки садржаји и одговарајући примери (првенствено они који се односе на природно-географске одлике и прошлост Србије) истражују и проналазе у просторном оквиру државе Србије.

Тема Природне и друштвене одлике Србије бави се распрострањеношћу природних и друштвених објеката и процеса у простору као и њиховом међузависношћу. У претходним разредима ученици су овладали основним појмовима који се односе на природне објекте (рељеф, воде) и друштвене објекте (становништво, насеља, привредне делатности). Циљ наведене теме је да ученик примени усвојену појмовну апаратуру на изучавање садржаја у оквиру територије Републике Србије. За достизање исхода који се односи на одређивање положаја и границе Србије, положаја главног града и већих насеља на географској карти Србије, кључно је да ученик на географској карти сагледа простирање територије Републике Србије, да се упозна са основним садржајима који окружују њену територију (суседне државе, међународне реке, итд.), као и да разуме појам и функцију границе, којом је дефинисана територија Републике Србије. За достизање исхода из ове теме неопходно је да ученик изврши класификацију природних објеката (облици рељефа - планине, низије, котлине и водни објекти - реке, језера, извори), именује их и позиционира на територији Србије. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација о Републици Србији, а не да карта буде „место" на коме ученици само показују задате географске појмове. Код ученика је важно да се развије осећај о потреби очувања и заштите појединих репрезентативних природних објеката. У оквиру друштвених објеката, примарно је да се упозна са бројем становника који живи на територији Србије као и са етничком структуром. За ученика је важно да спозна негативну динамику промене броја становника као и узроке који су довели до тога (негативан природни прираштај, исељавање, итд.). У погледу распореда становништва, важно је размотрити просторну поларизацију на релацији село - град и низијски - брдскопланински простори. За достизање исхода ове теме неопходно је указати на међузависност одређених природних објеката и процеса и човека. Та релација може бити позитивна, али и негативна. Пример позитивне интеракције је када одређени природни садржаји стимулишу развој одређених привредних делатности (пољопривреда и плодно низијско земљиште поред река) или позиционирање насеља на одређеној територији. Негативни природни процеси такође утичу, тако што доводе до неповољних последица на одређеним површинама. Као пример могу се узети простори који су изложени плављењу река и слично. Унутар ове теме, важно је подстицати ученике да уоче узајамна права и обавезе државе и грађана, као и да их препознају у правилима која регулишу односе у држави и обезбеђују једнака права свих њених грађана.

Природни ресурси Србије (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, биолошки диверзитет) разматрају се у контексту њихове одрживе употребе која треба да обезбеди здрав живот ученика и будућих генерација. У том смислу, ученике је потребно подстицати да узму учешће у локалним акцијама заштите животне средине. Проблематика одрживог развоја третира се и кроз анализу декларација производа које ученици уобичајено користе, са циљем промовисања коришћења локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћења обновљивих природних ресурса. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Тема Човек део природе, односно исходи учења и препоручени садржаји унутар ове теме, наставља континуитет упознавања ученика са људским телом, али и увођење нових димензија у разматрању човека. У том смислу, садржаји о човеку се разматрају кроз три димензије:

- Човек - природно, друштвено и свесно биће. Користећи сазнања стечена у претходним разредима о човеку, та сазнања се сада разматрају као дуализам природног и свесног друштвеног бића, уз развијање одговорног односа коју свако људско биће има према самом себи, другим људима и окружењу. У том смислу потребно је организовати активности које подржавају суживот кроз: уважавање различитости, толеранцију, хуманост, солидарност, емпатију...

- Промене у пубертету - физичке и промене у понашању. Акценат је на упознавању ученика четвртог разреда са основним физичким променама које могу уочити на сопственом телу и одговорном односу према сопственом здрављу. Ученици треба да схвате да су и промене у њиховом и понашању њихових вршњака такође последица пубертета, али да ове промене не могу да буду изговор за непримерено понашање према другима.

- Дигитална безбедност је нови аспекти безбедносне културе који се уводи у четвртом разреду. Ова проблематика има две димензије. Прва се односи на количину времена које ученици проводе користећи дигиталне технологије (често науштрб физичке активности, учења, дружења), односно на оспособљавању ученика да планирају своје активности и време проведено уз ИКТ, узимајући у обзир последице које прекомерно коришћење информационо-комуникационих технологија може да донесе, како на физичко здравље, тако и на односе са другима. Друга димензија односи се на безбедносне претње у дигиталном окружењу, односно на суочавање ученика са непримереним садржајима на интернету и адекватно реаговање (како и од кога ученик може да затражи помоћ).

Исходи учења и садржаји који се односе на Материјале фокусирани су на уочавање магнетних и електричних промена материјала које, за разлику од прва три разреда, нису чулима тако непосредно доступне. Уводе се магнетна и електрична својства материјала, с тим што треба имати у виду да је разумевање суштине ових појава захтевно за ученике овог узраста. Због тога се треба задржати на појавним облицима магнетизма и електрицитета у природи, свакодневном животу, кроз огледе или експерименте. Испитивање електричне проводљивости материјала реализује се помоћу једноставног струјног кола са батеријом и сијалицом, путем којег ученици стичу прву слику о току електричне струје, деловима струјног кола (извор, проводник, потрошач електричне струје), као и о разлозима због којих се струјни каблови праве од метала, а облажу пластиком и/или гумом (проводници/изолатори електричне струје). Разумевање електричне проводљивости материјала представља основу за разумевање безбедносних ризика коришћења електричне струје, на примерима руковања електричним апаратима у домаћинству.

Сагоревање као неповратна промена материјала сада се разматра кроз истраживање ваздуха - кисеоника као чиниоца сагоревања. Ради лакшег разумевања ове чињенице, препоручује се извођење демонстрационих огледе са свећом и (поклопљеном) чашом. Ова проблематика и огледи повезани са њом представљају добар увод у разумевање фактора који доводе до пожара, превенције и заштите од пожара. Када су превенција и заштита у питању, значајно би било ученике упознати са последицама претераног излагања сунцу и могућим мерама заштите. Осим наведеног, ученици истражују различите смеше из окружења (течности, храна, земљиште, ваздух) и практикују различите начине раздвајања састојака тих смеша (просејавање, одливање, цеђење, испаравање).

Преко исхода учења и садржаја теме Прошлост Србије омогућује се сналажење ученика у времену и простору. Проналажењем информација из различитих историјских извора (писаних, материјалних или усмених) сагледавају се поједини догађаји и личности из прошлости и одређује се њихов редослед, првенствено помоћу ленте времена. Помоћу ленте времена прати се развој државе Србије само у најелементарнијим контурама (јачање, слабљење, нестајање, оживљавање модерне српске државе...), без оптерећивања ученика непотребном фактографијом. У том смислу предлаже се учитељима да примењују наративни приступ у приближавању прошлости ученицима, јер је форма приче блиска ученицима овог узраста. Ради добијања што објективније слике протеклих збивања морају се сагледати и околности - контекст догађања. На овај начин омогућује се ученицима да стекну комплексну слику времена у коме се радња (догађај) дешава, увиде узрочно-последичне везе праћених збивања из протеклих времена и то је пут ка поступном схватању развоја одређених друштвених збивања.

У оквиру ове теме потребно је посебну пажњу обратити на начин живота људи кроз истраживање ученицима блиских и релевантних тема из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, насеља, одевање, празници и сл.) уз стално поређење начина живота у прошлости са садашњошћу (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота, него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Однос прошлости и садашњости не треба сагледати само кроз уочавање сличности и разлика међу њима, већ и кроз уочавање (остатака) прошлости у садашњости, односно у свакодневном животу (називи улица, споменици, храна и сл.). Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...). Такође, ученике треба стављати у ситуације да користе до сада усвојене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) приликом описивања догађаја из прошлости, с тим што је пожељно двоструко „мерити” време - у том веку/те године, односно пре толико векова/година (Први српски устанак десио се почетком 19. века, односно пре нешто више од два века).

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства - индивидуално, у пару или групи, кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. У четвртом разреду се посебна пажња обраћа на различите начине бележења и каснијег презентовања резултата истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.)

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно- васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Годишњи фонд часова: **72 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– одреди положај и границу Србије, положај главног града и већих насеља на географској карти Србије; – одреди положај и именује природне и друштвене објекте на географској карти Србије; – повеже различите природно-географске карактеристике Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи; – уважава националну и културну разноликост	**МОЈА ОТАЏБИ**	**Природне и друштвене одлике Србије**	Положај, територија, граница и симболи Србије (грб, застава и химна) и национална валута. Природне карактеристике Србије – рељеф, воде, шуме. Типичне, ретке и угрожене врсте биљака и животиња – значај и заштита. Национални паркови Србије. Друштвене карактеристике Србије (становништво, насеља и делатности). Грађани Србије (права и обавезе, демократски односи

као основу за суживот свих грађана Републике Србије; – представи знамените личности, културна добра и природне лепоте по којима је Србија препознатљива у свету; – у дискусији даје предност коришћењу локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћењу обновљивих природних ресурса; – повеже промене у изгледу свог тела и понашања са одрастањем; – планира своје дневне активности и време проведено уз ИКТ уређаје; – затражи помоћ уколико се суочи са непримереним садржајима у дигиталном окружењу; – идентификује и самостално раздваја смеше просејавањем, одливањем, цеђењем и испаравњем; – испита електричну проводљивост материјала помоћу једноставног струјног кола; – наведе примере штедљивог коришћења електричне енергије; – наведе примере употребе магнета у свакодневном животу; – наведе примере превенције и заштите од пожара;	**НА – РЕПУБЛИКА СРБИЈА**		и интеркултуралност). Привредне карактеристике Србије (природни ресурси и делатности у различитим крајевима). Одржива употреба природних ресурса (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, разноврсност биљног и животињског света).
		Човек – природно и друштвено биће	Човек – природно, друштвено и свесно биће. Физичке промене у пубертету. Дигитална безбедност и последице прекомерног коришћења информационо-комуникационих технологија; непримерени садржаји.
		Материјали	Смеше (течности, храна, земљиште, ваздух). Раздвајање састојака смеше (просејавање, одливање, цеђење, испаравање). Наелектрисавање предмета од различитих материјала. Електрична проводљивост – проводници и изолатори. Рационална потрошња електричне енергије и правилно руковање електричним апаратима у домаћинству. Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност намагнетисавања тела и својства које тада испољавају). Запаљиви материјали (ознаке за запаљиве материјале). Ваздух – кисеоник као чинилац сагоревања.

– прикаже хронолошки на ленти времена значајне историјске догађаје и личности; – опише начин живота људи кроз време користећи различите изворе информација; – представи ток и резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.); – пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних); – повеже резултате рада са уложеним трудом; – сарађује са другима у групи на заједничким активностима;			Опасност и заштита од пожара.
– учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.		**Прошлост Србије**	Живот у далекој прошлости (долазак Словена на Балканско полуострво, области које су Срби населили; начин живота). Српска држава за време владарске породице Немањића – успон и слабљење (владари – Стефан Немања, цар Душан, цар Урош; култура, начин живота). Живот под турском влашћу (начин живота, облици пружања отпора). Настанак и развој модерне српске државе (Први и Други српски устанак – узрок и ток; вође устанка; култура, начин живота). Србија у савремено доба (Први светски рат, настанак југословенске државе, Други светски рат, промена облика владавине, распад југословенске државе и осамостаљење Србије;

			култура, начин живота).

ЛИКОВНА КУЛТУРА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У четвртом разреду их има шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле дати су називи тема, а у трећој предложени садржаји. Наставник креира програм на основу компетенција, циља, исхода и кључних појмова. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају сложени задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање, истраживање и развијање креативних идеја.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Појмове из теорије обликовања које су ученици до четвртог разреда упознавали кроз ликовни рад потребно је једноставно објаснити. Композиција је ликовна целина коју је створио човек. Свака целина се састоји из делова (елемената). Основни елементи композиције (ликовни елементи) су облик, линија, боја, текстура и светлина (валер). У природи можемо видети пределе и појаве које доживљавамо као композиције и елементе композиције (а који то нису). На пример, када севају муње, ми их видимо као мрежу линија која се грана од једне или више ширих линија. Уколико наставник одабере овај пример, не треба да пропусти прилику да подсети ученике како да се понашају и заштите за време олује. Затим, да говори о цртању светлом, да покаже карактеристичан пример (Пикасови цртежи светлом из 1949. године), као и савремене оловке за цртање светлом (унети у претраживач: LED Light Drawing Pens). Када цртамо светлом, цртеж је, као и муња, привремен. Ако желимо да га сачувамо, потребно је да га неко фотографише док

цртамо. Некада су уметници цртали и сликали само традиционалним материјалима и техникама. Светлост није била средство за рад, већ само услов за опажање. Када нема светлости не видимо облике, боје, линије, текстуре... Како се смањује светлост и боје предмета изгледају тамније. Светлина или валер је количина светлости у једној боји. Ученици могу да експериментишу додајући једној боји другу боју/боје да би је посветлели или потамнели. На ово објашњење може да се надовеже и објашњење бачене и сопствене сенке, затим, прича о односу светло-тамно на слици и принципу компоновања, контраст. У овом разреду се објашњава само контраст светлог и тамног. Великим контрастом постиже се драматичност. Ученици могу то једноставно да испробају. Уколико се учионица замрачи и батеријском лампом одоздо осветли лице ученика који прича неки измишљени догађај прича ће бити далеко интересантнија него када се прича под равномерним осветљењем. Ученици који користе рачунар и мобилне телефоне могу да подешавају контраст у апликацијама за обраду слике и да пореде ефекте који се на тај начин добијају.

Могуће је објаснити још неке принципе компоновања (доминанта, јединство), али не треба нудити потпуна објашњења на примерима из уметности, јер су превише сложена за овај узраст. За ученике је корисније делимично објаснити принципе компоновања на примерима из живота.

Организација композиције се и даље учи постепено. Ученици могу прво да креирају једноставну композицију распоређујући на папиру (или у апликативном програму за цртање) правилне (или правилне и неправилне) облике према замишљеној линији - хоризонталној, вертикалној или дијагоналној (елементи се могу распоређивати и другачије, али није пожељно ширити садржаје). Затим се постепено задају сложенији задаци који омогућавају да ученик размишља и да сам планира распоред елемената којим би ефикасно изразио своју замисао.

Напредним и заинтересованим ученицима/одељењу наставник може да понуди и друга објашњења. На пример, када посматрамо неки предео у даљини, видимо линију хоризонта која раздваја небо и земљу. Та линија је привид, али је ученици означавају на својим цртежима и сликама. Наставник може да говори о предњем и задњем плану (или предњем, средњем и задњем плану). Облици који се приказују у задњем плану су најмањи, јер их тако видимо у природи и окружењу. Даље објашњавање теоријских садржаја није пожељно, важније је да ученици развијају опажање.

До краја разреда ученици треба да испробају традиционалне технике које нису користили у претходним разредима. И даље се користе материјали за рециклажу (материјал за рециклажу се не купује само да би се користио на часовима Ликовне културе). Ученицима је потребно указати на озбиљно загађење планете пластиком и упутити их да избегавају производе у амбалажи која се тешко разграђује и рециклира.

Задаци обједињују активности ученика: развијање креативних идеја, организацију композиције и истраживање изражајних могућности материјала и техника.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Предлози који се односе на хералдику и пиктограме остварују се на интегрисаним часовима предмета Ликовна култура и Природа и друштво. Ученицима је потребно кратко објаснити значење и порекло симбола на грбу Србије. Потребно је да науче да читају знаке упозорења (општа опасност, високи напон, отров, опасност од пожара, клизав терен, ломљиво...), забране (забрањено фотографисање, забрањен прилаз, забрањено коришћење мобилних телефона, забрањено увођење кућних љубимаца...) и обавештења (школа, излаз, место у превозу резервисано за инвалиде или труднице, стаза за бицикле, дечје игралиште...).Предлози који се односе на споразумевање сликом (у најширем значењу) не везују се за теоријске садржаје, већ за изражавање (емоција, маште, позитивних порука, доживљаја...). Важно је да ученици разумеју да се сликом могу саопштити различите информације, исто као и текстом.

Наставник у току године поставља разноврсне захтеве. На пример, може да тражи од ученика да прикажу у раду шта знају о свакодневном животу у Средњем веку, шта мисле о брзој храни, како доживљавају пролеће, како би себе представили вршњацима са другог континента...

НАСЛЕЂЕ

Предлози који се односе на споменике природе и споменике културе у нашој земљи остварују се на интегрисаним часовима Ликовне културе и Природе и друштва. Ови часови могу да се допуне прављењем плаката или дигиталне збирке фотографија најлепших предела у земљи и најзначајнијих споменика. Уколико се прави дигитална збирка, ученици могу да претражују интернет на часу, према смерницама које даје наставник или код куће, у присуству одраслих. Такође, наставник може сам да учита фотографије са интертнета и да заједно са ученицима направи ужи избор.

Уметничка дела имају функцију илустровања појмова који се објашњавају, а користе се и као подстицај (мотивација) за стваралачки рад. Међутим, потребно је и да ученици сазнају нешто више о одабраним уметницима (када су живели, како су изгледали, по чему су познати, где се чувају њихова најпознатија дела...). Наставник прави избор уметника и уметничких дела руководећи се значајем уметника/дела и садржајем дела који одговара узрасту ученика.

СЦЕНА

Наставник једноставно објашњава појмове, иако објашњења неће бити потпуна. Сцена је простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и ТВ програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови...). Сценографија је дизајн сцене. Сценограф је уметник који смишља изглед сцене. Сцена може да се постави на отвореном или у затвореном простору (наставник може да разговара са ученицима о томе како се бирају локације, шта може да буде важно за постављање сцене на отвореном). Ученици треба да добију елементарне информације о фазама рада. Сценограф прво сарађује са режисером и упознаје се са делом које се изводи. Затим израђује нацрте за сцену и сарађује са дизајнером светла, костимографом, мултимедијалним уметницима, тимовима који израђују кулисе, реквизите, маске, перике, шминку... Најважније што ученици треба да сазнају је да се сценографија креира тимски, да је за рад неопходно знање о елементима композиције и компоновању, да често нема довољно средстава да се сцена обликује како је замишљено. Тада је неопходно да чланови тима/тимова испоље креативност и да обликују сцену користећи материјале који су им доступни, да заједно осмисле како ће направити неки елемент сцене или специјални ефекат. Специјални ефекти могу бити механички (на пример, вештачки дим, магла, снег...) и креирани дигиталном технологијом. Практични рад се планира као пројекат или радионица. Циљ учења је развијање креативних идеја и вештине сарадње.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);

- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);

- организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);

- вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);

- употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

Годишњи фонд часова: **72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– поштује инструкције за припремање, одржавање и одлагање материјала и прибора; – изражава замисли, интересовања, сећања, емоције и машту традиционалним ликовним техникама; – користи амбалажу и предмете за једнократну употребу у стваралачком раду; – примени, у стваралачком раду, основна знања о композицији; – користи одабрана уметничка дела и визуелне информације као подстицај за стваралачки рад; – тумачи једноставне знаке, симболе и садржаје уметничких дела; – разговара о значају одабраног уметника, уметничког дела, споменика и музеја; – учествује у планирању и реализацији ликовног пројекта или радионице; – разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може применити.	**КОМПОЗИЦИЈА**	Елементи композиције – облик, боја, линија, текстура, светлина (валер). Положај елемената у композицији – хоризонтални, вертикални, дијагонални. Материјали и технике – графитна оловка, туш и четка, туш и перо, акварел, гваш, темпере, фротаж, колаж, деколаж, асамблаж, меки материјали.
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Хералдика – застава, грб, печат. Пиктограми. Споразумевање сликом.
	НАСЛЕЂЕ	Споменици природе и споменици културе у Србији. Археолошки локалитети, замкови и утврђења, манастири, музеји. Познати уметници и најзначајнија дела.
	СЦЕНА	Сценографија за позориште, филм и телевизију. Елементи сценографије.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор .

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концетрације на развијању знања и вештина, код ученика, сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању заједничких циљева. На овај начин непосредно укључивање ученика у музичке активности има функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи се достижу музичким, опажајним и сазнајним активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и музичко стваралаштво. Препоручени музички садржаји остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би ученици достигли очекиване исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати тимски дух кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставни програм омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије. Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примене на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој. У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике − уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно, у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у

случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

Музика у служби других медија (примењена музика - по избору)

Улога музике је важна у подвлачењу драмске радње. Изражајна музичка средства (динамика, темпо, агогика, мелодијска и ритмичка кретања) су важан чинилац тумачења драмске радње и карактерних особина главних актера. Потребно је код ученика развијати способност уочавања међусобне условљености музике и покретне слике.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне Државна химна

Светосавска химна Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре Ој, девојко, душо моја

Ој, јабуко тедена!

Дођи, Миле, у наш крај

Маглица се пољем повијала Чобан тера овчице

Лападу (дечје игра из Финске)

Тита, тита лобода (традиционална народна дечја игра) Пљескалица (традиционална народна дечја

игра) Песме домаћих и страних аутора

Александар Корађ, Дете није дете

Драгана Михајловић Бокан, Протестна песма Хор Колибри, Десет љутих гусара

Хор Колибри, Бора из суседног шора

Група аутора (Влада Алексић, Љуба Нинковић, Милорад Мандић), С’ оне стране дуге Владимир Шаински, Крокодил Гена

Војин Комадина, Незгода

Војин Комадина, Опера Мачкин дом

Микан Обрадовић, Добро вече, комшинице Никола Греговић, Моја бака

Антон Погачар, Крушка

Јапанска дечја песма, Шушти, шушти бамбусов лист Страни композитори

Јохан Себастијан Бах, Арија Фредерик Шопен, Полонеза А-дур Фредерик Шопен, Валцер а-

мол

Сен Санс, Карневал животиња (Пијанисти. Кукавица. Дугоухе личности. Финале) Петар Иљич Чајковски, Годишња доба

Сергеј Рахмањинов, Италијанска полка Сергеј Прокофјев, Пећа и вук

Јохан Штраус, Трич трач полка Јохан Штраус, Радецки марш

Јохан Штраус, На лепом, плавом Дунаву Николо Паганини, Капричо бр. 9

Андре Гретри, Магарац и кукавица Лирој Андерсон, Санкање Примењена музика

Никола Херцигоња, Шапутање, https://www.youtube.com/watch?v=5q1LS5Zbzrs

Петар Иљич Чајковски, балет Лабудово језеро, Игра малих лабудова, https://www.youtube.com/watch? v=Xd2nTXsivHs

Петар Иљич Чајковски, балет Крцко Орашчић, Игра шећерне виле, https://www.youtube.com/watch? v=mQqbnMSm2aQ&t=4s и https://www.youtube.com/watch?v=qC3ZlV0ppAc

https://www.youtube.com/watch?v=4t0jDUQ2aJ4

Волфганг Амадеус Моцарт, Француска песма, https://www.youtube.com/watch?v=TXhazjvazRs Жорж Бизе, Кармен свита, Цигански плес

https://www.youtube.com/watch?v=eA7Y5bWVDzI

Ђоакино Росини, опера Севиљски берберин, Арија Фигара, https://www.youtube.com/watch?v=mP5bXCVxSp0

Жорж Бизе, опера Кармен, Марш уличних дечака https://www.youtube.com/watch?v=JctVMYvH9KY Пол Дика, Чаробњаков ученик,

https://www.youtube.com/watch?v=cqyVZK5yN1E

Јохан Штраус, На лепом, плавом Дунаву, https://www.youtube.com/watch?v=F7fj1BtJJf8

Камиј Сен-Санс, Карневал животиња - Фосили, https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI Хенри Манцини, Пинк пантер... (бумвекери),

https://www.youtube.com/watch?v=cG0jprCQ6Ak

Џон Вилијамс, филм Хари Потер, Дијагонална улица, https://www.youtube.com/watch?v=z-WEzhyc3DY Мапет шоу, На лепом, плавом Дунаву,

https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I

Елтон Џон, Краљ лавова, Круг живота, https://www.youtube.com/watch?v=8zLx_JtcQVI

Кристијан Коскинен, филм Мавка, Шумска песма, https://www.youtube.com/watch?v=effkoBQqm7g

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија се дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебна пажња усмерена је на тактирање. Тактирање двочетвртинског такта треба да проистекне из имитирања покрета доле-горе, трочетвртинског доле-десно-горе (ако се тактира десном руком) итд. Нагласити ученицима да покрети не смеју бити прешироки и да се рука не диже изнад главе и сл.

Певање

У раду са ученицима, наставник треба да обрати пажњу на став тела, правилно дисање и мимику лица. Треба инсистирати на интонативној и ритмичкој усклађености, добром фразирању и одговарајућој динамици. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Уз певање песама ученици могу да се изражавају и једноставнијим кореографијама.

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Песме се обрађују у тонском опсегу од ха до це2. Це-дур лествицу обрадити након поставке свих тонских висина. Током обраде Це-дур лествице наставну активност усмеравати на уочавање звучности тонског рода и на поступан тонски низ који преовлада у лествици (инструктивни пример песме До, нам жели добар дан). Појмове ступањ, степен и полустепен усвојити обрадом песама/инструктивних примера.

Свирање

Свирање се реализује на дечјим и алтернативним инструментима. Избор инструмената зависи од музичког садржаја.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење једноставнијих ритмичких аранжмана;

- извођење дводелне, троделне и четвороделне мере;

- свирање једноставних мелодијских аранжмана у дводелном, троделном и четвороделом такту.

Једноставне композиције, дечје песме и модели за певање могу се користити и као примери за свирање. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или три групе.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне Државна химна

Светосавска химна Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање) Кад се Ћира оженио

Лепо ти је рано уранити

Чобан тера овчице Банаћанско коло Пљескалица

Тита, тита, лобода Ајд’ на рогаљ, момче

Лепо ти је рано уранити У ливади под јасеном Поранила девојчица Дечје песме

Фрањо Лучић, Полустепен А. Власак, Лествица

Никола Херцигоња, Мали ђачки валцер Војислав Илић, Певајмо

Срђан Барић, Срећна Нова година Арсен Дедић, Кад би сви људи на свету Божидар Станчић,

Данас

Врапчићи, Ти и ја

Песма из Енглеске, На слово Моцарт, Блистај, блистај

Карл Орф, Композиција за два металофона В. Вукадиновић, Сладолед

Ричард Роџерс, Солмизација (песма из филма „Моје песме, моји снови”) Војкан Борисављевић, Мени су просто сипали знање

Хор Колибри, Тамбурица 5 и Бора Дугић, На леду Хор Колибри, Бака и они други

Непознати аутор, Завичају мој Бранко Милићевић, Ласте

Бранко Милићевић, Добар друг ти вреди више Божидар Станчић, Полазак у школу

Војкан Борисављевић Генерале, сило љута Милоје Милојевић, На ливади зеленој Музичке игре

Миодраг Илић Бели, Шта да раде дланови Весељак (бројалица)

Пошла кока на пазар (бројалица)

Бим бам (тапшалица) https://www.youtube.com/watch?v=DScgmrHv6wg

Маријана Симић, Седам (тапшалица) https://www.youtube.com/watch?v=5y0sVCmMX0k Форте, пиано https://www.youtube.com/watch?v=lUYEvCly8Fo

Свирање на дечјим инструментима

Народна из Србије, На крај села жута кућа Народна из Србије, У Милице

Македонска народна песма, Дафина Народна из Србије, Весељак

Народна из Србије, Пошла кока на пазар В. Вукадиновић,, Сладолед

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- осмишљавање једноставне кореографије;
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичку допуњалку;
- компоновање мелодије на задати текст;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Годишњи фонд часова: **36 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише своја осећања у вези са слушањем музике; – препознаје народну и уметничку музику; – опише улогу музике у медијима; – разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; – повеже карактер дела са избором инструмента и елементима музичке изражајности; – уочи контраст и понављање у музичком делу; – пева и свира по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; – примени изражајне музичке елементе; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли музички одговор на музичко питање; – осмисли једноставну мелодију на крађи задати текст; – изабере одговарајући музички садржај (од понуђених) према литерарном садржају	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Композиције различитог карактера. Елементи музичке изражајности (инструмент, глас, мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Вокална и инструментална музика (композиције домаћих и страних композитора). Дела фолклорне традиције српског и других народа. Музичка прича. Музика у служби других медија. Музички бонтон. Музика и здравље.

– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – коментарише своје и туђе извођење музике; – самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације: – учествује у школским приредбама и манифестацијама.	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Музичке игре (дидактичке). Певање песама различитог садржаја и карактера по слуху. Певање и свирање песама из нотног текста. Свирање песама по слуху на дечјим инструментима и/или на другим инструментима. Народни инструменти нашег и других народа. Музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим инструментима и на алтернативним изворима звука. Динамика (крешендо, декрешендо). Темпо (*Andante*. *Moderato*. *Allegro*). Боја (различити гласови и инструменти). Трајање (цела нота и пауза. нота четвртине са тачком). Савладавање тонске висине и солмизације у обиму *це*[1]-*це*[2]. Тактирање у 3/4 и 4/4 такту. *Це-дур* лествица. Репетиција, прима и секонда волта.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Једноставна ритмичка и мелодијска пратња. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Звучна прича на основу познатих музичких садржаја, звучне ономатопеје и илустрације на краћи литерарни текст (учење у контексту). Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање мелодије на одабрани текст.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

НАЧИН ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине, и
- физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања и узима се у обзир узраст ученика и сензитивни периоди развоја физичких способности.

Програм четвртог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови физичког и здравственог васпитања Б. Слободне активности

В. Недеља школског спорта

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...) Д. Школска такмичења

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремној фази часа (део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој; методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад);
- подстицање ученика на самостално вежбање;

- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко- методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених, или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигну у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са њиховим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у четвртом, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из претходних разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу. развијање и неговање другарства. препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности), формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежбања. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

- без реквизита и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

- без реквизита и са реквизитима,
- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

- трчање и спортске игре (мини-рукомет, футсал, мини-кошарка),

- елементарне игре,

- вежбање уз музику,

- плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима,

- развој координације применом садржаја из атлетике, гимнастике и спортских игара.

5. Развој брзине и експлозивне снаге:

- трчање са убрзањем,

- штафетне игре,

- примена елемената спортских игара.

Вежбе је неопходно изводити максималним брзином из различитих почетних положаја на одређени знак - старт из различитих положаја.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање са стартом из различитих почетних положаја, одељенско такмичење трчање на 60 m, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање. Скок удаљ - основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице удаљ: усвајање вежбе у целини. Техника бацања „вортекса”.

Скок увис прекорачном техником. Обучавање технике врши се у целини, а по потреби рашчлањивањем на фазе.

Одељењско такмичење у тробоју - бацање лоптице на резултат (мерење дужине бацања), трчање 60 m, скок увис на резултат (мерење висине прескока).

2. Спортска гимнастика Основни садржаји

1. Вежбе на тлу:

- колут напред из упора стојећег опружених ногу,

- колут напред преко препреке,

- два повезана колута назад,

- став на лопатицама - „свећа” - опружање и издржај

- мост из лежања на леђима,

- вага претклоном и заножењем,
- став на шакама,
- припремне вежбе за премет упором странце „звезда”,
- комбинације две и више савладаних вежби,
- састав од научених елемената. Проширени садржаји

Пример састава:

Из става спетног истовремено заручити обема рукама и предножити левом ногом; враћање у почетни став; истовремено предручити обема и заножити десном; враћање у почетни став; истовремено одручити обема и вага; усправ; колут напред до чучња; кроз поваљку назад до свеће; поврат назад до чучња; усправ. чеони круг са скоком за 900 или 1800.

Летећи колут из места.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок - специфичне припремне вежбе:

- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно уз помоћ испред и иза справе),
- прескок разношка (козлић висина 110 cm).

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне).

- вратило или двовисински разбој - прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно. њихање у вису,
- наскок у упор предњи на различитим справама. померања у упору,
- дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину или замахом са повишене површине до упора предњег активног,
- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
- дохватни кругови, вратило или притка разбоја: суножним одривом вис узнето (кроз згиб - уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

4. Вежбе равнотеже: шведска клупа и ниска греда

- лицем према клупи - греди бочно: залет и одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,

- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,

- суножни скок и доскок на место одскока,

- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,

- окрети на греди усправно, у чучњу за 900 и 1800,

- саскок згрчено,

- са шведског сандука кораком на високу греду, различита ходања у складу са способностима ученика. саскок пруженим телом на високо наслагане струњаче (уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Мини-рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.
- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

- Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

- Шутирање из места и кретања - бочни и чеони шут.

- Шутирање из скока.

- Тактика - игра „човек на човека”.

3.2. Футсал - „мали фудбал”

- Додавање лопте у месту различитим деловима стопала.

- Примање лопте унутрашњим делом стопала.

- Додавање и примање лопте у кретању (дупли пас).

- Шут различитим деловима стопала.

- Игра на два гола.

3.3. Кошарка - мини-кошарка

- Вођење лопте једном и другом руком месту и кретању.

- Хватање и додавање лопте на различите начине у месту и кретању.

- Шут на кош.

- Двокорак.

- Игра на један кош.

- Мини-кошарка - игра на два коша.

3.4. Одбојка

- Одбијање лопте прстима и чекићем.

- Доњи (школски) сервис са мање удаљености.

- Игра са упрошћеним правилима.

3.5. Јаџент

- Игра са упрошћеним правилима.

4. Плес и ритмика

- Вежбе са вијачом

Њихање вијачом у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред, а затим четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

- Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни обема рукама и једном руком. из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

- у задатом ритму у месту и кретању,

- са почучњем,

- са окретом за 1800.

- Народно коло „Моравац”.

- Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

- Правила понашања на пливалишту.
- Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).
- Вежбе дисања.
- Вежбе плутања (на леђима, стомаку и згрчено).
- Вежбе клизања (на стомаку и леђима).
- Рад ногама у води (краул и леђно).
- Рад рукама (краул и леђно са даском).
- Скок на ноге.
- Пливање у складу са могућностима ученика.
- Игре у води.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима мини-рукомета, кошарке, мини-кошарке, футсала и одбојке.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање, како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које се користе. Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању током

наставних и ваннаставних активности. Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерити пулс на вратној артерији. Објаснити значај правилног дисања при вежбању, као и утицај вежбања на правилан развој кардиореспираторног система. Проширити ученичка знања из претходних разреда о правилној исхрани и вежбању.

Редовна провера здравља и вежбање.

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа, у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује на грешке и исправља их.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:
- вежбање у адекватној спортској опреми;
- активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
- вежбање и играње у слободно време;
- приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита;
- постигнућа у моторичким вештинама;
- индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достугнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;
- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељењско веће четвртог разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељењско веће четвртог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у огранизацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

- излет (пешачење, планинарење и др.);

- крос (минимум једном у току школске године);

- зимовање - за време зимског распуста (физичке активности на снегу).

- летовање - за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике четвртог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељењско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;

- смањене физичке способности;

- лоше држање тела;

- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу коме ученик припада.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара;
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја;
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе: По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Годишњи фонд часова: **108 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – правилно држи тело; – самостално коригује неправилно држање; – правилно подиже, носи и спушта терет; – изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; – изведе дечји и народни плес; – користи терминологију вежбања; – поштује правила понашања на вежбалиштима; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – поштује и примени правила игре; – навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре и	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**	Вежбе за развој снаге са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Национална батерија тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности. Моторичке вештине и игре у развоју моторичих способности
	Атлетика	Технике трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником. Тробој.
	Спортска гимнастика	Основни садржаји Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови (прескок разношка). Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе са променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди. Проширени садржаји Вежбе на тлу: – летећи колут из места. – састав.

такмичења; – уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – прати промене у сопственој тежини и висини; – сагледа резултате физичких способности; – препозна здравствено стање када не треба да вежба; – примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања, као и у другим ситуацијама; – уредно одржава простор у коме живи и борави; – увиди значај правилне исхране за вежбање; – повеже различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; – препозна лепоту покрета и кретања; – користи научена вежбања у рекреацији породице; – правилно реагује у случају повреде у школи; – вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању; – учествује у предлагању садржаја и начина рада.	Основе тимских, спортских и елементарних игара	Мини–рукомет. Футсал – „мали фудбал”. Основни елементи кошарке и мини-кошарка. Основни елементи одбојке. Јацент.
	Плес и ритимика	Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац”. Народно коло из краја у којем се школа налази.
	Пливање	Основна обука пливања. Скок на ноге.
	Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	Култура вежбања и играња	Основна правила вежбања. Основна правила мини– рукомета, футсала, кошарке, мини-кошарке и одбојке. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз, толеранција). Значај вежбања у породици. Вежбање у слободно време.

	Здравствено васпитање	Правилно држање тела и здравље. Значај вежбања за правилан рад срца и плућа. Мишићи и зглобови тела. Хигијена простора за вежбање. Исхрана и вежбање. Значај лекарских прегледа за вежбање. Поступање у случају повреде (обавестити наставника и др.).

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за четврти разред организован је, као и програми за претходна три, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне и доприносе достизању исхода и развоју међупредметних компетенција.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду, као и у наведеном обавезном предмету, проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом разреду то су појаве из школског окружења, у трећем разреду из шире заједнице, а у четвртом појаве које се односе на цео свет и планету Земљу. Окосницу програма за четврти разред чине вредности, права, одговорност, различитост, равноправност.

Елементи екологије и одрживог развоја уграђени су у програм четвртог разреда кроз области Људска права и Грађански активизам, у складу са идејом Мисли глобално, делуј локално. Ученици се усмеравају на личну одговорност и активизам у сопственој заједници, уз развој свести да су у питању феномени који су глобалне природе. У раду са ученицима потребно је уважити њихова знања и искуства која већ имају из ове области, из школе и ван ње, а затим их подстицати да о квалитету животне средине, сада и у будућности, размишљају са становишта права и одговорности. Вредности на којима почива право на здраву животну средину, како је то дато у садржају, треба ученицима приближити преко примера који су им блиски. Ученици треба да разумеју да угрожавање животне средине не познаје државне границе, не прави разлику међу људима различите расе, вере, пола, образовања и нема временско ограничење. Сваку штету животној средини коју људи данас направе осетиће и генерације које долазе. Иако су у питању ученици узраста од десет или

једанаест година, имајући у виду садржаје и активности из програма претходних разреда, они могу својим речима образложити важност информисања грађана о стању животне средине (глобалне и локалне), као и да се, примерено својим могућностима, ангажују у акцијама које имају за циљ побољшање животне средине.

У оквиру области Демократско друштво ученици ће се бавити појмовима култура, традиција, мултикултуралност и интеркултуралност, који као и екологија, имају глобалну димензију. Иако постоје бројне дефиниције појма култура, за потребе овог програма довољно је да ученици схвате да се он односи на целокупно материјално и нематеријално наслеђе једне заједнице. Поред културе народа који је већински у једној заједници, она обухвата и културне утицаје других народа који су ту живели или сада живе. Културу и традицију чине језик, књижевност, музика, фолклор, празници и бројни обичаји из свакодневног живота, што је ученицима већ познато на основу искуства стеченог на часовима различитих предмета и кроз ваннаставне активности. Културу треба довести у везу и са питањем идентитета, такође коришћењем различитих примера, као што је рађено у оквиру програма за први разред (лични идентитет) и програма за други разред (групни идентитет). Културни идентитет је осећај припадности групи која има своју посебну културу. Ученици четвртог разреда на основу свог школског и ваншколског знања сасвим добро могу навести карактеристике културе којој припадају, али их треба подстицати да препознају и карактеристике оних култура којима не припадају а постоје у њиховој заједници. Интеркултуралност подразумева отвореност заједнице за све њене грађане, без обзира којој култури припадају и међусобну размену у којој сви добијају, а не губе свој културни идентитет. Подразумева се да ученици не треба да користе изразе мултикултуралност и интеркултуралност, али је потребно да их на примерима разликују (живот једни поред других од живота једних са другима) и предност дају размени међу културама. Иако ученици још увек немају развијену пуну перспективу прошлости људске цивилизације, ипак могу да процене како би свет изгледао да се културе нису сусретале и прожимале. Ученици у четвртом разреду и сами могу да препознају утицај других култура, најчешће преко музике и хране. Исходи наведени у програму имају за циљ да афирмишу интеркултуралност и давање подршке избеглицама и мигрантима да се уклопе у нову средину, уз очување сопствене културе и традиције. Уколико ученици живе у средини где има више културних заједница или миграната из различитих земаља, могу се организовати часови међусобног упознавања преко представљања обичаја и различитих продуката културе.

Трећа област овог програма има за циљ да приближи ученицима још један глобални процес који се огледа у подстицању културе прекомерне потрошње у развијеним земљама, иако у свету још увек постоје људи који немају основне услове за живот (пијаћа вода, довољно хране). Ова област се лако повезује са садржајем и активностима из програма Грађанског васпитања за трећи разред који се односе на солидарност. Уколико се програм остварује у групи која је хетерогена по томе колике су могућности ученика у потрошњи (што је и најчешћи случај), треба бити посебно пажљив у избору активности и примера, како се неки ученици не би осећали непријатно. Постоје бројни начини на које се могу представити основне карактеристике прекомерне потрошње и њена веза са повећањем загађења животне средине. Рад на овим садржајима погодан је за јачање медијске писмености ученика и њихово оспособљавање да критички разматрају различите рекламне поруке које подстичу прекомерну потрошњу (често на кесицама играчака произвођач наводи сакупи све, направи колекцију и сл.), или на који начин се деца у њима приказују (какву функцију имају). Ученици могу, на пример, једноставном анализом реклама намењених деци њихових година да утврде који производи се препоручују и на који начин (чипс, чоколада, газирано пиће...). Активност се може спровести у форми рада у паровима или малим групама, након чега ће ученици представити резултате своје анализе и дискутовати.

Листа права која се проучава у оквиру Грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања заокружује се са још једним правом последње генерације. У питању су права потрошача, која су значајна у савременом свету у којем се, ради профита, потрошачи могу, на различите начине, довести у заблуду или бити преварени.

Од ученика се очекује да критички разматрају не само питања прекомерне потрошње, већ и питања квалитета робе или услуга које добијају за свој новац. У узрасту од 10 или 11 година деца све чешће имају џепарац и налазе се у улози самосталних потрошача. Зато је важно да граде одговоран однос према куповини, у смислу: да читају декларацију (састав, рок трајања, начин употребе), да постављају релевантна питања продавцу, да, на пример, при куповини нових батерија, старе батерије одложе на адекватно место, да процењују однос цене и квалитета робе и сл. Ученике треба елементарно упознати са тим да постоји закон који регулише права потрошача, да постоје институције које интервенишу када су права потрошача угрожена, као и да постоје удружења која обављају различите активности у овој области, као што је, на пример, спровођење истраживања о разликама у цени дечије гардеробе у различитим земљама, или обавештавање грађана о правима и одговорностима потрошача, обавештавање о актуелностима на тржишту... У раду на овим садржајима могу се користити примери из медија, лична искуства ученика (њихових родитеља), уколико ученици желе да их поделе са групом, као и различите технике рада: од презентације, студије случаја, до играња улога.

Четврта област, као и у претходним програмима, тиче се грађанског активизма и то у области екологије. Од ученика се очекује да планирају и спроведу малу еколошку акцију користећи искуства која су стекли у акцијама из претходна три разреда. Наставник треба да буде помоћ и подршка ученицима да што самосталније прођу кроз неопходне кораке у акцији. Може се направити веза са акцијама које спроводе друге групе, како у оквиру овог изборног програма, тако и у оквиру обавезног предмета Природа и друштво, који има комплементаран концепт и садржаје. Ова активност, такође, може бити део пројектне наставе, која је и уведена у образовни систем како би допринела когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко за њу и активности у оквиру Грађанског васпитања јесте то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање, самовредновање, што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области Грађански активизам. Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин, што се уклапа са очекиваним исходима програма Грађанског васпитања за други разред (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати. Важно је и то да ученици све време документују свој рад како би унапредили компетенције за вредновање тока и исхода акције, као и за писање различитих извештаја или припрему презентација, изложби и сл.

Садржаје у све три тематске целине наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, да буду мерљиви и проверљиви, тј. да наставник, пратећи активности ученика, може лако да утврди да ли их они достижу и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају, јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност.

Достизање једног исхода доприноси достизању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово достизање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада.

Достизање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције, као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности), као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовање.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм има природну везу са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна култура и Музичка култура.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример, на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима. Он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи, подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе, што је озбиљан захтев за ученике четвртог разреда, који су још у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло, уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеди наставна средства или упућује ученике како да их сами пронађу.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у достизању исхода из овог програма, већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за одговорно учешће у демократском друштву. Како је највећи број активности ученика, у оквиру часова овог изборног програма, организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима, јер се и из неуспелих акција може много научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

Како је у питању крај првог циклуса основног образовања и васпитања и известан број ученика ће у наставку школовања изабрати верску наставу, било би добро да се изврши неки вид рекапитулације о томе шта се све дешавало током четири разреда, са посебним освртом на активности у оквиру области где су ученици спроводили акцију. Тај осврт наставник може осмислити на различите начине (спонтани разговор, писање састава, квиз, прављење изложбе на основу сачуваних продуката...), али са истим циљем, да ученици постану свесни знања која су стекли, ставова и вештина које су развили, а који су значајни за одговоран живот у демократски уређеној заједници.

Осврт би требало да садржи процењивање следећих елемената компетенције за одговорно учешће у демократском друштву (знања, ставови, вештине): каква је била сарадња у групним активностима, колико смо били отворени за различитости, колико знамо о људским правима и проблемима неравноправности, како смо решавали сукобе, колико смо били одговорни за сопствене поступке, колико смо критички промишљали, колико смо били толерантни и солидарни, да ли смо препознавали опасности и знали коме да се обратимо за помоћ, да ли смо се понашали на начин који не угрожава друге људе и животну средину, да ли смо у дискусији показивали вештину активног слушања, да ли смо износили ставове засноване на аргументима, да ли смо комуницирали на конструктиван начин, како смо прикупљали и обрађивали податке, да ли смо изградили став да треба штитити и поштовати људска права.

Годишњи фонд часова: **36 часова**

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује примере одговорног и неодговорног понашања људи према животној средини; – се понаша у свакодневним ситуацијама на начин који уважава животну средину и рационалну потрошњу ресурса; – образложи важност информисања о стању животне средине и начинима њене заштите; – аргументује добити од заједничког живота људи припадника различитих култура; – наведе елементе традиције и културе свог народа и покаже интересовање и поштовање за друге културе и	**ЉУДСКА ПРАВА** **Ја и други на планети Земљи**	**Планета Земља припада свима који на њој живе** Узајамни утицај природе и човека. Потребе појединца и опште добро – задовољавање људских потреба без угрожавања будућих генерација. Одговоран однос према свету у коме живимо – *Мисли глобално делуј локално*. **Право на здраву животну средину** Трећа генерација људских права. Вредности на којима почива – право на живот у здравој животној средини; право на одржив економски развој; право на рационално коришћење природних и енергетских ресурса; право на спречавање свих облика загађивања животне средине; право на доступност информација о стању животне средине.

традиције; – образложи значај подршке избеглицама и мигрантима да у новој средини сачувају свој језик, традицију, културу; – наведе примере из свакодневног живота којима се илуструје сусретање различитих култура; – дискутује о томе како непознавање других култура утиче на настанак стереотипа, предрасуда и дискриминације; – препознаје примере прекомерне потрошње; – препознаје у медијима поруке које подстичу прекомерну потрошњу, посебно деце и младих; – критички разматра појаву бацања хране и расипања воде; – процењује важне чињенице о производима које купује читајући декларацију и води рачуна о односу цене и квалитета; – испољи заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; – учествује у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.	**ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Култура и традиција**	**Култура и традиција** Материјално и нематеријално наслеђе једне заједнице настало под утицајем свих народа који су ту живели и сада живе. **Културни идентитет** Неговање традиције и културе сопственог народа и поштовање традиције и културе других. **Мултикултуралност и интеркултуралност** Живот поред људи других култура или заједнички живот са њима. **Избеглице и мигранти** Невољно кретање људи из једне у другу културну заједницу. Непознавање других култура као основ за развој стереотипа, предрасуда и дискриминације. Уклопити се у нову средину, а сачувати свој културни идентитет. **Сусретање култура** Сусретање и прожимање различитих култура без губљења културног идентитета.

	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Прекомерна потрошња**	**Потрошачко друштво** Стварне потребе и прекомерна потрошња. Неравнотежа – гладни и жедни у свету у којем се храна баца а вода расипа. Амбалажа важнија од садржаја – гомилање отпада. Притисак произвођача – нови модели новог модела. Деца – омиљена циљна група произвођача. **Медији и потрошачка култура** Поруке медија у подстицању потрошње. Деца у рекламама. **Права потрошача** Информације од значаја за потрошаче. Однос цене и квалитета производа. Права и одговорност потрошача. Заштита потрошачких права.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Еколошка акција**	**Планирање и извођење еколошке акције** Одређивање циља и израда плана акције. Извођење и документовање акције. Промоција акције на нивоу школе. Вредновање акције.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Scopul Scopul învățării limbii române cu elemente ale culturii naţionale este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, cultivând conştiinţa despe importanţa rolului limbilor în păstrarea identităţii naţionale; să-şi dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare şi a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc şi mondial, cu scopul de a cultiva tradiţia şi cultura poporului român şi dezvolta interculturalitatea.

Clasa a IV-a

Fondul anual de ore 72 de ore

Finalități

După finalizarea temei elevul va fi capabil să: DOMENIUL/TEMA CONȚINUTURILE

– înțeleagă și folosească fondul lexical prevăzut;

– înțeleagă și folosească construcțiile gramaticale învățate în

clasele anterioare și să le extindă prin conținuturi noi;

– exprime acțiunea în viitor;

– înțelege cererea, cerința și odinul;

– formează propoziții cu complementul indirect;

– înțelege poeziile scurte și pasajele selectate din textele în

proză adaptate după trebuință;

– Memorează poezii și forme literare scurte;

LIMBA

Învață în jur de 100 de cuvinte;

Repetarea noţiunilor învăţate în clasa a III-a (repetarea și exersarea);

Introducerea treptată a noţiunilor de bază din domeniul morfologiei;

Cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul;

Felurile substantivului;

Timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor;

Propoziţia simplă – noţiunea de propoziţie simplă şi părţile ei;

Subiectul şi predicatul. – obsearvă melodia versului și determină cuvintele care se rimează;

– evidențiază momentul principal al textului literar;

– descrie prin afirmații simple trăsăturile de caracter ale eroului literar;

LITERATURA

TEXTELE LITERARE

Somnoroase păsărele – Mihai Eminescu;

Cu săniuţa – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul şi puiul de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coşbuc;

Fata moşului şi fata babei – Petre Ispirescu;

Bunicul – Barbu Ştefănescu Delavrancea;

Poezii şi povestiri ocazionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paşti, 8 Martie, 1 Mai);

Zicători, proverbe, poveşti hazlii…;

La scăldat – Ion Creangă;

Omul de zăpadă – Gellu Naum; Cheia – Mihail Sadoveanu;

Vara – Otilia Cazimir;

Iarna – Nicolae Labiș;

Primăvara – Mihail Sadoveanu;

Cine este cel mai puternic pe pământ – Alexandru Mitru;

Nu e voie – Tudor Arghezi; Mama – tata – Ion Miloș;

Cum cresc anii – Miodrag Miloș

Eu presimt vara că a venit – Desanka Maksimović

Câinele, cocoșul și vulpea – Esop

La libera alegere (în conformitate cu interesele elevilor), profesorul

alege și alte texte care nu se găsesc pe această listă.

Profesorul alege din textele date.

LECTURA ȘCOLARĂ

1. Selecții de basme, povești, poezii, fabule din literatura română;

2. Selecții de basme, povești, fabule din literatura universală; Romane pentru copii.

3. Selecții de basme, povești, fabule din literatura sârbă;

Selecții de basme, povești, fabule din literatura română și din literatura altor comunități naționale din Voivodina.

– înțelege informațiile, sugestiile și comenzile rostite sau scrise clar și lent;

– participă la dialog pe un subiect dat, în concordanță cu domeniile tematice;

– citește cu înțelegere în sine scurte texte liniare și neliniare, cu o gramatică și lexic cunoscut;

– scrie un text scurt în concordanță cu normele ortografile prevăzute;

– scrierea corectă a cuvintelor cu m înaintea lui p și b.

Actualizarea scrierii corecte a diftongilor;

– scrierea corectă a cuvintelor într-o, într-un, dintr-o, dintrun, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc. ;

– să însuşească obiceiurile legate de tradiţia poporului român;

CULTURA EXPRIMĂRII

I. Despre sine: informații de bază despre sine – data nașterii, vârsta, locul și strada.

II. Familia:membrii familiei extinse și informații de bază despre aceștia.

III. Locuința mea:un spațiu în care să înveți și să te odihnești; zilele săptămânii și weekendurile; împărțirea locurile de muncă și responsabilitățile în familie.

IV. Mâncare și băutură:diferite feluri de mâncare și băutură, fructe și legume, desert.

V. Îmbrăcăminte și încălțăminte: îmbrăcăminte pentru ocazii specifice (îmbrăcăminte formală și sportivă)

VI. Sănătate:examen medical și intervenții; cele mai frecvente îmbolnăviri.

VII. Învățământ: învățatul și responsabilitățile școlare; excursii, călătorie

VIII. Natura:animale domestice și sălbatice; termeni geografici de bază, țări străine

IX. Sport și jocuri:sport și echipament sportiv

X. Așezări, trafic și facilități publice:parți ale orașului; în drum spre școală, participanți în trafic; brutărie, patiserie

Cuvinte cheie: limba română cu elemente ale culturii naționale, ascultarea, înțelegerea, vorbirea, citirea, scrisul.

LIMBA (gramatică, ortografie)

Repetarea noţiunilor învăţate în clasa a III-a. Introducerea treptată a noţiunilor de bază din domeniul morfologiei: cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul. Felurile substantivului, timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor. Propoziţia simplă – noţiunea de propoziţie simplă şi părţile ei. Subiectul şi predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu m înaintea lui p şi b. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor. Scrierea corectă a cuvintelor într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc. Folosirea corectă a semnelor de punctuaţie (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuţa de unire).

LITERATURA

Lectură şcolară

Somnoroase păsărele – Mihai Eminescu; Cu săniuţa – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul şi puiul de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coşbuc; Fata moşului şi fata babei – Petre Ispirescu; Bunicul – Barbu Ştefănescu Delavrancea; Poezii şi povestiri ocazionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paşti, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, poveşti hazlii…; La scăldat – Ion Creangă; Omul de zăpadă – Gellu Naum; Cheia – Mihail Sadoveanu; Vara – Otilia Cazimir; Iarna – Nicolae Labiş; Primăvara – Mihail Sadoveanu; Cine este cel mai puternic pe pământ – Alexandru Mitru; Nu e voie – Tudor Arghezi; Mama – tata – Ion Miloş; Cum cresc anii – Miodrag Miloş

Lectură

Poezii, poveşti, povestiri din literatura română; basme româneşti

Citire

Citirea conştientă, cursivă şi expresivă a textului cunoscut şi necunoscut.

Evidenţierea corespunzătoare a ritmului, intonaţiei cu respectarea

semnelor de punctuaţie, respectarea pauzei. Citirea pe roluri.

Analiza textului

Înţelegerea textului citit cu ajutorul analizei personajelor (portret,

caracteristici, sentimente). Observarea mesajului operei în baza situaţiilor concrete şi detaliilor din text. Răspunsul la întrebările puse în legătură cu textul citit. Reproducerea textului; reproducerea textului cu schimbarea sfârşitului. Diferenţierea textelor epice de cele lirice. Analiza unor poezii pentru copii mai scurte.

Noţiuni de teorie literară

Poezia lirică – ritmul poeziei, rima

Poezia epică – legătura evenimentelor cu locul, timpul şi personajele

Personajul literar – înfăţişarea, caracteristici

Poezii şi poveşti populare Fabula

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Reproducerea conţinuturilor textelor citite – prescurtarea sau lărgirea textului,

schimbarea sfârşitului textului. Povestire după ilustraţii care reprezintă un eveniment, povestirea întâmplărilor personale (prin expunerea gândurilor şi sentimentelor proprii), povestire după unele cuvinte date. Descrierea fiinţelor şi evenimentelor (portretul fizic, caracteristicile de bază, descrierea naturii). Scurte autobiografii. Povestirea unor evenimente sociale, despre munca în clasă, la şcoală... Exerciţii de îmbogăţirea vocabularului prin jocuri şi situaţii de comunicare. Memorarea poeziilor scurte.

Exprimarea în scris

Copierea textelor mai scurte (până la 100 de cuvinte) cu scopul de a se perfecţiona tehnica şi ritmul scrisului. Dictare, dictare de control. Reproducerea textului – ca şi în exprimarea orală. Introducerea elevilor în procesul de alcătuire a compunerilor în scris: analiza temei, alegerea materiei, elementele de bază ale compoziţiei (introducerea, tratarea, încheierea), scrierea compunerilor. Povestirea evenimentelor din viaţa elevilor, din excursii, din vacanţe, din şcoală şi din localitatea în care trăiesc. Exerciţii de alcătuire a propoziţiilor simple (locul subiectului şi predicatului). Teme pentru acasă şi analiza lor la ore.

Elemente de cultură naţională:

Folosirea termenilor în limba română referitoare la sărbători şi obiceiuri calendaristice. Descrierea obiceiurilor legate de sărbători, precum şi unele obiceiuri legate de nuntă şi botez din localitatea unde trăiesc.

Învăţarea poeziilor ocazionale, colindelor şi a altor poezii tradiţionale din folclorul românesc.

Audierea unor cântece româneşti pentru copii. Instrumente muzicale româneşti. Dansuri populare româneşti.

Prezentarea unor obiceiuri tradiţionale la ore şi serbările şcolare.

Portul românesc. Cunoaşterea elevilor cu datele esenţiale despre formarea poporului român şi a limbii române.

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Prin realizarea conţinutului programului expus, se folosesc metodele de combinare corespunzătoare. Prin aceasta, trebuie avut în vedere că la capitolul acordat gramaticii, situaţia de la care se porneşte în lucrul cu elevul trebuie să fie cunoaşterea limbii ca un sistem, ţinând cont că, cuvântul are funcţia sa deplină abia în propoziţie şi din acest motiv trebuie analizat în cadrul propoziţiei.

În domeniul literatuii, este vorba despre iniţierea elevilor în înţelegerea operei literare, ceea ce subînţelege şi înţelegerea şi deosebirea textului poetic, prozei şi a textului dramatic, înţelegerea construcţiei textului precum şi a introducerii, cuprinsului şi încheierii. Elevul trebuie să înţeleagă textul poetic ca o imagine poetică în care sunt exprimate sentimentele. Trebuie avut în vedere permanent că noi pregătim elevii pentru înţelegerea mesajelor transmise, ca baze pentru viitoarea înţelegere a simbolului şi a metaforei, pe care se bazează, de fapt, fiecare text artisitc.

Cultura exprimării orale şi în scris are o importanţă deosebită de oarece reprezintă baza oricărei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităţii trebuie insistat pe îmbogăţirea fondului lexical şi pe lărgirea conţinutului semantic al cuvântului, la fel ca şi folosirea aceluiaşi cuvânt în situaţii diferite.

Finalități După finalizarea temei elevul va fi capabil să:	DOMENIUL/TEMA	CONȚINUTURILE	бр. часова по теми	обрада	остали типови часа
– înțeleagă și folosească fondul lexical prevăzut; – înțeleagă și folosească construcțiile gramaticale învățate în clasele anterioare și să le extindă prin conținuturi noi; – exprime acțiunea în viitor; – înțelege cererea, cerința și odinul; – formează propoziții cu complementul indirect; – înțelege poeziile scurte și pasajele selectate din textele în proză adaptate după trebuință; – Memorează poezii și forme literare scurte;	1.LIMBA	Învață în jur de 100 de cuvinte; Repetarea noţiunilor învăţate în clasa a III-a (repetarea și exersarea); Introducerea treptată a noţiunilor de bază din domeniul morfologiei; Cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul; Felurile substantivului; Timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor; Propoziţia simplă – noţiunea de propoziţie simplă şi părţile ei; Subiectul şi predicatul. – obsearvă melodia versului și determină cuvintele care se rimează;	22	10	12
– obsearvă melodia versului și determină cuvintele care se rimează; – evidențiază momentul principal al textului literar; – descrie prin afirmații simple trăsăturile de caracter ale eroului literar;	LITERATURA	TEXTELE LITERARE Somnoroase păsărele – Mihai Eminescu; Cu săniuţa – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul şi puiul de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coşbuc; Fata moşului şi fata babei – Petre Ispirescu; Bunicul – Barbu Ştefănescu Delavrancea;	30	25	5

		Poezii şi povestiri ocazionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paşti, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, poveşti hazlii…; La scăldat – Ion Creangă; Omul de zăpadă – Gellu Naum; Cheia – Mihail Sadoveanu; Vara – Otilia Cazimir; Iarna – Nicolae Labiş; Primăvara – Mihail Sadoveanu; Cine este cel mai puternic pe pământ – Alexandru Mitru; Nu e voie – Tudor Arghezi; Mama – tata – Ion Miloş; Cum cresc anii – Miodrag Miloş Eu presimt vara că a venit – Desanka Maksimović Câinele, cocoşul şi vulpea – Esop La libera alegere (în conformitate cu interesele elevilor), profesorul alege și alte texte care nu se găsesc pe această listă. Profesorul alege din textele date. LECTURA ŞCOLARĂ 1. Selecții de basme, povești, poezii, fabule din literatura română; 2. Selecții de basme, povești, fabule din literatura universală; Romane pentru copii. 3. Selecții de basme, povești, fabule din literatura sârbă; Selecții de basme, povești, fabule din literatura română și din literatura altor comunități naționale din Voivodina. – înțelege informațiile, sugestiile și comenzile rostite sau scrise clar și lent; – participă la dialog pe un subiect dat, în concordanță cu domeniile tematice; – citește cu înțelegere în sine scurte texte liniare și neliniare, cu o gramatică și lexic cunoscut; – scrie un text scurt în concordanță cu normele ortografile prevăzute; – scrierea corectă a cuvintelor cu m înaintea lui p şi b. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor; – scrierea corectă a cuvintelor într-o, într-un, dintr-o, dintr un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc. – să însuşească obiceiurile legate de tradiţia poporului român;			

	3.CULTURA EXPRIMĂRII	I. Despre sine: informații de bază despre sine – data nașterii, vârsta, locul și strada. II. Familia:membrii familiei extinse și informații de bază despre aceștia. III. Locuința mea:un spațiu în care să înveți și să te odihnești; zilele săptămânii și weekendurile; împărțirea locurile de muncă și responsabilitățile în familie. IV. Mâncare și băutură:diferite feluri de mâncare și băutură, fructe și legume, desert. V. Îmbrăcăminte și încălțăminte:îmbrăcăminte pentru ocazii specifice (îmbrăcăminte formală și sportivă) VI. Sănătate:examen medical și intervenții; cele mai frecvente îmbolnăviri. VII. Învățământ:învățatul și responsabilitățile școlare; excursii, călătorie VIII. Natura:animale domestice și sălbatice; termeni geografici de bază, țări străine IX. Sport și jocuri:sport și echipament sportiv X. Așezări, trafic și facilități publice:parți ale orașului; în drum spre școală, participanți în trafic; brutărie Укупно	20 72	10 45	10 27

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљеви верске наставе јесу да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Упознавање ученика са вером и духовним искуствима сопствене, историјски дате Цркве или верске заједнице треба да се остварује у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства. Задаци верске наставе су да код ученика: - развија отвореност и однос према Богу, другачијем и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам; - развија способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божју и за себе; - развија тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене Цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналажењу равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом, и пре и после свега, са Богом; - изгради способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима; - изгради свест и уверење да свет и живот имају вечни смисао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог односа према Богу, људима и природи. Верска настава Пра

Верска настава Православни катихизис (веронаука)

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ предмета Верска настава - Православни катихизис (веронаука) у 4. разреду јесте да ученици стекну знања о томе да постојање света има свој циљ. Тај циљ је есхатолошка као литургијска заједница: јединство свих створених бића међу собом и на крају с Богом, преко Богочовека Исуса Христа. Циљ због којег је све створено и зашто је створено на овај начин, откривен нам је као Црква, односно као конкретна литургијска заједница. Задаци предмета Верска настава - Православни катихизис (веронаука) јесу да код ученика: - изгради свест о томе да Бог општи са светом кроз човека Христа; 185 - уочи да је Христос корпоративна личност; - запази да у Цркви нико не може да постоји сам за себе, без заједнице са свима; - стекне појам о бићу као заједници; - схвати да је извор сваког греха егоизам, индивидуализам.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА 4. разред (један час недељно, 36 часова годишње)

ЦИЉ ЗБОГ КОГА ЈЕ БОГ СТВОРИО СВЕТ (ДА СВЕТ ПОСТАНЕ ЦРКВА) - Црква је конкретна литургијска заједница.

ЛИТУРГИЈА ЈЕ ЗАЈЕДНИЦА МНОГИХ ЉУДИ И ПРИРОДЕ С БОГОМ ОЦЕМ ПРЕКО ЈЕДНОГ ЧОВЕКА - ХРИСТА - Структура Литургије (епископ, свештеници, ђакони и народ).

ЦРКВА КАО ИКОНА БУДУЋЕГ ЦАРСТВА - Одбијање првог човека Адама да сједини створену природу с Богом, односно да сарађује на остварењу Божијег плана о свету (човеков пад и последице тога - прворођни грех); - Црква у хришћанској архитектури (православни храм и литургијска структура)

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика четвртог разреда основне школе. Програм наставе и учења за четврти разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи - глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за информатику и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за информатику, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити

на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

Наставник нове технике форматирања текста представља ученицима кроз одговарајући контекст, користећи примере из ученицима блиских (дигиталних) уџбеника.

Подебљан текст: Наставник проналази лекције у уџбеницима које садрже подебљан текст. У контексту приказаног дела уџбеника иницира разговор о речима које су подебљане: Зашто су баш ове речи подебљане? Шта су аутори текста желели да постигну подебљавањем баш тих речи? Заједнички долазе до закључка да су у питању кључне речи које означавају главне појмове у датом тексту. Наставник демонстрира технику подебљавања текста, након чега даје налог ученицима да отворе раније припремљен документ који садржи кратак текст о ученицима познатој теми. Сама тема не мора да буде везана за информатику, али би било пожељно да то буде. Нарочито је корисно да наставник припреми текст којим обнавља одређене делове програма наставе и учења (нпр. рад са текстом, чување датотека). Задатак за ученике је да подебљају кључне речи у тексту. На крају активности ученици треба да кажу које речи су подебљали и аргументују своју одлуку да баш те речи означе као важне. Завршна активност треба да створи услове за хеуристички разговор: У којим ситуација јесте оправдано и подебљавање и бојење истог текста? Ако не постоји оправдање за овакву радњу, какве последице су могуће?

Искошен текст: Наставник представља ученицима текст који садржи делове исписане у курзиву. Препушта ученицима да закључе када се користи овакав стил текста. Демонстрира технику искошавања текста. Налаже ученицима да отворе раније припремљен документ који садржи дијалог ликова наводећи да текст који представља управни говор треба да буде наглашен искошеним текстом.

Подвучен текст: Ученици добијају налог да отворе документ у коме се налазе реченице у којима је потребно да одреде главне реченичне чланове (субјекат, предикат) користећи познату нотификацију - субјекат се подвлачи једном, а предикат са две црте. Наставник демонстрира технику подвлачења текста представљајући различите линије којима је могуће подвући текст.

Обојен текст: Наставник демонстрира како се тексту мења боја. Ученици добијају налог да отворе документ у коме је потребно идентификовати врсте речи бојећи их одређеном бојом (именице - црвеном, глаголи - зеленом, итд.). Уколико остане времена, наставник може да укључи захтеве којим проверава да ли су ученици овладали свим раније представљеним техникама форматирања текста.

Слика у тексту: Наставник разговара са ученицима о текстовима које срећу у уџбеницима, новинама, часописима. Заједно долазе до закључка да у приказаним примерима слике представљају значајан елемент којим се доприноси разумевању текста. Наставник демонстриран уметање раније припремљене слике у текстуални документ. Показује ученицима како се одређује положај слике у односу на текст (поравнато са текстом или са преламањем текста: квадратно, збијено, кроз, врх и дно, иза текста, испред текста). Ученици провежбавају приказане технике у датотеци коју је наставник за њих припремио и чувају текст у који су уметнули одговарајуће слике.

Препоручени број часова: 6.

Пројектни задатак од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

Циљ рада на пројектним задацима је да ученици у пару или мањој (хетерогеној) групи креирају дигитални текстуални документ у коме ће на технички и језички адекватан начин приказати податке о одређеној теми до којих су дошли на основу претраге на интернету. Пожељно је да избор тема пројектних задатака буде такав да рад на њима у што већој мери представља уједно и ситуацију за учење о некој теми из другог предмета.

При планирању наставник треба да дефинише тип пројекта, да одреди његов циљ, очекиване исходе, област којом се бави пројекат и повезаност са наставним предметима, његове садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројектне наставе. Најпримеренији је полуструктурирани тип пројекта у коме наставник укључује ученике, не само у давање предлога и избор тема, већ и у планирање и самостално остваривање, а за поједине ученике и вођство у одређеним деловима пројекта. Он и даље, у великој мери, дефинише методологију рада, али се очекује да више укључи ученике у проналажење материјала тако што ће се са њима договарати о томе које материјале би ко, где и како могао да пронађе и обезбеди. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе ученика на млађем школском узрасту.

Наставник осмишљава бар пет различитих тема пројектних задатака које су повезане са градивом које ученици уче, а које су погодне за додатно истраживање и продубљивање знања (нпр. Биљке/животиње мога краја; Историјски догађај у мом крају; Знаменита личност мога краја; Одговорно коришћење воде у мом домаћинству; Одговорно одлагање отпада у мом домаћинству). Такође, наставник подстиче ученике да самостално предложе теме које би волели да истраже и представе. Сваки од пројектних задатака подразумева: претраживање интернета, израду или прилагођавање одговарајућих слика и креирање текстуалног документа који садржи те слике.

Наставник представља теме пројектних задатака ученицима и подстиче их да одаберу онај која их највише интересује. Најављује им да ће радити у паровима или мањим (хетерогеним) групама на обради теме коју су одабрали. Заједно са ученицима наставник креира критеријуме за процену квалитета финалног продукта који са једнаком пажњом третирају његов технички и садржински аспект (није важно само како текст унет и форматиран, већ и шта је заиста тим текстом речено). Изузетно је важно да критеријуми буду доступни ученицима током читавог трајања израде пројектног задатка. Такође, наставник наглашава да је пожељно да ученици самостално креирају одговарајуће слике и уметну их у текстуални документ и да таква слика више вреди од оне која је преузета са интернета. Као последњу инструкцију, наставник налаже ученицима да замисле публику којој је документ који стварају намењен и да прилагоде његов садржај циљној групи.

С обзиром на узраст ученика, наставник је и даље главни организатор активности који креира прилике у којима ће се самосталност ученика испољавати. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта.

Један од важних исхода реализације пројекта јесте оспособљавање ученика да добијене продукте учине видљивим и представе их другима. Бројни су начини да се то постигне (представе, изложбе, кратки филм, текст у новинама, наступ на локалној телевизији, представљање за родитеље...), али у овом случају циљна група су ученици млађих разреда школе.

Препоручени број часова: 13.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Ученици настављају пројектни приступ настави и учењу припремајући и организујући школски догађај за ученике млађих разреда којим се промовише безбедно и одговорно понашање приликом коришћења интернета.

Радећи у мањим (хетерогеним) групама, ученици креирају текстуалне документе који садрже слике примењујући научене технике рада са текстом и сликама. Почетак рада представља презентовање пројектне идеје - шта ће садржати документ који припремају и на који начин ће он допринети безбедности деце на интернету. По потреби, наставник благо усмерава ученике и пружа тражену помоћ.

По завршетку рада на изради докумената, ученици у сарадњи са наставником организују сусрет са млађим ђацима на коме им представљају резултате свог рада.

Наставник обезбеђује да се материјали које су ученици креирали и представили нађу на школском веб-сајту. Постављени материјали треба да буду слободни за преузимање и коришћење.

Препоручени број часова: 6. Алгоритамски начин размишљања

Наставник омогућава ученицима да у специфичним окружењима за блоковско програмирање (попут code.org или petlja.org) решавају једноставне проблеме чије решавање захтева понављање (програмске циклусе) и гранање. Представља узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање и/или гранање и поставља ученицима питање: „Ако бисмо сложили блокове на овакав начин, шта би се њиховим извршавањем добило?”. Ученици аргументују своје одговоре и дебатују о тачности изнетих одговора. Наставник представља узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање и/или гранање, али и грешку. Саопштава ученицима сврху програма. Поставља питање: „Да ли блокови сложени на овакав начин доводе до описаног решења? Да ли је могуће поправити програм?”. Ученици износе предлоге решења и по потреби дебатују о њима.

Препоручени број часова: 3.

Без формалног увођења појма променљива и без инсистирања на дефиницијама, наставник представља ученицима једноставне програме који садрже променљиве.

- На самом почетку то треба да буду линијски програми који садрже блок Питај и чекај и блок Одговор, такви да је, на основу интеракције са програмом ученицима лако да предвиде садржај променљиве Одговор (нпр. програм који поставља кориснику неколико питања; програм који кориснику поставља питање Како се зовеш?, а онда му враћа одговарајућу поруку у којој наводи унето име). Наставник треба да омогући ученицима да провере тачност свог предвиђања тако што ће им учинити садржај променљиве видљивим;

- Следећи корак треба да буде представљање програма који садрже променљиву и понављање (програмски циклус) (нпр. програм који од корисника тражи унос броја који ће одредити број понављања неке акције попут исцртавања кратке линије, квадрата и сл.);

- У наредном кораку наставник треба да представи програме који садрже гранање које зависи од интеракције са корисником (нпр. програм који захтева унос одговора на питање на основу кога ће вратити или поруку Твој одговор је тачан или поруку Твој одговор није тачан).

Наставник треба да помогне ученицима да креирају програме у којима се остварује интеракција са корисником коришћењем блокова Питај и чекај и Одговор. То практично значи да креирани програм треба да захтева од корисника да нпр. унесе неки број или реч и да на основу тог уноса изврши одговарајућу акцију (испише поруку, нацрта облик, репродукује звук). По могућности, ти програми треба да садрже понављање и/или гранање.

Препоручени број часова: 6.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

- вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене
- ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу);

- отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

- Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

ЦИЉ: Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

Разред: четврти
Годишњи фонд часова: 36 **Недељни фонд: 1**

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	4	4	5	3	1		-	-	-	-	9	8	17
2.	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА	-	-	-		2	4		-	-	-	2	4	6
3.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	-	-	-	-			4	3	4	2	8	5	13
УКУПНО		4	4	5	3	3	4	4	3	4	2	19	17	36

Редни бр. теме	ОБЛАСТ/ ТЕМА	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Изучавањем предмета развијају се:
1.	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	• промени величину и боју текста, подебља га, искоси и подвуче у програму за обраду текста; • исече, копира и налепи исечени/копирани текст на одговарајуће место у програму за обраду текста; • уметне слику у текст, дода јој оквир и позиционира је на жељени начин у односу на текст у програму за обраду текста; • активно учествује у наставном пројекту чији продукт представља граматички коректан текстуални документ намењен познатој публици који садржи слике са текстуалним објашњењима и информације које су пронађене на интернету; • активно учествује у наставном пројекту којим се промовише безбедно и одговорно понашање приликом коришћења	• Селектовање и основно форматирање текста (величина и боја слова, подебљавање, искошавање и подвлачење текста). • Селектовање, копирање/исецање и лепљење текста. • Уметање слике у текст, додавање оквира, позиционирање слике у односу на текст. • Креирање и уређивање текстова за познату публику. • Пројектни задатак који подразумева: – претраживање интернета (пробрани елементи напредне претраге);	**Компетенција за целоживотно учење** – Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. – Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. – Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **Рад с подацима и информацијама** – Разликује јавне и приватне податке, упознат је са основним правилима чувања приватности података. **Дигитална компетенција** – Приликом решавања проблема бира одговарајућа ИКТ средства. **Решавање проблема** – Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. – Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације сходно релевантним критеријумима, објашњава шта су

		интернета; • сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; • вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности из свог задужења; • утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма који садржи понављање и гранање; • – уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму који садржи понављање и гранање;	– израду или прилагођавање графике у складу са темом; – креирање текстуалног документа који садржи слике.	предности и слабе стране различитих решења. – Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију. – Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама. **Сарадња** – Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева. – Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима. – Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.
2.	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**		• Припрема и организација школског догађаја за ученике млађих разреда којим се промовише безбедно и одговорно понашање приликом коришћења интернета. • Креира текстуална документа који садрже слике примењујући научене технике рада са текстом и сликама. • Презентује	

			пројектне идеје.	– Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин. – Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе. **Естетичка компетенција** – Анализира и критички вреднује дигитални производ у контексту естетике и корисничког доживљаја. **Предузимљивост и предузетничка компетенција** – Исказује и заступа своје идеје, утиче на друге кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликата.
3.	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	• креира програм у визуелном програмском језику на основу датог једноставног алгоритма који садржи понављање и гранање; • примени блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику; • предвиди садржај промењиве на основу интеракције корисника са програмом (нпр. блок Питај и чекај и блок Одговор) у датом једноставном програму; • креира програм у коме остварује интеракцију са корисником, користећи промењиве уз помоћ наставника.	• Промењиве. • Израда програма који садрже гранање, понављање и промењиве.	

Активности ученика: разговарање, договарање, сарадња, слушање, цртање, представљање, аргументовање
Активности наставника: планирање, припремање, излагање, показивање, објашњавање, указивање, подстицање, усмеравање, праћење, евалуација.
Кључни појмови садржаја: уређивање текста, пројектни задатак, дигитални материјали, алгоритам, програмирање у визуелном програмском језику.

ПЕТИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Глобални план

Ред.бр.	Предметна област	Месец										Обрада	Утврђивање и други типови часа	Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Књижевност	8	8	10	6	5	7	8	6	8	3	37	32	69
2.	Језик	8	8	9	6	5	6	8	6	8	3	37	30	67
3.	Језичка култура	4	7	3	3	4	6	5	2	6	4	24	20	44
Укупно		20	23	22	15	14	19	21	14	22	10	98	82	180

Циљеви и задаци наставе српског језика и књижевности за пети разред:

Циљ и задаци наставе српског језика је да ученици овладају основним законитостима српског језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине, да стичу основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање стичу нова знања и развијају читалачке компетенције које обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значење; да стичу основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури; негују љубав према језику и стичу и развијају хуманистичка знања и повезују их са другим садржајима.

Оперативни задаци:

-проверавање и систематизовање знања стечених у претходним разредима ;
-овладавање простом реченицом и њеним деловима;
-појам сложене реченице;
-увођење ученика у појам променљивости и непроменљивости врста речи ;
-стицање основних знањао именицама , значењима и функцијама падежа ;
-стицање основних знања о именичким заменицама и бројевима;
-стицања основних знања о глаголима (видовима и функцијама);
-оспособљавање ученика за уочавање разлике у квантитету акцента;
-савладавање елемената изражајног читања и казивања текстова, одређеним програмом;
-увођење ученика у тумачење мотива, песничких слика и изражајних средстава у лирској песми;
-увођење ученика у структуру епског дела, са тежиштем на књижевном лику и облицима приповедања;
-увођење ученика у тумачење драмског дела, са тежиштем на драмској радњи и лицима;
-оспособљавање ученика за самостално, планско и економично препричавање, причање, описивање, извештавање, те за обједињавање разних облика казивања.

Исходи:

По завршеној теми/области из књижевности ученик ће бити у стању да:

- разликује књижевни и некњижевни текст;
- упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности;
-чита са разумевањем и опише свој доживљај различитих врста књижевних дела и осталих врста текстова;
-одреди књижевни род и књижевну врсту;
-разликује особине народне од особина уметничке књижевности;
-разликује реалистичну прозу од прозе засноване на натприродној мотивацији;
-анализира елементе композиције лирске песме, епског дела у стиху и прози(делови фабуле-поглавље) и драмског дела (чин, сцена, појава);
-разликује појам песника и лирског субјекта и писца и приповедача;
-разликује облике казивања;
-увиђа звучне, визуелне, акустичне и офлакторне елементе песничке слике;
-одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу;
-процени основни тон певања или приповедања;
-развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела;
-одреди тему и главне и споредне мотиве;
-анализира узрочно-последично низање мотива;
-илуструје особине ликова примерима из текста;
-вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове;
-илуструје веровања, обичаје, начин живот и догађаје у прошлости описане у делима;
-уважава националне вредности и негује баштину;
-напредује у стицању читалачких компетенција;
-упоређује књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;

Начин остваривања програма из књижевности

Број часова из области Књижевност је око 70 часова у петом разреду.

Садржај програма српског језика и књижевности из свих области, па и књижевности заснован је на исходима, процесу учења и ученичким постигнућима. Наставник прилагођава програм ученицима, као и средства, ресурсе, методе, односно на процесу учења и ученичким

постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета: Књижевност, Језик и Језичка култура. Приликом реализације програма користимо и савремена наставна средства, као што су: видео-бим, онлајн квизови и презентације. Наравно, групни рад, писање есеја, асоцијације...су постали стандардне методе у изучавању дела.

Изражајним читањем и читањем у себи ученици ће стицати нова сазнања и ући у свет књижевног дела. Користићемо лирске, епске и драмске текстове у прози и стиху. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (функционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела, разврстаних по књижевним родовима, а допуњена и обогаћена научнопопуларним и информативним текстовима, прилагођеним узрасту. Поново се уводи домаћа лектира ради формирања, развијања и неговања читалачких навика... Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова. На исти начин обрађиваћемо и функционалне појмове. Многи текстови послужиће при обради или утврђивању наставних јединица из граматике и језичке културе.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да се успостави вертикална корелација. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе, грађанског васпитања... Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен савременим, актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других

предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време. Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (фикционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела. Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини): тема пријатељство: Нушићеви Хајдуци – Твенови Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина – Кишов Дечак и пас – Раичковићево Велико двориште – Господар лопова К. Функе; социјални мотиви и проблеми у одрастању: Кишов Дечак и пас – Цанкарова Десетица – Г. Олујић, Село изнад облака – Коларовљев роман Аги и Ема – Глишићева Прва бразда; родољубље: Душан Васиљев, Домовина или Алекса Шантић, Моја отаџбина – народне епске песме о Немањићима и Мрњавчевићима; савремено детињство: Трајковићева песма Кад књиге буду у моди – роман Аги и Ема – Г. Олујић Црвена жаба; детињство у прошлости: Нушићеви Хајдуци – Твенови Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина – Миланковићеве Успомене, доживљаји, сазнања – Кишов Дечак и пас – Раичковићево Велико двориште – Ћопићев Поход на Мјесец – Глишићева Прва бразда; детињство великих научника и писаца: Бела голубица Г. Олујић (о Николи Тесли) – Миланковићеве Успомене, доживљаји, сазнања; љубав према науци и књижевности: Д. Обрадовић, О љубави према науци – Алексићеве приче Музика тражи уши или Кога се тиче како живе приче – МиланковићевеУспомене, доживљаји, сазнања – Трајковићева песма Кад књиге буду у моди; описивање: Илићево Зимско јутро – Данојлићева Шљива – Андрићеви Мостови – Сребрне плесачице Д. Максимовић – Путовање у путопис В. Огњеновић; обрада портрета: Чича Јордан – Миона – хајдуци – хобит Билбо Багинс – бака Ема – Том Сојер / Хаклбери Фин – Шипио; хумор и пародија: Ерo с онога свијета – Нушићеви Хајдуци – Радовићев Капетан Џон Пиплфокс; митологија: митолошке народне лирске песме – Ршумовићева обрада грчких митова у књизи Уздурме и звrчке из античке Грчке; авантуре: Дефоов Робинсон Крусо – проза М. Петровића Аласа о гусарима, пиратима и путовању на „Робинсоново” острво – Радовићев Капетан Џон Пиплфокс – Твенови Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина. Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања. Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајдуци, Аги и Ема, Доживљаји Тома Сојера, Хобит, Робинсон Крусо, Господар лопова) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис упознати на конкретном тексту из часописа по избору

(садржај текста треба да буде у вези са лектиром); појам радио упознати уз обраду текста Капетан Џон Пиплфокс Душка Радовића. Кроз појмове филм, радио и дечји чаописи ученици се постепено уводе у свет медијске писмености. Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности. Наставник, такође, треба да познаје садржаје предмета природа и друштво за 3. и 4. разред (пример: приликом обраде преткосовских песама у уводном делу часа или приликом мотивације, ученике треба подсетити на оно што су учили о Немањићима и Мрњавчевићима из овог предмета...). Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом ступњу школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Проучавање књижевноуметничког дела у настави је сложен процес који започиње наставниковим и учениковим припремањем (мотивисање ученика за читање, доживљавање и проучавање уметничког текста, читање, локализовање уметничког текста, истраживачки припремни задаци) за тумачење дела, своје најпродуктивније видове добија у интерпретацији књижевног дела на наставном часу, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења наставља се и после часа: у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву, у поредбеним изучавањима књижевноуметничких дела и истраживачко-интерпретативним приступима новим књижевноуметничким остварењима. Средишње етапе процеса проучавања књижевноуметничког дела у настави јесу методолошко и методичко заснивање интерпретације и њено развијање на наставном часу. Обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко

искуство. У програму нису наведени појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима првог основношколског циклуса, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем (компарацијом) и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртом разреду; појму приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање); појмовима везаним за драмско дело (ликови, ремарке (дидаскалије), драмска радња, драмски сукоб, однос драмског лика и глумца) који се уводе у трећем и четвртом разреду – наставник обнавља знање из првог циклуса образовања и продубљује га. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност. Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова. Приликом повезивања књижевних (фикционалних), граничних, односно нефикционалних текстова (путописна и аутобиографска проза) и некњижевних текстова (енциклопедије, речници, часописи и сл.), треба реализовати исходе везане за уочавање разлике између фикционалне и нефикционалне књижевности (засноване на личном сведочењу и проверљивим подацима), као и књижевног и некњижевног текста и упућивати ученика да увиде разлику у књижевном поступку између наведених врста. Иако ученик усваја појмове народне и ауторске бајке у претходним разредима, сада треба да буде у стању да детаљније познаје одлике народне бајке и њене разлике у односу на ауторску бајку (композиција, (не)постојање стереотипног почетка и завршетка, ликови – човек као главни лик народне бајке и животиње и натприродна бића као јунаци ауторске бајке, поремећај равнотеже као узрок потраге јунака у народној бајци / потрага за идентитетом и животном срећом у ауторској бајци, коришћење (и измена) мотива народне бајке у ауторској бајци), као и у односу на драмску или сценску бајку (адаптација мотива, односно прилагођавање радње драмском облику). Такође, ученик треба да уочава разлике у особеностима народне и уметничке новеле на примерима из лектире. Загонетке и пословице уводе се у наставу српског језика и књижевности од првог разреда, па се знања о овим врстама обнављају и проширују. Исто важи и за причу о животињама и њену дистинкцију у односу на басну – наставник се наслања на знање из првог циклуса образовања, обнавља га и проширује. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. У петом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела.

Исходи:

По завршеној теми/области из Језика (граматике) ученик ће бити у стању да:

-разликује променљиве и непроменљиве врсте речи
-разликује категорије рода, броја и падежа
-разликује основне функције и значења падежа
-употребљава падежеу складу са нормом
-разликује основне речрничне чланове
-доследно примењује правописну норму у писању великог слова, састављеног и растављеног писања речи, интерпункцијских знакова
-користи школско издање правописа
- Правилно изговара речи, водећи рачуна о акценту, месту и интонацији
-Течно и разговетно чита различите врсте текстова

Начин остваривања програма из Језика

Број часова из области Језика је око 70 у петом разреду.

Језик се представља и тумачи као систем. Ниједну језичку појаву нећемо изучавати изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. Принцип поступности и систематичности је од примарног значаја за изучавање граматике. Текстови из допунског дела програма треба да послуже при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе.

Правопис се савлађује путем систематских вежбања, елементарних и сложених, кроз различите облике и методе (најчешће диктат). Користиће се првенствено индивидални и групни рад деце, СМС преписка... И граматика, и правопис и ортоепска вежбања прожимаће се на свим часовима, из свих области, на часовима редовне наставе, али и ваннаставних активности.
У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању. Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања. Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна

језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Језичке појаве не треба наводити нити приказивати као изоловане (нпр. неповезане речи и смисаоно некореспондентне реченице), већ их увек ваља контекстуализовати везивањем за говорне ситуације у којима се могу јасно препознати, издвојити и објаснити њихове карактеристике и функције. Наставни приступ падежима и вежбе усмерене на утврђивање знања о употреби правилних облика именских речи треба повезивати с одступањима од књижевног језика, колебањима и типичним грешкама које се јављају у усменом и писменом изражавању. Стога се садржај вежбања падежа у настави мора одређивати на основу континуираног праћења језичког испољавања ученика (нпр. током дијалога на часу, а такође и на примерима из домаћих и писмених задатака ученика). Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком. Обрада предлога не може се сматрати окончаном на једном часу, указивањем на њихову непроменљивост, већ основна знања треба поступно проширивати током обраде падежа, и то наводећи најфреквентније примере и њихову типичну употребу. Исто важи и за прилоге, чију поделу по значењу треба повезати са прилошким одредбама, а функцију показивати у реченици и у тексту. И променљиве врсте речи треба повезивати са њиховим типичним функцијама у реченици да би ученици уочили реч као јединицу на морфолошком и синтаксичком нивоу. Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ђ, велико Г, С, Ш итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање). Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање места акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о падежима (именице време, раме, теме и сл. у генитиву једнине и номинативу множине немају акценат на истом слогу итд.); реченична интонација може се с једне стране повезати са правописом, а са друге са синтаксом итд. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације. Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из

изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

Исходи:

По завршеној теми/области из Језичке културе ученик ће бити у стању да:

-користи различите облике казивања (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу
-издваја делове текста, наслов и пасус, и организује га у целине
-саставља говорени или писанио тексто доживљају књижевног дела и на тему из свакодневног живота
-проналаиз експлицитно и имплицитно садржане информације у текстовима
-напамет говори одабране књижевне или некњижевне текстове и одломке

Начин остваривања програма из Језичке културе

Број часова из области Језичке културе је око 40 часова у петом разреду

Развијање језичке културе биће очигледније и ефикасније ако овај наставни процес не посматрамо као посебно подручје. Рад на богаћењу језичке културе треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања. Користићемо лексичке и морфолошке вежбе које ћемо повезати са семантичким и синтаксичким вежбама. Кроз различите облике рада применићемо вежбања чија тежина зависи од способности ученика. Циљ тих вежбања је јединствен, а то је развијање језичког мишљења. Образац и узор добиће одговарајуће место не само у неговању језичке културе, него и другим тематским подручјима наставе српског језика. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да се успостави вертикална корелација. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Годишње ће се радити четири писмена задатка, препорука ћирилицом, а два исправка латиницом, или само последњи писмени задатак и исправак латиницом, као и осам домаћих задатака.

Праћење и вредновање:

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно променити и унапредити.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

1.ОБЛАСТ: ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.1.1.разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи

СРЕДЊИ НИВО

cj.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања

cj.2.1.3.препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове

НАПРЕДНИ НИВО:

cj.3.1.2.издваја кључне речи и резимира текст

cj.3.1.3.издваја из текста аргументе за и против и изводи закључке засноване на сложенијем тексту

cj.3.1.4.чита и тумачи вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графикон

2. ОБЛАСТ: ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ОСНОВНИ НИВО:

сј.1.2.1.зна и користи оба писма

сј.1.2.2.саставља разумљиву, граматички исправну реченицу

сј.1.2.3.саставља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине

сј.1.2.4. уме да преприча текст

сј.1.2.7.зна да се служи Правописом

сј.1.2.8. примењује правописну норму у једноставнијим примерима

сј.1.2.9. има изграђену језичку толеранцију и негативан став према језику дискриминације и говору мржње

СРЕДЊИ НИВО:

сј.2.2.2.саставља вест, реферат и извештај

сј.2.2.3.пише резиме краћег текста

сј.2.2.5.зна правописну норму и примењује је у већини случајева

НАПРЕДНИ НИВО:

сј.3.2.4.пише резиме дужег и сложенијег текста

сј.3.2.5.зна и доследно примењује правописну норму

3. ОБЛАСТ: ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи;примењује норму у вези са облицима речи

cj.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (по говорној улози)

cj.1.3.8. одређује реченичне чланове у типичним примерима

cj.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми

cj.1.3.14. зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације, као и оних који се често јављају у школским текстовима

cj.1.3.15. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и контекса

СРЕДЊИ НИВО:

cj.2.3.3. познаје врсте речи; репознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи

cj.2.3.6.одређује реченичне чланове у сложенијим примерима

cj.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици

cj.2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика

cj.2.3.10. зна значења речи који се јављају у школским текстовима и текстовима друге врсте намењене младима

cj.2.3.11.одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава у сложенијим примерима

НАПРЕДНИ НИВО:

cj.3.3.1.дели речи на слогове у сложенијим примерима

cj.3.3.4. познаје подврсте речии корсти терминологију у складу са тиме

cj.3.3.6. познаје главна значења падежа главна значења глаголских облика

cj .3.3.7.уме да одреди значења непознатих речи на основу њиховог састава, контекса или порекла

сј. 3.3.8.зна значења речи и фразеологизама у научнопопуларним текстовима намењеним младима и правилно их употребљава

4.ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

ОСНОВНИ НИВО:

сј.1.4.1.повезује наслове књижевног дела са именима аутора

сј1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и писана)

сј.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књ. тексту

сј.1.4.6.препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење и ономатопеја)

сј.1.4.7. уочава битне елементе књижевног дела (мотив, тема, фабула...)

СРЕДЊИ НИВО:

сј.2.4.2. повезује наслов дела из лектире и род врсту и лик из дела; препознаје род и врсту дела на основу одломка, лика...

сј.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте и научно-популарне текстове

сј.2.4.5. препознаје и разликује одређене стилске фигуре (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст)

сј.2.4.6.одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике ликова (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност

сј.2.4.9. уме да води дневник о прочитаним књигама

НАПРЕДНИ НИВО:

сј.3.4.1. наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова ,тема и мотива

сј.3.4.2. издваја основне одлике књ. родова и врста

сј.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре и одређује њихову функцију

сј.3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ (Комуникативне фунцкије)	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:	Број часова по теми	Обрада	Остали типови
1. Starter unit Поздрављање и представљање себе и других и тражење/давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту. Изражавање интересовања, изражавање припадања и поседовања; исказивање просторних односа; описивање карактеристика предмета.	– разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања и хобије, допадање и недопадање; – разумеју и формулишу једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – питају и кажу шта неко има/нема и чије је нешто; – разумеју једноставнија питања која се односе на просторне односе и одговоре на њих; опишу просторне односе једноставним, везаним исказима; – разумеју једноставнији опис предмета и опишу њихове карактериситке користећи једноставна језичка средства; – разумеју краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; – поздрављају и отпоздрављају, представљају себе и другог користећи једноставна језичка средства;	– речи и изразе који се односе на теме; језичке садржаје: *What's your name? Nice to meet you. Where are you from? What's your date of birth? What's your address? What time is it now? How do you spell your name? What month is it? I like/don't like…, I'm into…, He's good at…, My favourite is/are…* – Present Simple – *to be*: *My mum is interested in… Our parents like books.* – Possessive adjective: *Are these your gloves? – No, they're not mine. Whose is this sleeping bag? – It's hers.* – Possessive pronoun: *… the teacher's mobile, Harry's bag, Harry and Eva's desks, the students' chairs.* – Saxon Genitive: *Have you got a present for dad? – Yes, I've got a nice book about cooking.* – *Have got*: *Where's the bag? – It's on the chair.* – Prepositions of place: *in, on, under, behind, opposite…*; *This/that photo isn't very nice. These/those books are interesting.* – Demonstrative pronouns; – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме (слушају, читају, говоре и пишу); сличности и разлике у културама.	3	/	3

2. People Описивање и упоређивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	– разумеју једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упоређују и описују карактеристике живих бића, предмета, појава и места користећи једноставнија језичка средства; – саопште кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује.	– речи и изразе који се односе на теме; језичке садржаје: *Family and friends/Describing people/An online article Robot Fighters, Diwali: A family festival What's your phone number? What's your email address?* – *Have got* affirmative, negative, questions and short answers: They have got fifteen children. Have you got a brother or a sister? They haven't got a car. – Comparison of adjectives: *My hair is shorter than your hair. My sister is the youngest in our family.* – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме (слушају, читају, говоре и пишу); сличности и разлике у културама.	7	3	4

3. It's your life **Описивање догађаја у садашњости; исказивање интересовања, планова и предлога.**	**– разумеју једноставне текстове којима се описују сталне, уобичајене радње у садашњости; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; опишу сталне и уобичајене активности у неколико везаних исказа;** **– разумеју једноставне исказе који се односе на интересовања, планове и предлоге и реагују на њих; размене једноставне исказе у вези са тућим интересовањима, плановима и предлозима; саопште шта њих или неког другог занима односно шта они или неко други планирају или предлажу;** **– разумеју и описују сличности и разлике у начину живота у земљама циљне културе и код нас;** **– разумевање разлика у часовним зонама;** **– разумеју и описују важније догађаје у земљама циљне културе.**	**– речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *What do you do after school? Talk about your daily routine: I get up at 9. I have croissants and jam for breakfast. I go swimming with dolphins at 10.30 and then I play tennis with Rafael Nadal.*** **– The Present Simple Tense – all forms + adverbs of frequency: *I start school at this time. Marta walks to school with her friend. What about… Let's go to the… What's on? I like the sound of…*** **– Prepositions of time: *In the morning, I do some exercise; At lunchtime…*** **– Expressions with *have*: *I have a shower at 7.30.*** **– A blog post: *Champion swimmer.*** **– кратке текстове и дијалоге који се односе на теме (слушају, читају, говоре и пишу); сличности и разлике у културама.**	**7**	**3**	**4**
4.Cumulative review 1 **Units 1–2**	**– исходи из тема 1 и 2 – комбиновано.**	**– лексику и језичке структуре које се односе на теме и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 1 и 2; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.**	**1**	**/**	**1**
5. Test 1 **Units 1–2**	**– ученици могу да процене постигнућа везана за теме 1 и 2.**	**– лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темама, задатке слушања, читања и вођеног писања.**	**1**	**/**	**1**

6. Schooldays **Школски дани;** **описивање бића, предмета и места; изражавање мишљења/ интересовања/ допадања/ недопадања;** **описивање догађаја у садашњости.**	**– разумеју и реагују на најједноставније забране, своје и туђе обавезе;** **– размењују једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и слично), као и на своје и туђе обавезе;** **– представљају правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;** **– разумеју једноставне исказе који се односе на изражавање мишљења/интересовања/ допадања/ недопадања; размењују и формулишу једноставне исказе којима се изражавају мишљења/интересовања/ допадања/недопадања;** **– упоређују и уочавају сличности и разлике у школском животу циљне културе и код нас.**	**– речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје:** ***Places in school. These are: Main hall, sports hall, classroom, library, IT room, science lab, canteen.*** ***Would you like to go to Li Zheng's school? Why? Why not? My favourite subjects are Maths and Science.*** **– *Can* for ability:** ***Can they break a brick with their hands? Yes, they can. / No,they can't.*** **– *Can* for permissions:** ***They can't see their their parents during the week. I can't use my mobile phone in the classroom but I can…*** **– *May* for permission:** ***Mum, may I go out?*** **– Object pronouns:** ***That's him in the blue shorts.*** **– *(don't) like, don't mind, love, hate + ing*:** ***I don't mind working this hard. I love dancing. I really don't like getting up early.*** **– Imperative, *must/mustn't*:** ***Be quiet in the library. You must come to school on time. You mustn't forget your homework.*** **– кратке текстове и дијалоге који се односе на теме (слушају, читају, говоре и пишу); сличности и разлике у културама.**	**7**	**3**	**4**

7. The first written test in English **Први писмени задатак**	– Ученици могу да процене постигнућа везана за претходне теме.	– лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темама, задатке слушања, читања и вођеног писања.	3	0	3

8. Food Изражавање допадања и недопадања; изражавање количина; исказивање савета.	– разумеју једноставне исказе који се односе на изражавање допадања/недопадања; размењују и формулишу једноставне исказе који се односе на изражавање допадања/ недопадања; – разумеју једноставније изразе који се односе на количину нечега; питају и кажу колико нечега има/нема користећи једноставнија језичка средства; на једноставан начин наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; – разумеју једноставне савете и реагује на њих; упуте једноставне савете; – саставе списак за куповину – намирнице и количине намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и слично); – уочавају сличности и разлике у начину исхране у земљама циљне културе и код нас.	– речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *Do you like beans? Ana likes eggs but she doesn't like cheese. What do you usually have for lunch? Simon usually has chocolate in his lunch box. Can I have a sandwich, please?* – **Expressions with *have*:** *We always have lunch in the canteen at 1 o'clock.* – **Countable and uncountable nouns:** *I have got two sandwiches. Do you like fruit?* – ***A/an/some/any/no*:** *I've got **an** orange. Do you have **a** chocolate bar? I haven't got **any** sandwiches. I've got **some** oranges. There is **no** food!* – ***There is/there are*: *There is** a fast food place on the way home. **There are** a lot of cool places to eat in London.* – ***Much/many/a lot of*:** *How **many** apples are there? How **much** is this sandwich? There aren't **a lot of** bananas here.* – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме **(слушају, читају, говоре и пишу)**; сличности и разлике у културама.	**7**	**3**	**4**
9. Cumulative review 2 **Units 3–4**	Исходи из тема 3 и 4 – комбиновано	Лексику и језичке структуре које се односе на теме и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 3 и 4; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.	**1**	/	**1**

10. Test 2 **Units 3–4**	Ученици могу да процене постигнућа везана за теме 3 и 4.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темама, задатке слушања, читања и вођеног писања.	**1**	/	**1**
11. Animal world Описивање појава и карактеристика бића; описивање општих способности; изрицање дозвола и забрана.	– разумеју једноставнији опис животиња и појава; – упореде и опишу појаве и карактеристике животиња користећи једноставнија језичка средства; – разумеју једноставније текстове у којима се описују способности; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; изразе способности користећи неколико везаних исказа; – разумеју и реагују на једноставније дозволе и забране; размене једноставније информације које се односе на дозволе и забране. – разумеју и поштују правила учтиве комуникације; – познају значајнија места и животињски свет једне од земаља циљне културе (Индије).	–речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *Animal actions quiz! What are the animals doing? Elephants move their ears round and round to keep cool. Do you go to the zoo? What are your favourite zoo animals?A description of an animal: All about hippos!* – **Present Continuous Tense:** *I am watching the animals. Are the monkeys fighting? The frog isn't eating.* – **Action verbs:** *The kangaroo is jumping. The snake is hiding. Do frogs fly? No, they don't.* – **Simple Present Tense vs Present Continuous Tense:** *They usually fly to warm places in the winter. Are you feeding animals at the moment?* – **The suffix *-er:*** *dance – dance**r*** – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме **(слушају, читају, говоре и пишу)**; сличности и разлике у културама.	**7**	**3**	**4**

12. City life Описивање места; Исказивање средстава транспорта; исказивање просторних односа – оријентација у простору.Описивање догађаја и способности у прошлости	– разумеју једноставне описе места; – опишу места користећи једноставна језичка средства; – упореде и опишу карактериситке места; – разумеју једноставнија питања која се односе на просторне односе и оријентацију у простору и одговоре на њих; опишу просторне односе једноставним, везаним исказима; – разумеју и поштују правила учтиве комуникације; – познају веће градове (Лондон, Единбург) у земљама циљне културе (ВБ). – опише неки историјски догађај, историјску личност и слично.	– речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *Where do you usually go with your friends? What's your favourite place in town? What was Pompeii? A lot of people travel there for work by plane, but a lot of people walk too. A description of a place.* – **Past Simple – *was/were*:** *Pompeii was a very town. Was there a swimming pool? Were the people rich? Yes,they were. No, they weren't.* – **Past Simple – regular and irregular verbs:** *We arrived at the station at 10 o'clock. We went to the museum first. Did you go there? No, I didn't go there. Did he arrive on time? No, he didn't arrive on time.* – ***Could/couldn't*:** *He is so clever. He could read when he was four. He broke his leg, so he couldn't run the race.* – **Extreme adjectives:** *very big*, *very old*, *very hot*. – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме **(слушају, читају, говоре и пишу)**; сличности и разлике у културама.	**7**	**3**	**4**

13. Cumulative Review 3 **Units 5–6**	Исходи из тема 5 и 6 – комбиновано.	Лексику и језичке структуре које се односе на теме и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 5 и 6 вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.	**1**	/	**1**
14. Test 3 **Units 5-6**	Ученици могу да процене постигнућа везана за теме 5 и 6.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темама, задатке слушања, читања и вођеног писања.	**1**	/	**1**

15. Sport	– разумеју једноставнији опис појава и места; – упореде и опишу појаве и места користећи једноставнија језичка средства; – размењују и формулишу једноставне исказе којима се изражавају интересовања; – разумеју једноставне текстове којима се описују радње у прошлости; размене информације које се доносе на дату комуникативну ситуацију; опишу радње из прошлости у неколико везаних исказа; – упоређују и уочавају сличности и разлике у популарним спортовима у земљама циљне културе и код нас.	– Речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *What sports do you do? Let'splay football! Did the sport start in China? Is sumo an old or a new sport? What clothes are you wearing today? – I'm wearing jeans, a t-shirt… What did you wear yesterday? – I wore my pink* *t-shirt and a skirt. What's your favourite sport and why?* – **Past Simple – *Yes/No* questions:** *Did you go to the football match last night? Yes, I did. Did your team win? No, they didn't. They lost.* – **Past Simple – *Wh-* questions:** *When did you end the game? We ended the game at 8 o'clock in the evening.* – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме **(слушају, читају, говоре и пишу)**; сличности и разлике у културама.	**7**	**3**	**4**
16. The second written test in English **Други писмени задатак**	Ученици могу да процене постигнућа везана за претходне теме.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темама задатке слушања, читања и вођеног писања.	3	0	3

17. Holidays Исказивање планова и намера; описивање метеоролошког времена.	– разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опишу различите пејзаже и разговарају о њима; – разумеју планове и намере и реагују на њих; – размене једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намерама; саопште шта они или неко други планира или намерава; – опишу метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима.	– речи и изразе који се односе на тему; језичке садржаје: *seasons and weather, Which months are in each season in your country? Spring: March, April, May… What's the weather like today? It's sunny… Who has plans to go on holiday for a week? There are a lot of mountains and beaches in California. Where do you like going on holiday?* – ***Going to*** **for future plans and intentions:** *I am going to swim every day. I'm not going to take summer clothes. Am I going to build a web page?* – ***Will/won't*** **for prediction:** *I think we will have a great time. I'm sure it won't be a big problem.* – **Present perfect:** *My cousin has showed me some wonderful photos today. Have you ever seen any of these animals? He hasn't done it yet.* – кратке текстове и дијалоге који се односе на теме **(слушају, читају, говоре и пишу)**; сличности и разлике у културама.	**7**	**3**	**4**
18. Cumulative Review 4 **Units 7–8**	– Исходи из тема 7 и 8 – комбиновано.	Лексику и језичке структуре које се односе на теме и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 7 и 8; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.	**1**	**/**	**1**
УКУПАН БРОЈ ЧАСОВА			**72**	**24**	**48**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН, МАТЕМАТИКА (5. Разред)

	Тема	Месец										Σ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Природни бројеви и дељивост	18	8									26
2.	Скупови		7									7
3.	Основни појмови геометрије			16	1							17
4.	Угао					2	13	3				18
5.	Разломци – први део				11	6						17
6.	Разломци – други део							14	10	11		35
7.	Осна симетрија									6	5	11
8.	Разломци – трећи део										5	5
	Писмени задаци		2		2			2			2	8
	Σ	18	17	16	14	8	13	19	10	17	12	144

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
1.	ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ	Компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	МА.1.1.1., МА.1.1.2. МА.1.1.3., МА.1.1.4. МА.1.1.5., МА.1.2.1. МА.1.3.1., МА.1.3.3., МА.1.4.1., МА.1.5.4. МА.1.4.4., МА.1.5.2. МА.2.1.1., МА.2.1.2., МА.2.1.3., МА.2.1.4. МА.2.2.1., МА.2.2.5. МА.2.3.1., МА.2.3.2. МА.2.3.6., МА.2.4.1. МА.2.4.3., МА.2.5.2. МА.3.1.1., МА.3.1.2. МА.3.1.3., МА.3.3.1. МА.3.5.2., МА.3.5.3.
2.	СКУПОВИ	Компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
3.	ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
4.	РАЗЛОМЦИ	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	УГАО	Компетенција за учење, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
6.	ОСНА СИМЕТРИЈА	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
- израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама - разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце - одреди и примени НЗС и НЗД - изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке - правилно користи речи *и*, *или*, *не*, *сваки* у математичко-логичком смислу - анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом - опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг - нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор - упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски - преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом	**ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ**	Први део Својства операција сабирања, множења, одузимања и дељења у скупу N_0. Дељење са остатком у скупу N_0 (једнакост $a = bq + r$, $0 \leq r < b$). Својства дељивости; чиниоци и садржаоци природног броја. Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама. Дељивост са 4 и 25. Дељивост са 3 и 9. Скупови и скуповне операције: унија, пресек и разлика. Други део Прости и сложени бројеви. Ератостеново сито Растављање природних бројева на просте чиниоце. Заједнички делилац и највећи заједнички делилац. Еуклидов алгоритам за налажење НЗД. Заједнички садржалац и најмањи заједнички садржалац. Веза између НЗД и НЗС.
- правилно користи геометријски прибор - идентификује врсте и опише својства углова (суседни,	**ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ**	Тачке и праве; односи припадања и распореда.

упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе – нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор – измери дати угао и нацрта угао задате мере – упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно – реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова) – прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други – одреди месну вредност цифре у запису децималног броја – заокругли број и процени грешку заокругљивања; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину – одреди проценат дате величине – примени размеру у једноставним реалним ситуацијама – примени аритметичку средину датих бројева – сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер – идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије – симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор – конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства – конструише праву која је нормална на дату праву или		Однос правих у равни; паралелност. Мерење дужине и једнакост дужи. Кружница и круг. Кружница и права. Преношење и надовезивање дужи. Централна симетрија. Вектор и транслација.
	УГАО	Угао, централни угао; једнакост углова. Надовезивање углова (суседни углови, конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова). Упоредни углови; врсте углова. Мерење углова, сабирање и одузимање мере углова. Угао између две праве; нормалне праве; унакрсни углови. Углови на трансверзали. Транслација и углови.
	РАЗЛОМЦИ	Први део Појам разломка облика a/b ($a, b \in N$). Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима. Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака. Децимални запис разломка и превођење у запис облика a/b ($b \neq 0$). Упоређивање бројева у децималном запису. Заокругљивање бројева. Други део Основне рачунске операције с разломцима (у оба записа) и њихова

паралелна датој правој		својства. Изрази. Једначине и неједначине у скупу разломака. Трећи део Примене разломака (проценти, аритметичка средина, размера). Основна неједнакост $p < (p+q)/2 < q$.
	ОСНА СИМЕТРИЈА	Осна симетрија у равни и њене особине. Оса симетрије фигуре. Симетрала дужи и конструкција нормале. Симетрала угла.

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе математике у основној школи јесте да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву, да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање, као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике су:

- Стицање знања неопходних за разумевање квантитавних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу.

- стицање основне математичке културе потребне за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад.

- развијање ученикове способности посматрања, опажања и логичког, критичног,аналитичког и апстрактног мишљења.

- развијање културних, радних, етичких и естетских навика ученика, као и математичке радозналости.

- стицање способности изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику.

- усвајање основних чињеница о скуповима, релацијама и пресликавањима.

- савлађивање основних операција с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и усвајање основних својстава тих операција.

- упознавање најважнијих геометријских објеката, линија, фигура и тела и разумевање њихових узајамних односа.

- оспособљавање ученика за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама.

- припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука.

- изграђивање позитивних особина ученикове личности као што су: систематичност, упорност, тачност, уредност, објективност, самоконтрола и смисао за самосталан рад.

- стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- Умеју да формирају и графички представе скупове и њихове подскупове
- Изводе скуповне операције и правилно употребљавају одговарајуће ознаке
- Схватају смисао речи «и», »или», «неки», «сваки»
- Схвате геометријске објекте (права, дуж, раван, круг, кружница и др.)
- Упознају углове уз трансферзалу паралелних правих, углове с паралелним крацима
- Упознају дељивост природних бројева и основна правила дељивости
- Умеју да одреде НЗС и НЗД
- Схвате појам разломка, умеју да г азаписују на разне начине и врше прелаз с једног начина на други
- Умеју да упоређују разломке и представљају их на бројевној правој
- Могу да састављају и рачунају једноставније бројевне изразе
- Умеју да реше једноставније једначине и неједначине са разломцима
- Увиђају математички садржају текстуалним задацима и изражавају г аматематичким језиком
- Упознају осну симетрију и њена својства, да умеју да конструишу симетралу дужи и симетралу угла

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Геометријски објекти се развијају као идеје које настају у процесу опажања модела реалног света, а такође и путем њиховог представљања геометријским сликама.

Угао треба схватити као део равни који чине две полуправе са заједничком почетном тачком заједно с облашћу између њих.

Подсетити да дељење у скупу природних бројева без остстка није увек могућ, увести дељење с остатком.

Правила дељивости појединим бројевима, појмови простог и сложеног броја, растављање природних бројева на просте чиниоце и одређивање НЗД и НЗС имају своју примену код разломака.

Разломци – ова тема је основна у петом разреду и неопходно је да се добро усвоји. Највећу пажњу посветити операцијама с разломцима и децималним записима бројева.

Илустровање опеерација на бројевној правој повећава степен разумевања и свесног усвајања ове сложене материје.

Довољну пажњу треба посветити једначинама и неједначинама.

Увести појам двојног разломка и објаснити га као дељење два разломка.

Илустровати осну симетрију уз помоћ модела, коришћењем природних ситуација и квадратне мреже.

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења те кроз све програмске целине доследно осигурати да најмање једна трећина наставе буде организована употребом ових метода. У настави користити, најмање у трећини случајева, задатке који захтевају примену наученог у разумевању и решавању свакодневних проблемских ситуација препоручениох од стране Министарства и Завода, а приликом оцењивања обезбедити да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцењивани.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ **(Комуникативне фунцкије)**	**ИСХОДИ**	**НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ**	**СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА**	**МЕЂУПРЕДМ-ЕТНА** **ПОВЕЗАНОСТ**	**ПРОЦЕНА И ПРОВЕРА ПОСТИГНУЋА**	**Обрада**	**Остали типови**	**Укупно**
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	**Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:**						
1. **Ich, du, wir…** **Уводна тема** Поздрављање, телефонски бројеви, представљање особа, исказивање адресе и места становања	- поздраве и отпоздраве примењујући најједноставнија језичка средства; - разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих - броје од 1 до 1000 - представе себе и своју породицу -траже и дају обавештења,	Користе једноставна језичка средства да некога поздаве, поставе питања са упитном речи ***wie / was/ wer/, wie/wie alt?***, користе присвојне чланове ***mein(e)/ dein(e)***, дају одговоре на питања помоћу **Ja. / Nein.** , одређени члан **der/die/das**, презент глагола ***sein, heißen,haben, wohnen,*** предлог ***in.***	1.1.1., 1.1.2., 1.1.5., 1.1.6., 1.1.8., 1.1.10., 1.1.13., 1.1.20., 1.1.22., 1.1.23., 1.2.1., 1.2.2., 1.2.4.	Српски језик, Енглески језик, Грађанско васпитање, Ликовна култура, Математика, Информатика и рачунарство	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.	**9**	**15**	**24**

	- наведу своју адресу становања, -отпевају песмицу.							
2 . **Bei uns zu Hause** Описивање простора становања; представљање и описивање домаћих животиња; представљање држава, градова и језика који се говоре у тим државама	- опишу стан и собу, -користе називе за боје, земље и језике, -- препознају и представе кућне љубимце/домаће животиње, - разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих, - разумеју и дају једноставне исказе у вези са осећањима, - разумеју, траже и дају основне информације о себи и другима, - представе град и државу из које долазе,	Користе презент глагола ***sein,haben, sprechen, mögen, kommen***, упитну реч ***was/ woher?,*** одређени члан ***der/die/das,***неодређени ***ein/eine/ein*** у номинативу и акузативу, негација ***nicht/kein-***, предлог ***aus***,показна заменица ***das (ist)...,*** личне заменице ***mir, dir, Ihnen***.	1.1.1., 1.1.2., 1.1.4., 1.1.10., 1.1.11., 1.1.12., 1.1.14., 1.1.17., 1.1.19., 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.2.4., 1.3.1.	Српски језик, Енглески језик, Грађанско васпитање, Ликовна култура, Географија, Информатика и рачунарство	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.	**10**	**10**	**20**

	- представе државе и главне градове тих држава, --отпевају песмицу.							
3. Fertigkeits-training Увежбавање све четири језичке активности (читање, слушање, писање и говор)	-разумеју текст на основу слушања или читања, -умеју да користе једноставна лексичка и граматичка средства и одговоре усмено или писмено на постављени задатак.	-лексичке и граматичке јединице који се односе на теме обрађиване током целе шк.године (презент, бројеви, одређени/ неодређени и нулти члан...)	1.1.1., 1.1.2., 1.1.4., 1.1.10., 1.1.11., 1.1.12., 1.1.14., 1.1.17., 1.1.18., 1.1.19., 1.2.1.,1.2.2., 1.2.3.,1.2.4., 1.3.1.	Српски језик, Енглески језик, Грађанско васпитање, Информатика и рачунарство	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.		**2**	**2**
4. **Alltägliches** Разговарање о намирницама, омиљеној храни, школском прибору,одевним предметима, недељном	- разумеју једноставне исказе који се односе на изражавање допадања / недопадања, -умеју да на једноставан начин	Презент глагола ***essen, nehmen, brauchen, finden, fahren,*** модалних глагола ***können*** и ***sollen,*** глагола ***liegen*** и ***wohnen*** , упитна реч ***wohin/wann/ wie***	1.1.2., 1.1.5., 1.1.8., 1.1.9., 1.1.11., 1.1.12., 1.1.15., 1.1.19., 1.1.23., 1.1.24., 1.2.1, 1.2.2.,1.2.4.,	Српски језик, Грађанско васпитање, Биологија, Ликовна	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној	**10**	**9**	**19**

плану рада	наруче јело и / или пиће у ресторану/на киоску брзе хране, -уочавају сличности и разлике у начину исхране у земљама циљне културе и код нас, - препознају и именују школски прибор/ одевне предмете, - воде кратке дијалоге изажавајући молбу и захтеве, - учтиво поставе питања, - читају краће једноставне текстове (глобално и селективно читање), - разумеју једноставне исказе који се односе на слободно време,	***lange?***, предлог **in**+акузатив**,** временски додадатак ***am/ um***, одређени члан ***der/die/das,***неодређени ***ein/eine/ein*** у акузативу, личне заменице:акузатив једнине и множине,грађење множине, глаголи са раздвојивим префиксом.	1.3.2.	култура, Физичко васпитање, Информатика и рачунарство	свесци, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.			

	- опишу дневни и недељни распоред, означе време, -разумеју једноставне текстове којима се описују сталне/уобичајене и тренутне радње, -размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију, -отпевају песмицу.							

5. **Die erste Klassenarbeit** Први писмени задатак	-процене постигнућа везана за претходне теме, -користе једноставна језичка средства	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходним темамач задатке слушања, читања и писања	1.1.1., 1.1.2., 1.1.4., 1.1.10., 1.1.11., 1.1.12., 1.1.14., 1.1.17., 1.1.18., 1.1.19., 1.3.1..	Српски језик, Енглески језик, Грађанско васпитање	Посматрање и праћење, усмена и писмена провера кроз задатке.		**3**	**3**
6. Fertigkeits-training Увежбавање све четири језичке активности (читање, слушање, писање и говор)	-разумеју текст на основу слушања или читања -умеју да користе једноставна лексичка и граматичка средства и одговоре усмено или писмено на постављени задатак.	лексичке и граматичке јединице који се односе на теме обрађиване током целе шк.године (презент, бројеви, одређени/ неодређени и нулти члан...)	1.1.1., 1.1.2., 1.1.4., 1.1.10., 1.1.11., 1.1.12., 1.1.14., 1.1.17., 1.1.18., 1.1.19., 1.2.1.,1.2.2., 1.2.3.,1.2.4., 1.3.1.	Српски језик, Енглески језик, Грађанско васпитање, Информатика и рачунарство	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.		**4**	**4**
Укупан број часова:						**29**	**43**	**72**

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ОБЛАСТ		**МЕСЕЦ**										**ОБРАДА**	**УТВРЂИ-ВАЊЕ**	**СВЕГА**
		IX	**X**	**XI**	**XII**	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**			
1.	ЛИНИЈА	8	8	4								12	8	20
2.	ОБЛИК			6	6	6	8	4				22	8	30
3.	РИТАМ							4	6	6		12	4	16
4.	ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ									2	4	2	4	6
УКУПНО		**8**	**8**	**10**	**6**	**6**	**8**	**8**	**6**	**8**	**4**	**48**	**24**	**72**

ЦИЉЕВИ

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

ЗАДАЦИ

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација;
- развој моторичких способности;
- посећивање музеја, изложби и побољшање естетског изгледа околине.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Смисао планирања садржаја програма ликовне културе је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, нарочито способности које подстичу стварање, као и оне које омогућују стварање.С тога , градиво треба палнирати да се постигне:

- Виши ниво опажања;
- Оспособљеност примања;
- Одговарајући ниво разумевања;
- Способност поступања

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Ред.бр.	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**ИСХОДИ** По завршетку 6. разреда ученик ће бити у стању да:	**МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	**СТАНДАРДИ**	**Приближан број часова** (обрада, утврђивање, понављање)
1.	Човек и музика	наведеначинеи средствамузичког изражавања у праисторијии античком добу; објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања; искаже своје мишљење о значају и улози музике у животу човека; реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног понашања и пантеизма; индентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог диба (музички елементи, наступи сл.);	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска к. копетенција за решавање проблема, компетенција за учење, комуникација.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.4.1, 1.4.2., 1.4.3., 2.1.1., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.2.1., 3.2.2., 3.4.2.	7
2.	Слушање музике	изражава се покретима за време слушања музике; вербализује свој доживљај музике; идентификује ефекте кој има различити елементи музичке изражајности (мелодија, ритам,темпо, динамика) утичу на тело и осећања; анализира слушано дело у односу на извођачки састави инструменте; илуструје примере коришћења плесова и музике према намени у свакодневном животу (војнамузика, бреднамузика,музиказазабаву...); критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; понаша се у складу са правилима музички бонтон; користимогућности ИКТ-а заслушањемузике;	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска копетенција копетенција за учење рад са податцима одговорност према здрављу, комуникација.	1.1.1.,1.1.2.,1.2.1.,1.2.2.,1.2.3.,1.2.4., 2.1.1., 2.1.2., 2.1.3., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.1.4., 3.2.1., 3.2.2., 3.2.3.	19

3.	Музички инструменти	класификује инструменте по начину настанка звука опише основне карактеристике удараљки препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја, односно прилике када се музика изводи; користи могућности ИКТ-а примени знања о музичким инструментима (коришћење доступних апликација);	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска копетенција.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.3.2., 1.4.1., 1.4.2., 1.4.3., 1.4.4., 2.1.1., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.3., 3.1.4., 3.2.1., 3.2.2., 3.3.1., 3.4.1., 3.4.2., 3.4.3.	7
4.	Извођење музике - певање, свирање	певаи свира самостално и у групи; примењује правилну технику певања (правилнодисање, држање тела, артикулација); кроз свирање и покрет развија сопствену координацију и моторику; користи различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте ,намене и карактера композиције; искаже своја осећања у току извођења музике; примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; учествује у школским приредбама и манифестацијама; користи могућности ИКТ-а у извођењу музике (коришћење матрица, караоке, програма, аудиоснимака...);	Дигитална етстетска копетенција, копетенција за учење, компетенција за рад са податцима одговорност према здрављу, комуникација.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.3.1., 1.3.2., 2.1.1., 2.1.2., 2.2.1., 2.2.2, 3.1.1, 3.1.3	30

5.	Музичко стваралаш-тво	користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; изражава своје емоције осмишљавањем мањих музичких целина; комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; користи могућности ИКТ-а за музичко стваралаштво	дигитална и етстетска копетенција копетенција за учење компетенција за рад са податцима, комуникација	1.4.1., 1.4.2., 1.4.3. 1.4.4., 3.4.1., 3.4.2., 3.4.3.	9
72					

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљеви наставе музичке културе су :

- развијање интересовања, музикалности и креативности;
- оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања;
- развијање осетљивости за музичке вредности упознавањем музичке традиције и културе свог и других народа.

Задаци:

- неговање способности извођења музике (певање и свирање);
- стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музилких порука;
- подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике);
- упознавање народне и уметничке музике свог и других народа;

- развијање критичког мишљења;
- упознавање основа музичке писмености и изражајних среадстава музичке уметности;
- неговање смисла за заједничко музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима и припремање за културну и јавну делатност школе;
- упознавање занимања музичке струке.

Оперативни задаци наставе музичке културе

Ученици треба да :

- певају песме по слуху
- певају песме солмизацијом
- обраде просте и сложене тактове
- усвајају нове елементе музичке писмености
- свирају на дечјим музичким инструментима
- изводе дечје, народне и уметничке игре
- импровизују мелодије на задати текст
- упознају звуке нових инструмената
- слушају вредна дела уметничке и народне музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава музичке културе остварује се кроз

- певање, свирање и стицање знања музичке писмености
- слушање музике
- дечје музичко стваралаштво

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

- Усмеравање пажње ученика на аналитичко слушање музике стимулисањем активног слушања примера
- разликовање звучних боја инструмената, упознавање њихових основних карактеристика
- подстицање различитих видова изражавања ученика у вези са слушањем музике и музичким доживљајем
- упознавање музичких дела, стваоца и извођача.

ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

- обрада повисилице
- упознавње клавијатуре
- обнављање простих парних и непарних тактова са четвртинском и осминском јединицом бројања
- обрада знакова репетиције, учење знака прима и секунда волта
- обрада ознака за динамику (п, мп, ф, мф, сцресцендо, децресцендо) и темпо (адагио , анданте , модерато , аллегро)
- објашњење значења лукова: лук легато и лук трајања, ознака за стакато и глисандо
- обрада нових лествица Ц-дур, а-молл, Г-дур, обрада термина, ступањ, степен и полустепен, упознавање акорда на првом ступњу/ поређење дура и мола, објашњење томалитета.

ПЕВАЊЕ ПЕСАМА

- правилна хигијена гласа, положају тела приликом певања, вежбе за дисање, артикулацију, распевавање уз пратњу и без ње , каденца;
- учење песме: увођење у тематику, наставниково тумачење литерарног текста, са наглашавањем васпитног елемента
- учење песме по слуху: демостација песме уз темпо и динамику, анализа (да ли има понављања и контраста)
- песма из нотног текста: анализа записа: врста кључа, предзнаци, такт са тактирањем, динамика, артикулација, дужина и имена тонова), ишчитавање нота парлато (док се текст не утврди), распевавање, па певање уз свирање наставника;
- давање почетне интонације;
- песма се учи по деловима и фразама (само мелодија, па уз хармонску пратњу)
- теже ритмичке фигуре и скокови се утврђују кроз понављања
- пева се изражајно и доживљано
- СВИРАЊЕ:
- понављање краћег задатог мотива
- увођење већег броја инструмената Орфовог инструментаријума
- свирање на другим доступним инструментима (фрулици, тамбури...)

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО:

- ритимичким и звучним ефектима креирати пратњу песме, стихове, користити различите изворе звука
- креирање различитих покрета уз музикју коју деца певају или слушају
- смишљање музичких питања и одговора, ритмичка допуњалка, малодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених двотактних мотива.
- импровизација мелодије на задати текст
- импровизација дијалога на мелодијским инструментима Орфовог инструментаријума.

ИСТОРИЈА

Редни број	**НАСТАВНЕ ТЕМЕ**	Месец										Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Основи проучавања прошлости	4										4
2.	Праисторија	1	2									3
3.	Стари исток		2	3								5
4.	Античка Грчка			2	2	2	4	2				12
5.	Антички Рим							3	3	4	2	12

Циљ: изучавања наставног предмета Историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе Историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена и историјских процеса и токова као и развијању националног , европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Задаци: наставе Историје су да ученици , уочавајући узрочно – последичне везе , разумеју историјске процесе и токове , улогу истакнутих личности у развоју људског друштва и да познају националну и општу историју (политичку , економску , друштвену , културну...) као и историју суседних народа и држава.

ГЕОГРАФИЈА

Р. бр. Теме	НАЗИВ ТЕМЕ	Број часова		
		За обраду	За друге типове	Укупно
1.	Човек и географија	1	1	2
2.	Васиона	3	1	4
3.	Планета Земља	19	11	30
3.1.	*Облик Земље и структура њене површине*	1	1	2
3.2.	*Земљина кретања*	2	2	4
3.3.	*Унутрашња грађа и рељеф Земље*	6	3	9
3.4.	*Ваздушни омотач Земље*	4	2	6
3.5.	*Воде на Земљи*	4	2	6
3.6.	*Биљни и животињски свет на Земљи*	2	1	3

	Прво полугодиште	10	6	16
	Друго полугодиште	13	7	20
	УКУПНО	23	13	36

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе географије је усвајање знања о природногеографским и друштвеногеографским објектима, појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима у геопростору. Настава географије треба да допринесе стварању реалне и исправне слике о свету као целини и месту и улози наше државе у свету.

Задаци: – Оспособљавање ученика за стицање и развијање знања и разумевања, умења и ставова према светским и националним вредностима и достигнућима.

Настава географије треба да допринесе:

- стицању знања о основним објектима, појавама и процесима у васиони;
- картографском описмењавању, употреби географских карата и других извора информација у процесу учењу и истраживања и у свакодневном животу;
- стицању знања о објектима, појавама и процесима у географском омотачу Земље и у непосредном окружењу;
- разумевању узрочно-последичне повезаности појава и процеса у географском омотачу;
- развијању географског мишљења заснованог на повезаности и међуусловљености географских појава и процеса у простору и времену;
- развијању естетских опажања и осећања проучавањем и упознавањем природних и других феномена у геопростору;
- стицању знања о основним појмовима о становништву, насељима и привреди и уочавању њиховог просторног размештаја;
- стицању знања, развијању вештина и ставова из географије кроз самостално учење и истраживање и њиховој примени у свакодневном животу;
- развијању опште културе и образовања ученика.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- упознају предмет проучавања, поделу и значај географије као наставног предмета и науке уопште;
- стекну најосновнија знања о васиони;
- стекну основна знања о Земљиним кретањима и њиховим последицама;
- стекну основна знања из картографије и да се оспособе за коришћење географске карте;
- да разумеју данашњи распоред копна и мора и изглед рељефа;
- разумеју антропогене утицаје на рељеф;
- стекну основна знања о структури атмосфере;
- се оспособе за коришћење географске литературе;

Начин остваривања програма

Програмску структуру географије петог разреда чини **пет** наставних тема:

1. Увод у географију
2. Васиона и Земља
3. Географска карта
4. Планета Земља
5. Годишња систематизација градива

На другом наставном часу, након упознавања и иницијалног тестирања, наставник уводи ученике у наставни предмет (предмет проучавања, задатак и подела географије). Наставну тему *Васиона и Земља* чине најосновнија знања о васиони, Сунчевом систему, облику и величини Земље. Трећа наставна тема *Географска карта* чини скуп знања и практичних вештина којима ученици треба да овладају. Сталном употребом географске карте знање се проширује и продубљује. Четврту тему *Планета Земља* чине садржаји физичке географије разврстани у три мање целине. Прва целина је „Земљина кретања“, друга „Унутрашња грађа и рељеф Земље“ и трећа „Ваздушни омотач Земље“. Пета тема обухвата годишњу систематизацију градива и закључивање оцена.

У циљу превенције насиља у васпитно- образовним установама, наставник у оквиру наставе географије у петом разреду треба да кроз неке наставне теме ученицима говори о насиљу наводећи примере, и што је још важније, мерама превенције. На овај начин ученици могу да благовремено уоче потенцијално насиље у својој околини и да адекватно реагују на њега. Код обраде наставне јединице "Литосферне плоче, вулкани и земљотреси"(р.бр.23) наставник може код ученика да развија саосећање и бригу о другима на основу примера хуманитарне помоћи у угроженим

подручјима Источне, Југоисточне и Јужне Азије. Вулканске ерупције, земљотреси и поплаве доводе до недостатка воде и хране, ове природне катастрофе односе велики број људских жртава и материјалне штете су огромне. С тим у вези оснивају се избеглички кампови и неопходна су страна улагања у ова угрожена подручја. Наставник, наравно, по свом личном избору може одабрати примере и презентовати их ученицима, а могуће је и укључити и ученике кроз различите радионице тако да им ова тема постане још ближа (могу сами да прикупљају различите податке и информације, фотографије...).

БИОЛОГИЈА

Редни број	**Наставна тема**	**Број часова по теми у месецу**										**Укупно**
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	**Порекло и разноврсност живота**	8	9	9	8	4						38
2.	**Јединство грађе и функције као основа живота**					3	4	5				12
3.	**Наслеђивање и еволуција**							3	3			6
4.	**Живот у екосистему**								5	3		8
5.	**Човек и здравље**									4	4	8
Укупно часова		8	9	9	8	7	4	8	8	7	4	72

Циљ наставе биологије је да ученици усвајањем образовно-васпитних садржаја упознају основне појмове о живом свету, његовом историјском развоју, природним појавама и законитостима које у њему владају. Изучавањем биологије код ученика треба развијати основну научну писменост, логично расуђивање, способност критичког мишљења, свест о властитом положају у природи, објективност и логично расуђивање, љубав према природи и осећање дужности да чувају и заштите природу, да развијају хигијенске навике и здравствену културу.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- Свате појам биологије као науке значајне за напредак човечанства и одрживог развоја;
- Буду оспособљени за руковање једноставним, лабораторијским прибором, лупом или микроскопом, као и да умеју да израде једноставне привремене препарате;
- Упознају основну јединицу грађе живих бића;
- Упознају разноврсност живих бића;
- Схвате појам ботанике као научне области биологије;
- Упознају и знају да објасне основну спољашњу грађу вегетазивних биљних органа;
- Знају да објасне грађу и улогу цвета, плода и семена;
- Схвате процесе и начине опрашивања и оплођења;
- Упознају царство биљака и најзначајније групе;
- Упознају основне елементе заштите и степен угрожености биљака делатностима човека у природи;
- Развију интересовање за проширивање знања у одговарајућим институцијама (ботаничка башта, природњачки музеј, библиотеке);
- Упознају царстви гљива и њихове основне карактеристике.

Начин остваривања програма

Програмски садржаји биологије резултат су захтева времена, најновијих достигнућа у науци и примерени су развојним способностима ученика. Наставне теме су логички распоређене, а обрађују садражаје из биологије – ботанике и пружају ученицима основна знања за брже и лакше разумевање градива. Излазак у природу подразумева, поред посматрања и праћења природних појава и процеса и прикупљања биљака за „заједнички хербар“ (по десетак најтипичнијих представника биљака из окружења).

Концепција програма пружа широке могућности за примену различитих наставних метода, као и употребу информационих технологија. ИЗбор наставних метода зависи од циља и задатака наставног часа и опремљености кабинета. Наставници треба да препознају различите нивоа знања ученика; да настоје да побољшају квалитет и проверавају разултате учења.

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	6										4	2	6
2.	**САОБРАЋАЈ**	2	10	2								9	5	14
3.	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**			6	6	4						8	8	16
4.	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**					2	8	6				11	5	16
5.	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**							2	6	8	4	3	17	20
УКУПНО		**8**	**10**	**8**	**6**	**6**	**8**	**8**	**6**	**8**	**4**	**35**	**37**	**72**

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Редни број наставне теме	*Назив наставне теме*	*Број часова по теми*	*Број часова за обраду*	*Број часова вежбање*	*Број часова за проверу и систематизацију*
1	**ИКТ**	**10**	**8**	**1**	**1**
2	**Дигитална писменост**	**6**	**4**	**1**	**1**
3	**Рачунарство**	**16**	**10**	**4**	**2**
4	**Пројектна настава**	**4**		**3**	**1**
	Укупно:	**36**	**22**	**9**	**5**

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМ-ПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ										ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ***
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	**ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела;	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљи-вост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	1			3	1				4	1	**3**	**7**	**10**	ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.
2.	**АТЛЕТИКА**	*Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања	**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	4	6						3	2		**4**	**11**	**15**	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9.

		значаја и суштине физичког васпитања;															ФВ.1.1.10.
3.	**ГИМНАСТИКА**	*Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања;	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике.			3	6	5	3	7	3			**8**	**19**	**27**	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
4.	**СПОРТСКЕ ИГРЕ** **РУКОМЕТ**	*Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада;	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр.		3	6				2	1	2	3	**6**	**11**	**17**	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

		*Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада															
5.	**МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ**		**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.	3										**3**		**3**	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				**8**	**9**	**9**	**9**	**6**	**3**	**9**	**7**	**8**	**4**	**24**	**48**	**72**	

6) одговоран однос према здрављу;7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;8) рад са подацима и информацијама;9) решавање проблема;
10) сарадња;11) дигитална компетенција.

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМ-ПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ										ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ***
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	**ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ**	*Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена	. **2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима					1					1	**1**	**1**	**2**	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

		умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области**																

2.	**СПОРТСКЕ ИГРЕ:** **ФУДБАЛ** **РУКОМЕТ** **КОШАРКА** **ОДБОЈКА**		**7)Предузимљи-вост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“) **1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе	4	5	3	5	2	2	4	4			**4**	**25**	**29**	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
3.	**МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ**		**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачии примењује.									4	1	**5**		**5**	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО: **54 ЧАСА (36 +18)** **Недељно: 36 часа од око 60 минута ОФА**				**46**	**57,5**	**34,5**	**57,5**	**34,5**	**23**	**46**	**46**	**46**	**23**	**1015**	**2639**	**3654**	

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Ред.бр. наст. теме	**НАСТАВНЕ ТЕМЕ**	**Број часова по теми**	**Циљеви и задаци**
1.	Упознавање основних елемената програма	6	Циљ: оспособљавање ученика за активно и одговорно учешће у животу школе и локалне заједнице,проширивањем знања о демократији, њеним принципима и вредностима кроз практично деловање. Задаци: - упознавање школских правила и процедура; - оспособљавање за активно учешће у раду школе; - разумевање функционисања управних и стручних органа школе; - упознавање права и одговорности свих актера на нивоу школе; - развијање комуникационих вештина ученика неопходних за сарадњу, аргументовање ставова и изражавање мишљења; - развијање способности критичког мишљења, одговорног одлучивања и делања; - обучавање техникама групног рада.
2.	Сагледавање услова школског живота	4	
3.	Избор проблема на коме ће се радити	1	
4.	Сакупљање података о изабраном проблему	8	
5.	Активизам и партиципација – план акције	12	

6.	Јавна презентација плана акције	1	
7.	Осврт на научено - евалуација	4	
	Укупно	36	

ВЕРСКА НАСТАВА

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

Припрема света за долазак Сина Божијег у свет (4 часа обраде и 4 утврђивања)
Стари завет између Бога и света кроз изабрани народ(3 часа обраде и 3 утврђивања)
Аврам, родоначелник јеврејског народа, праслика Христа као главне цркве (4 часа обраде и 4 утврђивања)
Мојсијев закон као припрема и водич ка Христу (4 часа обраде и 4 утврђивања)
Светосавски мотиви у православној иконографији. (2 часа обраде и 2 утврђивања)
Систематизација – 2 часа утврђивања

УКУПНО 36 ЧАСОВА - 18 ЧАСОВА ОБРАДЕ И 20 ЧАСОВА УТВРЂИВАЊА

ШЕСТИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Глобални план

Ред.бр.	Предметна област	Месец										Обрада	Утврђивање и други типови часа	Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Књижевност	7	9	7	5	4	3	6	5	3	1	23	27	50
2.	Језик	5	6	6	6	3	8	4	8	7	5	47	11	58
3.	Књижевност и језик	4	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5	5
4	Језичка култура	1	3	3	4	4	1	5	2	6	2	1	30	31
Укупно		17	18	16	15	11	12	16	15	16	8	71	73	144

Циљеви и задаци наставе српског језика и књижевности за шести разред:

Циљеви и задаци наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине, да стичу основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање стичу нова знања и развијају читалачке компетенције које обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значење; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури; негује љубав према језику и стиче и развија хуманистичка знања и повезује их са другим садржајима.

Оперативни задаци

Прво уводим ученике у грађење речи и упознајем их са гласовним системом што је и увод за гласовне алтернације. Ученици проширују знање о заменицама (придевске) и сложеној реченици. Поред понављања ученици стичу нова знања о глаголским облицима. Оспособљавају се за уочавање и тумачење узрочно-последичних веза у уметничком тексту и исказивање властитих судова и закључака у различитим говорним ситуацијама. Ученици се оспособљавају за уочавање и тумачење емоција, мотива , песничких слика и упознају разне облике усменог и писменог изражавања.

Начин остваривања програма

Да бисмо остварили горе наведене задатке и циљеве језик ћемо поступно тумачити и представљати као систем. Ниједну језичку појаву нећемо изучавати изоловано. Правопис савлађујемо путем простих и сложених систематских вежбања (разноврсни и различити облици).
Уз обраду свих предметних подручја вршићемо краће ортоепске вежбе и самим тим сузбијаћемо и овде ученикову мисаону инертност.
Самосталним радом ученика и уз помоћ модела (познатих текстова) развијаћемо истраживачки и стваралачки однос према језику. Да бисмо усвојили знање имаћемо чешћа граматичка вежбања.
Паралелно са језиком и културом изражавања уводимо ученике у свет књижевних дела. Изражајним читањем и читањем у себи стицаћемо нова знања а разговором та знања и размењивати. Како бисмо стекли неку општу културу изражавања учићемо напамет текстове (нарација, дескрипција, монолог дијалог), лирске и одломке из епских песама. Уз обраду текстова , кроз тумачење и вредновање ученици упознају нове књижевнотеоријске и функционалне појмове чиме проширују своја знања.

Начин остваривања програма из књижевности
Број часова из области Књижевност је око 60 у шестом разреду.

Садржај програма српског језика и књижевности из свих области, па и књижевности заснован је на исходима, процесу учења и ученичким постигнућима. Наставник прилагођава програм ученицима, као и средства, ресурсе, методе...

Изражајним читањем и читањем у себи ученици ће стицати нова сазнања и ући у свет књижевног дела. Користићемо лирске, епске и драмске текстове у прози и стиху. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (функционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела, разврстаних по књижевним родовима, а допуњена и обогаћена научнопопуларним и информативним текстовима, прилагођеним узрасту. Поново се уводи домаћа лектира ради формирања, развијања и неговања читалачких навика... Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова. На исти начин обрађиваћемо и функционалне појмове. Многи текстови послужиће при обради или утврђивању наставних јединица из граматике и језичке културе. Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини): Словенска митологија: обредне народне лирске песме; Вук Стефановић Караџић: Живот и обичаји народа српскога (Божић, Ђурђевдан, Додоле, прпоруше и чароице); Весна Алексић: Каљави коњ; песма Влашићи Бранислава Петровића; Тиодор Росић: Приче старог чаробњака (избор); Миодраг Станисављевић: И ми трку за коња имамо; Ивана Брлић Мажуранић: Приче из давнина (избор), у корелацији нпр. са филмом Чудотворни мач Војислава Нановића. Марко Краљевић: народне епске песме о Марку Краљевићу (Марко Краљевић укида свадбарину);

предање Смрт Марка Краљевића; Светлана Велмар Јанковић: Књига за Марка (прича Сирото ждребе); Владислава Војновић: Приче из главе (одломци приче Позориште). Авантуре и дружине: Хенрик Сјенкијевич: Кроз пустињу и прашуму (одломци); Џек Лондон: Зов дивљине или Бели очњак; Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице; Бранко Ћопић: Орлови рано лете; Владимир Андрић: Пустолов; Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца – одломак о Џеку Лондону, прича о Џеку Лондону из Били су деца као и ти Гроздане Олујић. Дела заснована на хумору и животном оптимизму: Коста Трифковић: Избирачица; Бранислав Нушић: Аутобиографија; Владимир Андрић: Пустолов; Влада Стојиљковић: Писмо Бранку Ћопићу (из Писмописца); Стеван Раичковић: Хвала сунцу, земљи, трави; Добрица Ерић Месечеви миљеници (избор); Александар Поповић: Снежана и седам патуљака. Слике детињства у различитим епохама и срединама: Исидора Секулић: Буре; Бранко Ћопић: Чудесна справа; Влада Стојиљковић: Писмо Бранку Ћопићу (из збирке Писмописац); Милован Данојлић: Овај дечак зове се Пепо Крста; Сергеј Јесењин: Песма о керуши; Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице; Гроздана Олујић: Били су деца као и ти (одабране приче); Јасминка Петровић: Ово је најстрашнији дан у мом животу; Реј Бредбери: Маслачково вино (избор); Џејмс Крис: Тим Талир или Продати смех; Анђела Нанети: Мој дека је био трешња; Никола Тесла: Моји изуми (одломци о детињству) уз приче о Тесли, Ћопићу и Исидори Секулић из Били су деца као и ти. Социјална тематика: Алекса Шантић: О, класје моје; Вељко Петровић: Ратар; Петар Кочић: Јаблан; Антон Павлович Чехов: Ванька; Итало Калвино: Шума на ауто-путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду); Вилијем Саројан: Зовем се Арам; уз приче о Петру Кочићу и Чехову из Били су деца као и ти Г. Олујић. Родољубива тематика: Ђура Јакшић: Вече; народне епске песме о Косовском бој у; Смрт Мајке Југовића; народне епске песме о Марку Краљевићу; Десанка Максимовић: Грачаница; Војислав Илић: Свети Сава; песме Морава, Дунав Бранислава Петровића. Лепота маштања, певања и приповедања: Добрица Ерић: Месечеви миљеници (избор); Мирослав Антић: Плава звезда; Иво Андрић: Аска и вук; песме Па шта, па шта, Говор дрвећа Бранислава Петровића; Владимир Андрић: Пустолов; Анђела Нанети: Мој дека је био трешња; Владимир Хулпах: Легенде о европским градовима (избор); Тиодор Росић: Приче старог чаробњака (избор). Животиње и људи: Петар Кочић: Јаблан; Вилијем Саројан: Зовем се Арам; Сергеј Јесењин: Песма о керуши; Иво Андрић: Аска и вук; Добрица Ерић: Месечеви миљеници (избор); Џек Лондон: Бели очњак или Зов дивљине. Поред корелације међу текстовима, неопходно је да се успостави вертикална корелација. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе, грађанског васпитања...

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-препознаје и повезује књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита;
- чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова;
- одреди род књижевног дела и књижевну врсту;

- прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера;
- разликује ауторску приповетку од романа;
- анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима);
- уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње;
- препознаје етапе драмске радње (заплет и расплет);
- разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца;
- разликује облике казивања;
- увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике;
- одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту;
- анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди;
- анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста;
- препозна хумор у књижевном делу;
- разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона;
- илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима;
- уважава националне вредности; негује културноисторијску баштину;
- препоручи књижевно дело уз кратко образложење;
- упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;
- користи електронски додатак уз уџбеник;

По завршеној теми/области Језика ученик ће бити у стању да:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-повезује граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима;
-препозна делове речи у вези са њиховим грађењем;
-разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора;
-разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму;
-одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик;
-препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом;
- разликује реченице по комуникативној функцији;
-доследно примењује правописну норму;
-користи правопис (школско издање);

-правилно изговара речи водећи рачуна о дужини;
-разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи.

Начин остваривања програма из Језика

Број часова из области Језика је око 55 у шестом разреду.

Језик се представља и тумачи као систем. Ниједну језичку појаву нећемо изучавати изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. Принцип поступности и систематичности је од примарног значаја за изучавање граматике. Текстови из допунског дела програма треба да послуже при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе.

Правопис се савлађује путем систематских вежбања, елементарних и сложених, кроз различите облике и методе (најчешће диктат). Користиће се првенствено индивидални и групни рад деце, СМС преписка... И граматика, и правопис и ортоепска вежбања прожимаће се на свим часовима, из свих области, на часовима редовне наставе, али и ваннаставних активности.
У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању. Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања. Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Настава творбе речи подразумева пре свега поделу речи по настанку на просте и творенице (у оквиру твореница уочавају се речи настале суфиксацијом, префиксацијом и слагањем). На школским примерима (нпр. певач, школски, школовати се, праунук, превелик, научити, Београд, пароброд) ученици треба да уоче саставне делове твореница: творбене основе, префиксе и суфиксе. На примерима породице речи, ученици треба да уочавају корен речи. Тиме се поставља основ за проширивање знања из творбе речи у старијим разредима. На часовима утврђивања градива треба нагласити разлику између граматичке основе и граматичких наставака у поређењу са творбеном основом и суфиксима (нпр. школ-а, школар-ац и сл.). Ученици су се већ раније срели са појмом гласа, а сада проширују своја знања из фонетике

основним информацијама о настанку гласова и говорним органима који у овом процесу учествују. На основу изговора гласови се деле на самогласнике и сугласнике (а сугласници на праве сугласнике и сонанте). Сугласници се деле по звучности и по месту изговора (овде је пожељно направити корелацију са наставом страних језика – нпр. различито место изговора неких гласова у српском и енглеском језику и сл.). Подела речи на слогове подразумева проширивање знања у односу на млађе разреде: треба увести и примере слогова који се завршавају на сонант, с посебним нагласком на позицију слоготворног р. Ово градиво треба повезати са основним правописним правилима за растављање речи на крају реда. Пошто се ученици у шестом разреду први пут срећу са термином гласовне промене, није потребно правити разлику у односу на гласовне алтернације. Ову разлику ће усвојити у градиву за средњу школу. Препорука је да се, ради лакшег анализирања примера, гласовне промене предају следећим редоследом: непостојано а, промена л у о, палатализација, сибиларизација, јотовање, једначење сугласника по звучности, једначење сугласника по месту изговора, губљење сугласника. Гласовне промене треба уочавати у грађењу и промени речи (а на одступања указати у примерима). Настава морфологије подразумева проширивања знања о заменицама (у петом разреду су биле обрађене само личне заменице). Сада се уводи подела заменица на именичке и придевске. У оквиру именичких обрађују се: односно-упитне, неодређене, опште и одричне; у оквиру придевских: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој), показне, односно-упитне, неодређене, опште и одричне. Такође, треба указати и на граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Знања о глаголским облицима ученици проширују тако што усвајају грађење осталих глаголска времена изузев презента, перфекта и футура I, с тим што се имперфекат обрађује само на нивоу препознавања, а посебно се наводи имперфекат помоћног глагола бити. Препорука је да се глаголска времена уводе овим редоследом: аорист, имперфекат, плусквампефекат. Посебно треба нагласити правописна решења у вези са писањем глаголских облика. Знања из синтаксе ученици проширују поделом независних предикатских реченица према комуникативној функцији. Потребно је посебно скренути пажњу на употребу знака узвика, као и на остале интерпункцијске знаке. Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ђ, велико Г, С, Ш итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање). Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање дужине акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о врстама речи (именица скуп има кратак акценат, а придев скуп има дуг акценат итд.). На овом нивоу ученици треба само да уоче разлику у дужини акцента, без разликовања интонације и без употребе акценатских знакова. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске

акцентуације. Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

Исходи:

По завршеној теми/области из Језичке културе ученик ће бити у стању да:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање;
- разликује и гради аугментативе и деминутиве;
- саставља обавештење, вест и кратак извештај
- разуме основна значења књижевног и неуметничкогтекста;
- проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту;
- драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста
- говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму;
- изражајно чита обрађене књижевне текстове.
-користи различите облике казивања (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу
-издваја делове текста, наслов и пасус, и организује га у целине
-саставља говорени или писанио тексто доживљају књижевног дела и на тему из свакодневног живота
-проналаиз експлицитно и имплицитно садржане информације у текстовима
-напамет говори одабране књижевне или некњижевне текстове и одломке

Начин остваривања програма из Језичке културе

Број часова из области Језичке културе је око 31 час у шестом разреду

Развијање језичке културе биће очигледније и ефикасније ако овај наставни процес не посматрамо као посебно подручје. Рад на богаћењу језичке културе треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања. Користићемо лексичке и морфолошке вежбе које ћемо повезати са семантичким и синтаксичким вежбама. Кроз различите облике рада применићемо вежбања чија тежина зависи од способности ученика. Циљ тих вежбања је јединствен, а то је развијање језичког мишљења. Образац и узор добиће одговарајуће место не само у неговању језичке културе, него и другим тематским подручјима наставе српског језика. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да се успостави вертикална корелација. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Годишње ће се радити четири писмена задатка, препорука ћирилицом, а два исправка латиницом, или само последњи исправак, наравно, прво писмени латиницом као и осам домаћих задатака.

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика. Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожељно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.). Свака од програмских вежби (говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности. Све врсте вежби, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или током говорних вежби. Циљ говорних вежби јесте унапређивање културе усменог изражавања. Детаљна организација, вешто осмишљене садржајне струкуре и

мотивисање ученика за разговор водиће ка правилности, лакоћи, јасности, једноставности, прецизности и флуентности у усменом излагању ученика. Ове вежбе би требало да приближе учеников говор стандардној језичком изговору. Форме учтивости, односно посебна језичка средства којима се исказује учитвост представљају важан сегмент у реализацији наставе језичке културе. Потребно је код ученика развијати свест о неопходности и значају језичке учтивости, тј. учтивог комуникативног понашања, односно истакнути значај неговања правилног и учтивог говора и писања. Ученицима треба указати на то да су у домену конвенција учтивости најтипичније форме усмене и писмене етикеције: употреба заменице Ви, етикете за исказивање уважавања приликом ослобљавања у јавном и службеном комуницирању (господине, госпођо/госпођице, Ваша екселенцијо, Ваша светости...), као и говорни чинови експресивног типа (формуле учтивости): извињавање, захваљивање, честитање, молба. Лингвометодички текстови који садрже дијалошку форму у којој се испољава језичка учтивост могу послужити за уочавање форми учтивости. Такође, требало би подстицати ученике да износе своје мишљење и сопствена запажања о (не)учтивом комуникативном понашању. Велики део лексике српског језика сачињавају лексеме настале творбом речи. Она представља продуктиван процес којим се свакодневно богати наш лексички фонд. Стога, у настави језичке културе би лексикологији, односно творби речи требало приступити, најпре, као начину за настајање нових речи, како би ученици схватили њен практични значај. Потребно је оспособити ученике да граде и разликују аугментативе (са пејоративима) и деминутиве (са хипокористицима), тако што обрада теме неће бити само описана, тј. требало би се задржати што краће на формалном приступу теми. Стваралачки и истраживачки приступ може позитивно утицати на мотивацију ученика да упознају ову тематику. Пожељно је навести само најчешће суфиксе и за један и за други творбени модел. Требало би подстицати ученике да објасне значење датих изведеница и указати им на њихову улогу у свакодвевном језичком изражавању (нпр. експресивно значење и стилска обојеност изведеница, попут мајчица, сестрица, људина и сл.). Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практичној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најпогоднији начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Правописне вежбе је потребно најпре припремити. Притом је пожењно поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, самостално писање, допуњавање текста. Може бити подстицајно и организовање квиза на часовима посвећеним систематизовању градива из правописа (нпр. препознај правописну област, пронађи грешку, да ли су тврдње о употреби, нпр. великог слова, тачне и сл.), а требало би и проверавати да ли су ученици у стању да објасне научена правописна правила у одређеном тексту. Циљ примењивања лексичко-семантичких вежби јесте богаћење речника ученика и упућивање на различите могућности приликом избора речи и израза и указивање на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у

њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и подстицању ученика да размишљају о речима и о њиховим значењима доприносе вежбе којима се ученици упућују на избегавање сувишних речи, поштапалица и туђица. Подстицајне су и вежбе које се односе на фигуративна значења речи, као и вежба проналажење изостављених реченичних делова која подстиче ученике да пронађу адекватну реч, али и да у складу са контекстом прошире скалу дозвољених значењских и лексичких могућности. Применом стилских вежби, ученици се упућују на то да на другачији начин од уобичајеног повезују речи и изразе и да истражују њихове семантичке потенцијале. Њихов циљ није да се само отклоне учињене грешке, већ да ученици стекну адекватне навике да говоре и пишу ваљано, односно да примењују стваралачке поступке у језику. Знања о стилу и изражајним могућностима језика ученици углавном стичу увидом у књижевноуметничке текстове, због чега је неспорна повезаност са наставом књижевности, али се не сме поистоветити са језичко-стилском анализом ових текстова. Стилске вежбе је потребно што непосредније повезивати и са наставом граматике. Може се креирати ситуациони предложак за развијање и унапређивање језичко-стилског знања ученика у складу са узрастом и начелом систематичности и условности. Стваралачки облик рада на развијању стилског умења ученика може се, на пример, заснивати на тексту као подстицају за сликовито казивање, с обзиром на то да се на различитим књижевноуметничким текстовима лако увиђа изражајност стилског поступка који може да буде примењен приликом уобличавања језичке грађе у новим комуникативним ситуацијама.

Праћење и вредновање:

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно променити и унапредити.

Стандарди постигнућа ученика

Језик

СЈ.1.1.3. Разликује самогласнике и сугласнике (и унутар сугласника сонанте и праве сугласнике); разликује правилан од неправилног изговора гласа; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним алтернацијама.

СЈ.1.1.4. Разликује промењљиве и непромењљиве речи и именује врсте речи; примењује књижевнојезичку норму у вези са облицима речи у фреквентним примерима (укључујући и гласовне промене у вези са облицима речи); разликује основне граматичке категорије (род, број, падеж, глаголски облик); разликује просте речи од твореница; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела.

СЈ.1.1.5. именује врсте независних реченица према комуникативној функцији.

СЈ.2.1.3. Уме да одреди место акцента у речи; има основна знања у вези са поделом речи на слогове и примењује их у растављању речи на крају реда; зна основну поделу сугласника по звучности и по месту изговора.

СЈ.2.1.4. Одређује подврсте промењљивих речи и њихове граматичке категорије; препознаје делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбену основу, суфикс) у једноставнијим примерима.

СЈ.3.1.3. Разликује дуге и кратке слогове у вишесложним речима; разликује врсте гласовних алтернација у једноставним примерима у вези са књижевнојезичком нормом

СЈ.3.1.4. Издваја делове речи у вези са облицима речи (граматичку основу и наставак за облик) у једноставнијим примерима; зна основне разлике у грађењу личних и неличних глаголских облика; примењује књижевнојезичку норму у вези с грађењем речи.

Књижевност

СЈ.1.2.1. Познаје књижевна дела из обавезног школског програма: наводи аутора и назив његовог дела; уме да преприча основну садржину дела, да наведе основну тему и главни мотив дела ида именује његове главне ликове.

СЈ.1.2.2. Разликује основне типове и облике књижевног стваралаштва и то: усмену од ауторске књижевности; дело у прози од дела у стиху; прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; разликује аутора књижевноуметничког дела од наратора, драмског лица или лирског субјекта; разликује књижевноуметнички текст од неуметничког текста који обрађују исте/сличне теме, ликове и догађаје.

СЈ.1.2.3. Уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; приповедање у 1. и приповедање у 3. лицу; описивање, врсте описа; монолог и дијалог; основни облици језичко-стилских изражајних средстава[12];облици стиха,облици строфе (дистих, терцет и катрен); уочава риму и разликује везан и слободан стих.

СЈ.1.2.4.Анализира издвојен проблем, идеју или поруку у краћем једноставнијем књижевном тексту из обавезног школског програма и уме да га аргументује примарним текстом

СЈ.1.2.5.Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, стичући читалачке навике; исказује свој естетски доживљај књижевног дела.

СЈ.2.2.2. У тумачењу књижевног дела из обавезног школског програма уочава и наводи особености лирског, епског и драмског књижевног рода и разликује основне књижевне врсте којима та дела припадају; разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник, путопис, мемоаре и научно-популарне текстове

СЈ.2.2.3. У тумачењу књижевног дела на основу примера препознаје и књижевнотеоријски именује следеће елементе књижевне структуре: фабулу и сиже; унутрашњи монолог; врсте карактеризације према основним особинама лика (физичка, психолошка, језичка, друштвена и етичка); именује и анализира улогу језичко-стилских изражајних средстава у једноставнијим примерима у књижевном делу; разликује парну, укрштену и обгрљену риму.

1

[2]Епитет, стални епитет, поређење, метафора, персонификација, ономатопеја, апострофа, хипербола, контраст, словенска антитеза и градација.

СЈ.2.2.4. Анализира издвојен проблем, идеју или поруку у дужем једноставнијем књижевном тексту из обавезног школског програма и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста и секундарне литературе (у читанци); прави разлику између парафразе (препричавања) и анализе дела.

СЈ.2.2.5. Примењује стратегије читања примерене типичним жанровима; радо посећује библиотеке и самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу; уме да води дневник о прочитаним књигама.

СЈ.3.2.1. Критички чита књижевна дела средње сложености из обавезног и изборног школског програма и пореди књижевна дела на основу жанра/врсте, теме, мотива, језичко-стилских обележја.

СЈ.3.2.2. У тумачењу књижевних дела из обавезног и изборног школског програма укључује иманентне одлике (конвенције) књижевних и књижевнонаучних жанрова; уочава елементе књижевног дела који примарно припадају научном изразу или изразу других уметности (нпр. сликарство, музика, позориште, филм) и анализира њихову улогу у сазнајној и естетској вредности књижевног дела

СЈ.3.2.3. Самостално тумачи кључне језичке, естетске и структурне особине књижевног дела из обавезног и изборног школског програма; издваја, именује и тумачи основне елементе композиције књижевног дела (нпр. улогу рефрена); проналази, именује и анализира улогу језичко-стилских изражајних средстава у сложенијим примерима.

СЈ.3.2.4. Анализира проблем, идеју или поруку у књижевном тексту средње сложености и ван обавезног школског програма (из књижевности за децу и младе) и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста и/или препоручене секундарне литературе; уочава везу између садржине, форме и језика књижевног дела и своја запажања илуструје примерима

СЈ.3.2.5. Самостално одабира секундарну литературу у библиотеци; примењује основне стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком; уме да препоручи књижевно дело и ван школског програма, као и да образложи зашто му се дело допада (нпр. да истакне занимљиве ликове у приповеци, маштовит свет романа, необичне песничке слике или игру речи у поезији, комичне ситуације у драмском тексту итд.); исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа

Језичка култура

СЈ.1.3.1. Говори јасно поштујући књижевнојезичку норму; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; препричава краћи једноставнији неуметнички текст без сажимања или са сажимањем.

СЈ.1.3.2. Саставља говорени или писани текст једноставне структуре служећи се описом, приповедањем и излагањем (имајући на уму публику којој се обраћа); саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и о темама из свакодневног живота и света маште.

СЈ.1.3.3. Саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста); исправља уочене грешке у тексту.

СЈ.1.3.4. Чита краће једноставније текстове (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија[3]) у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава…); парафразира их.

СЈ.1.3.5. Разуме краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст: проналази експлицитно и имплицитно садржане информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више краћих једноставнијих текстова.

СЈ.1.3.6. Критички промишља краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст (нпр. износи свој став: да ли му се текст допада, да ли му је занимљив/необичан; да ли му причињава тешкоће приликом читања; да ли је довољно информативан за учење одређене области језика и књижевности и сл.) и то образлаже.

СЈ.2.3.1. Уме да формулише своје мишљење и да га јавно искаже служећи се књижевним језиком; изражајно чита и казује једноставније књижевноуметничке текстове; препричава дужи једноставнији неуметнички текст без сажимања или са сажимањем.

[3]Текстови који су погодни за обраду градива из језика и књижевности.

СЈ.2.3.2. Саставља сложенији говорени или писани текст служећи се описом, приповедањем и излагањем, у складу са задатом темом; саставља кохерентан говорени или писани текст поводом тумачења једноставнијег књижевног дела.

СЈ.2.3.3. Пише јасним реченицама; примењује правописна правила у сложенијим примерима; уме у писању да издвоји наслове и поднаслове; исправља текст, по потреби: мења план, преуређује садржај или покушава сасвим нов приступ.

СЈ.2.3.4. Чита дуже једноставније текстове (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија) у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава…); примењује шире стратегије читања (нпр. трага за важним информацијама, повезује текст са претходним знањем, поставља питања и предвиђа током читања).

СЈ.2.3.5. Разуме дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст: проналази експлицитно и имплицитно садржане информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.

СЈ.3.3.1. У званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом; изражајно чита и казује књижевноуметничке текстове средње сложености; препричава неуметнички текст средње сложености без сажимања или са сажимањем; говори уз презентацију.

СЈ.3.3.2. Саставља једноставнији говорени или писани аргументативни текст; саставља целовит говорени или писани текст поводом тумачења књижевног дела добро распоређујући основне и додатне информације
и наводећи примере; пише саставе у којима приказује стварна или измишљена искуства, ликове или догађаје.

СЈ.3.3.3. Доследно примењује правописну норму (из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом); саставља текст у којем тема, композиција, садржај и стил одговарају задатку, сврси и читалачкој публици којој је текст намењен.

СЈ.3.3.4. Чита текстове средње сложености (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија) у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава…); примењује стратегије читања у складу са жанром и током читања коригује своје закључке о значењу текста

СЈ.3.3.5. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: проналази експлицитно и имплицитно садржане информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.

СЈ.3.3.6. Критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености (нпр. разликује објективну/веродостојну чињеницу од ауторове интерпретације).

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**УВОД/STARTER UNIT**	3										/	3	3
2.	**MONEY MATTERS**	6										3	3	6
3.	**OUR HEROES**		7									3	4	7
4.	**CUMULATIVE REVIEW 1**		1									/	1	1
	STRANGE STORIES			7								3	4	7

5.														
6.	**AT HOME**				8							2	6	8
7.	**THE FIRST WRITTEN TEST**					3						/	3	3
8.	**VISIONS OF THE FUTURE**					4	4					4	4	8
9.	**LIFE CHOICES**							8				2	6	8
10.	**CUMULATIVE REVIEW 2**							1				/	1	1
11.									7			2	5	7

	LOOK OUT!													
12.	**THE SECOND WRITTEN TEST**									3		/	3	3
13.	**HAVING FUN!**									6	3	2	7	9
14.	**CUMULATIVE REVIEW 3**										1	/	1	1
УКУПНО												21	51	72

ЦИЉЕВИ

Циљ наставе страног језика заснива се на потребама ученика које се остварују овладавањем комуникативних вештина и развијањем способности и метода учења страног језика. Циљ наставе страног језика стога јесте развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика. Током основног образовања, ученик треба да усвоји основна знања из страног језика која ће му омогућити да се у једноставној усменој и писаној комуникацији споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, на вишем нивоу образовања и самостално, учење истог или другог страног језика.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Оперативни задаци су:

- разумевање говора (разумевање дијалога, прича, општих садржаја),
- разумевање писаног текста (ученик треба да разуме текстове до 140 речи у складу са развојним и сазнајним карактеристикама, искуством и интересовањем ученика; разуме садржај илустрованих текстова, изводи закључак о могућем значењу непознатих речи),
- усмено изражавање (ученик треба да: усклађује интонацију, ритам и висину гласа са сопственом комуникативном намером; описује себе, друге, догађаје и активности користећи познате језичке елементе; у неколико реченица даје своје мишљење у складу са предвиђеним комуникативним функцијама),
- интеракција (ученик треба да учествује у комуникацији и одговара на директна питања),
- писмено изражавање (ученик треба да: пише кратке текстове до 75 речи; издваја кључне информације и препричава оно што је видео, доживео, чуо или прочитао),
- доживљај и разумевање књижевног текста (може да изрази утиске и осећања о кратком прилагођеном књижевном тексту),
- знања о језику и стратегије учења (ученик треба да препознаје и користи граматичке садржаје предвиђене наставним програмом, уочава сличности и разлике између матерњег и страног језика, разуме значај употребе интернационализма).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се применом следећих ставова:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике,у пријатној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-битно је значење језичке поруке;

-упућивање на значај граматичке прецизности исказа;

-са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији;

-сви граматички садржаји уводе се без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају;

-ученици се третирају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-наставник је ту да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-уџбеници постају извори активности и морају бити праћени употребом аутентичних материјала;

-учионица постаје простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозан и истраживачки рад.

Наставне јединице кроз које се реализује превенција насиља:

1. Part time job

Развијање добрих породичних односа

2.Halloween

Неговање традиције

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ОБЛАСТ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	ВЕЖБА	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Боја	4	5	4	3	1						14	3	17
2.	Простор					2	1					3		3
3.	Текстура						3	4				6	1	7
4.	Комуникација								3	1		3	1	4
5.	Уобразиља									3	2	3	2	5
УКУПНО		**4**	**5**	**4**	**3**	**3**	**4**	**4**	**3**	**4**	**2**	**29**	**7**	**36**

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената;

- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својстава;

- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;

- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;

- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;

- подстицање интересовања и стварање потрбе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;

- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;

- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;

- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученици треба да:

- развијају ликовно-естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовном делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло-тамно, облик-боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовних уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;

- оспособљавају се за стваралачко пеношење визуелно-ликовних искустава у природно-друштвено научна подручја и тако развију интересивање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способности за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способности сарадње и самопоуздања у тимском раду;
- развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметночког наслеђа.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаји наставе ликовне културе ликовне у основном васпитању и образовању могу да се подведу под следећу шему информативне структуре:

1. опазити
2. примити
3. разумети
4. поступити.

Ниво прве димензије (опажања) подразумева три основна фактора:

1. квалитет опажања у садржајном погледу;
2. брзину и тачност перцепције;
3. тачност опажања појединачних елемената у одређеној ситуацији.

Ниво друге димензије обухвата елементе разумевања опажених и примљених ликовно – визуелних квалитета.

Ниво треће димензије је разумевање опажене и примљене информације, тј. Неопходно је вођење разговора о структуирању одређене информације.

Ниво четврте димензије подразумева примену (поступање) у практичном и теоријском раду.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Ред.бр.	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**ИСХОДИ** По завршетку 6. разреда ученик ће бити у стању да:	**МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	**СТАНДАРДИ**	**Приближан број часова** (обрада, утврђивање, понављање)
1.	**Човек и музика**	повеже различите видове музичко изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период средњег века и ренесансе; уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у средњем веку и ренесанси; опише улогу музике у средњовековној Србији; уочи разлике између духовних и световних вокалних композиција средњег века и ренесансе; идентификује епрезентативне музичкепримере најзначајнијих представника средњег века и ренесансе; уочи сличности и разлике између православне и (римо)католичке духовне музике; идентификује елементе средњовековне музике као инспирацију у музици савременог доба;	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска к. копетенција за решавање проблема, компетенција за учење, комуникација.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.4.1, 1.4.2., 1.4.3., 2.1.1., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.2.1., 3.2.2., 3.4.2.	**7**
2.	**Слушање музике**	издвоји начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима; објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената; одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; опише разлику у начину добијања звука код иснтрумената са диркама; препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска копетенција копетенција за учење рад са податцима одговорност према здрављу, комуникација.	1.1.1.,1.1.2.,1.2.1.,1.2.2.,1.2.3.,1.2.4.,2.1.1., 2.1.2., 2.1.3., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.1.4., 3.2.1., 3.2.2., 3.2.3.	**2**

		средњег века и ренесансе; коментарише слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте ;			
3.	**Музички инструменти**	одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; опише разлику у начину добијања звука код исинтрумената са диркама; препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквирудатог музичког стила; разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике средњег века и ренесансе;	Компетенција за целоживотно учење, дигитална етстетска копетенција.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.3.2., 1.4.1., 1.4.2., 1.4.3., 1.4.4., 2.1.1., 2.2.1., 2.2.2., 3.1.1., 3.1.3., 3.1.4., 3.2.1., 3.2.2., 3.3.1., 3.4.1., 3.4.2., 3.4.3.	**4**
4.	**Извођење музике - певање, свирање**	изводи музичке примере користећи глас, покрет и традиционалне и/или електронске инструменте, самостално и у групи; примењује правилну технику певања; примењује различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; развије координацију и моторику кроз свирање и покрет; примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању;	Дигитална етстетска копетенција, копетенција за учење, компетенција за рад са податцима одговорност према здрављу, комуникација.	1.1.1., 1.1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.3.1., 1.3.2., 2.1.1., 2.1.2., 2.2.1., 2.2.2, 3.1.1, 3.1.3	**16**
5.	**Музичко стваралаш-тво**	користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина крозпевање, свирање и покрет; комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом,инструментом или покретом; учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката;	дигитална и етстетска копетенција копетенција за учење компетенција за рад са податцима,	1.4.1., 1.4.2., 1.4.3. 1.4.4., 3.4.1., 3.4.2., 3.4.3.	**7**

		изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); учествује у школским приредбам и манифестацијама; понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.	комуникација		
УКУПАН БРОЈ ЧАСОВА 36					

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљеви наставе музичке културе су :

- развијање интересовања, музикалности и креативности;
- оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања;
- развијање осетљивости за музичке вредности упознавањем музичке традиције и културе свог и других народа.

Задаци:

- неговање способности извођења музике (певање и свирање);
- стицање навике слушања музике , подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музилких порука;
- подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење , слушање , истраживање и стварање музике);
- упознавање народне и уметничке музике свог и других народа;
- развијање критичког мишљења;
- упознавање основа музичке писмености и изражајних среадстава музичке уметности ;
- неговање смисла за заједничко музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима и припремање за културну и јавну делатност школе;
- упознавање занимања музичке струке .

Оперативни задаци

Ученици треба да :

- певају песме по слуху
- певају песме из нотног текста
- певају и свирају групно и појединачно обрађене песме
- информативно упознају основне појмове музичке писмености
- развијају стваралачке способности
- упознају музичке облике и дела уз основне информације о делима и композиторима
- слушају вредна дела уметничке и народне музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава музичке културе остварује се кроз

- певање , свирање и и стицање знања музичке писмености
- слушање музике
- дечје музичко стваралаштво

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

- Усмеравање пажње ученика на аналитичко слушање музике стимулисањем активног слушања примера
- разликовање звучних боја инструмената , упознаваwe њихових основних карактеристика
- подстицање различитих видова изражавања ученика у вези са слушањем музике и музичким доживљајем
- упознавање музичких дела , стваоца и извођача .

ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

- снизилица , разрешилица, обнављање повисилице
- упознавње клавијатуре
- обнављање простих парних и непарних тактова са четвртинском и осминском јединицом бројања
- упознавање алабреве такта / половина као јединица бројања
- обнављање знакова репетиције , учење знака прима и секунда волта
- упознавање короне

- обнављање ознака за динамуику (п, мп, ф, мф, сцресцендо , децресцендо) и темпо (адагио , анданте , модерато , аллегро) , учење нових : пп и фф , виво , престо. Објашњење термина молто , поцо , мено , као и ознаке карактера цантабиле
- објашњење значења лукова : лук легато и лук трајања , ознака за стакато и глисандо
- понављање старих и обрада нових лествица Ф-дур , д-молл , Д-дур, Обнављање термина , ступањ , степен и полустепен , упознавање акорда на првом ступњу / поређење дура и мола , објашњење томалитета

ПЕВАЊЕ ПЕСАМА

- правилна хигијена гласа , положају тела приликом певања , вежбе за дисање , артикулацију , распевавање уз пратњу и без ње , каденца
- учење песме : увођење у тематику , наставниково тумачење литерарног текста , са наглашавањем васпитног елемента
- учење песме по слуху : демостација песме уз темпо и динамику , анализа (да ли има понављања и контраста)
- песма из нотног текста : анализа записа : врста кључа , предзнаци , такт са тактирањем , динамика , артикулација, дужина и имена тонова), ишчитавање нота парлато (док се текст не утврди), распевавање, па певање уз свирање наставника
- давање почетне интонације
- поесма се учи по деловима и фразама (само мелодија , па уз хармонску пратњу)
- теже ритмичке фигуре и скокови се утврђују кроз понављања
- пева се изражајно и доживљано

СВИРАЊЕ :

- понављање краћег задатог мотива
- увођење већег броја инструмената Орфовог инструментаријума
- свирање на другим доступним инструментима (фрулици , тамбури ...)

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО :

- ритимичким и звучним ефектима креирати пратњу песме , стихове , користити различите изворе звука
- креирање различитих покрета уз музикју коју деца певају или слушају
- смишљање музичких питања и одговора ,ритмичка допуњалка , малодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених двотактних мотива .
- импровизација мелодије на задати текст
- импровизација дијалога на мелодијским инструментима Орфовог инструментаријума

ИСТОРИЈА

Редни број	**НАСТАВНЕ ТЕМЕ**	Месец										Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Основи проучавања прошлости	3										3
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	6	8	4								18
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку			5	6	4	8	10	2			35
4.	Европа, Средоземље и српске земље у раном новом веку								4	8	3	15
7.	Систематизација										1	1

Циљ: изучавања наставног предмета историја је културни развој и хуманистичко образовање ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена и историјских процеса и токова код ученика.

Задаци: наставе Историје су да ученици, уочавајући узрочно – последичне везе, разумеју историјске процесе и токове, улогу истакнутих личности које су одредиле развој људског друштва и да познају националну и општу историју (политичку , економску , друштвену , културну...) као и историју суседних народа и држава.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ / ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– Успоставља везе између физичкогеографских и друштвеногеографских објеката, појава и процеса; – одређује математичкогеографски положај на Земљи; – анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; – оријентише се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе; – доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора; – анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; – анализира различита обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група; – анализира географски положај насеља; – објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету; – доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима; – уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности; – доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине; – вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету; – објасни политичко-географску структуру државе; – представи процесе који су довели до формирања савремене политичкогеографске карте света; – објасни како се издвајају географске регије; – илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе.	**ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА**	Друштвена географија, предмет проучавања и подела
	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа Географска ширина и географска дужина, часовне зоне Појам карте и њен развој кроз историју Елементи карте (математички, географски и допунски) Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти Подела карата према садржају и величини размера Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони системи.
	СТАНОВНИШТВО	Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву Број и распоред становништва на Земљи Природно кретање становништва Миграције становништва Структуре становништва: биолошке и друштвено-економске

		Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету
	НАСЕЉА	Појам и настанак првих насеља Положај и географски размештај насеља Величина и функције насеља Типови насеља Урбанизација Град – унутрашња структура и односи са околним простором Село и рурални процеси
	ПРИВРЕДА	Привреда, привредне делатности и сектори привреде Пољопривреда и географски простор Индустрија и географски простор Саобраћај, туризам и географски простор Ванпривредне делатности Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету Концепт одрживог развоја

	ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ	Појам и настанак првих држава Географски положај државе Величина и компактност територије државе Појам и функција државних граница Главни град Облик владавине Политичкогеографска карта Европе после Другог светског рата Политичкогеографска карта света после Другог светског рата Територијални интегритет и спорови Интеграциони процеси
	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	Географске регије и регионална географија Положај и границе Европе Природне карактеристике Европе Становништво Европе Насеља Европе. Привреда Европе Географске регије Европе

Кључни појмови садржаја: географска карта, становништво, насеља, привреда, држава, регије, Европа.

ЦИЉЕВИ:

Настава географије у 6. разреду основне школе треба ученицима да пружи знања и објашњења о географским појавама, објектима и процесима на европском континенту. Ослањајући се на претходно стечена знања и умења ученика настава географије омогућава туманчење и разумевање сложених друштвеногеографских промена и процеса у Европи.

ЗАДАЦИ:

Настава географије треба да допринесе:

- стицању знања о објектима, појавама и процесима у географском омотачу Земље и у непосредном окружењу:
- развијању географског мишљења заснованог на повезаности географских појава и процеса у простору и времену;
- стицању знања о основним појмовима о становништву, насељима и привреди и уочавању њиховог просторног размештаја;
- разумевању утицаја природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва насеља и привредних делатности;
- стицању знања о основним географским одликама Европе, њеним регијама и државама;
- развијању толеранције, националног, европског, светског идентитета;
- развијању опште културе и образовања ученика.
-

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ:

Ученици треба да:

- упознају основне појаве, процесе у хидросфери и географски размештај хидрографских објеката као и њихове одлике;
- схвате значај вода за живот на Земљи;
- упознају биљни и животињски свет, утицај природних фактора и човека на њихов развој, хоризонтални и вертикални распоред, као и међусобну условљеност и значај;
- упознају основне појаве из географије становништва и насеља;
- схвате појмове природне и географске средине и појам географске регије;
- упознају најважније међународне организације и интеграцијске процесе у Европи и свету;
- упознају најважније природне, друштвене и економскогеографске одлике Европе и специфичности њених регија и држава;
- самостално користе географску карту као извор географских информација.
- се оспособе за коришћење географске литературе и различитог илустративног материјала;
- познају и поштују традицију и идентитет других народа, заједница и социјалних група.

ФИЗИКА

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Увод у физику	4										2	2	4
2.	Кретање	4	9	1								6	8	14
3.	Сила			8	6							7	7	14
4.	Мерење				2	7	4					7	6	13
5.	Маса и густина							8	7			6	9	15
6.	Притисак									8	4	5	7	12
УКУПНО		8	9	9	8	7	4	8	7	8	4	28	44	72

Циљ и задаци:

Општи циљ наставе *физике* јесте да ученици упознају природне појаве и основне природне законе, да стекну основну научну писменост, да се оспособе за уочавање и распознавање физичких појава у свакодневном животу и за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање, да оформе основу научног метода и да се усмере према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Остали циљеви и задаци наставе физике су:

- развијање функционалне писмености;
- упознавање основних начина мишљења и расуђивања у физици;
- разумевање појава, процеса и односа у природи на основу физичких закона;
- развијање способности за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање;
- развијање радозналости, способности рационалног расуђивања, самосталности у мишљењу и вештине јасног и прецизног изражавања;
- развијање логичког и апстрактног мишљења;
- схватање смисла и метода остваривања експеримента и значаја мерења;
- решавање једноставних проблема и задатака у оквиру наставних садржаја;
- развијање способности за примену знања из физике;
- схватање повезаности физичких појава и екологије и развијање свести о потреби заштите, обнове и унапређивања животне средине;
- развијање радних навика и склоности ка изучавању наука о природи;
- развијање свести о сопственим знањима, способностима и даљој професионалној оријентацији.
- **Оперативни задаци**

Ученик треба да:

- кроз већи број занимљивих и атрактивних демонстрационих огледа, који манифестују појаве из различитих области физике, схвати како физика истражује природу и да је материјални свет погодан за истраживање и постављање бројних питања;
- уме да рукује мерилима и инструментима за мерење одговарајућих физичких величина: метарска трака, лењир са милиметарском поделом, хронометар, мензура, вага, динамометар;
- само упозна појам грешке и значај релативне грешке, а да зна шта је апсолутна грешка и како настаје грешка при очитавању скала мерних инструмената;
- користи јединице SI система за одговарајуће физичке величине: m, s, kg, N, m/s, Pa...;

- усвоји основне представе о механичком кретању и зна величине које карактеришу равномерно праволинијско кретање и средњу брзину као карактеристику променљивог праволинијског кретања;
- на основу појава узајамног деловања тела схвати силу као меру узајамног деловања тела која се одређује интензитетом, правцем и смером;
- усвоји појам масе и тежине и прави разлику између њих;
- уме да одреди густину чврстих тела и густину течности мерењем њене масе и запремине;
- усвоји појам притиска, схвати преношење спољњег притиска кроз течности и гасове и разуме Паскалов закон

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм треба остварити уз смањење укупне оптерећености ученика, користити експерименте у настави физике, методски унапредити излагање програмских садржаја. При изради програма физике доминантну улогу имале су следеће чињенице основно образовање је обавезно за целокупну популацију ученика, код ученика основне школе способност апстрактног мишљења још није развијена, физика је апстрактна, егзактна научна дисциплина чији се закони често исказују у математичкој форми која је учеснику школе неприступачна.

Од свих метода које се користе у настави физике као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији и тд), ученицима основне школе најприступачнији је индуктивни метод, од појединачног ка општем, при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава користи претежно индуктивни метод.

При презентовању програма потребно је интерпретирати га од простијег ка сложеном при упознавању нових појмова и формулисању нових закона. Очигледност при излагању нових садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстративних огледа) Индуктивни приступ (од појединачног ка општем) при увођењу основних појмова и закона. Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Приликом остваривања овог програма било би пожељно да се свака тематска целина обрађује оним редоследом који је назначен у програму.Тиме се омогућује да ученик лакше усваја нове појмове и спонтано развија способност за логичко мишљење.

У недостатку инструмената за вршење дем. Огледа и лабораторијско испитивање планирамо да преко образовних софтвера надокнадимо тај недостатак.

ГЛОБАЛНИ ПЛАН, МАТЕМАТИКА (6. разред)

	Тема	Месец										Σ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Цели бројеви	17	5									22
2.	Троугао		12	13	3							28
3.	Рационални бројеви				9	11	2					22
4.	Четвороугао						12	10				22
5.	Примена рационалних бројева							5	14	9		28
6.	Површина четвороугла и троугла									7	7	14
	Писмене и усмене провере		1	1	1		1	2	1		1	8
	Σ	17	18	14	13	11	15	17	15	16	8	144

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
1.	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	МА.1.1.1., МА.1.1.2. МА.1.1.3., МА.1.1.4. МА.1.1.5., МА.1.1.6. МА.1.2.1., МА.1.3.2. МА.1.3.3., МА.1.3.6. МА.1.4.1., МА.1.4.4. МА.1.5.1., МА.1.5.2., МА.2.1.1., МА.2.1.2. МА.2.1.3., МА.2.1.4. МА.2.2.5., МА.2.3.1. МА.2.3.2., МА.2.3.6. МА.2.4.1., МА.2.4.3., МА.2.5.1. МА.2.5.2. МА.2.5.3., МА.3.1.1. МА.3.1.2., МА.3.1.3. МА.3.3.1., МА.1.2.1. МА.3.5.2., МА.3.5.3.
2.	ТРОУГАО	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
3.	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
4.	ЧЕТВОРОУГАО	Компетенција за учење, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	ПРИМЕНА РАЦИОНАЛНИХ БРОЈЕВА	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	ПОВРШИНА ЧЕТВОРОУГЛА И ТРОУГЛА	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве (записане у облику разломка или у децималном запису); – одреди супротан број, апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину; – примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; – прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему (стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм); – тумачи податке приказане табелом и графички; – класификује троуглове односно четвороуглове на основу њихових својстава; – конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције	**ЦЕЛИ БРОЈЕВИ**	Скуп целих бројева (Z). Супротан број. Апсолутна вредност целог броја. Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоређивање целих бројева. Основне рачунске операције у скупу Z и њихова својства. Изрази са целим бројевима.
	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Први део Скуп рационалних бројева. Супротан број. Апсолутна вредност рационалног броја. Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоређивање рационалних бројева. Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Изрази са рационалним бројевима. Једначине и неједначине: $ax + b = c$; $ax + b \leq c$; $ax + b < c$; $ax + b \geq c$; $ax + b > c$ ($a, b, c \in Q, a \neq 0$). Други део Координатни систем. Приказ података у координатном систему. Приказ зависности међу величинама. Размере, пропорције и проценти. Директна пропорционалност. Обрнута пропорционалност.
	ТРОУГАО	Први део Појам троугла. Обим троугла. Једнакокраки и једнакостранични троуглови. Висина троугла.

других углова; – уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; – утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; – конструише троугао, паралелограм и трапез на основу задатих елемената (странице и углови троуглова и четвороуглова и дијагонала четвороугла); – примени својства троуглова и четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима; – сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; – одреди центар описане и уписане кружнице троугла; – примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима; – израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или разложиву једнакост.		Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима. Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла. Конструкције неких углова (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°) Други део Основне конструкције троуглова. Појам подударности и ставови подударности. Централна симетрија и подударност. Осна симетрија и подударност. Центар описане и уписане кружнице троугла.
	ЧЕТВОРОУГАО	Четвороугао. Углови четвороугла. Збир углова четвороугла. Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм. Ромб, правоугаоник и квадрат. Конструкција паралелограма. Сабирање и одузимање вектора. Множење вектора бројем. Трапез. Особине трапеза. Средња линија троугла и трапеза. Конструкције трапеза. Делтоид.
	ПОВРШИНА ЧЕТВОРОУГЛА И ТРОУГЛА	Појам површине фигуре, површина правоугаоника и квадрата. Једнакост површина подударних фигура. Површина паралелограма, троугла, трапеза. Површина четвороугла с нормалним дијагоналама.

Циљ наставе математике у основној школи јесте да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву, да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање, као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике су:

- Стицање знања неопходних за разумевање квантитавних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу.

- стицање основне математичке културе потребне за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад.

- развијање ученикове способности посматрања, опажања и логичког, критичног,аналитичког и апстрактног мишљења.

- развијање културних, радних, етичких и естетских навика ученика, као и математичке радозналости.

- стицање способности изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику.

- усвајање основних чињеница о скуповима, релацијама и пресликавањима.

- савлађивање основних операција с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и усвајање основних својстава тих операција.

- упознавање најважнијих геометријских објеката, линија, фигура и тела и разумевање њихових узајамних односа.

- оспособљавање ученика за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама.

- припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука.

- изграђивање позитивних особина ученикове личности као што су: систематичност, упорност, тачност, уредност, објективност, самоконтрола и смисао за самосталан рад.

- стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања.

Оперативни задаци:

Ученике треба оспособити да:

- схвате потребу увођења негативних бројева, упознају структуре скупова целих и рационалних бројева, појмове супротног броја, рециброчног броја и апсолутне вредности броја;
- упознају и савладају основне рачунске операције у скуповима Z и Q и потпуно увежбају извођење тих операција уз коришћење њихових својства;
- могу да читају и састављају разне једноставније једначине и неједначине у скупу рационалних бројева;
- разумеју процентни начин изражавања и умеју да тај рачун примењују у пракси;
- упознају класификацију троуглова и четвороугла и знају њихова основна својства;
- схвате релацију подударности и њена својства и умеју да је примењују у извођењу основних конструкција троугла и четвороугла;
- схвате једнакост површина геометријских фигура и науче правила о израчунавању површина троуглова, паралелограма и других четвороуглова, као и то да их примењују у разним практичним задацима;
- усвајају елементе дедуктивног закључивања;

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Ученике треба упознати са појмом целог и рационалног броја. Треба их упознати са структуром скупова целих и рационалних бројева, са појмом негативан број, супротан број, рециброчан број и апсолутна вредност броја. Када упознају и савладају основне рачунске операције у скуповима Z и Q и потпуно увежбају извођење тих операција уз коришћење њихових својства, могу да читају и састављају разне једноставније једначине и неједначине у скупу рационалних бројева. Потребно је разумеју процентни начин изражавања и умеју да тај рачун примењују у пракси. Научити их основним својствима троуглова и четвороугла, релацији подударности и њеним својствима, као и то да умеју да је примењују у извођењу основних конструкција троугла и четвороугла. Треба да схвате једнакост површина геометријских фигура и науче правила о израчунавању површина троуглова, паралелограма и других четвороуглова, као и то да их примењују у разним практичним задацима.

БИОЛОГИЈА

ОБЛАСТ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИ-ВАЊЕ	ВЕЖБЕ	СИСТЕМА-ТИЗАЦИЈА	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI					
1.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ	X	X	X	X	X						14	5	10	6	**35**
2.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ					X	X	X				8	2	4	3	**17**
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА								X			3		1	2	**6**
4.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОГ СВЕТА								X	X		3		1	2	**6**
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ									X	X	3		2	3	**8**
											Укупно:	**29**	**7**	**20**	**16**	**72**

Циљ наставе биологије јесте да ученици усвајањем образовно-васпитних садржаја стекну основна знања о животном простору, начину живота, основној грађи, разноврсности и значају животињског света.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- да уоче потребу за класификовањем живог света због његове велике разноврсности;
- да уочавају сличности и разлике у грађи и начину живота биљака, гљива и животиња;
- упознају основне појмове о природном систему животиња;
- упознају животни простор, начин живота, спољашњу грађу и основе унутрашње грађе, разноврсност и значај сунђера, дупљара, црва, мекушаца, зглавкара и бодљокожаца;
- схвате улогу инсеката у природи;

- упознају болести које изазивају или преносе животиње, начин преношења и превенцију;
- упознају животни простор, начин живота, грађу, разноврсност и значај риба, водоземаца, гмизаваца, птица и сисара;
- схвате значај бриге о потомству птица и сисара;
- свате значај одговорног односа према животињама:
- сазнају основне научне чињенице о току и развоју живота на земљи и етапе земљине историје;
- знају да живот на земљи има историу са којом се могу упознати на основу фосилних остатака (записа);
- разумеју еволуцију живог света и схвате њен значај у формирању савременог биолошког мишљења.

Начин остваривања програма

Наставне теме обрађују садржаје из зоологије и логички су распоређене у пет тематских целина. Овако конципиран програм пружа ученицима основна знања а ради лакшег разумевања и усвајања градива, наставник не треба да инсистира на детаљној грађи већ да стави акценат на животни простор, начин живота, разноврсност и значај појединих група у оквиру царства животиња. Приликом израде планова рада (глобалног и оперативног) треб предвидети 50% часова за обраду новог градива и 50% за друге типове часова. Концепција програма пружа широке могућности за примену различитих наставних метода, као и употребу информационо-комуникационих технологија. Вербално-текстуалне методе треба да буду мање заступљене а предност треба дати демонстративно-илустративним методама, методама практичног рада и активностима ван учионице. Избор наставних метода зависи од циља и задатака наставног часа и опремљености кабинета. Избор облика рада препуштен је наставнику. За часове вежби треба користити групни облик рада, али ако та вежба захтева и постоје услови може се применти рад у паровима или индивидуални облик рада. Вежбе треба реализовати уз максимално коришћење природног материјала, препарата и лабораторијског прибора. Веома су корисни часови у природи и посете природњачком музеју, зоолошком врту... Препоручује се сарадња са здравственим и ветеринарским институцијама, њихово ангажовањем, и организовање предавања-трибина са темама из програмских садржаја биологије. Наставник за припрему рада на часу треба да користи одабрани уџбеник и најновију стручну литературу.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ /ВЕЖБА	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	6										4	2	6
2.	**САОБРАЋАЈ**	2	6									3	5	8
3.	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**		4	8	6							7	11	18
4.	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**					6	8	6				8	12	20
5.	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**							2	6	8	4	0	20	20
УКУПНО		**8**	**10**	**8**	**6**	**6**	**8**	**8**	**6**	**8**	**4**	**22**	**50**	**72**

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМ-ПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ										ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ***
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	**ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој и	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљи-вост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	1			3	1				4	1		**2**	**8**	**10**	ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.
2.	**АТЛЕТИКА**		**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	4	5						3	2		**4**	**10**	**14**	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8.

		усавршавање моторичких способности;															ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.
3.	**ГИМНАСТИКА**	*Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике.			3	6	5	3	7				**8**	**16**	**24**	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
4.	**СПОРТСКЕ ИГРЕ** **КОШАРКА**		**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр.		4	6				2	4	2	3	**5**	**16**	**21**	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

		храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада															
5.	**МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ**		**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.	3											**3**		**3**	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				**8**	**9**	**9**	**9**	**6**	**3**	**9**	**7**	**8**	**4**	**22**	**50**	**72**		

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМ-ПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ										ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ***
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	**ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ**	*Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним	. **2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима					1					1	**1**	**1**	**2**	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.
2.	**СПОРТСКЕ ИГРЕ:** **РУКОМЕТ КОШАРКА ОДБОЈКА ФУДБАЛ**		**7)Предузимљи-вост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“) **1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како	4	4	5	3	3	2	4	4			**4**	**25**	**29**	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1.

		условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	да их превазиђе															ФВ.3.1.2.
3.	**МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ**		**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачии примењује.									4	1	**5**		**5**	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО: **54 ЧАСА (36 +18)** **Недељно: 36 часа од око 60 минута ОФА**				**46**	**46**	**57,5**	**34,5**	**46**	**23**	**46**	**46**	**46**	**23**	**10 15**	**26 39**	**36 54**	

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Ред.бр. наст. теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ	Број часова по теми	Циљеви и задаци	Начин остваривања програма
1.	УПОЗНАВАЊЕ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНАТА ПРОГРАМА	6	Циљ: оспособљавање ученика за активно учешће у животу локалне заједнице, проширивањем знања о демократији, њеним принципима и вредностима кроз практично деловање. Задаци: - подстицање и оспособљавање за активно учешће у животу локалне заједнице; -разумевање функционисања нивоа и органа власти; -упознавање мера власти; -упознавање права и одговорности грађана на нивоу заједнице; -развијање комуникацијских вештина неопходних за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање мишљења; -обучавање за тимски начин рада; -развијање способности критичког расуђивања и одговорности	- Програм се реализује тако да се ученицима омогући: слобода изражавања мишљења о питањима и проблемима које су уочили у животу и раду њихове школе; разматрају различите мере које школа предузима у решавању тих проблема; унапређење вештина комуникације у разним социјалним ситуацијама; развијење способности критичког мишљења, аргументовања, залагања за сопствене ставове; повезивање властитог искуства са потребама школе/локалне заједнице и активно ангажовање. - Програм се реализује: - применом интерактивног учења; - истраживачких метода; - тимским радом у малим групама; - групном дискусијом; - симулацијом и играњем улога.
2.	ПРВИ КОРАК – УОЧАВАЊЕ ПРОБЛЕМА У ЗАЈЕДНИЦИ	4		
3.	ДРУГИ КОРАК – ИЗБОР ПРОБЛЕМА	1		
4.	ТРЕЋИ КОРАК – САКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О ИЗАБРАНОМ ПРОБЛЕМУ	8		
5.	ЧЕТВРТИ КОРАК – ИЗРАДА СТУДИЈЕ	12		
6.	ПЕТИ КОРАК – ЈАВНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА СТУДИЈЕ	1		
7.	ШЕСТИ КОРАК – ОСВРТ НА НАУЧЕНО	4		

	Укупно	36	одлучивања и делања.	

ВЕРСКА НАСТАВА

Тајна Христова –јединство Бога и човека (Литургија као тајна Христова) (3 часа обраде и 3 утврђивања)
Рођење Христово „Од духа светога и Марије Дијеве“(улога слободе Марије дјеве у рођењу спаситеља:девичанство богородице) (2 часа обраде и 2 утврђивања)
Христос је син Божји који је постао човек, нови Адам, да би сјединио створену природу с Богом (2 часа обраде и 2 утврђивања)
Улога Бога у спасењу света (3 часа обраде и 3 утврђивања)
Улога човека у спасењу света (2 часа обраде и 2 утврђивања)
Христово страдање и васкрсење– (3 часа обраде и 3 утврђивања)
Христов живот у православној иконографији- (3 часа обраде и 3 утврђивања)

УКУПНО 36 ЧАСОВА – 18 ЧАСОВА ОБРАДЕ И 20 ЧАСОВА УТВРЂИВАЊА

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Freizeitaktivitäten	8										5	3	8
2.	Winterferien / Sommerferien		6									3	3	6
3.	Alles Gute zum Geburtstag		3	8								4	7	11
4.	Körperteile / Weihnachten				8							4	4	8
5.	Gesund leben					7						4	3	7
6.	Wie war es in der Schule?						4					3	1	4
7.	Wo ist denn hier ...?							9				3	6	9

8.	Hast du Lust ins Kino zu gehen?								6	5		5	6	11
9.	Ordnung muss sein!									3	5	3	5	8
УКУПНО		8	9	8	8	7	4	9	6	8	5	34	38	72

Циљ наставе страног језика у основном образовању заснива се на потребама ученика које се остварују овладавањем комуникативних вештина и развијањем способности и метода учења страног језика. Циљ наставе страног језика је развијање сазнајних и интелектуалних способности уценика, његових хуманистицких и моралних и естетских ставова, стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наследју, уз уважавање разлицитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика. Током основног образовања уценик треба да усвоји основна знања из страног језика која це му омогуцити да се у једноставној усменој и писаној комуникацији споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, на вишем нивоу образовања и самостално, учење истог или другог страног језика на различите начине и у свим околностима које живот створи.

ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Разумевање говора- ученик треба да разуме усмену поруку (исказану савременим језиком, без непотребних језичких и синтаксичких тешкоћа, и не дужу од две до три минуте, и то на нивоу глобалних разумевања (основно обавештење из поруке), на нивоу селективних разумевања (проналажење тражене информације). Разумевање треба да се односи на различите врсте усмених порука (монолог, краћи разговор, кратка информација).

разуме оне изразе које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад и друго; разуме кратке дијалоге и монолошка излагања до осам реченица, које исказује природним темпом наставник, други ученици или их чује преко звучног материјала, а који садрже искључиво језичку грађу обрађену током петог и шестог разреда; разуме једноставне дечје песме и бројалице у вези са обрађеном тематиком

Разумевање писаног текста- ученик чита са разумевањем краће писане и илустроване текстове у вези са познатим темама, садржајима и комуникативним функцијама. - упозна и, када је у питању позната језичка грађа, савлада технике читања у себи и гласног читања; упозна основна правила графије и ортографије; разуме упутства за израду вежбања у уџбенику и радним листовима; разуме смисао кратких писаних порука и илустрованих текстова о познатим темама (око 70 речи).

Усмено изражавање- ученик треба да у оквиру Програмом предвиђене језичке грађе, буде оспособљен да савременим језиком, примереним свакодневној комуникацији, искаже једноставну усмену поруку, да буде у стању да учествује у једноставном разговору, да једноставно и јасно исприча лични доживљај, садржај разговора или наративног текста, самостално или уз помоћ наставника. - разговетно изговара гласове, посебно оне које наш језик не познаје, акцентује речи, поштује ритам и интонацију при спонтаном говору и читању; ступи у дијалог и у оквиру шест-седам реплика, постављањем и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током петог и шестог разреда; монолошки, без претходне припреме али уз наставников подстицај, десетак реченица представи себе или другога, уз помоћ питања саопшти садржај дијалога или наративног текста, или опише ситуацију, слику и лице, предмет, односно животињу; интерпретира кратке, тематски прилагођене песме и рецитације.

Писано изражавање- ученик треба да, у оквиру Програмом предвиђене језичке грађе, буде способан да напише поруке и кратке текстове. - упозна основна правила графије, ортографије и интерпункције у оквиру усмено стечених језичких знања; допуњава и пише речи и кратке реченице на основу датог модела, слике или другог визуелног подстицаја; допуњава честитку; пише личне податке (име, презиме и адресу); кратко одговори на једноставна питања (ко, шта, где) која се односе на обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично; прави спискове са различитим наменама (куповина, прославе рођендана, обавезе у току дана...

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

ОБЛАСТ / ТЕМА		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ/ПОНАВЉАЊЕ	ВЕЖБА	КОМБИНОВАНИ	ПРОВЕРА ЗНАЊА	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI						
1.	ИКТ	4	5	1								/	1	/	8	1	10
2.	Дигитална писменост			3	1							1	/	/	3	/	4
3.	Рачунарство					3	2	4	3	3		3	3	1	6	2	15
4.	Пројектна настава				3	1				1	2	/	/	5	2	/	7
УКУПНО		4	5	4	4	4	2	4	3	4	2	4	4	6	19	3	36

СЕДМИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Глобални план

Ред.бр.	Предметна област	Месец										Обрада	Утврђивање и други типови часа	Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Књижевност	8	10	7	3	4	7	6	5	4	1	26	29	55
2.	Језик	5	6	6	4	2	7	5	8	6	5	42	12	54
3.	Књижевност и језик	3	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5	4
4	Језичка култура	1	3	3	3	3	2	5	2	6	2	9	21	30
Укупно		17	20	16	10	9	16	17	15	16	8	77	67	144

Циљеви и задаци наставе српског језика и књижевности за седми разред:

Циљ и задаци наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине, да стичу основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање стичу нова знања и развијају читалачке компетенције које обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљавају да усмерено приступају делу и приликом тумачења откривају различите слојеве и значење; да стичу основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури; негују љубав према језику и стичу и развијају хуманистичка знања и повезују их са другим садржајима; континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси; развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења; развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; развијање позитивних људских вредности; развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву; развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости; развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

Начин остваривања програма

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура – 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Поред досадашњих облика и метода остваривања знања и реализације наставних јединица користиће се и савремени дигитални алати и платформе.

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме

и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у прилици да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске. Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Кроз упоредну анализу филма и књижевног дела, ученици треба да разумеју да је филм независно уметничко остварење а не препичавање књиге, односно да је књига само предложак за ново, оригинално уметничко дело.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Приликом *тумачења текста* ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имлицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко

мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у прилици да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време. Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела. Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења. Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива. Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини). Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (у случају драматизације Кочићеве приче, драме Б. Нушића, В. Огњеновић, Д. Ковачевића, Дневника Ане Франк или екранизације Егзиперијевог Малог Принца / романа Корнелије Функе), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Кроз упоредну анализу филма и књижевног

дела, ученици треба да разумеју да је филм независно уметничко остварење а не препичавање књиге, односно да је књига само предложак за ново, оригинално уметничко дело. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: са појмом дечји часопис или енциклопедија за децу упознати се конкретном тексту из часописа / енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром). Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом и седмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. Поређење књижевног и научнопопуларног текста о истој теми (нпр. средњовековни начин живота у Београду за време Деспота Стефана Лазаревића у књижевном тексту Гордане Малетић и научнопопуларном тексту Светлане Велмар Јанковић) омогућава ученику да лакше уочи ту врсту разлике. У седмом разреду уводе се и неки гранични, нефикционални жанрови: дневник, путопис и аутобиографија, па ученици треба да разумеју како се и у текстовима који почивају на стварносном искуству примењују књижевни поступци. При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имлицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе (посебно у вези са рефлексивним песмама и сатиричним делима). У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно. У погледу разумевања лирских књижевних дела на постојеће знање о врстама стихова, строфа и риме надовезују се појмови цезуре и опкорачења, уочавање разлике

између везаног и слободног стиха, и песме у стиху и прози. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, усвајају се нове врсте лирских песама (рефлексивна и сатирична). Знање о стилским фигурама допуњава се контрастом, хиперболом, метафором, алегоријом, словенском антитезом, асонанцом и алитерацијом. Постојећа знања о елементима епског дела (појам мотива, разлика фабуле и сижеа), о композицији и облицима казивања / приповедања благо се усложњавају и продубљују (увођење појмова о статичким и динамичким мотивима, о епизоди,унутрашњем монологу, разликовање хронолошког и ретроспективног приповедања). Знање о народној епици проширује се увођењем легендарне приче и етиолошких и културно-историјских предања (која не треба терминолошки именовати, због тога су само описно назначена у програму). У претходним разредима ученик је подстицан да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире и да разликује хумористички, дитирамбски и елегични тон у певању/приповедању/драмској радњи. Та умења треба продубити уочавањем разлика између хумористичког, иронијског и сатиричног тона у певању / приповедању и довођењем основног тона певања / приповедања у везу са идејним слојем текста. Такође, пошто овладају појмом мотивације, ученици треба да развију способност разликовања реалистичке и натприродне мотивације (и њених различитих видова: чудесне мотивације у народној бајци, фантастике и научне фантастике у уметничкој књижевности) на одабраним примерима из лектире. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност. Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела. Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- користи књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима која чита;
-истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;
- чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу са узрастом;

-разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста;
-разликује основне одлике стиха и строфе – укрштену, обгрљену и парну риму; слободни и везани стих; рефрен;
-тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и песничке слике у одабраном лирском тексту;
-локализује књижевна дела из обавезног школског програма;
-разликује етапе драмске радње;
- разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта;
-разликује облике казивања (форме приповедања);
-идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију;
-анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста;
- уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким;
-разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела;
- критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образложи свој став;
-доведе у везу значење пословица и изрека са идејним слојем текста;
-препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину;
-размотри аспекте родне равноправности у вези са ликовима књижевно-уметничких текстова;
- препоручи књижевно дело уз кратко образложење;
- упореди књижевно и филмско дело настало по истом предлошку, позоришну представу и драмски текст;

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

ГРАМАТИКА

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин се код ученика развија и свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма. Настава

морфологије подразумева заокруживање знања о грађењу глаголских облика. Као нови садржаји усвајају се: грађење и значење футура II, императива и потенцијала; трпног глаголског придева, глаголског прилога садашњег и глаголског прилога прошлог. Неопходно је повезати нове садржаје са градивом обрађеним у претходним разредима, па прегледом свих обрађених глаголских облика направити синтезу и поделити све глаголске облике најпре на личне и неличне, а потом личне глаголске облике на времена и начине. Такође, потребно је указати и на поделу свих глаголских облика на просте и сложене. Посебно треба обратити пажњу на футур I као сложени глаголски облик, који се само због правописног решења јавља у облику једне речи. Футур II треба првенствено сврставати у начине, али треба напоменути да се њиме могу изразити и временска значења (о чему ће више учити у средњој школи). Употребу трпног глаголског придева треба објаснити најтипичнијим примерима пасивних конструкција. Систематизовати поделу врста речи усвајањем нових садржаја: везника, речци и узвика. Настава синтаксе подразумева увођење појма синтагме и уочавање главног и зависног члана у оквиру ње. На јасним и неспорним примерима ученици кроз вежбања уочавају главни и зависни члан, као и врсту синтагме. Уводи се атрибут и то као синтагматски, а не реченични члан. Важно је указати на то које врсте речи се јављају у оквиру атрибута. У ранијим разредима обрађен је граматички субјекат, а сада се уводи и појам логичког субјекта. Неопходно је повезивање са раније обрађеним градивом и на примерима показати разлику између граматичког и логичког субјекта. Прости глаголски предикат је усвојен у ранијим разредима, а сада се уводи и сложени глаголски предикат. Потребно је да ученици уоче разлику између сложеног предиката и зависних реченица са везником да. Уводи се појам комуникативне и предикатске реченице. Мора се указати на надређени појам (комуникативна реченица) и показати однос ова два типа реченица (једна комуникативна реченица може садржати више предикатских реченица). У оквиру напоредних односа међу независним реченицама и реченичним члановима обрађују се само саставни, раставни и супротни однос. Усвајају се основни типови зависних реченица у једноставним примерима, а то се повезује са морфолошким знањима о везницима, с једне стране, а с друге са правописним решењима у вези са запетом. Нови садржаји из синтаксе могу да се систематизују и исказивањем реченичних чланова речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Потребно је указати на разлику између синтагме и предлошко-падежне конструкције. Уводи се појам конгруенције који се илуструје једноставним примерима. На овом нивоу само се уводи појам, а типови конгруенције и друга сложена питања остају за обраду у средњој школи.

ПРАВОПИС

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим темама и на часовима граматике и на часовима књижевности. На пример, када се обрађује грађење глаголских облика, треба обрадити и правописна решења у вези са писањем глаголских облика. То подразумева и обнављање наученог и усвајање нових садржаја (нпр. писање негације уз глаголе, писање облика у футуру I, облици помоћног глагола у потенцијалу, облици императива и сл.). У вези са усвајањем типова реченица неопходно је обрадити интерпункцију, првенствено, запету као најважнији интерпункцијски знак. Потребно је јасно навести правила када се запета мора писати, а када је запета необавезни знак или одлика стила. Повезивање садржаја из граматике и књижевности врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним делима. У основним цртама потребно је указати на специфичност књижевноуметничког стила, где се понекад, као резултат пишчеве креативности, намерно не примењују правописна правила (нарочито у поезији). Комбиновање правописних знакова усваја се још у млађим разредима у вези са управним говором, али се сада указује на остале типове комбиновања правописних знакова, пре свега на употребу запете иза скраћеница и редних бројева. Писање скраћеница односи се на обнављање наученог у вези са скраћеницама, али и на проширивање типова скраћеница које се наводе у важећем правопису. Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у SMS комуникацији, као и у различитим типовима комуникације

путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

ОРТОЕПИЈА

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом;
- одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима;
-уочи делове именичке синтагме;
-разликује граматички и логички субјекат;
-разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да;
- препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама;
-идентификује врсте зависних реченица;
-искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом;
- примени основна правила конгруенције у реченици;
-доследно примени правописну норму;
-разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат;

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Иако је област језичке културе програмски конституисана као посебно подручје, предвиђено је да се у целокупној настави српског језика и књижевности повезује са другим двема областима: са књижевношћу и са језиком. Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. Притом, једнаку пажњу би требало посветити усменом и писаном изражавању.

На овом узрасту требало би разматрати специфичности два функционална стила: књижевноуметничког и публицистичког. Ученике би

требало подстицати да у задатом наменски креираном мешовитом тексту проналазе и разврставају реченице с обзиром на то да ли припадају књижевноуметничком или публицистичком стилу. Потом, да пронађу реченицу написану публицистичким стилом у тексту који је написан књижевноуметничким стилом и обрнуто. Требало би да објасне сличности и разлике између ова два функционална стила, да препознају и образложе елементе оба стила у адекватно одабраним текстовима, развијајући способност разумевања њихових особености.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да у усменој и писменој форми конципирају саставе према смерницама које ће им бити задате. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи уз обавезну употребу ових речи; да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена (ограничен број речи); да у тексту који састављају употребљавају искључиво одређене граматичке моделе или одређену лексику. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да мењају крај (или друге погодне делове) литерарног предлошка; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Веома важна компетенција – која се налази у основи виших нивоа разумевања текста, јесте вештина аргументације. Имајући у виду да развој аргументованог мишљења има значајну улогу у образовању јер може позитивно да утиче на усвајање знања, током наставе језичке културе требало би проверавати у којој мери су ученици у стању да разумеју аргументативне текстове. Требало би подстицати ученике да аргументовано образлажу свој став везан за проблемску ситуацију у књижевном делу; да аргументовано образлажу свој експлицитно изнети став о неком, за њих, значајном питању; да у низу образложења неког/нечијег става издвајају аргументе којима је тај став образложен и одбацују делове текста који нису повезани са аргументацијом; да аргументима искажу зашто се не слаже са аргументима других. Такође, требало би их оспособити да тумаче поступке јунака у књижевном делу, позивајући се на аргументе који проистичу из текста.

Један од основних облика усменог и писменог изражавања – описивање, представља темељан програмски садржај за усавршавање и неговање ваљане језичке културе ученика. На овом узрасту ученици би требало да користе обе врсте описа: технички и сугестивни, односно требало би их оспособити да описују одређени предмет, појам или биће, најпре објективно (технички опис), а потом изражавајући сопствене утиске (сугестивни опис). Такође, требало би их подстицати да смишљају паралелно обе врсте описа истог предмета описивања; да проналазе елементе оба описа у мешовитом тексту; да открију „уљеза” (технички опис *залутао* у сугестивни и обрнуто); да препознају ситуације у којима би требало употребити једну или другу врсту описа и да образложе своје мишљење; да на основу готовог техничког и сугестивног описа уочавају одлике једног и другог начина описивања.

Једна од форми изражавања која је у функцији оспособљавања ученика да свој језички израз унапреде, обогате и прилагоде одређеној комуникативној ситуацији може бити и репортажа. Ученике би требало упутити у основне карактеристике овог новинарског жанра како би могли да напишу састав репортажног типа (на пример, репортажа о школи, екскурзији и слично).

Током наставе језичке културе на овом узрасту требало би указати ученицима, између осталог, и на методе приказивања извора и идеја, као и додатних појашњења која се користе у тексту. Требало би их подстицати да објашњавају разлоге и функције цитирања; да тумаче проблемске ситуације уочене у књижевним и другим текстовима помоћу цитата; да тумаче значај и смисао употребљене фусноте на задатом примеру; да разликују цитате и парафразе у задатим примерима. Такође, требало би има указати на правила која се тичу писања експонираних

бројева којима се означавају фусноте на крају реченице.

Оспособљавање ученика за успешно читање, коришћење и разумевање нелинеарног текста један је од задатака наставе језичке културе на овом узрасту. Ученици би требало да направе једноставне табеле на основу задатог текста који садржи податке погодне за табеларни приказ; да читају податке из табеле и тумаче их; да праве једноставне дијаграме на основу задатих података, као и да тумаче податке из једноставнијих дијаграма и да изводе закључке на основу тих података. Требало би да смештају садржаје погодних граматичких јединица у табеларне приказе и да на основу података из нелинеарног текста саставе линеарни текст и друго.

Имајући у виду утицај медијских технологија на језик, током наставе језичке културе требало би подстицати ученике да примењују експлицитну норму и када комуницирају посредством савремених информационо-комуникационих технологија. Ученике би требало подстицати, на пример, да анализирају имејл/SMS поруке, уочавајући у њима огрешења о нормативна правила, да претварају имејл/SMS поруке у којима нису испоштована нормативна правила у оне у којима ће бити поштована, као и да на основу краћих задатих текстова пишу имејл или SMS поруку.

Примењивање различитих стратегија читања повезано је са разумевањем прочитаног и са успешним читањем текста. Стога би у настави језичке културе требало подстицати ученике, на пример, да уочавају разлике у функцији и квалитету различитих типова читања; да дефинишу ситуације у којима би требало употребити неку стратегију читања; да вежбају да брзо, временски ограничено пронађу информације у задатом тексту; да тумаче доживљај прочитаног текста; да разликују чињенице од коментара у склопу истраживачког читања; да аргументовано образлажу читалачки доживљај.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, потребно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. Кроз говорне вежбе треба указивати и на основне особине правилног и доброг говора (није важно само шта се каже већ и како се каже), као и на најчешћа огрешења као што су употреба поштапалица, непримерене лексике и сл. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. На овом узрасту најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке.

Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина. Применом језичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику, са нарочитим нагласком на фразеологизме и устаљене изразе (примере узимати из обрађених текстова).

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). Препоручује се да се ради осам домаћих задатака

(писаних састава).

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- примени основна правила конгруенције у реченици;
-доследно примени правописну норму;
-разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат;
-говори на задату тему поштујући књижевнојезичку норму;
-разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила;
-састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа;
- напише једноставнији аргументативни текст позивајући се на чињенице;
-користи технички и сугестивни опис у изражавању;
-препозна цитат и фусноте и разуме њихову улогу;
-пронађе потребне информације у нелинеарном тексту;
-напише електронску (имејл, SMS) поруку поштујући нормативна правила;
-примени различите стратегије читања (информативно, доживљајно, истраживачко и др.);
- састави текст репортажног типа (искуствени или фикционални);
-правилно употреби фразеологизме и устаљене изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младим;

Праћење и вредновање:

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно променити и унапредити.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

1. ОБЛАСТ: ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.1.1.разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи

cj.1.1.1.разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи

СРЕДЊИ НИВО

cj.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања

cj.2.1.3.препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове

НАПРЕДНИ НИВО:

cj.3.1.2.издваја кључне речи и резимира текст

cj.3.1.3.издваја из текста аргументе за и против и изводи закључке засноване на сложенијем тексту

cj.3.1.4.чита и тумачи вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графикон

2. ОБЛАСТ: ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.2.1.зна и користи оба писма

cj.1.2.2.саставља разумљиву, граматички исправну реченицу

cj.1.2.3. сатавља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине

cj.1.2.4. уме да преприча текст

cj.1.2.7.зна да се служи Правописом

cj.1.2.8. примењује правописну норму у једноставнијим примерима

cj.1.2.9. има изграђену језичку толеранцију и негативан став према језику дискриминације и говору мржње

СРЕДЊИ НИВО:

cj.2.2.2.саставља вест, реферат и извештај

cj.2.2.3.пише резиме краћег текста

cj.2.2.5.зна правописну норму и примењује је у већини случајева

НАПРЕДНИ НИВО:

cj.3.2.4.пише резиме дужег и сложенијег текста

cj.3.2.5.зна и доследно примењује правописну норму

3.ОБЛАСТ: ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.3.4.препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи;примењује норму у вези са облицима речи

cj.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (по говорној улози)

cj.1.3.8. одређује реченичне чланове у типичним примерима

cj.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми

cj.1.3.14.зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације,као и оних који се често јављају у школским текстовима

cj.1.3.15.одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и контекса

СРЕДЊИ НИВО:

cj.2.3.3.познаје врсте речи;препознаје подврстеречи; уме да одреди облик променљиве речи

cj.2.3.6.одређује реченичне чланове у сложенијим примерима

cj.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици

cj.2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика

cj.2.3.10.зна значења речи који се јављају у школским текстовима и текстовима друге врсте намењене младима

cj.2.3.11.одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава у сложенијим примерима

НАПРЕДНИ НИВО:

cj.3.3.1.дели речи на слогове у сложенијим примерима

cj.3.3.4. познаје подврсте речии корсти терминологију у складу са тиме

cj.3.3.6. пзнаје главна значења падежа главна значења глаголских облика

cj .3.3.7.уме да одреди значења непознатих речи на на основу њиховог састава, контекса или порекла

cj. 3.3.8.зна значења речи и фразеологизама у научнопопуларним текстовима намењеним младима и правилно их употребљава

4.ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

ОСНОВНИ НИВО:

cj.1.4.1.повезује наслове књижевних дела са именима аутора

cj1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и писана)

cj.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевном тексту

cj.1.4.6.препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење и ономатопеја)

cj.1.4.7. уочава битне елементе књижевног. дела (мотив, тема, фабула...)

СРЕДЊИ НИВО:

cj.2.4.2. повезује наслов дела из лектире и род врсту и лик из дела; препознаје род и врсту дела на основу одломка, лика...

cj.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте и научно-популарне текстове

cj.2.4.5. препознаје и разликује одређене стилске фигуре (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст)

сј.2.4.6.одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике ликова (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност

сј.2.4.9. уме да води дневник о прочитаним књигама

НАПРЕДНИ НИВО:

сј.3.4.1. наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова, тема и мотива

сј.3.4.2. издваја основне одлике књижевних родова и врста

сј.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре и одређује њихову функцију

сј.3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**УВОД/STARTER UNIT**	2										/	2	2
2.	**EXTREME LIVING**	6										2	4	6
3.	**CUMULATIVE REVIEW 1**	1										/	1	1
4.	**A BALANCING ACT**		7									3	4	7
5.	**CUMULATIVE REVIEW 2**		1									/	1	1
6.	**ART ALL AROUND US**			7								3	4	7
7.	**ADVENTURE**				8							2	6	8
8.	**THE FIRST WRITTEN TEST**					3						/	3	3
9.	**LET'S TALK**					4	4					3	5	8
10.	**FEARS**							8				2	6	8
11.	**CUMULATIVE REVIEW 3**							1				/	1	1
12.	**SCHOOL LIFE**								7			2	5	7
13.	**THE SECOND WRITTEN TEST**									3		/	3	3
14.	**GREEN PLANET**									6	3	2	7	9
15.	**CUMULATIVE REVIEW 4**										1	/	1	1
УКУПНО												19	53	72

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ОБЛАСТ		**ОБРАДА**	**ВЕЖБА**	**СВЕГА**
1.	Простор и композиција	11	9	20
2.	Комуникација	5	7	12
3.	Уметност око нас	1	3	4
УКУПНО		**17**	**19**	**36**

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Недељни број часова : 1

Годишњи фонд часова : 36

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		Приближан број часова на годишњем нивоу			
		ОБРАДА	ПОНАВЉАЊЕ	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
1.	**Човек и музика**	11	2	4	17
2.	**Музички инструменти**	4	1	1	6
3.	**Извођење музике**	4	2	1	7
4.	**Слушање музике**	4		0	4
5.	**Музичко стварлаштво**	2			2
УКУПНО		25	5	6	36

НАПОМЕНА : Сваки час наставе музичке културе конципиран је тако да готово увек у свом току представља комбинацију више наставних области (свих пет области често могу чини органско јединство једног часа).

ИСТОРИЈА

Редни број	**НАСТАВНЕ ТЕМЕ**	Месец										Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Основи проучавања прошлости	3										3
2.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку Индустријског доба	6	8	9	5							28
3.	Европа, свет, српска држава и народ у другој половини XIX века					4	8	10				22
4.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку XX века								6	8	3	17
7.	Систематизација				1						1	2

ГЕОГРАФИЈА

Недељни фонд часова: 2

Годишњи фонд часова: 72

ОБЛАСТ / ТЕМА		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	II	IV	V	VI			
1.	Регионална географија	3										3	0	3
2.	Географске регије Европе	5	9	6								14	6	20
3.	Азија			2	9	6						11	6	17
4.	Африка						4	8				8	4	12
5.	Северна Америка							1	5			4	2	6
6.	Јужна Америка								2	3		3	2	5
7.	Аустралија и Океанија									4		3	1	4
8.	Поларне области									1	4	1	4	5
УКУПНО		**8**	**9**	**8**	**9**	**6**	**4**	**9**	**7**	**8**	**4**	**47**	**25**	**72**

ФИЗИКА

Недељни фонд часова: 2 Годишњи фонд часова: 72

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Сила и кретање	8	9	8								9	16	25
2.	Кретање тела под дејством Земљине гравитационе силе				7	5						6	6	12
3.	Равнотежа тела						7	4				6	5	11
4.	Механички рад и енергија.Снага							5	8	2		6	9	15
5.	Топлотне појаве									5	4	4	5	9
УКУПНО		**8**	**9**	**8**	**7**	**5**	**7**	**9**	**8**	**7**	**4**	**31**	**41**	**72**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН, МАТЕМАТИКА (7. разред)

	Тема	Месец										Σ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
0.	Обнављање, иницијални тест и анализа иницијалног теста	4										4
1.	Реални бројеви	13	8									21
2.	Питагорина теорема		8	11								19
3.	Алгебарски изрази - степени			2	12	3						17
4.	Многоугао					8	8					16
5.	Примене подударности						7	3				10
6.	Полиноми							12	10	4		26
7.	Круг								5	11	2	18
8.	Обрада података										5	5
	Писмене и усмене провере		2	1	1			2		1	1	8
	Σ	17	18	14	13	11	15	17	15	16	8	144

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
1.	РЕАЛНИ БРОЈЕВИ	Компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	МА.1.1.1., МА.1.1.2. МА.1.1.3., МА.1.1.4. МА.1.1.5., МА.1.1.6. МА.1.2.1., МА.1.3.2. МА.1.3.3., МА.1.3.6. МА.1.4.1., МА.1.4.4. МА.1.5.1., МА.1.5.2., МА.2.1.1., МА.2.1.2. МА.2.1.3., МА.2.1.4. МА.2.2.5., МА.2.3.1. МА.2.3.2., МА.2.3.6. МА.2.4.1., МА.2.4.3., МА.2.5.1. МА.2.5.2. МА.2.5.3., МА.3.1.1. МА.3.1.2., МА.3.1.3. МА.3.3.1., МА.1.2.1. МА.3.5.2., МА.3.5.3.
2.	ПИТАГОРИНА ТЕОРЕМА	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
3.	ЦЕЛИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
4.	МНОГОУГАО	Компетенција за учење, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	КРУГ	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	ОБРАДА ПОДАТАКА	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција; – одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима; – на основу реалног проблема састави и израчуна вредност једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима; – одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку; – нацрта график функције $y = kx$, $k \in R\backslash\{0\}$; – примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама; – примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима; – трансформише збир, разлику и производ полинома; – примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома; – растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закон и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата); – примени трансформације полинома на решавање једначина; – примени својства страница, углова и дијагонала многоугла; – израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост;	**РЕАЛНИ БРОЈЕВИ**	Квадрат рационалног броја. Решавање једначине $x^2 = a$, $a \geq 0$; постојање ирационалних бројева (на пример решења једначине $x^2 = 2$). Реални бројеви и бројевна права. Квадратни корен, једнакост $\sqrt{a^2} = \lvert a \rvert$. Децимални запис реалног броја; приближна вредност реалног броја; апсолутна грешка. Основна својства операција с реалним бројевима. Функција директне пропорционалности $y = kx$, $k \in R\backslash\{0\}$. Продужена пропорција.
	ПИТАГОРИНА ТЕОРЕМА	Питагорина теорема (директна и обратна). Важније примене Питагорине теореме. Конструкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$, $\sqrt{5}$, итд. Растојање између две тачке у координатном систему.
	ЦЕЛИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ	Први део Степен чији је изложилац природан број; степен декадне јединице чији је изложилац цео број; операције са степенима; степен производа, количника и степена. Други део Алгебарски изрази. Полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у

– конструише ортоцентар и тежиште троугла; – примени ставове подударности при доказивању једноставнијих тврђења и у конструктивним задацима; – примени својства централног и периферијског угла у кругу; – израчуна обим и површину круга и његових делова; – преслика дати геометријски објекат ротацијом; – одређује средњу вредност, медијану и мод.		сређени облик полинома). Квадрат бинома и разлика квадрата. Растављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата. Примене.
	МНОГОУГАО	Појам многоугла. Врсте многоуглова. Збир углова многоугла. Број дијагонала многоугла. Правилни многоуглови (појам, својства, конструкције). Обим и површина многоугла. Тежишна дуж троугла. Ортоцентар и тежиште троугла. Сложеније примене ставова подударности.
	КРУГ	Централни и периферијски угао у кругу. Обим круга, број π. Дужина кружног лука. Површина круга, кружног исечка и кружног прстена. Ротација.
	ОБРАДА ПОДАТАКА	Средња вредност, медијана и мод.

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе и учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Облици рада: фронтални, индивидуални, групни, рад у пару.

Методе рада: метода усменог излагања, текстуална метода, демонстративна метода, метода презентације.

Активност наставника: мотивисање ученика за учење предмета, демонстрација слика са презентација и модела, вођење и усмеравање тока часа, наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; оцењивање.

Активности ученика: слушање, активно укључивање у дискусију, повезивање са претходно стеченим знањем, извођење закључака.

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења те кроз све програмске целине доследно осигурати да најмање једна трећина наставе буде организована употребом ових метода. У настави користити, најмање у трећини случајева, задатке који захтевају примену наученог у разумевању и решавању свакодневних проблемских ситуација препорученио од стране Министарства и Завода, а приликом оцењивања обезбедити да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцењивани.

БИОЛОГИЈА

	ОБЛАСТ	МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИ-ВАЊЕ	ВЕЖБЕ И ПРОЈЕ-ТИ	ОСТАЛИ ТИПОВИ ЧАСА	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI					
1.	НАСЛЕЂЕ И ЕВОЛУЦИЈА	X	X									3	3	2	4	12
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА		X	X	X	X	X	X				15	10	6	3	34
3.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА							X				2	2	1	1	6
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ							X	X	X		4	3	1	1	9
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ									X	X	5	2	2	2	11
											Укупно:	**29**	**20**	**12**	**11**	**72**

ХЕМИЈА

Недељни фонд часова: 2

Годишњи фонд часова: 72

Област/тема	Садржаји- Наставне јединице	Време реализације	Број часова по теми-наставној јединици				
			Обрада	Лаб. вежбе	Утврђивање	Систематизација	Укупан број часова
1. ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	1. Предмет изучавања хемије	Септембар	1				3
	2. Супстанца	Септембар	1				
	3. **Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас**	Септембар			1		
2. ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	4. Хемијска лабораторија и експеримент	Септембар	1				6
	5. Мерење.	Септембар	1				
	6. Рад у хемијској лабораторији. Мерење.	Септембар			1		
	7. Физичка и хемијска својства супстанци	Септембар	1				
	8. Физичке и хемијске промене	Септембар	1				
	9. Својства и промене супстанци	Септембар			1		
3. АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	10. Атоми хемијских елемената	Октобар	1				10
	11. Хемијски симболи	Октобар	1				
	12. Атоми елемената и хемијски симболи	Октобар			1		
	13. Грађа атома: атомско језгро и електронски омотач	Октобар	1				
	14. Атомски и масени број, изотопи	Октобар	1				
	15. Атом - грађа, атомски и масени број, изотопи	Октобар			1		
	16. Распоред електрона по енергетским нивоима у атомима елемената	Октобар	1				

	17. Периодни систем елемената. Племенити гасови - својства и примена	Новембар	1				
	18. Одређивање валентног нивоа, броја валентних електрона и положаја елемената у ПСЕ.	Новембар			1		
	19. Атоми елемената. Грађа атома. Периодни систем елемената	Новембар				1	
4. МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	20. Хемијска веза и хемијске формуле	Новембар	1				9
	21. Ковалентна хемијска веза: молекули елемената и молекули једињења	Новембар	1				
	22. Ковалентна хемијска веза	Новембар			1		
	23. Јонска веза и јонске кристалне решетке	Новембар	1				
	24. Упоређивање својстава супстанци са јонском и ковалентном везом. Јонска веза	Новембар			1		
	25. Кристалне решетке. Упоређивање својстава супстанци са јонском и ковалентном везом.	Децембар			1		
	26. Валенца елемената и састављање хемијских формула	Децембар	1				
	27. Валенца елемената	Децембар			1		
	28. **Молекули елемената и једињења, јони и јонска једињења**	Децембар				1	
5. ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	29. Смеше: хомогене и хетерогене	Децембар	1				12
	30. Раствори и растварање	Децембар	1				
	31. Растварање и растворљивост	Децембар	1				
	32. Растворљивост	Децембар			1		
	33. Хомогене смеше у природи – вода	Децембар	1				
	34. Хомогене смеше у природи – ваздух	Јануар	1				
	35. Масени процентни састав смеша - 1 део	Јануар	1				

	36. Масени процентни састав смеша - 2 део	Јануар	1				
	37. Масени процентни састав смеша	Јануар			1		
	38. Раздвајање састојака смеша (декантовање, цеђење, одвајање магнетом)	Јануар	1				
	39. Раздвајање састојака смеша (декантовање, цеђење, одвајање магнетом)	Јануар			1		
	40. Хомогене и хетерогене смеше - комбиновани задаци	Фебруар				1	
6. ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	41. Хемијске реакције	Фебруар	1				6
	42. Закон о одржању масе	Фебруар	1				
	43. Хемијске реакције.Закон одржања масе	Фебруар			1		
	44. Састављање једначина хемијских реакција	Фебруар	1				
	45. Писање једначина хемијских реакција	Март	1				
	46. Хемијске реакције и једначине - комбиновани задаци	Март			1		
7. ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ	47. Релативна атомска и релативна молекулска маса	Март	1				11
	48. Количина супстанце и мол. Моларна маса	Март	1				
	49. Израчунавање релативне молекулске масе, моларне масе и количине супстанце	Март			1		
	50. Количина супстанце, маса и бројност честица	Март	1				
	51. Количина супстанце, маса и бројност честица	Март			1		
	52. Закон сталних односа маса	Март	1				
	53. Масени процентни састав једињења	Март	1				
	54. Закон сталних масених односа. Масени процентни састав једињења.	Април			1		

	55. Израчунавања на основу једначина хемијских реакција	Април	1				
	56. Стехиометријска израчунавања- 1 део	Април			1		
	57. Стехиометријска израчунавања- 1 део	Април				1	
8. ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	58. Водоник	Април	1				
	59. Кисеоник	Април	1				
	60. Водоник и кисеоник	Мај			1		15
	61. Оксиди – формуле, називи, својства. Оксидација, сагоревање, рђање	Мај	1				
	62. Киселине – формуле, називи, својства	Мај	1				
	63. Оксиди и киселине	Мај			1		
	64. Хидроксиди (базе) – формуле, називи, својства	Мај	1				
	65. Мера киселости раствора – pH вредност	Мај	1				
	66. Оксиди, киселине и базе	Мај			1		
	67. Неутрализација. Соли	Мај	1				
	68. Неутрализација. Соли.	Јун			1		
	69. Киселине, базе и соли	Јун				1	
	70. Стехиометријска израчунавања	Јун			1		
	71. Комбиновани задаци 1	Јун			1		
	72. Комбиновани задаци 1	Јун			1		
	УКУПНО ЧАСОВА		**42**	**0**	**25**	**5**	**72**

*Уместо часова лабораторијских вежби које су предвиђени Планом и програмом који је објављен у Просветном гласнику бр.5 од 27. 5.2019, повећан је број часова утврђивања и број часова за комбиноване задатке.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Годишњи фонд часова: 72

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВР-ЂИВАЊЕ	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	6										4	2	6
2.	**САОБРАЋАЈ**	2	4									4	2	6
3.	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**		4	10	4							8	10	18
4.	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**				2	4	6	8				14	6	20
5.	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**							2	6	10	4	1	19	20
УКУПНО		**8**	**8**	**10**	**6**	**4**	**6**	**10**	**6**	**10**	**4**	**31**	**39**	**72**

Р. БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	– Компентенција за целоживотно учење – Комуникација – Рад с подацима и информацијама – Сарадња – Решавање проблема	Ученик ће бити у стању да: – повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; – повеже ергономију са здрављем и конфором људи при употреби техничких средстава; – анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; – истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству.
2.	САОБРАЋАЈ	– Компентенција за целоживотно учење – Комуникација – Рад с подацима и информацијама – Сарадња – Решавање проблема	Ученик ће бити у стању да: – разликује врсте транспортних машина; – повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; – провери техничку исправност бицикла; – демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда.
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	– Компентенција за целоживотно учење – Комуникација – Рад с подацима и информацијама – Решавање проблема – Естетичка компетенција – Сарадња – Дигитална компетенција	Ученик ће бити у стању да: – самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање; – користи CAD технологију за креирање техничке документације; – образложи предности употребе 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета; – управља моделима користећи рачунар; – објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, паметних телефона и осталих савремених ИКТ уређаја.
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	– Компентенција за целоживотно учење	Ученик ће бити у стању да: – аргументује значај рационалног коришћења расположивих

		– Комуникација – Рад с подацима и информацијама – Сарадња – Решавање проблема	ресурса на Земљи; – идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; – користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; – врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду; – објасни улогу одређених елемената машина и механизама на једноставном примеру; – образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса; – објасни основе конструкције робота; – класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом.
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	– Компентенција за целоживотно учење – Комуникација – Рад с подацима и информацијама – Сарадња – Естетичка компетенција – Дигитална компетенција – Решавање проблема	Ученик ће бити у стању да: – самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта; – изради производ у складу са принципима безбедности на раду; – тимски представи идеју, потупак израде и производ; – креира рекламу за израђен производ; – врши е-кореспонденцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје; – процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ										ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВ-НИ СТАН-ДАРДИ***
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	**ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине	**1)Компетенција за учење:** Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљи-вост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	3			3	1					1	**2**	**6**	**8**	ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.
2.	**АТЛЕТИКА**		**2)Одговорно учешће у демократском друштву:** Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	4	7						5	4	1	**3**	**18**	**21**	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

3.	**ГИМНАСТИКА**	физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања.	**3) Естетичка компетенција:** Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике.				3	6	2	3	4			**5**	**14**	**18**	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
4.	**ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА:** **- ОДБОЈКА** **- РУКОМЕТ** **- КОШАРКА** **- ФУДБАЛ** **- АКТИВНОСТИ ПО ИЗБОРУ** **ОНЛАЈН НАСТАВА ПЛАТФОРМА ГУГЛ УЧИОНИЦА**		**4)Комуникација** Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:** Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву		7	11	6	2	3	10	4	2	6	**5**	**46**	**51**	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

		Исходи се односе на све наставне области.	помоћ. **9) Решавање проблема:** Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:** Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада															
5.	**МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ**		**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.	5								5			**5**	**5**	**10**	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				**12**	**14**	**11**	**12**	**9**	**5**	**13**	**13**	**11**	**8**	**20**	**88**	**108**		

Ред.бр. нас. теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ	Број час по теми	Број часова по месецима		Критеријуми и начин оцењивања
1.	ЉУДСКА ПРАВА	9	Септембар	4	-Оцењивање је <u>описно</u>, („истиче се“/“добар“/ „задовољава“). Евидентира се у педагошкој документацији наставника и дневнику рада.
			Октобар	5	-<u>Критеријуми оцењивања:</u> редовно похађање наставе, ангажовање и

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

			Новембар	5	напредовање ученика, заинтересованост и активно учешће у реализацији наставе (кроз групни, радионичарски рад). Ученике обавезно информисати о критеријумима оцењивања.
			Децембар	3	
			Јануар	2	
			Фебруар	3	
			Март	5	
2.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	9	Мај	4	
			Април	3	

			Јун	2		ВЕРСКА НАСТАВА 1. Увод 2. Бог у кога хришћани верују јесте СВ.Тројица: отац, син и свети дух (богослужебна, библијска и светоотачка сведочанства); 3. Узро
3.	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	9				
			Укупно	36		
4.	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	9				
	Укупно	36				

к Божијег постојања је отац (Библијска, евхаристијска, светоотачка и друга сведочанства);

4. Хришћанска онтологија (бића као заједнива слободе);

5. Антрополошке последице вере у Св.Тројицу;

6. Кроз литургију се пројављује Св.Тројица (отац прима литургијски принос, син, исус христос приноси, а св. дух сабира све око христа и сједињује се с њим);

7. Св. Тројица у православној иконографији

Циљеви и задаци

Циљ наставе православног катихизиса је да пружи целовит православни поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот и есхатолошки живот.

Задаци наставе православног катихизиса су:

- Развијање способности уочавања да су грех и зло у свету последица погрешног изражавања човекове слободе;
- Развијање способности уочавања да Бог поштује човекову слободу али да не одустаје да свет доведе у вечно постојање;
- Изгради свест о томе да Бог воли човека и свет и да их никад не напушта, али вечни живот зависи и од слободе човека и његове заједнице са Богом.
- Развијање способности уочавања сличности у структури старозаветне и новозаветне цркве.

Начин остваривања програма

Циљ наставе у 7. разреду је да ученици на примеру старозаветне историје уоче да Бог није одустао од стварања свог првобитног плана о свету, који се огледа у сједињењу свих створених бића са Богом преко човека, и поред тога што је то први човек Адам одбио да испуни. Бог је после греха првог човека променио начин остварења свог циља, али је циљ због кога је свет створен остао исти. Конкретна реализација тог циља почиње од изботра Аврама и благосиљања јеврејског народа у њему, што означава почетак цркве која има исту структуру као будуће Царство божије. Та знања ће послужити ученицима да касније лакше разумеју онтологију личности-један као заједница многих.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕСЕЦ	ОБРА	ОСТАЛИ	СВЕГА

	МОДУЛ	ЛЕКЦИЈА	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	ДА	ТИПОВИ ЧАСОВА	
1.	**Gestern, vorgestern ...**	**Wie hast du Mutti kennen gelernt?**	7										3	4	7
2.		**Wie war es damals?**	2	5									2	5	7
3.		**Tina hat sich wehgetan.**		4	8	5							3	14	17
4.		**Lektüre**				2							1	1	2
5.	**Persönlichkeit Pläne, Beziehungen**	**Wie ist Thomas?**				2	6	1					4	5	9
6.		**Was wirst du dann machen?**						2	8				4	6	10
7.		**Verstehst du dich gut mit deinen Eltern?**							1	9	1		2	9	11
8.		**Lektüre**									3		1	2	3
9.		**Landeskunde**									2	4	3	3	6
УКУПНО													23	49	72

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова за обраду	Број часова вежбање	Број часова за понављање	Број часова по теми

1.	ИКТ	7	1	1	**9**
2.	Дигитална писменост	4	1		**5**
3.	Рачунарство	12	3	1	**16**
4.	Пројектна настава		4	2	**6**
		23	**9**	**4**	**36**

ОСМИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Глобални план

Ред.бр.	Предметна област	Месец									Обрада	Утврђивање и други типови часа	Укупно
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V			

1.	Књижевност	9	5	8	4	4	7	4	7	6	27	27	54
2.	Језик	6	9	5	3	4	8	7	7	6	34	21	55
3.	Језичка култура	2	6	3	3	1	1	6	1	4	3	24	27
Укупно		17	20	16	10	9	16	17	15	16	64	72	136

Циљ и задаци наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине, да стичу основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање стичу нова знања и развијају читалачке компетенције које обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљавају да усмерено приступају делу и приликом тумачења откривају различите слојеве и значење; да стичу основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури; негују љубав према језику и стичу и развијају хуманистичка знања и повезују их са другим садржајима; континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси; развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења; развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; развијање позитивних људских вредности; развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву; развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости; развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување

националне и светске културне баштине;

Начин остваривања програма

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 64 часа, Језик – 43 часа и Језичка култура – 29 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 136 часова. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Поред досадашњих облика и метода остваривања знања и реализације наставних јединица користиће се и савремени дигитални алати и платформе. У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Ниједна језичка појава неће се изучавати изоловано, ван контекскса, у којем се остварује функција. Програмске садржаје нећемо обрађивати као посебне наставне јединице већ у склопу наставе читања и језичке културе.

Правопис се савлађује путем систематских и разноврсних вежбања. Од првог часа инсистирати на коришћењу правописа и правописног речника. У настави граматике и правописа примењиваћу следеће поступке: постицање свесне активности, сузбијање мисаоне инерције, повезивање наставе језика са доживљавањем уметничког текста, као и за животну језичку и уметничку праксу.

Књижевност нећемо делити на домаћу и школску лектиру већ само на књижевне родове. Уз сарадњу са ученицима обрадићемо и дела по избору ученика, а која су у складу са школским програмом. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова. Ни функционални појмови се не обрађују посебно већ у току наставе се указује на њихова примењена значења. Поред лексичких, морфолошких и синтаксичких вежби имаћемо и семантичке вежбе којима развијамо ученикову свест о одређеној моћи значења речи. Током рада ученици ће бити константно подстицани у правцу самосталног литерарног изражавања .

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме

пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у прилици да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске. Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Кроз упоредну анализу филма и књижевног дела, ученици треба да разумеју да је филм независно уметничко остварење а не препичавање књиге, односно да је књига само предложак за ново, оригинално уметничко дело.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом и седмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имлицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Исходи:

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-чита са разумевањем књижевноуметничке текстове и остале типове текстова, примењујући различите стратегије читања;
– тумачи значења, језичке, естетске и структурне особине уметничких текстова, користећи књижевне термине и појмове;
– критички промишља о стварности на основу прочитаних дела;
– истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;
– повеже писце и дела из обавезног дела програма од 5. до 8. разреда;
– издвоји основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту, као
и језичко-стилске карактеристике текста у склопу интерпретације;
– уочи слојевитост књижевног дела и међужанровско прожимање;
– повеже књижевна дела са историјским или другим одговарајућим контекстом;
– одреди временски оквир у којем је писац стварао;
– разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или
лирског субјекта;
– препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину, поштујући особености сопственог народа и других народа;
– учествује у избору књижевних дела и начина њихове обраде и представљања;

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању. Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразу- мева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима. У оквиру теме Језик – основне особине говорног и писаног језика потребно је у основним цртама указати на сличности и разлике говорног и писаног језика: говорни језик има неке вредности које тешко могу да се пренесу писаним путем (нпр. акценат, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), док писани језик има неке карактеристике које нема усмени (врста слова: велика и мала слова и сл.). Усмени и писани језик разликују се и по брзини преношења поруке (три пута брже говоримо него што пишемо). Област грађење речи треба повезати са знањима из морфологије. Треба јасно направити разлику између морфологије и творбе речи, пошто се у морфологији јављају само различити

облици једне исте речи (додавање граматичких морфема на граматичку основу), док се у творби речи додавањем творбених морфема добија нова реч. Треба указати на три основна модела грађења речи – извођење, слагање и префиксацију. Примери треба да буду добро одабрани и неспорно да представљају дати тип творбе. Према творбеном критеријуму све речи треба поделити на просте и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице). У оквиру твореница ученици треба да уоче корен, творбену основу, префикс, суфикс, спојни вокал. На тај начин груписати и породице речи. Творбу речи треба повезати и са знањима из фонетике и указати на гласовне промене које се бележе на споју префикса/суфикса и творбене основе. Са ученицима треба радити систематизацију градива које је научено у претходним разредима. Неопходно је да се по граматичким нивоима обнове и повежу знања, и то логички и критеријално, тако што ће усвајати правила и начине функционисања граматичког система. На конкретним примерима реченица најбоље је обновити знања из морфологије (врсте речи, граматичке категорије) и синтаксе (реченични чланови, типови реченица и сл.). Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин код ученика се и развија свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма. Настава граматике у осмом разреду започиње градивом из историје језика. Ученике треба упознати са тим ко су били Словени, где је, према научним сазнањима, била њихова постојбина. Такође, потребно је дати неколико основних информација о њиховом заједничком прајезику, из кога су се издвојиле три групе словенских језика. Део који се односи на сеобе Словена, стварање словенских језика, и улогу Ћирила и Методија треба повезати са наставом историје (подсетити ученике на градиво из 6. разреда, пре свега на лекције „Мисија Ћирила и Методија” и „Рана писменост и култура јужних Словена”). Почетак писмености код Срба треба везати за старословенски језик и два писма, глагољицу и ћирилицу (с тим у вези треба поменути спис „О писменима” Црнорисца Храбра). Даљи развој српског књижевног језика треба објаснити етапно, преко српскословенског, рускословенског и славеносрпског, све до појаве народног језика. У оквиру теме Књижевни језик код Срба од Вука до данас, ученици треба да стекну основ- на знања о почецима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. Треба поменути најпре реформу ћирилице Саве Мркаља, а потом Вукову реформу језика, писма и правописа. Ово градиво треба функционално повезати са наставом књижевности (дела Вука Караџића, Бранка Радичевића и Петра Петровића Његоша и 1847. година). Потом ученике тре- ба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама. Ученике треба упознати са основним језичким групама у Европи и то функционално повезати са наставом страних језика (нпр. указати на то да француски припада романској групи, руски словенској, а енглески и немачки германској групи језика). Важно је дати као примере поједине речи на основу којих ће ученици уочити језичке сличности, односно разлике. Потом словенске језике поделити на три групе и навести који језици припадају којој групи. На тај начин нагласити место српског језика у породици словенских језика. О дијалектима српског језика ученици треба да стекну основна знања: како су распоређени, како се називају (екавски – призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански и ијекавски – зетско-

рашки и источнохерцеговачки) и по којим се типичним особинама разликују. Нарочито је важно нагласити да су и екавски и ијекавски књижевни изговори српског језика (указати на ијекавски изговор писаца као што су, нпр. Његош, Ћопић, Караџић). Такође је важно нагласити да постоји народни језик (као скуп дијалеката) и књижевни језик, који има своју одређену норму и мора се учити и неговати. Ученицима треба објаснити шта је службена употреба језика и писма према Уставу Србије: српски језик као службени језик и ћирилица као службено писмо, док се латиница јавља као алтернативно писмо. Такође, треба нагласити да у Србији живе и припадници других народа, којима су поред српског језика и писма у службеној употреби и њихови језици и писма (Мађари, Албанци, Словаци, Румуни, Бугари, Македонци, Бошњаци, Роми и

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим темама и на часовима граматике и на часовима књижевности. На пример, када се обрађује грађење глаголских облика, треба обрадити и правописна решења у вези са писањем глаголских облика. То подразумева и обнављање наученог и усвајање нових садржаја (нпр. писање негације уз глаголе, писање облика у футуру I, облици помоћног глагола у потенцијалу, облици императива и сл.). У вези са усвајањем типова реченица неопходно је обрадити интерпункцију, првенствено, запету као најважнији интерпункцијски знак. Потребно је јасно навести правила када се запета мора писати, а када је запета необавезни знак или одлика стила. Повезивање садржаја из граматике и књижевности врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним делима. У основним цртама потребно је указати на специфичност књижевноуметничког стила, где се понекад, као резултат пишчеве креативности, намерно не примењују правописна правила (нарочито у поезији). Комбиновање правописних знакова усваја се још у млађим разредима у вези са управним говором, али се сада указује на остале типове комбиновања правописних знакова, пре свега на употребу запете иза скраћеница и редних бројева. Писање скраћеница односи се на обнављање наученог у вези са скраћеницама, али и на проширивање типова скраћеница које се наводе у важећем правопису.

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у SMS комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

– објасни настанак и развој српског књижевног језика;
– разуме значај књижевног језика за културу и историју српског народа;
– сврста српски језик у одговарајућу језичку групу у Европи;
– именује дијалекте српског језика; разуме постојеће језичке прилике у Србији;
– издвоји делове творенице и препозна основне моделе њиховог грађења;
– користи садржаје из граматике обрађене у претходним разредима и повеже их са новим градивом;
– доследно примени правописну норму;
– примени основна правила о распореду акцената;

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Иако је област језичке културе програмски конституисана као посебно подручје, предвиђено је да се у целокупној настави српског језика и књижевности повезује са другим двема областима: са књижевношћу и са језиком. Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. Притом, једнаку пажњу би требало посветити усменом и писаном изражавању.

На овом узрасту требало би разматрати специфичности два функционална стила: књижевноуметничког и публицистичког. Ученике би требало подстицати да у задатом наменски креираном мешовитом тексту проналазе и разврставају реченице с обзиром на то да ли припадају књижевноуметничком или публицистичком стилу. Потом, да пронађу реченицу написану публицистичким стилом у тексту који је написан књижевноуметничким стилом и обрнуто. Требало би да објасне сличности и разлике између ова два функционална стила, да препознају и образложе елементе оба стила у адекватно одабраним текстовима, развијајући способност разумевања њихових особености.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да у усменој и писменој форми конципирају саставе према смерницама које ће им бити задате. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи уз обавезну употребу ових речи; да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена (ограничен број речи); да у тексту који састављају употребљавају искључиво одређене граматичке моделе или одређену лексику. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да мењају крај (или друге погодне делове) литерарног предлошка; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Веома важна компетенција – која се налази у основи виших нивоа разумевања текста, јесте вештина аргументације. Имајући у виду да развој аргументованог мишљења има значајну улогу у образовању јер може позитивно да утиче на усвајање знања, током наставе језичке културе требало би проверавати у којој мери су ученици у стању да разумеју аргументативне текстове. Требало би подстицати ученике да аргументовано образлажу свој став везан за проблемску ситуацију у књижевном делу; да аргументовано образлажу свој експлицитно изнети став о неком, за

њих, значајном питању; да у низу образложења неког/нечијег става издвајају аргументе којима је тај став образложен и одбацују делове текста који нису повезани са аргументацијом; да аргументима искажу зашто се не слаже са аргументима других. Такође, требало би их оспособити да тумаче поступке јунака у књижевном делу, позивајући се на аргументе који проистичу из текста.

Један од основних облика усменог и писменог изражавања – описивање, представља темељан програмски садржај за усавршавање и неговање ваљане језичке културе ученика. На овом узрасту ученици би требало да користе обе врсте описа: технички и сугестивни, односно требало би их оспособити да описују одређени предмет, појам или биће, најпре објективно (технички опис), а потом изражавајући сопствене утиске (сугестивни опис). Такође, требало би их подстицати да смишљају паралелно обе врсте описа истог предмета описивања; да проналазе елементе оба описа у мешовитом тексту; да открију „уљеза" (технички опис *залутао* у сугестивни и обрнуто); да препознају ситуације у којима би требало употребити једну или другу врсту описа и да образложе своје мишљење; да на основу готовог техничког и сугестивног описа уочавају одлике једног и другог начина описивања.

Једна од форми изражавања која је у функцији оспособљавања ученика да свој језички израз унапреде, обогате и прилагоде одређеној комуникативној ситуацији може бити и репортажа. Ученике би требало упутити у основне карактеристике овог новинарског жанра како би могли да напишу састав репортажног типа (на пример, репортажа о школи, екскурзији и слично).

Током наставе језичке културе на овом узрасту требало би указати ученицима, између осталог, и на методе приказивања извора и идеја, као и додатних појашњења која се користе у тексту. Требало би их подстицати да објашњавају разлоге и функције цитирања; да тумаче проблемске ситуације уочене у књижевним и другим текстовима помоћу цитата; да тумаче значај и смисао употребљене фусноте на задатом примеру; да разликују цитате и парафразе у задатим примерима. Такође, требало би има указати на правила која се тичу писања експонираних бројева којима се означавају фусноте на крају реченице.

Оспособљавање ученика за успешно читање, коришћење и разумевање нелинеарног текста један је од задатака наставе језичке културе на овом узрасту. Ученици би требало да направе једноставне табеле на основу задатог текста који садржи податке погодне за табеларни приказ; да читају податке из табеле и тумаче их; да праве једноставне дијаграме на основу задатих података, као и да тумаче податке из једноставнијих дијаграма и да изводе закључке на основу тих података. Требало би да смештају садржаје погодних граматичких јединица у табеларне приказе и да на основу података из нелинеарног текста саставе линеарни текст и друго.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила;

-пише и говори поштујући карактеристике различитих функционалних стилова;

-уочи разлику између речи и лексеме;

- препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију;

- разуме значење застарелих речи и неологизама;

-користи речник, енциклопедију и лексикон;

- уочи манипулацију у пропагандним текстовима;
- напише приказ, расправу и краћи есеј;
-разликује делове текста и књиге – укључујући индекс, појмовник, библиографију и уме да их користи;
-повезује информације и идеје изнесене у тексту, уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту;

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Језик

СЈ.1.2.7. зна да се служи Правописом (школским издањем)
СЈ.1.3.1. зна особине и врсте гласова; дели реч на слогове у једноставнијим примерима; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним променама
СЈ.1.3.2. уочава разлику између књижевне и некњижевне акцентуације
СЈ.1.3.3. одређује место реченичног акцента у једноставним примерима
СЈ.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи
СЈ.1.3.5. разликује просте речи од твореница; препознаје корен речи; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела
СЈ.1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч, синтагму, предикатску реченицу и комуникативну реченицу)
СЈ.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (обавештајне, упитне, заповедне)
СЈ.1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима
СЈ.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми
СЈ.1.3.10. правилно употребљава глаголске облике (осим имперфекта)
СЈ.1.3.17. разликује појмове књижевног и народног језика; зна основне податке о развоју књижевног језика код Срба (од почетака до данас)
СЈ.1.3.18. зна основне податке о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика
СЈ.1.3.19. зна основне податке о језицима националних мањина
СЈ.2.3.3. познаје врсте речи; препознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи
СЈ.2.3.4. познаје основне начине грађења речи (извођење, слагање, комбинована творба, претварање)
СЈ.2.3.5. препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)
СЈ.2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима
СЈ.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици
СЈ.2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика
СЈ.3.2.5. зна и доследно примењује правописну норму
СЈ.3.3.1. дели реч на слогове у сложенијим

Књижевност

СЈ.1.4.1. повезује наслове прочитаних књижевних дела (предвиђених програмима од V до VIII разреда) са именима аутора тих дела
СЈ.1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)
СЈ.1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму
СЈ.1.4.4. препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац)
СЈ.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарација, дескрипција, дијалог и монолог
СЈ.1.4.6. препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење, ономатопеја)
СЈ.1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик...
СЈ.1.4.8. има изграђену потребу за читањем књижевноуметничких текстова и поштује национално, књижевно и уметничко наслеђе
СЈ.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања: „летимично читање" (ради брзог налажења одређених информација); читање „с оловком у руци" (ради учења, ради извршавања различитих задатака, ради решавања проблема); читање ради уживања
СЈ.2.4.1. повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и са временом које се узима за оквир приповедања
СЈ.2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књижевноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација
СЈ.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научно-популарне текстове
СЈ.2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност
СЈ.2.4.9. уме да води дневник о прочитаним књигама
СЈ.3.4.6. тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело
СЈ.3.4.8. повезује књижевноуметничке текстове с другим текстовима који се обрађују у настави

Језик и језичка култура

СЈ.1.1.1. разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи
СЈ.1.1.2. разликује уметнички и неуметнички текст; уме да одреди сврху текста: експозиција (излагање), дескрипција (описивање), нарација (приповедање), аргументација, пропаганда
СЈ.1.1.3. препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима
СЈ.1.1.4. разликује основне делове текста и књиге (наслов, наднаслов, поднаслов, основни текст, поглавље, пасус, фуснота, садржај, предговор, поговор); препознаје цитат; служи се садржајем да би пронашао одређени део текста
СЈ.1.1.5. проналази и издваја основне информације из текста према датим критеријумима
СЈ.1.1.6. разликује у тексту битно од небитног, главно од споредног
СЈ.1.1.7. повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем тексту
СЈ.1.1.8. чита једноставне нелинеарне елементе текста: легенде, табеле, дијаграме и графиконе
СЈ.1.2.3. саставља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине (уводни, средишњи и

завршни део текста)
СЈ.1.2.5. свој језик прилагођава медијуму изражавања* (говору, односно писању), теми, прилици и сл.; препознаје и употребљава одговарајуће језичке варијетете (формални или неформални)
СЈ.1.2.6. влада основним жанровима писане комуникације: саставља писмо; попуњава различите обрасце и формуларе с којима се сусреће у школи и свакодневном животу
СЈ.1.3.12. познаје основне лексичке појаве: једнозначност и вишезначност речи; основне лексичке односе: синонимију, антонимију, хомонимију; метафору* као лексички механизам
СЈ.1.3.14. зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у кући, школи и сл.), као и оних који се често јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.)
СЈ.1.3.15. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (једноставни случајеви)
СЈ.1.3.16. служи се речницима, приручницима и енциклопедијама
СЈ.2.1.3. препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове
СЈ.2.1.4. разликује све делове текста и књиге, укључујући индекс, појмовник и библиографију и уме њима да се користи
СЈ.2.1.5. проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима)
СЈ.2.2.1. саставља експозиторни, наративни и дескриптивни текст, који је целовит и кохерентан
СЈ.2.2.2. саставља вест, реферат и извештај
СЈ.2.2.3. пише резиме краћег и/или једноставнијег текста
СЈ. 2.3.9. познаје метонимију* као лексички механизам
СЈ.2.3.11. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (сложенији примери)
СЈ.3.2.1. организује текст у логичне и правилно распоређене пасусе; одређује прикладан наслов тексту и поднаслове деловима текста;

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
	How are you/have you been/are you doing? I'm/I've been/I'm doing fine, and you? It's been long time. / Long time no see! Yes, it's been a while. *I was born and raised/brought up in Kruševac, a town in Serbia. Where did you grow up? I live in a nuclear/an immediate family. Who do you live with?* *We live in a suburb/in the suburbs/on the outskirts of the town. We share the house with another family. We've lived there since I was born. What part of town do you live in?* *I've got a twin/half/step brother. Have you got any siblings? The man over there is Alex's and my stepdad.* *Is Luka your relative? Yes, he's my second cousin. / He's my close/distant relative. / No, we're not related. He's just a friend of mine. What country was he born in? What/Which school did he go to? Have you got any family in*

ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	*an English speaking country?* *Is your step brother the same age as you? No, he's twice/half as old as me. He doesn't go to school, he goes to kindergarten. The boy in the photo is our schoolmate/teammate/roommate and our mutual friend. He's my namesake. Our name is pronounced... , but it is spelled. My mum's the only person who calls me by my first name, and it usually means I'm in trouble! Do your friends call you by your first name or your nickname? Dunja's my soulmate; we are inseperable.* *Who's your role model? My dad's my main role model, I have always looked up to/admired him. Who has been the most important and most influential person in your life?* *Mark Twain was a pen name of the American writer whose real name was Samuel Clemens. What other names did Samuel Clemens write under?* *What was Agatha Christie famous for? She was famous for her detective stories.* *What films did Daniel Radcliffe play in? He played the title character in the Harry Potter film series.* *It's been nice meeting you/talking to you.* *Have a good life!* *Farewell, my friends!* *The Present Simple Tense* и *The Present Continuous Tense* за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости *The Past Simple Tense* и *The Past Continuous Tense* за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости *The Present Perfect Simple Tense* за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају Питања са *Who/What/Which/Where/When/Why/How…* Питања са препозиционим глаголима Пасивни облик глагола у простим временима (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*)Саксонски и норманскиген итив *Twice/three times. /half as (adjective) as* Префикси *over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...* **(Интер)културни садржаји**: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; важније личности из света књижевности, музике, филма и спорта.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	*My aunt's an average looking young woman. She's in her early/middle/late 20s. My uncle has grown a beard/moustache; now he looks twice as old as her.* *My parents are middle-aged. My mum's a bit overweight, but my dad's really skinny/underweight. My grandparents are elderly, but still young at heart/in spirit. How adventurous are your family?* *My sister doesn't look anything like me. Who do you look like in your family?/Who do you resemble most? I resemble my mother, while my brother looks more like my father.* *I was oversensitive about my looks/to criticism as a child. What were you like as a child?* *What did the man look like? He looked/seemed/appeared annoyed. He also sounded strange/upset. How interesting!* *Jason was wearing a hoodie and sports trousers/pants at the party. Sophia was wearing a circular/semicircular/rectangular/ triangular/heart-shaped pendant made of silver/gold.* *This steak is undercooked/overcooked. It tastes/smells horrible! What does your steak taste/smell like?* *Novi Sad is a major city in Serbia. What's its high/main street?* *New York City is nicknamed the Big Apple. Has your city/town got a nickname? By what name was your hometown previously known?* *The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S. The UK flag is called the Union Jack, or Union Flag.* *The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross. Statehood Day is a national holiday in Serbia. It's celebrated on 15th February to commemorate the outbreak of the First Serbian Uprising against Ottoman rule in 1804. On the same day in 1835, during the rule of Miloš Obrenović, the first modern Serbian constitution was adopted, known as Sretenje Constitution.* *Armistice Day is celebrateed in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918.* *Saint Sava is considered the patron saint of education and all the schools in Serbia. He's also the patron saint of our school. Professor Moriarty is Sherlock Holmes's mortal enemy.* *My sister loves video games with immortal characters – so-called immortality games. The series was voted the best teenage series of all times.* *My score is twice as good/bad as yours. Dragana ran half as fast as Relja.* *You can't compare these two things - that's mixing apples and oranges! It's water under the bridge!* *The Present Simple Tense* и *The Present Continuous Tense* за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости *The Present Perfect Simple Tense* за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и радњи које су почеле у прошлости и још увек трају *The Past Simple Tense* и *The Past Continuous Tense* за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости *Stative verbs (look, seem, appear, sound, taste, smell...)*

	Пасивни облик глагола у простим временима (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*) Питања са *Who...look like, What…look/taste/smell like, How (adjective)...* Префикси *over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...* *Twice/three times... as (adjective/adverb) as* **(Интер)културни садржаји**: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике, национална обележја и сл.); метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	*There aren't enough computers for everybody; why don't we take turns to work on them? Fine, let's do that!* *Let's go out for ice cream - my treat this time! Well, I'm trying to cut down on sweets, how/what about having some fruit salad instead? Why don't we split the bill?* *Let's start over, shall we? What do you mean? Can/Could you share a link to an example? Shall I ask him to join us? I think he would love that! He'd better not be late this time!* *Shall we meet at my place? Okay, what time?* *Is this time next week ok with you? That sounds good to me./That would be great!* *Would you like/Do you want me to help you with your English assignment? No thank you, I can manage.* *You should/ought to/had better leave or you'll miss your bus. Thank you but don't worry, I'll hurry up now. You shouldn't/had better not stick your nose in other people's business. It's impolite!* *Pets shouldn't be abandoned by their owners. It's irresponsible!* *The doctor advised me to have regular meals and a balanced diet in order to stay healthy. She also recommended taking up a sport instead of dieting.* *My parents told me not to put off doing things I have to do, because I could regret later. If I were you I would stop being late for school. You might get expelled.* *What would you do if you were in my place/shoes? Let's not split hairs about it!* *Should/Ought to/Had better* за давање савета Изрази: *How/What about…? Why don't we…? Would you like…? Do you want…? Shall we…? Let's...* *Stative verbs (think, mean, sound...)* Модални глаголи за изражавање предлога и вероватноће - *can/could/may/might...* Пасивни облик модалних глагола Заповедни начин *Gerund/Infinitive* Индиректни предлози и савети Први и други кондиционал Негативни префикси *un-, im-, ir-, il-...* **(Интер)културни садржаји**: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих; метафоричка употреба језика/идиоми.

ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	*Can/Could/May I retake the listening text? I've misheard some questions.* *Can/Could/Will you rewrite the essay? You've misspelled/misspelt some words.* *Excuse me teacher, can you draw/pull/close the curtains? Ok, you put the light on. Can you now draw/pull/open them? Ok, let's have some sunlight in!* *Could/Would you come to my place tonight if you had time? Your place, sixish! Please don't tattle on me to my mother/teacher. / Don't be such a tattletale!* *Promise not to tell anyone! I promise! Stop showing off! Nobody likes a show-off!* *Stop arguing, will you? Can I tell my side if you let me talk? Stop beating around the bush and tell me what the problem is! She told me to stop making fuss about nothing!* *My mum asked/warned us to stop giggling.* *The head teacher promised to look into the matter.* *I'm sorry I overslept/overreacted. It's ok, make sure you don't do that again! Sorry to disturb/interrupt!* *Sorry, it wasn't on purpose. I'm truly sorry. Thanks for letting me stay/for waiting for me! Thank you, you've been very kind.* *Many thanks in advance! I (really) appreciate that/your help. Tell your parents I said thank you. Say hi for me!* *Pretty please!* *Happy anniversary!* *Better luck next time! Fingers crossed! Congrats on your exams!* Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – *can/could/may/will* Заповедни начин Први и други кондиционал Индиректне наредбе и молбе *Gerund/Infinitive* Префикси *over-, mis-, over-, re...* **(Интер)културни садржаји:** правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.

РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА	*Choose a person in the classroom, but keep the name secret. Note down as much information about the person as you can. What shall we do next? Take turns to ask questions, and try to guess your partner's person!* *Find out about an eco-project in your country. Produce a leaflet explaining where it is and what happens there. What can I use this application for?* *Click on the photos if you want to find out more.* *If you want to make an appointment/need further information call our office at 555-333.* *I think I've been overcharged for my mobile phone bill. What shall/should I do first? Dial these numbers to speak to customer service...* *Read the exercise in silence/silently* *Time's up! Put down your pens and hand in your tests.* *Sit tight! Sit up straight! Straighten your back! Behave yourself!* *Turn sideways! Why/What for? Move over to make room for some more students.* *Look me in the eye! Speak when spoken to! Don't speak/talk out of turn! Speak your mind! Don't blame me, it's not my fault!* *Don't wait for me! I might be long! Don't peek! It's none of your business! Don't touch the stove until is gets cool. Hold this for me!* *He told me to hold on to his arm. Tell me who the book belongs to.* *The P.E. teacher told/instructed us to pass the ball to each other/one another. Mind your step!* *Beware of the dog!* *Caution: wet floor!* *Danger: strong current!* *Don't limit your challenges – challenge your limits! Let go of bad memories and be happy!* Заповедни начин Модални глаголи *shall/should* за тражење упутстава Модални глаголи за изражавање вероватноће: *might/may/could* Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима Први и други кондиционал Индиректне наредбе и молбе Префикси *over-, un-, im-, ir-, il-...* **(Интер)културни садржаји:** понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	*It's getting dark/late/cold/hotter...* *She's getting hungry/tired/better/worse... The weather is getting worse by the minute.* *What's bothering/puzzling you? I can't solve this problem.* *Who are you doing that for? I'm doing this for my classmate Milica.* *Where's Jacob? He's at a sleepover. / He's sleeping/spending the night at a friend's. He often sleeps over at Filip's house. How often do you sleep over at your friends' place?* *Who does the new teacher remind you of? He reminds me of my Australian uncle. This reminds me, have you applied for the competition yet?* *This is the first time I've used a crib sheet. Can I trust you with something?* *Anyone can use the application, can't they?* *The class teacher tells us to always report the absent students.* *I don't know what they are arguing about/who they are laughing at. My teacher says that the English drink the most tea in the world. My mum asks me who the message is from.* *My friend wants to know which team you support / whether/if you support Red Star or Partisan.* *Danilo asks how long I have kept my diary/blog.* *Jelena complains that she keeps forgetting her parents' birthdays! Do you know who I met yesterday?* *What does UNICEF/the abbreviation stand for?* *What happens if students misbehave in class in your school? Do they get punished for their misbehaviour? I would/could help you if I had time now. What would you do if you were rich?* *The Harry Potter film series is based on Joanna Rowling's novels. Which book is the play based on?* *The story/novel is set in the 19th century.* *In my country a lot of children live in a single-parent family or in a family with a step-parent and step brothers and sisters. Some city people live in a high rise, but most people live in detached or semi-detached houses.* *International Mother Language Day is held on 21 February to promote awareness of linguistic and cultural diversity. How's Labour Day celebrated in your country?* *There are approximately 1000 giant pandas remaining in the world.* *It is estimated that/According to the statistics, 2 million alligators live in the state of Florida.* *The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи* *Stative verbs (taste, smell, remind...)* *The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају и у изразима This is the first/second/third time...* *Други кондиционал* *Can за изражавање способности у садашњости* *Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must/can't/might/may/could)*

	Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple) *Индиректне наредбе и молбе* *Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену* *Gerund/Infinitive* *Питања са препозиционим глаголима Get + adjective* (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји; метафоричка употреба језика/идиоми.

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	*I went to the park with some friends of mine yesterday afternoon.* *We had a two months' holiday. What did you do on your holiday/spring/term break? We were having the time of our life! Why didn't you tell me about that? I didn't want you to know!* *My friend turned pale/jumped for joy when she heard the news. Who forgot their phone?* *When did the centre reopen?* *What was the first concert you went to? Who were you there with?* *My friends threw me a going away/goodbye/farewell party before I moved away/left the town/country. They saw me off at the airport.* *My dad couldn't afford to go to university, but I can now.* *Anastasija was able to answer all of her questions correctly, but I answered mine incorrectly. I misheard you. I was mistaken. She misunderstood my message.* *Something's just crossed my mind. I've changed my mind. Have you made up your mind yet? I've lost my train of thoughts. / My mind's gone blank.* *Have you read/heard today's/yesterday's news? Have you passed to the next round?* *Has it stopped raining?* *I've misplaced my pen / miscalculated the numbers. He's gone bananas!* *We were having a rehearsal while the storm was raging/when there was a power cut. My mum told me to stop to buy some bread on my way home.* *The old lady asked/begged us to help her.* *I was voted the class president in the previous class meeting. Who was the book published by? It has been adapted into a film. The people have been stricken by a lightning.* *The cat's been run over by a car.* *I haven't been invited to the party.* *The industrial revolution started in the 18th century.* *YouTube, the popular video sharing website, was created in 2005.* *The Past Simple Tense* правилних и неправилних глагола, све употребе *The Past Continuous Tense,* све употребе *The Present Perfect Simple Tense* за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са *ever, never, just, already, yet…* *Could* и *was/were able to* за изражавање способности у прошлости Пасивни облик глагола у простим временима *(Present Perfect Simple, Past Simple*) Индиректне наредбе и молбе Питања са *Who/What/Which/Where/When/Why…* Питања са препозиционим глаголима Герунд/Инфинитив Префикси *mis-, over-, re...*

	(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости; метафоричка употреба језика/идиоми.
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	*Who are you going to the prom with?* *When are you leaving for the airport? When does your plane leave? / What time is your flight? What time does the flight from Moscow arrive? Which platform does the train leave from?* *When does the rerun of season 1 begin? I guess/suppose it starts in 2 weeks' time. We're going to make up the missed class next week. Let me know when/the time!* *I'll leave shool in 2 years' time. When will you leave school? What are you going to do after you leave school? Emma will turn 15 in 2 months.* *Noah might/may/could take part in the karate tournment/marathon race next week.* *I think the party will be over/finished by the time/before we get to Kristina and Helena's place!* *We'll figure out/decide what to do as soon as/when/after we all get together.* *See you when you get back!* *Take your umbrella in case it rains tonight! I'll tell on you to the teacher unless you stop!* *If it's a tie, will we be able to play another round?* *If I wish on a shooting star, will my wishes come true? What will happen if we keep littering?* *What would you do if you saw aliens? Woud you run away or speak to them?* *The Present Continuous Tense* за изражавање унапред договорених/испланираних радњи *The Present Simple Tense* за изражавање будућих радњи које су део утврђених распореда/програма *The Future Simple Tense* за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања Модални глаголи за изражавање вероватноће: *may/might/could* *Going to* за изражавање општих планова и намера, као и предвиђања на основу чулних опажања Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (*when, after, before, as soon as, by the time*...) *Stative verbs (promise, believe, think, guess, suppose, hope...)* Пасивни облик глагола у простим временима (*Future Simple*) Први и други кондиционал *Will be able to* за изражавање способности у будућности **(Интер)културни садржаји**: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.

ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*What's the matter? My finger/hand is swollen. I've been stung by a bee. That must hurt! Let me have a look. Do you need some tissues? Are you fine with this?* *What's the matter with Helen? She's been bitten by a strayed dog. She needs to go to hospital. Why haven't you called an ambulance? She wants us to help her. / She asks if we could help her.* *I've got goose bumps/butterflies in my stomach/stage fright. My schoolmates expect me to win/hope that I will win the race/game/competition. You needn't worry! We're on your side!* *What would you like to spend the money on? Who woud you like to celebrate with if you won?* *Why are you smelling the food? What does it smell like? My hands smell of onions!* *Iva's tasting the coffee. She says it tastes awful. How do you like yours? Can I taste your pie?* *Liam felt embarrassed by his friends' insensitive remarks. He says they really hurt him.* *Sanja was pleased with her test results. She hopes to enrol in an art school if she passes her final exams with flying colours. Who wasn't happy with their marks?* *What were you good at as a child? I enjoyed being active, but now I'm really into/keen on studying.* *I've always been interested in clothes and fashion.* *Our parents have always taught us to treat people the way we want to be treated. I don't want this moment to ever end!* *I hope you make wonderful memories today!* *We need to laugh. Laughter is the best medicine!* *The Present Simple / Past Simple / Presen Perfect Simple Tense* *Stative verbs (be, want, wish, need, expect, hope, have, hurt, feel, smell, taste…)* *Need/Needn't* *Why don't/haven't you...* Питања са препозиционим глаголима Придевско-предлошке фразе – *interested in, keen on, pleased with, embarrassed by…* Глаголско-предлошке фразе - *be into...* Пасивни облик глагола у простим временима (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*) Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (*must, can't, may...*) Први и други кондиционал Заповедни начин *Gerund/Infinitive* **(Интер)културни садржаји**: мимика и гестикулација;

ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	*Let's meet at the entrance to/exit from the museum!* *Could you tell me where the pedestrian area/zone / the main square / the city/town hall is. Go past the traffic lights and go straight on until you get to the roundabout. At the roundabout turn left. You can't miss it!* *I live as close/near as you from the school.* *The Science and Technology Park is twice as far as the Natural History Museum. What would happen if the Sun was twice as far from the Earth?* *Čačak is a large industrial town halfway between Kraljevo and Užice. The baker's/pastry shop is halfway between my home and school.* *I don't know where the icon is. It's on the left/right side/at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner of the screen. Move over towards the door.* *I slipped as I stepped onto the platform.* *We went for a walk along the beach/river bank at dawn. The boys swam across the lake.* *This is the first time I've flown across the Atlantic.* Индиректна питања са уводним глаголом у садашњем времену Предлошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: *halfway between / on the left/right side / at the top/ bottom / in the top/bottom left/right corner...* Предлози са глаголима кретања: *towards, onto, into, across, along... as + adjective + as: as close/near/far... as* *twice/three times... + adjective + as: twice/three times... as (far) as* **(Интер)културни садржаји**: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	*You needn't take that subject. It's optional! You mustn't cheat in exams. It's illegal!* *I've had to study hard this month.* *We had to make the decision in a split second.* *We can't both use the bike at once so we'll have to take turns. I'm underage – I'm not allowed in pubs!* *It's a rude question – you should apologise to the teacher! I don't think you should drink that water!* *I wouldn't swim here if I were you!* *My parents always remind me to throw the tissue in the bin after using it.* *The government/local authorities should/ought to take more care of the unemployed/homeless/poor/elderly / unemployed/ homeless/poor/elderly people.* *In my country the young/young people are not permitted to vote until the age of 18. The Louvre is a must for visitors to Paris.* *These are dos and don'ts of social etiquette.*

	Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, упозорења, правила понашања и присуства/ одсуства обавезе: *can/can't, must/mustn't, need/needn't, should/shouldn't, ought (not) to, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to* Употреба и изостављање одређеног члана у изразима: *the unemployed/homeless/poor/elderly/young...* и *unemployed/ homeless/poor/elderly/young... people* **(Интер)културни садржаји**: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	*He's a friend of mine. Is that a friend of your couisin's?* *My father owns a book/food stall. Who's the owner of that restaurant?* *This house has always belonged to my family. Who does that house belong to? Someday, I would like to possess a sailboat.* *How much money does he owe you? He ows me 100 dinars.* Саксонски, норманскиидупли генитив Присвојне заменице *mine, yours…* *Stative verbs (have, own, belong, possess, owe)* **(Интер)културни садржаји**: однос према имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	*How do you like this colour? I'd prefer a darker/lighter shade. My dog loves being cuddled/spending time with us.* *Would you fancy a drink?* *I didn't fancy swimming in that water. We enjoyed ourselves at the party.* *Please don't throw these photos away. They're really close to my heart!* *I like doing jumping jacks. They are great for warming up before my gym exercise!* *Cycling/Rollerblading is my most liked/preferred leisure activity.* *What's your family's favourite pastime? I would say our favourite pastime has always been watching informational videos /exploring interesting places closer to home.* *Yoda from the Star Wars series has been one of my best-loved science fiction characters for as long as I can remember. Who's your favourite film character?* *One third of the class prefers fantasy books, they say they expand their imagination.* *Stative verbs (like/dislike/love/hate/fancy/prefer...) Gerund/Infinitive* Питања са *What, Who, Why, Which, How…* **(Интер)културни садржаји**: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.

ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	*I agree/disagree. So do I. / Well, I don't.* *I don't agree. Neither do I. / I don't agree either. / Well, I do! I didn't think of that - good idea!* *I guess/suppose we should never learn anything by heart. What exactly do you mean by 'lousy singing'?* *It's not a big deal/no biggie.* *That's embarrassing/correct/ incorrect/possible/impossible/regular/irregular/convenient/inconvenient/honest/dishonest... How icredible/disappointing!* *Stative verbs (think, guess, suppose, agree, disagree, believe, mean, promise…)* Питања са *What, Why, How…* *So/Neither/Either* за изражавање слагања и неслагања. Префикси *un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...* **(Интер)културни садржаји**: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	*It's only half-an-hour's drive / a couple of minutes' walk. He gave me a few tips/a piece of/some advice.* *They told us an interesting piece/a bit of information.* *She bought a bunch of grapes/flowers / a bar of chocolate/soap / a jar of honey/jam. The man was so weak that he could only take a sip of water.* *How much sugar do you take in your tea? Half a teaspoon, please. I don't have as many DVDs as you!* *My sister doesn't eat as much chocolate as I do.* *There is ten times as much traffic in my town as in yours.* *The deep end of the pool is 2 metres deep. The shallow end is only half as deep. This jacket is twice as expensive as that one.* *How much is the return/one-way fare from London to Brighton? What's the bus fare in London? A single bus fare costs £1.50.* *How much did the roasted chestnuts cost? They cost 90 pence/cents a/per cone. How much did they weigh? They weighed 100 g.* *None of my classmates won the prize.* *Neither of my parents speaks/speak a foreign language.* Саксонски генитив са временским периодима: *half-an-hour's, couple of minutes'...* Партитиви: *a piece/bit/bunch/bar/jar/sip of... Twice/three times.../half as (adjective) as None/Neither* **(Интер)културни садржаји**: друштвено окружење; валуте циљних култура.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Годишњи фонд часова: **34** часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука; – користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу; – реализује једноставне ликовне пројекте, самостално и у сарадњи са другима; – дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења; – прави презентације усклађујући слику и текст и приказујући кључне податке и визуелне информације; – тумачи садржаје одабраних уметничких дела и одабрану визуелну метафорику; – разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље.	**КОМПОЗИЦИЈА**	Примена принципа компоновања. Простор и пропорције (ергономија, перспектива).
	НАСЛЕЂЕ	Културна баштина (значај, заштита и промоција наслеђа). Најзначајнија уметничка остварења и уметници, локалитети и споменици на територији Србије и у свету.
	КОМУНИКАЦИЈА	Декодирање слике (теме, мотиви, поруке, метафора, алегорија, пиктограми...). Пројекти (цртеж, слика, скулптура, дигитална фотографија, филм, анимација, игрице, стрип, графити, мурали, инсталације, шминка и боди арт, одевне комбинације и детаљи...).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Годишњи фонд часова: **34**

ИСХОДИ У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; – уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у роматизму, импресионизму и савременом добу; – препознаје националне игре у делима уметничке музике; – наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период романтизма, импресионизма и савременог доба; – разликује музичке форме романтизма, импресионизма и савременог доба; – идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма, импресионизма и савременог доба; – идентификује елементе музике ранијих епоха као инспирацију у музици савременог доба; – препозна врсту дувачких инструмента по изгледу и звуку; – опише начин добијања тона код дувачких инструмената; – препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; – објасни како је музика повезана са	**ЧОВЕК И МУЗИКА**	Романтизам Програмска и апсолутна музика Соло песма Клавирска минијатура Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго...) Музичко-сценска дела Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски, Мокрањац Импресионизам Равел, Дебиси Савремено доба Жанрови: Џез, популарна музика, апстрактна музика. Импровизација (појам) Стравински, Прокофјев, Коњовић, Константин Бабић, Вера Миланковић
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Дувачки инструменти
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба. Слушање вокалних, вокално-иструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи. Певање песама у мешовитим тактовима (7/8, 5/8) по слуху. Певање песама у комбинацији са плесним покретом. Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике романтизма, импресионизма и савременог доба.

другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената; – изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи; – користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; – комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; – учествује у креирању и реализацији школских приредби, догађаја и пројеката; – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у комуникацији и заједничком музицирању; – се понаша у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; – критички просуђује утицај музике на здравље; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	Импровизација Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње. Реконструкција музичких догађаја у стилу романтизма, импресионизма и савремене музике. Израда дувачких инструмената од доступних материјала.

ИСТОРИЈА

Годишњи фонд часова: **68**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– смешта кључне догађаје, појаве и процесе из савремене историје на временској ленти; – уочи динамику различитих историјских појава и промена на историјској карти; – пореди различите историјске изворе и рангира их на основу њихове сазнајне вредности; – анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја; – поредећи различите изворе о истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора; – доведе у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; – наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група у историјском периоду савременог доба; – образложи значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – уочи елементе континуитета и дисконтинуитета српске	**ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ**	Основне одлике периода од завршетка Првог светског рата до наших дана. Историјски извори за изучавање периода од завршетка Првог светског рата до наших дана и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални).
	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	Последице Великог рата (демографски и материјални губици, одраз рата у друштвеном и културном животу, Мировна конференција у Паризу – нова карта Европе и света). Револуције у Русији и Европи (узроци, ток и последице). Стварање југословенске државе (југословенска идеја, процес и носиоци уједињења, међународно признање и границе). Политичке и друштвено-економске прилике у Европи и свету (либералне демократије, тоталитарне идеологије, економске кризе; култура, наука и уметност, свакодневни живот). Југословенска краљевина (простор, становништво и друштво; конституисање државе, политички живот; међународни положај; економске прилике; култура, улога двора; национално и верско питање). Истакнуте личности: Николај II Романов, Владимир Иљич Лењин, Роза Луксембург, Александар Флеминг, Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Александар I, Марија, Петар II и Павле Карађорђевић, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влатко Мачек, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић.

државности; – изведе закључак о повезаности националне историје са регионалном и светском, на основу датих примера; – образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на савремено друштво; – идентификује основне карактеристике тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; – препозна,на примерима из савремене историје, важност поштовањаљудских права;		

– наведе примере како су идеје о родној, верској и етничкој равноправности утицале на савремене политичке прилике и развој друштва; – пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених група у историјском периоду савременог доба; – илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; – образложи утицај различитих друштвено-економских система на свакодневни живот људи, анализирајући дате примере; – препозна како су културне интеракције, и сарадња различитих етничких и социјалних група утицали на политички, друштвени и привредни живот; – наведе примере утицаја спортских и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; – идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; – објасни значење појмова геноцид и Холокауст;	**ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ**	Свет у рату – узроци, међународне кризе, сукоби и освајачка политика тоталитарних држава; почетак и ток рата, зараћене стране, савезништва, фронтови, најважније операције, нови начини ратовања; ратна свакодневица; страдање цивила и ратни злочини; крај рата, победа антифашистичке коалиције. Југославија и српски народ у рату – улазак у рат, војни пораз, окупација, подела, квислиншке творевине; геноцид и злочини; устанак, антифашистичка борба и грађански рат; војне операције, живот у рату. Последице рата – људски и материјални губици; демографске и друштвене промене, миграције; уништавање културног наслеђа; суђења за ратне злочине; стварање ОУН. Истакнуте личности: Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини, цар Хирохито, Франциско Франко, Мао Цедунг, Ана Франк, Петар II Карађорђевић, Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић.
	СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА	Свет после Другог светског рата – блоковска подела, трка у наоружању, глобална димензија хладног рата, ратна жаришта и кризе, деколонизација, европске интеграције, покрети еманципације – покрети за женска и мањинска права, антиратни и антирасни покрети; научна достигнућа, освајање свемира, медији, популарна култура. Југославија и српски народ после Другог светског рата – изградња новог државног и друштвеног уређења, једнопартијски систем, однос власти према политичким противницима, међународни положај, економске и културне прилике, самоуправљање, несврстаност; свакодневица, популарна култура, нове тенденције у култури. Истакнуте личности: Џон Кенеди, Никита Хрушчов, Махатма Ганди, Мартин Лутер Кинг, Роза Паркс, Нелсон Мандела, Голда Меир, Енди Ворхол, Јосип Броз, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Иво Андрић, Милош Црњански, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић.

– изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; – изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника; – препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; – критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; – анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала; – осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и литератури, користећи ИКТ; – образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; – истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања;	**СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА**	Свет после хладног рата – пад Берлинског зида; слом комунизма у Европи, распад СССР-а, нова политичка карта Европе, стварање Европске уније, доминација САД, локални конфликти и интервенције великих сила, процеси глобализације, Четврта индустријска револуција (дигитални медији, интернет, друштвене мреже и мобилна телефонија), претња тероризма, миграције, савремени културни покрети. Српски народ на крају 20. и почетком 21. века – криза СФРЈ 80-тих година, међунационалне тензије, увођење вишестраначког политичког система, распад СФРЈ, грађански рат и стварање нових држава, интернационализација сукоба и међународне интервенције, економске прилике и свакодневни живот, ратни злочини, страдање цивилног становништва, разарање културног наслеђа, НАТО агресија на СРЈ, последице ратова, политичке промене 2000. године, Република Србија као самостална држава, питање статуса Косова и Метохије, односи у региону, српски народ у дијаспори и региону, процес придруживања Европској унији, култура и спорт. Истакнуте личности: Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер, Бил Гејтс, Владимир Путин, Ангела Меркел, Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница.

– покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; – уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; – препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у савременом свету и Републици Србији.		

ГЕОГРАФИЈА

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ / ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– учествује у предлагању и реализацији истраживачког пројекта у локалној средини; – анализира тематске карте и статистичке податке и графички их приказује; – одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; – анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије; – опише узроке и последице геотектонских процеса на територији Србије; – класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне; – анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије; – класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије; – наводи начине коришћења вода Србије; – препознаје ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у	**ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ**	Југоисточна Европа, интеграциони и дезинтеграциони процеси. Географски положај Србије. Историјско-географски развој Србије. Симболи Србије. Границе и проблеми пограничних крајева.
	ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ СРБИЈЕ	Геотектонски процеси на територији Србије. Сеизмизам Србије. Тектонски облици рељефа. Падински процеси и рељеф настао деловањем воде. Рељеф настао деловањем леда, ветра и човека. Утицаји ерозивних и акумулативних процеса на човека. Климатски фактори и елементи. Климатске области у Србији. Подземне воде Србије. Реке Србије. Језера Србије. Заштита вода и заштита од вода. Земљишта Србије. Распрострањеност биљног и животињског света.
	ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ СРБИЈЕ	Кретање броја становника и њихов просторни размештај. Природно кретање. Миграциони процеси. Структуре становништва. Демографски проблеми и популациона политика. Прва насеља у Србији. Село и рурални процеси. Градови. Урбанизација и проблеми урбаног развоја. Београд. Природни ресурси и привредни развој. Друштвени услови привредног развоја и промене у структури привреде. Пољопривреда и географски простор. Индустрија и географски простор. Саобраћај и географски простор. Туризам и трговина. Делатности квартарног сектора.

случају природних непогода; – доведи у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора; – објашњава популациону динамику становништва Србије: кретање броја становника, природни прираштај и миграције; – изводи закључке о утицају популационе динамике на структуре становништва у нашој земљи; – изводи закључке о важности предузимања мера популационе политике; – израђује и анализира графичке приказе структура становништва; – објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи; – уз помоћ карте Србије и других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи; – доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи; – препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине; – описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и	**ПРИРОДНА И КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ**	Природна баштина Србије. Културна баштина Србије. Светска баштина под заштитом Унескоа у Србији.
	ГЕОГРАФИЈА ЗАВИЧАЈА	Појам и географски положај завичаја. Природне карактеристике. Друштвене карактеристике.
	СРБИ У РЕГИОНУ И ДИЈАСПОРИ	Срби у Црној Гори. Срби у БиХ − Република Српска. Срби у Хрватској. Срби у осталим суседним државама. Срби у дијаспори.

означава их на карти; – процењује важност очувања природне и културне баштине Србије; – објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету.		

ФИЗИКА

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– повезује физичке величине које описују осцилације и таласе; – описује карактеристике звука, ултразвука и инфразвука и наводи примере примене ултразвука; – анализира примере одбијања и преламања светлости, тоталне рефлексије (огледала, сочива) и користи лупу и микроскоп; – демонстрира и објасни: осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу, осциловање жица и ваздушних стубова; – демонстрира и објасни: појаву сенке, функционисање ока и корекцију вида; – примењује превентивне мере	**ОСЦИЛАТОРНО И ТАЛАСНО КРЕТАЊЕ**	Осцилаторно кретање (осциловање тела обешеног о опругу, осциловање куглице клатна). Појмови и величине којима се описује осциловање тела (амплитуда, период, фреквенција). Закон о одржању механичке енергије при осциловању тела. Механички таласи. Основни параметри којима се описује таласно кретање (таласна дужина, фреквенција, брзина). Звук. Карактеристике звука и звучна резонанција. *Демонстрациони огледи*: Осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу (у ваздуху и у течности). Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (гумено црево са два левка, канап и две пластичне чаше...). Таласи (таласна машина или када). Демонстрација звучне резонанције променом висине ваздушног стуба (дужа стаклена цев са водом) Лабораторијска вежба 1. Мерење периода осциловања клатна или периода осциловања тега на опрузи 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна

заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу; – демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела и објасни од чега оно зависи; – прикаже и опише електрично поље, израчуна силу којом поље делује на наелектрисање и повеже електрични напон и јачину електричног поља; – објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове и упореди отпорности металних проводника на основу њихових карактеристика; – наводи и користи различите изворе електричне струје (EMS) и зна да их разврста ради рециклаже; – познаје основне елементе електричног кола и уме да их повеже, изабере одговарајући опсег мерног инструмента и мери јачину струје и напон, одређује вредност отпорности редно и паралелно везаних отпорника и резултате прикаже табеларно и графички; – описује ефекте који се испољавају при протицању електричне струје; – описује узајамно деловање два паралелна проводника са струјом, деловање магнетног поља на струјни проводник и принцип рада електромагнета и електромотора; – објасни принцип рада компаса и природу Земљиног магнетног поља; – користи компас и апликације	**СВЕТЛОСНЕ ПОЈАВЕ**	Карактеристике светлости. Праволинијско простирање светлости (сенка и полусенка, помрачење Сунца и Месеца). Закон одбијања светлости. Равна и сферна огледала и конструкција ликова предмета. Брзина светлости у различитим срединама. Индекс преламања и закон преламања светлости. Тотална рефлексија. Преламање светлости кроз призму и сочива. Одређивање положаја ликова код сочива. Оптички инструменти. Лупа и микроскоп. *Демонстрациони огледи.* Сенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању светлости. Преламање светлости (штапић делимично уроњен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање беле светлости при пролазу кроз призму. Преламање светлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, геометријска оптика на магнетној табли, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп. Лабораторијске вежбе 1. Провера закона одбијања светлости коришћењем равног огледала. 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.
	ЕЛЕКТРИЧНО ПОЉЕ	Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисања. Закон о одржању количине наелектрисања. Узајмно деловање наелектрисаних тела. Кулонов закон. Електрично поље (линије сила, хомогено и нехомогено поље). Рад силе електричног поља. Напон. Веза напона и јачине хомогеног електричног поља. Електричне појаве у атмосфери. *Демонстрациони огледи.* Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника. Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Линије сила електричног поља (перјанице, гриз у рицинусовом уљу и јаком електричном пољу). Фарадејев кавез. Антистатичке подлоге. Инфлуентна машина. Мехури сапунице у електричном пољу. Модел громобрана.

за паметне телефона за оријентацију у природи; – препозна основна својства наизменичне струје, израчуна потрошњу електричне енергије у домаћинству и да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области; – објасни структуру атомског језгра и нуклеарне силе; – опише радиоактивност, врсте зрачења, радиоактивне изотопе, познаје њихово дејство, примену и мере заштите; – разликује фисију и фузију и наводи могућности њихове примене.		

	ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА	Електрична струја (једносмерна, наизменична). Услови за настајање електричне струје и извори струје (EMS). Мерење електричне струје и напона. Електрична отпорност проводника. Проводници и изолатори. Омов закон за део струјног кола. Рад и снага електричне струје. Џул-Ленцов закон. Омов закон за цело струјно коло. Везивање отпорника. Електрична струја у течностима и гасовима. Мере заштите од електричне струје (жива бића, објекти и електрични уређаји). *Демонстрациони огледи.* Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мерење електричне отпорности омметром. Загревање проводника при протицању електричне струје. Протицање електричне струје у воденом раствору кухињске соли. Лимун као батерија. Пражњење у Гајслеровим цевима помоћу Теслиног трансформатора. Лабораторијске вежбе 1. Зависност електричне струје од напона на отпорнику (таблични и графички приказ зависности). 2. Одређивање електричне отпорности отпорника у колу помоћу амперметра и волтметра. 3. Мерење електричне струје и напона у колу са серијски и паралелно повезаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности.
	МАГНЕТНО ПОЉЕ	Магнетно поље сталних магнета. Магнетно поље Земље. Магнетно поље електричне струје. Дејство магнетног поља на струјни проводник. Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина развоју науке о електромагнетним појавама и њиховој примени. *Демонстрациони огледи.* Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно деловање два паралелна проводника кроз које протиче струја.

	ЕЛЕМЕНТИ АТОМСКЕ И НУКЛЕАРНЕ ФИЗИКЕ	Структура атома (језгро, електронски омотач). Нуклеарне силе. Природна радиоактивност. Радиоактивно зрачење (алфа, бета и гама зраци) и њихово дејство на биљни и животињски свет. Заштита од радиоактивног зрачења. Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена нуклеарне енергије и радиоактивног зрачења. *Демонстрациони оглед.* Детекција присуства радиоактивног зрачења. (школски Гајгер-Милеров бројач)
	ФИЗИКА И САВРЕМЕНИ СВЕТ	Значај физике за развој других природних наука Допринос физике развоју савремене медицине (ултразвук, ЕКГ, скенер, магнетна резонанција, Гама нож…) Физика и савремене технологије (интернет, мобилна телефонија, даљинско управљање, нанофизика.)

ГЛОБАЛНИ ПЛАН, МАТЕМАТИКА (8. разред)

	Тема	Месец										Σ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
0.	Обнављање, иницијални тест и анализа иницијалног теста	4										4
1.	Сличност	12	1									13
2.	Тачка, права, раван		12									12
3.	Лин. једначине и неједначине		3	14	1							18
4.	Призма				10	3						13
5.	Пирамида				1	8	6					15
6.	Линеарна функција						8	4				12
7.	Пројектни задатак							5				5
8.	Системи линеарних једначина							6	5			11
9.	Ваљак, купа, лопта								10	15		25
	Писмене и усмене провере	1	2		1		1	2		1		8
	Σ	17	18	14	13	11	15	17	15	16		136

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
1.	СЛИЧНОСТ	Компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	МА.1.1.1., МА.1.1.2. МА.1.1.3., МА.1.1.4. МА.1.1.5., МА.1.1.6. МА.1.2.1., МА.1.3.2. МА.1.3.3., МА.1.3.6. МА.1.4.1., МА.1.4.4. МА.1.5.1., МА.1.5.2., МА.2.1.1., МА.2.1.2. МА.2.1.3., МА.2.1.4. МА.2.2.5., МА.2.3.1. МА.2.3.2., МА.2.3.6. МА.2.4.1., МА.2.4.3., МА.2.5.1. МА.2.5.2. МА.2.5.3., МА.3.1.1. МА.3.1.2., МА.3.1.3. МА.3.3.1., МА.1.2.1. МА.3.5.2., МА.3.5.3.
2.	ТАЧКА, ПРАВА, РАВАН	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
3.	ЛИН. ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ, СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
4.	ПРИЗМА, ПИРАМИДА	Компетенција за учење, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА	Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	
5.	ВАЉАК, КУПА, ЛОПТА	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.	

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени Талесову теорему у геометријским задацима и реалном контексту; – примени сличност троуглова у геометријским задацима и реалном контексту;	**СЛИЧНОСТ**	Пропорционалне величине. Талесова теорема. Сличност троуглова. Примене сличности.
– анализира односе тачака, правих и равни у простору и запише те односе математичким писмом; – представља цртежом односе геометријских објеката у равни и простору и користи их приликом решавања задатака; – уочи правоугли троугао у простору и примени Питагорину теорему у геометријским задацима и реалном контексту;	**ТАЧКА, ПРАВА И РАВАН**	Однос тачке и праве, тачке и равни. Односи правих; мимоилазне праве. Односи праве и равни, нормала на раван, растојање тачке од равни. Односи две равни. Ортогонална пројекција на раван (тачке, дужи и праве). Угао између праве и равни. Полиедар.
– реши линеарну једначину, неједначину и систем линеарних једначина са две непознате; – реши реалне проблеме користећи линеарну једначину, неједначину или систем линеарних једначина са две непознате;	**ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ С ЈЕДНОМ НЕПОЗНАТОМ**	Линеарна једначина. Решавање линеарних једначина с једном непознатом. Линеарна неједначина. Решавање линеарних неједначина с једном непознатом. Примена у реалним ситуацијама.
– израчуна површину и запремину праве призме и четворостране пирамиде (основа правоугаоник),	**ПРИЗМА**	Призма: појам, врсте, елементи. Мрежа праве призме. Површина праве призме.

правилне тростране и шестостране пирамиде;		Запремина праве призме.
	ПИРАМИДА	Пирамида; појам, врсте, елементи. Мрежа пирамиде. Површина пирамиде. Запремина пирамиде.
– израчуна површину и запремину ваљка, купе и лопте; – примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама; – нацрта и анализира график линеарне функције; – учествује у избору истраживачког пројекта и начина рада.	**ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА**	Линеарна функција ($y = kx + n$). График линеарне функције; нула и знак функције, монотоност. Имплицитни облик задавања линеарне функције. Цртање и читање графика линеарних функција.
	СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА С ДВЕ НЕПОЗНАТЕ	Појам линеарне једначине с две непознате. Појам система од две линеарне једначине с две непознате. Решавање система методом замене и методом супротних коефицијената; графичка интерпретација система. Примена у реалним ситуацијама.
	ВАЉАК, КУПА И ЛОПТА	Ваљак и његови елементи. Мрежа ваљка. Површина и запремина правог ваљка. Купа и њени елементи. Мрежа купе. Површина и запремина праве купе. Појам лопте и сфере. Пресеци лопте (сфере) и равни. Површина и запремина лопте.

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе и учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Облици рада: фронтални, индивидуални, групни, рад у пару.

Методе рада: метода усменог излагања, текстуална метода, демонстративна метода, метода презентације.

Активност наставника: мотивисање ученика за учење предмета, демонстрација слика са презентација и модела, вођење и усмеравање тока часа, наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; оцењивање.

Активности ученика: слушање, активно укључивање у дискусију, повезивање са претходно стеченим знањем, извођење закључака.

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења те кроз све програмске целине доследно осигурати да најмање једна трећина наставе буде организована употребом ових метода. У настави користити, најмање у трећини случајева, задатке који захтевају примену наученог у разумевању и решавању свакодневних проблемских ситуација препорученоx од стране Министарства и Завода, а приликом оцењивања обезбедити да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцењивани.

БИОЛОГИЈА

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ** ПРЕПОРУЧЕНИ

– повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије; – повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција; – идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе; – илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини; – одговорно се односи према свом здрављу; – изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота; – повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона; – идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота; – доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети; – истражи давно нестале екосистеме; – повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена; – повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције; – установи узрочно-последичну везу између губитака врста у екосистему и негативних последица у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране; – критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи;	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	Улога и значај појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије: једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми. Матичне ћелије − ћелије програмиране за различите функције. Принцип економичности грађе и функције живих бића Улога и значај ензима. Ендокрини систем и хуморална регулација. Регулаторна улога хормона биљака и животиња. Надражљивост, проводљивост, контрактилност. Чулно-нервни систем животиња. Рефлексни лук. Поремећаји функције ендокриног система, нервног система и чула. Неуротрансмитери, нервни импулси, драж, надражај. Хомеостаза − принцип повратне спреге. Фотосинтеза. Ћелијско дисање. Транспирација. Температурна регулација.
	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	Резултати стандардних лабораторијских анализа крви и урина. Биолошки смисао адолесценције (родни и полни идентитет у контексту хормонске активности и индивидуалне генетичке варијабилности). Заштита од полно преносивих болести контрацепција. Одговорност за сопствено здравље.

– повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије; – истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања; – истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју.	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	„Календар живота“, еволуција различитих група организама кроз геолошка доба и велика изумирања. Значај алги (цијанобактерија) и биљака за продукцију O_2 и озонског омотача, као заштита од УВ зрака, и услов за развој осталих живих бића. Строматолити. Излазак из воде на копно.
	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	Улуткавање и пресвлачење инсеката. Пубертет и адолесцеција човека. Цветање, плодоношење и сазревање плодова биљака. Теорија еволуције. Постанак нових врста кроз еволуционе процесе. Еволуција човека.
	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	Еволуција и развој екосистема. Концепт климакса. Циклуси кружења основних супстанци у природи (H_2O, C, N) и њихова повезаност. Азотофиксација, микориза, симбиоза, симбионтски организми (лишајеви). Ограниченост ресурса (капацитет средине) и одрживи развој. Нестанак врста и фактори угрожавања (H.I.P.P.O. концепт). Типични екосистеми Србије. Ретке и угрожене врсте Србије. Интродукције и реинтродукције и инвазивне врсте. Последице глобалних промена.

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини; – изведе експеримент према датом упутству, табеларно и графички прикаже податке, формулише објашњења и изведе закључке; – наведе заступљеност метала и неметала, неорганских и органских једињења у живој и неживој природи; – испита и опише физичка својства метала и неметала, и повеже их с њиховом практичном применом; – испита и опише хемијска својства метала и неметала, и објасни их на основу структуре атома и положаја елемената у Периодном систему; – напише формуле и именује оксиде, киселине, базе и соли; – испита, опише и објасни својства оксида, неорганских киселина, база и соли, препозна на основу формуле или назива представнике ових једињења у свакодневном животу и повеже њихова својства са практичном применом; – напише и тумачи једначине хемијских реакција метала и неметала; – разликује својства неорганских и органских супстанци и објашњава разлику на основу њихових структура; – препозна физичке и хемијске промене неорганских и органских супстанци у окружењу, и представи хемијске промене хемијским једначинама; – напише формуле и именује представнике класа органских једињења имајући у виду структурну	**МЕТАЛИ, ОКСИДИ И ХИДРОКСИДИ**	Метали у неживој и живој природи. Општа физичка и хемијска својства метала. Алкални и земноалкални метали. Гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк, њихове легуре и практична примена. Оксиди метала и хидроксиди, својства и примена. **Демонстрациони огледи:** реакција Na, K, Mg и Ca са водом; реакција MgO и CaO са водом и испитивање својстава насталог раствора помоћу лакмус- хартије; испитивање електропроводљивости раствора натријум- хидроксида. **Лабораторијска вежба I**: испитивање физичких својстава метала; реакција метала са киселинама.
	НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ И КИСЕЛИНЕ	Неметали у неживој и живој природи. Општа физичка и хемијска својства неметала. Халогени елементи, сумпор, азот, фосфор и угљеник. Оксиди неметала и киселине, својства и примена. **Демонстрациони огледи:** добијање сумпор(IV) -оксида и испитивање његових својстава; разблаживање концентроване сумпорне киселине; добијање угљеник(IV)-оксида и испитивање његових својстава; испитивање електропроводљивости дестиловане воде и хлороводоничне киселине; доказивање базних својстава воденог раствора амонијака. **Лабораторијска вежба II:** испитивање физичких својстава неметала. **Лабораторијска вежба III**: доказивање киселости неорганских киселина помоћу лакмус-хартије.

изомерију; – разликује органске супстанце са аспекта чиста супстанца и смеша, величина молекула, структура, порекло и то повезује са њиховом улогом и применом; – испита, опише и објасни физичка и хемијска својства представника класа органских једињења и повеже својства једињења са њиховом практичном применом;		

– објасни и хемијским једначинама представи хемијске промене карактеристичне за поједине класе органских једињења; – опише физичка својства: агрегатно стање и растворљивост масти и уља, угљених хидрата, протеина и растворљивост витамина; – опише основу структуре молекула који чине масти и уља, угљене хидрате и протеине; – објасни сапонификацију триацилглицерола и хидрогенизацију незасићених триацилглицерола, наведе производе хидролизе дисахарида и полисахарида и опише услове под којима долази до денатурације протеина; – наведе заступљеност у природи и улоге масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина у живим организмима и доведе их у везу са здрављем и правилном исхраном људи; – изведе стехиометријска израчунавања и израчуна масену процентну заступљеност супстанци; – рукује супстанцама и комерцијалним производима у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања производа и одлагању отпада; – наведе загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и опише њихов утицај на животну средину; – критички процени последице људских активности које доводе до загађивања воде, земљишта и ваздуха; – објасни значај планирања и решавања проблема заштите животне средине.	**СОЛИ**	Добијање соли. Формуле соли и називи. Дисоцијација соли. Физичка и хемијска својства соли. Примена соли. **Демонстрациони огледи:** реакција неутрализације хлороводоничне киселине и раствора натријум-хидроксида; реакција између метала и киселине; хемијске реакције соли: између калцијум-карбоната и хлороводоничне киселине, раствора гвожђе(III)-хлорида и натријум-хидроксида, раствора сребро- нитрата и натријум-хлорида. **Лабораторијска вежба IV:** добијање соли и испитивање растворљивости различитих соли у води; добијање баријум-сулфата; доказивање угљеник(IV)-оксида и настајање калцијум- карбоната.
	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА И ЊИХОВА ОПШТА СВОЈСТВА	Својства атома угљеника и многобројност органских једињења. Функционалне групе и класе органских једињења. Општа својства органских једињења. **Демонстрациони огледи:** упоређивање својстава органских и неорганских једињења; доказивање угљеника у органским супстанцама.
	УГЉОВОДОНИЦИ	Подела угљоводоника. Номенклатура. Изомерија. Физичка својства угљоводоника. Хемијска својства угљоводоника. Полимери. Нафта и земни гас. **Демонстрациони огледи:** испитивање растворљивости и сагоревање n-хексана (медицински бензин); разликовање засићених и незасићених ацикличних угљоводоника (реакција са калијум-перманганатом). **Вежба V:** састављање модела молекула угљоводоника, писање структурних формула и именовање угљоводоника.

_	**ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ**	Алкохоли – номеклатура, својства и примена. Карбоксилне киселине – номенклатура, својства и примена. Масне киселине. Естри – номеклатура, својства и примена. **Демонстрациони огледи:** добијање алкохола алкохолним врењем; доказивање киселости карбоксилних киселина; лабораторијско добијање и испитивање својстава етил-етаноата. **Лабораторијска вежба VI**: физичка и хемијска својства органских једињења са кисеоником; испитивање растворљивости алкохола и карбоксилних киселина са различитим бројем атома угљеника у молекулу у води и неполарном растварачу; реакција етанске и лимунске киселине са натријум-хидрогенкарбонатом.
	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	Масти и уља. Угљени хидрати у прегледу: моносахариди (глукоза и фруктоза), дисахариди (сахароза и лактоза), полисахариди (скроб и целулоза). Амино-киселине. Протеини. Витамини. **Демонстрациони огледи:** сапонификација масти – сапуни. **Лабораторијска вежба VII:** испитивање растворљивост масти и уља, и угљених хидрата у води; доказивање скроба; денатурација протеина.
	ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА	Загађивачи, загађујуће супстанце и последице загађивања. Рециклажа. Зелена хемија.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
- процени значај електротехнике, рачунарства и мехатронике у животном и радном окружењу; - анализира опасности од неправилног коришћења електричних апарата и уређаја и познаје поступке пружања прве помоћи; - образложи важност енергетске ефикасности електричних уређаја у домаћинству; - повеже професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике са сопственим интересовањима; - упореди карактеристике електричних и хибридних саобраћајних средстава са конвенционалним; - разуме значај електричних и електронских уређаја у саобраћајним средствима; - користи доступне телекомуникационе уређаје и сервисе; - класификује компоненте ИКТ уређаја према намени; - процени значај управљања процесима и уређајима помоћу ИКТ; - црта електричне шеме правилно	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	Увод у електротехнику, рачунарство и мехатронику. Електрична инсталација-опасност и мере заштите. Примена електричних апарата и уређаја у домаћинству, штедња енергије и енергетска ефикасност. Професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике.
	САОБРАЋАЈ	Саобраћајна средства на електропогон − врсте и карактеристике. Хибридна возила. Електрични и електронски уређаји у саобраћајним средствима. Основи телекомуникација.
	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ. Основни симболи у електротехници. Рачунарски софтвери за симулацију рада електричних кола. Израда и управљање електромеханичким моделом.
	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	Електроенергетски систем. Производња, трансформација и пренос електричне енергије. Обновљиви извори електричне енергије. Електроинсталациони материјал и прибор. Кућне електричне инсталације. Састављање електричних кола Коришћење фазног испитивача и мерење електричних величина мултиметром. Електричне машине. Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству. Основни електронике. Рециклажа електронских компоненти.

користећи симболе; - користи софтвере за симулацију рада електричних кола; - састави електромеханички модел и управља њиме помоћу интерфејса; - објасни систем производње, трансформације и преноса електричне енергије; - анализира значај коришћења обновљивих извора електричне енергије; - разликује елементе кућне електричне инсталације; - повеже електрично и/или електронско коло према задатој шеми; - користи мултиметар; - анализира карактеристике електричних машина и повезује их са њиховом употребом; - класификује електронске компоненте на основу намене; - аргументује значај рециклаже електронских компоненти; - самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; - креира документацију, развије и представи бизнис план производа; - састави производ према осмишљеном решењу; - састави и управља једноставним школским роботом или мехатроничким моделом; - представи решење готовог производа/модела; - процењује свој рад и рад других и предлаже унапређење реализованог пројекта.	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**	Моделовање електричних машина и уређаја. Огледи са електропанелима. Коришћење интерфејса за управљање помоћу рачунара. Израда једноставног школског робота сопствене конструкције или из конструкторског комплета. Рад на пројекту: - израда производа/модела; - управљање моделом; - представљање производа/модела.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Годишњи фонд часова: **34 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– унесе и мења податке у табели; – разликује типове података у ћелијама табеле; – сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; – користи формуле за израчунавање статистика; – представи визуелно податке на одговарајући начин; – примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату и одштампа; – приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа; – разуме на које све начине делимо личне податке приликом коришћења интернета; – разуме потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце; – разуме везу између ризика на интернету и кршења права; – објасни појам „отворени подаци”; – успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци; – унесе серију (низ) података; – изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); – графички представи низове	**ИКТ**	Радно окружење програма за табеларне прорачуне. Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време. .....). Формуле и функције. Примена формула за израчунавање статистика. Сортирање и филтрирање података. Груписање података и израчунавање статистика по групама. Визуелизација података − израда графикона. Форматирање табеле (вредности и ћелија) и припрема за штампу. Рачунарство у облаку − дељене табеле (нивои приступа, измене и коментари).
	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Заштита личних података. Права детета у дигиталном добу Отворени подаци.
	РАЧУНАРСТВО	Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...). Унос података у једнодимензионе низове. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање). Графичко представљање низова података. Унос и представљање табеларно записаних података. Анализе табеларно записаних података (нпр. просек сваке колоне, минимум сваке врсте, ...). Обраде табеларно записаних података (сортирање, филтрирање, ...). Груписање података и одређивање статистика за сваку групу.
	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАЦИ	Онлајн упитник (креирање − типови питања, дељење − нивои приступа и безбедност). Онлајн упитник (прикупљање и обрада података, визуализација). Отворени подаци. Инфографик. Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја). Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда

података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); – унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и сними их; – изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...); – изврши анализе које укључују статистике по групама; – сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; – сарадднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка; – самовредну је своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима; – креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; – поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; – вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.		пројектног задатка у корелацији са другим предметима. Вредновање резултата пројектног задака.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Годишњи фонд часова: **102 часа**

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**КЉУЧНИ ПОЈМОВИ САДРЖАЈА**
– одабере и примени комплексе простих и општеприпремних вежби одговарајућег обима и интензитета у вежбању; – користи научене вежбе у спорту, рекреацији и другим ситуацијама; – упоређује и анализира сопствене резултате са тестирања са референтним вредностима; – примени усвојене технике кретања у игри, спорту и другим различитим ситуацијама; – примени атлетске дисциплине у складу са правилима; – развија своје физичке способности применом вежбања из атлетике; – одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела; – примени вежбања из гимнастике за развој физичких способности;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**	Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.

– изведе елементе усвојених тимских и спортских игара; – примени основна правила тимских и спортских игара; – користи усвојене елементе технике у спортским играма; – примени основне тактичке елемете; – учествује на унутар одељенским такмичењима; – изведе кретања у различитом ритму; – игра народно коло; – изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; – изведе вежбе и саставе уз музичку пратњу; – плива техником краула и леђног краула и прсном техником; – преплива најмање 50m; – процени своје способности и вештине у води; – скочи у воду на ноге и на главу; – рони у дужину у складу са својим могућностима; – поштује правила понашања у води, и око водене средине; – уочи ризичне ситуације у води и око ње; – вреднује утицај примењених вежби на организам – одреди ниво сопствене дневне физичке активноси; – користи вежбе ради побољшања својих физичких способности; – предвиди елиминише последице недовољне физичке активности; – примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; – примерено се понаша као учесник или посматрач на такмичењима; – решава конфликте на друштвено прихватљив начин; – користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности;	**МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТИ СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ**	**Атлетика**	Истрајно трчање Спринтерско трчање. Штафетно трчање Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис (леђна техника). Бацање „вортекс-а“. Четворобој
		Спортска гимнастика	**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби
		Тимске и спортске игре	**Футсал:** Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила **Рукомет:** Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. **Кошарка:** Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. **Одбојка:** Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. **Активност по избору**
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер.
		Пливање и Ватер	**Пливање** Техника крауле, леђног краула и прсног пливања. Одржавање на води на разне начине и самопомоћ. Роњење у дужину 10–15m. Скокови на ноге и главу. Мешовито пливање. Игре у води. Помоћ другима у води **Ватерполо** Пливање са лоптом. Хватање и додавање. Основни елементи тактике и игра.

– прихвати победу и пораз; – процени вредност различитих спортова без обзира на лично интересовање; – примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама; – вреднује лепоту покрета у физичком вежбању и спорту; – подстиче породицу на редовно вежбање; – повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; – планира дневни ритам рада, исхране и одмора у складу са својим потребама; – разликује здраве од нездравих облика исхране – правилно користи додатке исхрани; – примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању; – правилно реагује и пружи основну прву помоћ приликом повреда; – чува животну средину током вежбања; – анализира штетне последице конзумирања дувана, алкохола, штетних енергетских напитака и психоактивних супстанци.		**поло**	
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима. Полигон са препрекама
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	**Физичко вежбање и спорт**	Подела моторичких способности. Функција срчано-дисајног система. Основна правила и тактика спортских игара. Понашање на такмичењима и спортским манифестацијама. Чување и одржавање простора, справа и реквизита који се користе у вежбању. Превенција насиља у физичком васпитању и спорту. Решавање спорних ситуација. Коришћење писаних и електронских извора информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај и улога физичког вежбања за професионална занимања у спорту, образовању, здравству, војсци, полицији и другим занимањима. Структура физичке културе (физичко васпитање, спорт и рекреација).
		Здравствено васпитање	Утицај различитих вежбања на кардио-респираторни систем, скелетно-мишићни и организам уопште. Здравствено-хигијенске мере пре и после вежбања. Значај правилне исхране. Енергетски напици и њихова штетност. Прва помоћ након површинских повреда, уганућа у прелома. Значај вежбања у природи. Чување околине при вежбању. Последице конзумирања дувана и алкохола и психоактивних супстанци Правилно конзумирање додатака исхрани. Мере заштите репродуктивног здравља у процесу вежбања

Годишњи фонд часова 34 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– изрази осећај љубави и поноса према својој домовини на начин који никога не угрожава; – образложи зашто су понашања која се могу описати као ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам облици дискриминације и кршења људских права; – наведе примере повезаности различитих култура у једној заједници и образложи потребу интеркултуралног дијалога за квалитетан живот свих чланова те заједнице; – покаже интересовање за упознавање различитих култура; – наведе права која националне мањине у Србији по Уставу имају; – разликује појмове пол и род и препознаје родне стереотипе; – уочава у рекламама, филмовима, књигама, изрекама, стриповима и другим продуктима културе на који начин се преносе родни обрасци;	**ЉУДСКА ПРАВА** **Заједница припадника различитих културних група**	**Припадност држави и нацији** Патриотизам – осећај љубави и поноса према домовини и свим њеним припадницима. Начини изражавања патриотизма. **Повређивање и угрожавање слобода људи.** Ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам. **Заједница различитих културних група** Културна разноликост у форми мултикултуралности и интеркултуралности. Интеркултурни дијалог као средство развоја поштовања различитих култура и заједничког живота. Припадници националних мањина у Србији – заштита права и слобода припадника националних мањина.
– указује на примере родне равноправности и неравноправности у ситуацијама из свакодневног живота; – дискутује о значају уважавања родне перспективе приликом доношења одлука значајних за једну заједницу; – наведе неколико привремених позитивних мера за постизање родне равноправности и аргументе за њихову примену; – препозна у понашању особе карактеристике насилника и жртве; – наведе могуће начине реаговања у ситуацији сусрета са насилником; – наведе основне функције медија и образложи зашто је важно да постоје кодекс новинара и кодекс деца и медији; – образложи значај слободе медија за развој демократије;	**ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Родна (не)равноправност**	**Пол и род** Биолошке разлике (анатомске и физиолошке), насупрот разликама које друштво ствара (очекивања друштва од мушкараца и жена). Преношење родних образаца. Стереотипи и предрасуде о роду. **Родна перспектива** Укључивање родне перспективе приликом доношења одлука важних за једну заједницу (образовање, здравље, породица, запошљавање, спорт...). **Родна равноправност** Родна равноправност и једнаке могућности за све ради развоја друштва. Препреке родној равноправности. Одговорност државе, организација цивилног друштва и појединца у постизању родне равноправности. Привремене позитивне мере за постизање родне равноправности (квоте уписа на факултет, субвенције за запошљавање...). **Родно засновано насиље** Родне разлике као основа неравнотеже моћи. Злоупотреба моћи насилника.

– у медијима проналази примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, нетолеранције по различитим основама и критички их анализира; – препозна механизме манипулације медија и утицај медија на сопствено мишљење и деловање; – пронађе и користи информације из различитих извора, критички их разматра и вреднује; – препозна пример злоупотребе деце у медијима; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – учествује у припреми, реализацији и евалуацији кратког филма, – учествује у избору садржаја и начина рада.		Карактеристике особе која врши насиље, која је изложена насиљу или која му сведочи. Мере заштите од родно заснованог насиља.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Медији**	**Медији** Врсте и функције медија. Слобода медија и њихов допринос развоју демократије. Медији као извор информација и дезинформација. Манипулације путем медија (одлагање информације, скретање пажње, побуђивање емоција, стварање осећаја кривице, неговање некултуре...). **Медијска писменост** Способност разумевања, критичког и аналитичког усвајања медијских садржаја. **Кодекс у медијима** Кодекс деца и медији. Кодекс новинара. Притисци на новинаре као инструмент ограничавања слободе изражавања.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Вредности грађанског друштва**	**Снимање кратког филма о вредностима грађанског друштва** Избор теме и формулисање идеје. Писање сценарија. Подела задатака. Снимање. Монтажа. Презентација. Евалуација.

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	*Hallo Sarah, wie geht es dir? Guten Tag, Frau Bauer, wie geht es Ihnen? Danke, (mir geht es) sehr gut/prima/ nicht schlecht. Leider schlecht. Es geht.* *Ich freue mich. Freut mich!* *Es war schön. Ich hoffe, dich wiederzusehen. Bis bald! Bis dann!* *Ist Marion dein Vor- oder Nachname? – Mein Vorname. Und wie ist dein Nachname? – Kruggel.* *Vesna, woher kommst du? – Ich bin in Deutschland geboren, aber meine Eltern kommen aus Serbien. Sie sind vor 20 Jahren nach Deutschland gekommen./ Sie leben seit 20 Jahren hier in Bamberg.* *Das ist meine Oma Maria. – Ist sie deine Oma mütterlicherseits oder väterlicherseits? – Sie ist die Mutter von meinem Vater. Meine Großeltern väterlicherseits sind gestorben, als ich 10 Jahre alt war.* *Meine Großeltern väterlicherseits leben nicht mehr.* *Das sind meine Schulfreunde Maja und Philip. Wir trainieren jeden Tag/ zweimal pro Woche/ montags und freitags zusammen Judo im Sportverein „Spartak“. Maja und ich sind auch Mitglieder der Drama AG. – Bist auch in einem Verein/ in einer AG? Treibst du Sport? Spielst du ein Instrumet?* *Das ist Herr Baumgartner, mein neuer Nachbar. Er ist Ingenieur und arbeitet bei Bosch. Er kommt aus Stuttgart. Jetzt wohnt er aber in Serbien. Er ist geschieden und hat zwei Kinder. Als Programierer entwickelt er Programme in seiner Firma.* Личне заменице Упитне речи (*wer, woher, wo, wohin, wie…*). Одређени и неодређени члан. Прилози за време, место и начин Правилно и неправилно поређење придева и прилога (*gern, gut, viel*) Садашње и прошло време (перфект и претерит помоћних и модалних глагола). **(Интер)културни садржаји**: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Особености градова и области у земљама немачког говорног подручја.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	*Wie sieht er/sie aus? – Er ist groß und schlank, seine Haare sind blond und glatt. Sie ist etwas kleiner als er. Sie hat lange, lockige Haare und ist sehr hübsch.* *Wie ist er? – Fleißig, zuverlässig, ordentlich, humorvoll und hilfsbereit. Sie ist eine gute Schauspielerin, wie geboren für die Bühne.* *Fast food ist ungesund. Pommes sind zu fett und zu salzig. Warum isst du sie dann?* *Dein Zimmer ist aber schön gemütlich. Es ist groß und hell, modern eingerichtet. Das Sofa ist sehr bequem. Am besten gefällt mir der Balkon und der Blick von hier oben.* *Das Fenster ist gebrochen! Das Wetter ist aber wunderschön/ furchtbar. Der Film ist ziemlich/ sehr/ total langweilig, das habe ich nicht erwartet.* *Meine Stadt ist klein, sie liegt am See und ist von Bergen umgeben. Alles ist niedlich und es ist schön, hier zu leben. Serbien befindet sich an der Kreuzung von Zentral- und Südosteuropa. Belgrad und Novi Sad liegen and der Donau. Deutschland besteht aus 16 Bundesländern, Österreich aus neun und die Schweiz aus 26 Kantonen.* *Was sind die Wahrzeichen von Belgrad? Was muss man in Belgrad besichtigen?* Именице. Личне заменице Упитне речи (*wer, woher, wo, wohin, wie, welcher, welche, welches, was für ein…*). Одређени и неодређени члан – употреба. Прилози за време, место и начин и појачавање особина (*ganz, ziemlich, total, furchtbar, schrecklich…*) Правилно и неправилно поређење придева и прилога (*gern, gut, viel*) Придевска промена са чланом. Садашње и прошло време (перфект и претерит). **(Интер)културни садржаји**: особености наше земље и земаља немачког говорног подручја (знаменитости, географске карактеристике и сл.)
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	*Um wieviel Uhr treffen wir uns heute vor dem Kino? Um halb acht oder? Kommst du mit?* *Nehmen Sie/ Nimm den Bus Nummer 78 um Viertel nach sieben. Er fährt direkt zum Kino. Dann sehen wir uns, bis dann. Ich ziehe nach Deutschland um, deshalb lade ich dich zu meiner Abschiedsparty ein. Sag bitte Bescheid, wenn du nicht kommen kannst.* *Danke für die Einladung. Leider kann ich nicht kommen, denn ich bin am Samstag bei meinen Großeltern. Sie feiern ihren Hochzeitstag.* *Danke für die Einladung, ich komme gerne.* *Wir gehen morgen ins Konzert. Hast du Lust mitzukommen?/ Hast du Lust auf das Konzert? – Natürlich.* *Super Idee. Ich bin nicht daran interessiert.* *Du bist dick geworden. Du solltest deine Ernährung umstellen und dich mehr bewegen. Vielleicht solltest du nach 18 Uhr nichts essen. Vergiss alle Süßigkeiten! Iss mehr Obst und Gemüse!*

	Sollte за давање савета Модални и помоћни глаголи за изражавање предлога *(möcht-, können/ könnt-, wollen, dürfen/dürft-, würd-)* Заповедни начин Прилози *(deshalb, darum, deswegen)* Везници за изражавање узрока *(weil, da, denn)* **(Интер)културни садржаји**: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	*Kannst du/Könntest du etwas langsamer/leiser sprechen?* *Könnten Sie das Radio ausmachen, ich kann mich nicht konzentireren. Ich bitte dich um Hilfe, Ich bitte dich mir zu helfen.* *Lass mich in Ruhe! Lass mich ausreden!* *Der Leher teilte mit, dass der Unterricht morgen wegen seiner Krankheit ausfällt.* *Entschldigung! Vezeihung! Entschuldige für Verspätung! Tut mir leid, aber ich habe den Bus verpasst.* *Ich gratuliere zum Jubiläum. Alles Gute! Herzlichen Glückwunsch! Danke schön. Ich bedanke mich für die Geschenke.* Модални глаголи и глагол *lassen* за изражавање молбе и захтева (облици индикатива и конјуктива) **(Интер)културни садржаји:** правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.

РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	*Ergänze die Sätze! Antwortet auf die Fragen! Ordne die Texte den Fotos zu. Die Flaschen gehören in diesen Container. Diese Tabletten solltest du dreimal täglich einnehmen. Füllen Sie dieses Formular aus. Du solltest weniger Süßigkeiten essen und viel Wasser trinken.* *Wenn es stark regnet, musst du alle Fenster zumachen.* Реалне кондиционалне реченице Заповедни начин. **(Интер)културни садржаји:** правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	*Wie lange brauchst du bis zur Schule? Ich brauche eine halbe Stunde zu Fuß. Aber wenn ich mit dem Bus fahre, (dann) brauche nur 10 Minuten.* *Die Schüler in Indien tragen Uniformen wie die Schüler in England, nicht wahr?* *Wenn du dich nicht regelmäßig bewegst, kannst du nicht gesund bleiben.* *Mein Vater geht montags ins Schwimmbad und freitags ins Fitnesstudio. Ich komme in 10 Minuten, bitte warte auf mich.* *Wir leben seit 5 Jahren in dieser Wohnung. Er fährt für drei Wochen nach Berlin.* Презент за изражавање сталних и уобичајених радњи Везници (*wenn, während*) Предлози за изражавање времена *(in, an, um, seit, für).* **(Интер)културни садржаји**: породични живот; живот у школи и у ширем друштвеном окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	*Es war nett von dir, dass du auf meinen Hund aufgepasst hast, während ich beim Arzt war. Wo hast du gewohnt, als du Kind warst?* *Hast du dieses Buch schon gelesen? – Ja, vor 3 Jahren. Nach 8 Jahren hat er aufgehört Basketball zu trainieren.* *Wie hast du deine Ferien verbracht? – Zuerst bin ich mit meinen Eltern ans Meer gefahren und danach habe ich eine Sprachreise nach London gemacht. Es war super.* *Der Erste Weltkrieg ist 1914 ausgebrochen und hat vier Jahre gedauert.* *Mileva Maric war mit Albert Einstein verheiratet. Sie hat ihm viel bei der Forschung geholfen und zu seinem Erfolg beigetragen.* Перфект и претерит правилних и неправилних глагола Везници

	wenn, als, während, bis. **Интер)културни садржаји**: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	*Ich gehe morgen zum Zahnarzt, denn ich habe heftige Zahnschmerzen. Unsere Tante Maria kommt in zwei Stunden zu uns.* *Nach dem Studium wirst du bestimmt bei deinem Vater in der Firma arbeiten. Ich vermute, dass er im Ausland studieren wird.* *Ich glaube, der Regen hört bald auf. Ich hoffe, dass der Regen bald aufhört.* *Was hast du am Sonntagnachmittag vor? – Nichts, ich möchte mich ein bisschen erholen. Was wirst du Hans in Belgrad zeigen, wenn er zu Besuch kommt?* Презент и футур Везници (*wenn, sobald).* **(Интер)културни садржаји**: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*Wie fühlst du dich? Mein Bauch tut weh und ich habe Fieber. – Du musst zum Arzt gehen. Gute Besserung Ich fühle mich ziemlich einsam, seitdem wir hierher umgezogen sind.* *Warum ärgert er sich über seine Kinder? Vielleicht haben sie schlechte Noten, oder?* *Ich bin von unserem Spiel enttäuscht. Das war nicht unser glücklicher Tag.* *Er hat sich so gefreut, als er dieses Stipendium bekommen hat.* *Wofür interessiert sich deine Schwester? Sie ist interessiert an Mode. Sie kauft ständig Klamotten und Modemagazine. Unser Sportlehrer war sehr stolz auf uns, als wir die Medaille gewonnen haben.* *Warum hast du das nicht aufgegessen? – Ich habe keinen Hunger, ich bin satt.* Глаголи са предложним објектом. **(Интер)културни садржаји**: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација

ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	*Können/Könnten Sie mir sagen, wie ich zum Stadion komme? Entschuldigung, wo ist die nächste Bushaltestelle? – Gehen Sie nur geradeaus und dann die zweite Straße links. Was ist dieses weiße Gebäude gegenüber dem Rathaus? Wir sind an der Donau vorbeigefahren. Mein Haus ist nicht weit weg von der Bushaltestelle (entfernt). Wo ist der Fahrkartenautomat? – Da drüben. Das Wetter ist schön, geh raus und verbringe nicht die ganze Zeit drinnen vor dem Computer. Kommt er aus Süddeutschland? – Ja, sein Ort ist liegt im Südwesten. Er liegt an einem wunderschönen See.* Предлози за изражавање положаја и просторних односа Прилози за изражавање просторних односа Компаратив и суперлатив придева Заповедни начин. **(Интер)културни садржаји**: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	*Der Schulleiter hat Handyverbot eingeführt. Wir müssen unsere Handys vor dem Unterricht ausschalten und auf dem Tisch liegen lassen. Wie sind die Regeln an deiner Schule? Du darfst diese Grünfläche nicht betreten. Das ist nicht gestattet. An Regeln muss man sich halten. Meine Eltern haben mir verboten, ins Konzert zu gehen, weil ich morgen einen Mathetest schreibe. In Deutschland wird der Müll getrennt und das muss du berücksichtigen, solange du in Deutschland lebst. Rauchen verboten. Tiere füttern ist nicht erlaubt! Eintritt gesperrt! Lass mich schlafen! Lass uns in Ruhe!* *Заповедни начин* *Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе* *Lassen + инфинитив.* *(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.*
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	*Gehört das Auto Marions Vater? Gehört das Auto dem Vater von Marion? Das ist meine Sonnenbrille. Er is der Onkel meines besten Freundes/ von meinem besten Freund. Ist das dein Fahrrad? – Ja, (es ist) meins. Du kannst es haben und fahren. Der Pulli gefällt mir sehr, ich muss ihn haben. Mir passt die Größe dieser Bluse nicht. Wie ist der Name des Autors? Wessen Hund ist das? Das ist der Hund meiner Freundin Martha/ Marthas Hund.* *Саксонски генитив са именицом у једнини и множини Присвојни детерминативи* *Генитив* *Питања са Wessen?* *(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.*

ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	*Was ist deine Lieblingsfreizeitbeschäftigung? – Skaten.* *Mir gefällt dieser Film sehr. Er ist einfach Spitze. Die Schauspieler waren total gut. Ich finde Schwimmen sehr gesund.* *Er mag Skilaufen, darüber hat er sich immer gefreut. Ich liebe Tiere.* *Basteln macht mir Spaß.* *Sie genießt, wenn sie ihren Morgenkaffee auf der Terrasse trinkt. Meine Schwester mag lieber Cola als Fanta.* *Was magst du lieber? Was bevorzugst du? Hörbücher oder gedruckte Bücher?* *Придевска промена* *Питања са Wie? Welcher, welche, welches? Was für ein?* *(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.*
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	*Ich denke/miene/glaube/vermute, dass Fast Food der Gesundheit schaden kann. Ich finde, Fast Food kann auch schmecken. Ich teile auch deine Meinung. Meiner Meinung/Ansicht nach haben die Deutschen das beste Brot.* *Ich finde ihren Rock zu kurz. Findest du auch? Wer gewinnt das Spiel, was denkst du?* *Ich finde das Kleid nicht so schön, obwohl es so teuer ist.* *Er sagt, dass ihm der neue Mathelehrer gut gefällt. Nur weiß er noch nicht, ob er streng ist.* *Везници dass, w?, ob, obwohl* *(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.*
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	*Wie viele Einwohner hat Belgrad? Etwa 1,7 Millionen. Der Rhein ist mehr als 1200m lang.* *Wie hoch ist das höchste Gebäude der Welt? – 829 Meter, das ist ein Wolkenkratzer in Dubai. Wie groß bist du? – 1,87.* *Er wohnt im fünften Stock.* *Wie weit ist Novi Sad von Belgrad entfernt? – Ich denke, 80km. Wieviel wiegt ein Elephant? – Keine Ahnung.* *Wie groß ist deine Wohnung? – Die Fläche beträgt 76 Quadratmeter.* *Was brauchst du für diesen Kuchen? – 250 Gramm Mehl, 10 Eier, eine Tafel Schokolade.* *Основни бројеви преко 1000 Мерне јединице* *(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица.*

ИЗБОРНИ ПРОГРАМ: ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС-ВЕРСКА НАСТАВА	РАЗРЕД: **ОСМИ** ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: **34**

ЦИЉ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИЗБОРНОГ ПРЕДМЕТА И АКТИВНОСТИ ЗА **ДРУГИ** ЦИКЛУС:

Циљ верске наставе јесте да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Ученици треба да упознају веру и духовне вредности сопствене, историјски дате цркве.

ОБЛАСТИ/ТЕМЕ	ИСХОДИ	ПРОГРАМСКИ /ПРЕДМЕТНИ САДРЖАЈИ
1. Увод	● ученик ће моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 8. разреда основне школе; ● моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. ● бити мотивисан да похађа часове Православног катихизиса.	● Упознавање са садржајем програма и начином рада
2. Човек је икона Божија	● моћи да увиди да је човек икона Божија јер је слободна личност и да је служба човекова да буде спона између Бога и света. ● моћи да увиди да се човек остварује као личност у слободној заједници љубави са другим. ● бити подстакнут да учествује у литургијској заједници. ● моћи да сагледа грех као промашај људског назначења; ● моћи да разликује слободу од самовоље; ● моћи да увиди да човек може бити роб својих лоших особина и навика;	● Човек - икона Божја и свештеник твари ● Хришћанско схватање личности ● Грех као промашај човековог назначења ● Две велике заповести о љубави ● Слобода и љубав у хришћанском етосу

	● бити подстакнут да увиди вредност ближњега у сопственом животу; ● моћи да усвоји став да једино кроз љубав човек може превазићи конфликт; ● моћи да вреднује своје поступке на основу Христових заповести о љубави.	
3. Подижничко евхаристијски етос	● моћи да увиди да је подвиг начин живота у Цркви; ● моћи да препозна различите подвиге као путеве који воде ка истом циљу; ● моћи да објасни кад и како се пости; ● моћи да увиди смисао и значај поста; ● бити подстакнут на пост и молитву као начин служења Богу; ● бити подстакнут да развија хришћанске врлине; ● бити подстакнут да се критички односи према својим поступцима; ● бити подстакнут да чита Житија Светих; ● бити подстакнут да заснује свој однос према Богу на захвалности.	● Хришћански подвиг ● Примери подвига: свети људи су имали различите подвиге ● Хришћански пост (духовни смисао, начин поста, евхаристијски, једнодневни и вишедневни пост) ● Основне хришћанске врлине ● Евхаристијски поглед на свет
4. Литургија	● моћи да увиди да је молитва разговор са Богом; ● бити подстакнут да преиспита и обогати свој молитвени живот; ● моћи да схвати личну молитву као припрему за саборну молитву; ● моћи да објасни значење речи Литургија и Евхаристија; ● моћи да однос међу члановима Цркве пореди са повезаношћу удова у људском телу; ● моћи да препозна неке од елемената Литургије; ● моћи да увиди да Молитва Господња има литургијску основу;	● Молитва - лична и саборна ● Црква је Тело Христово ● Божанствена литургија - Проскомидија - Литургија речи (јектенија, мали вход, читања) - Евхаристија (велики вход, анафора, Молитва Господња, причешће) ● Литургијски простор (делови храма) ● Повезивање времена са литургијским

	● моћи да наведе најважније делове храма и препозна њихову богослужбену намену. ● моћи да именује нека богослужења и да зна да постоје покретни и непокретни празници; ● бити подстакнут да активније учествује у богослужењима;	доживљајем вечности (дневни, недељни и годишњи богослужбени круг)
5. Царство Божије	● моћи да објасни да је Бог створио свет са циљем да постане Царство Божије;моћи да објасни да Царство Божије у пуноћи наступа по другом Христовом доласку и васкрсењу мртвих; ● моћи да објасни да је Бог створио човека као сарадника на делу спасења; ● моћи да препозна да је Литургија икона Царства Божијег; ● бити подстакнут да активније учествује у Светој Литургији. ● моћи да преприча догађај Преображења Господњег; ● моћи да повеже појмове светости и обожења са дејством Светога Духа ● моћи да препозна да је предукус Царства Божијег присутан у моштима, чудотворним иконама, исцељењима... ● моћи да препозна разлику између православне иконографије и световног сликарства; ● моћи да препозна икону као символ Царства Божијег; ● бити подстакнут да на правилан начин изражава поштовање према хришћанским светињама. ● моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса у 8. разреду као и у целом циклусу.	● Царство Божије – циљ стварања ● Васкрсење мртвих и живот будућег века ● Етос хришћана као сведочанство Царства Божијег ● Обожење – живот у савршеној заједници с Богом и другима ● Знаци присутва Царства Божијег у овом свету (чуда, мошти...) ● Икона – прозор у вечност

<table>
<tr><th>ОБЛАСТИ/ТЕМЕ</th><th>ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ПРОГРАМА</th></tr>
<tr><td>Увод
Човек је икона Божија
Подвижничко евхаристијски етос
Литургија</td><td>Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.</td></tr>
<tr><td>Царство Божије</td><td><u>Врсте наставе</u>
Настава се реализује кроз следеће облике наставе:
● теоријска настава (32 часова)
● практична настава (2часа)
<u>Место реализације наставе</u>
● Теоријска настава се реализује у учионици;
● Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању;</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже.
● Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно.
● Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава.
● Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика.
● У остваривању савремене наставе наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу.
● Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живот</td></tr>
<tr><td colspan="2">Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина:</td></tr>
</table>

4. ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава представља додатну подршку редовној настави и процесу учења свих ученика и која би, ако се спроводи на одговарајући начин, требало да резултира успешним напредовањем ученика током редовне наставе и достизањем исхода и стандарда постигнућа. Допунска настава је обавезан део школских активности и обавезан облик образовно-васпитног рада. Она се планира на почетку школске године и своје место има у годишњем програму рада школе, школском програму и развојном плану школе. Најчешћи повод за упућивање ученика на похађање допунске наставе јесте одређени изазов са којим се суочава пре свега ученик, па онда и наставници и школа заједно са њим. Разлози за упућивање могу бити разнолики, од ниског постигнућа, преко мноштва пропуштеног градива, па до пада мотивације за учење или неадекватних услова за учење код куће.

Допунски образовно-васпитни рад организује се за ученике од I до VIII разреда код којих се уочавају тешкоће у савладавању програмских садржаја (те се захтева индивидуализовани, диференцирани приступ), као и за ученике који су у дужем периоду изостали са наставе из оправданих разлога, а самосталним радом не могу савладати градиво.

Од првог до четвртог разреда допунска настава је обавезна из српског језика и математике.

Први разред
СРПСКИ ЈЕЗИК

Назив наставне теме	Број часова
Припрема за читање и писање	2
Почетно читање и писање	16
Укупно	18

Циљ часова допунске наставе српског језика је да помогну ученицима који имају проблема у савладавању градива и при том стекну одређен ниво знања према исходима.

Задаци:
Научити сва штампана и писана слова ћирилице;
Научити правилно писање слова у речи;
Научити правилно читање речи, реченица и краћих текстова.

МАТЕМАТИКА

Назив наставне теме	Број часова
Линија и област	2
Природни бројеви до сто	14
Мере	2
Укупно	**18**

Циљ часова допунске наставе математике је да помогну ученицима који имају проблема у савладавању градива и при том стекну одређен ниво знања према исходима.
Задаци:
Научити све природне бројеве до сто и њихово правилно записивање;
Читање записаних бројева до сто;
Сабирање и одузимање до двадесет;
Сабирање и одузимање двоцифреног и једноцифреног броја без преласка десетице до сто.
Начин остваривања програма:
Пошто је наставник установио да је неким ученицима потребна помоћ како би се надокнадиле празнине у његовом знању и који су основни узроци томе, почиње са израдом програма за допунски рад.
Програм за допунску наставу треба да обухвати:
Програмом се морају прецизно и конкретно одредити садржаји и задаци које на часовима допунске наставе треба да усвоје ученици. За сваког ученика треба да се утврде празнине у знању и шта је узрок неуспеха. Затим се одреде садржаји, тј. шта ће се са сваким учеником посебно радити;
Програмом треба предвидети:
Облике рада;
Методе рада;
Поступке;
Наставна средства.
Предвиђа се орјентационо време трајања допунског рада имајући у виду поједине делове програма и сваког ученика посебно.
Основни захтев је да се ови програми раде посебно:
За сваког ученика према празнинама у његовом знању;
Према његовим способностима за учење;
У програме се уносе промене у зависности од напредовања ученика.

Други разред
СРПСКИ ЈЕЗИК

Назив наставне теме	Број часова
Књижевност	4
Правопис	7
Граматика	7
Култура изражавања	свакодневно
Укупно	18

МАТЕМАТИКА

Назив наставне теме	Број часова
Сабирање и одузимање до 100	8
Множење и дељење до100	8
Мерење и мере	2
Укупно	18

Трећи разред
СРПСКИ ЈЕЗИК

Назив наставне теме	Број часова
Књижевност	4
Правопис	5
Граматика	5
Култура изражавања	4
Укупно	18

МАТЕМАТИКА

Назив наставне теме	Број часова
Бројеви до 1000	12
Геометријске фигуре	12
Мерење и мере	12
Укупно	**18**

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

р.бр.	Теме	Број часова на тему
1.	Me	1
2.	Festivals	1
3.	Home	1
4.	Food	1
5.	Clothes	1
6.	Nature	1
7.	Sports	1
Укупан број часова на годишњем нивоу		7

Четврти разред

СРПСКИ ЈЕЗИК

Методе рада су комбиноване, облик рада је углавном индивидуални и у зависности од броја ученика који похађају допунску наставу, тип часа је вежбање.

р.бр.	Теме
1.	Обнављање граматичких и правописних правила
2.	Управни и неуправни говор
3.	Градивне и збирне именице
4.	Заједнички састављамо причу – увежбавање правописа
5.	Речи супротног значења
6.	Како да јасно говоримо
7.	Основно и пренесено значење
8.	Глаголи
9.	Речи истог или сличног значења, речи умањеног и увећаног значења
10.	Презент, перфекат и футур; вежбе у реченици заменом глаолских облика у времену, лицу и броју
11.	Реченични чланови : субјекат, предикат , објекат
12.	Врсте речи (именице, глаголи, придеви, бројеви, заменице)
13.	Бројеви
14.	Присвојни, описни и градивни придеви
15.	Употреба наводника и заграда
16.	Правопис, писање састава

17.	Атрибут
18.	Научили смо...

МАТЕМАТИКА

р.бр.	Теме
1.	Читање и писање бројева до милион
2.	Месна вредност цифре и упоређивање бројева
3.	Писмено сабирање вишецифрених бројева
4.	Писмено одузимање вишецифрених бројева
5.	Редослед рачунских операција
6.	Множење бројева преко хиљаду
7.	Множење вишецифрених бројева вишецифреним
8.	Дељење бројева преко хиљаду
9.	Дељење вишецифрених бројева вишецифреним
10.	Јединице мере за површину
11.	Површина квадрата и правоугаоника
12.	Једначине и неједначине са сабирањем и одузимањем
13.	Множење и дељење
14.	Једначине са множењем и дељењем
15.	Површина квадра и коцке
16.	Запремина квадра и коцке
17.	Математички изрази
18.	Разломци

Напомена:

За ученике који ће радити по ИОП-у прилагодиће се темпо, врста задатака, избор метода и техника учења.

Недељни фонд часова: 1 (математика/српски језик сваке друге недеље)

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

р.бр.	Теме	Број часова за тему
1.	Numbers	1
2.	Family	1
3.	Gl.TO BE(Pres.s.t.)	1
4.	Gl.HAVE GOT	1
5.	Time	1
6.	Present Simple Tense	1
7.	Gl.CAN	1
8.	Present Continuous Tense	1
Укупан број часова на годишњем нивоу		8

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

План и програм допунске наставе за српски језик и књижевност

5. разред

Време /месец	Програмски садржај рада	Бр. часова
X	Функција речи у реченици	1
XI	Проста реченица, именски и глаголски предикат	1
XII	Врсте речи	1
I	Падежи, генитив и акузатив	2
I	Придеви	1

II	Именичке заменице	1
III	Глаголски вид и род	1
IV	Инфинитив	1
V	Глаголски облици, глаголски придев радни	1
	Укупно	10

План и програм допунске наставе за српски језик и књижевност
6.разред

Месец	Р.бр.	Програмски садржај рада	Бр.часова
IX	1.	Врсте речи и служба речи у реченици	1
X	2.	Гласови и гласовне промене	1
XI	3.	Граматичка и творбена основа и наставци	1
XII	4.	Гласови и гласовне промене	1
I	5.	Придевске заменице	1
II	6.	Глаголи, инфинитивна и презентска основа	1
III	7.	Независне предикатске реченице	1
IV	8.	Глаголски облици	1
V	9.	Акценти	1
		Укупно	9

План и програм допунске наставе за српски језик и књижевност

7.разред

Време/месец	Програмски садржај рада	Бр.часова
IX	Гласовне промене и глаголски облици	1
X	Падежи и падежна синонимија	1
XI	Конгруенција придева и глагола са именицама	1
XII	Атрибут и апозиција	1
I	Врсте и служба речи	1
II	Напоредни односи комуникативних реченица	1
III	Напоредни односи независних реченица	1
IV	Реч, синтагма и зависна реченица	1
V	Припрема за годишњи тест	1
	Укупно	9

План и програм допунске наставе за српски језик и књижевност

8.разред

Време /месец	Програмски садржај рада	Бр.часова
IX	Анализа иницијалног теста	1
X	Независне и зависне реченице, падежи и падежна	1

	синонимија	
XI	Развој језика	1
XII	Грађење речи и гласовне промене	1
XII	Стилске фигуре	1
I	Глаголски облици	1
II	Променљиве и непроменљиве речи	1
III	Дуги и кратки акценат и генитивни знак	1
	Укупно	8

Допунски рад са ученицима организује се током целе наставне године, односно, чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја. Чим савлада одређену тешкоћу или отклони недостатак, ученик престаје са допунским радом. Диференцирањем редовне наставе омогућити ученицима да градиво савладају на редовним часовима.

Циљеви и задаци садржаја програма:

-оспособљавање ученика да препознају облике именских речи и да их правилно користе
-бољи резултати на проверама, побољшање језичке културе
-побољшање писмене културе
-усвајање основних термина науке о књижевности
-развијање говорне и писмене културе.

Начини остваривања програма:

Активности наставника у образовно-васпитном раду:
-презентује наставни садржај и прилагођава методе ученичким способностима

Активности ученика у образовно-васпитном процесу: -слушају, издвајају именске речи из текста, мењају речи по падежима - издвајају глаголске основе, мењају глаголе, препознају глаголске облике, проналазе их у тексту -пишу текст, исправљају неправилно написане реченице, питају, разговарају, препознају и издвајају стилска изражајна средства

Начини и поступци извођења програма: индивидуализовани, индивидуални, групни, фронтални, рад у пару... У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Поступност се обезбеђује самим избором и распоредом наставних садржаја. Селективност се остварује избором најосновнијих језичких законитости и информација о њима. Правопис се савлађује путем систематских вежбања, елементарних и сложених, која се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вежби. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих некњижевних текстова, представља изузетно одговоран књижевни задатак. Укинута је неприродна и непотребна подела на домаћу и школску лектиру, тако извори за обраду текстова из лектире, поред читанки, постају књиге лектире за одређени узраст и сва остала приступачна литература.

Посебна пажња биће посвећена развијању радних навика ученика, као и одговорности за сопствени успех и неуспех.

Напомена: План допунске наставе је оријентациони, а стварна реализација зависиће од заостајања и потреба ученика.

МАТЕМАТИКА

Циљ: Утврдити садржаје са оним ученицима, који нису успели да их усвоје у редовној настави применом индивидуализације како би им се омогућило усвајање програма.

Кораци реализације: Идентификовање ученика који спорије напредују, организација допунског рада (избор садржаја за одређени разред или за одређеног ученика), извођење допунске наставе, праћење ученика. Диференцијација задатака према индивидуалним способностима ученика у виду радних/наставних листића, или делова одређених целина из наставних садржаја.

Начин реализације (облици и методе рада): Комбиновани рад

Временски оквир: Током школске године

Вредновање – начин коришћења резултата вредновања: Усмена и писмена провера постигнућа ученика, вођење педагошке документације.

ПЕТИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Скупови	**2**
2.	Геометријски објекти	**1**
3.	Дељивост бројева	**2**
4.	Угао	**1**
5.	Разломци	**2**
6.	Осна симетрија	**1**
УКУПНО		**9**

НАПОМЕНА : Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Цели бројеви	**2**
2.	Троугао	**1**
3.	Рационални бројеви	**2**
4.	Четвороугао	**2**
5.	Површина троугла и четвороугла	**2**
УКУПНО		**9**

НАПОМЕНА : Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

СЕДМИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Реални бројеви	**2**
2.	Питагорина теорема	**1**
3.	Рационални алгебарски изрази	**2**
4.	Многоугао	**1**
5.	Круг	**1**
6.	Неке основне функције	**1**
7.	Сличност	**1**
УКУПНО		**9**

НАПОМЕНА : Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од
напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

ОСМИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Сличност	**1**
2.	Тачка, права, раван	**1**
3.	Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом	**1**
4.	Призма	**1**
5.	Пирамида	**1**
6.	Линеарна функција	**1**
7.	Системи линеарних једначина; обрада података	**1**

8.	Ваљак	**1**
9.	Купа	**1**
10.	Лопта	
УКУПНО		**9**

НАПОМЕНА : Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

ГЕОГРАФИЈА

ДОПУНСКА НАСТАВА

5-разред

1. Васиона и васионска тела
2. Планете Сунчевог система
3. Континенти и океани
4. Смена годишњих доба
5. Атмосфера-састав и значај

6-разред

1. Картографска мрежа -меридијани и паралеле
2. Картографски знаци
3. Насеља сеоска и градска
4. Природно кретање становништва
5. Миграције становништва
6. Делатности примарног сектора

7-разред

1. Полуострва Јужне Европе
2. Србија је балканска и панонска земља
3. Државе Западне Европе
4. Париз главни град Француске на обалама реке Сене
5. Реке Јужне Азије-Инд,Ганг и Брамапутра
6. Сахара најтоплија пустиња света

8-разред

1. Границе Србије
2. Становништво природни прираштај и миграције
3. Језера Србије
4. Привреда Србије
5. Подела индустрије на тешку и лаку

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

5. РАЗРЕД

Време реализације	Програмски садржаји	Број планираних часова
Септембар	Verb TO BE, Personal Pronouns, Представљање и поздрављање	**1**
Октобар	HAVE GOT, Possessive Adjectives, Описивање бића и предмета	**1**
Новембар	The Present Simple Tense, Описивање радњи у садашњости	**1**
Децембар	The Present Continuous Tense, Описивање радњи у садашњости	**1**
Фебруар	Vocabulary / Animals, clothes / Comparison of Adjectives	**1**
Март	The Past Simple Tense – regular verbs, Описивање радњи у прошлости	**1**
Април	The Past Simple Tense – irregular verbs, Описивање радњи у прошлости	**1**
Мај	Vocabulary / Sport, weather / The Future Simple Tense, Описивање радњи у будућности	**1**

Укупно:		**8**

6. РАЗРЕД

Време реализације	Програмски садржаји	Број планираних часова
Новембар	The Present Simple Tense / The Present Continuous Tense, Описивање радњи у садашњости	1
Децембар	The Present Perfect Tense, Исказивање жеља, интересовања, потреба	1
Март	The Past Simple Tense / The Past Continuous Tense, Описивање радњи у прошлости	2
Април	The Future Simple Tense, Описивање радњи у будућности	1
Укупно:		**5**

7. РАЗРЕД

Време реализације	Програмски садржаји	Број планираних часова
Новембар	Reading comprehension, Conversation practice Изражавање мишљења	**2**
Април	The Present Simple Tense / The Present Continuous Tense The Past Simple Tense / The Past Continuous Tense The Present Perfect Tense The Future Simple Tense Примена свих глаголских облика	**2**
Укупно:		**4**

8. РАЗРЕД

Време реализације	Програмски садржаји	Број планираних часова
Октобар	Reading comprehension, conversation practice Изражавање мишљења	**1**
Фебруар	Passive voice	**1**
Март	The Present Simple Tense / The Present Continuous Tense The Past Simple Tense / The Past Continuous Tense The Present Perfect Tense The Future Simple Tense, Примена свих глаголских облика	**1**
Укупно:		**3**

ИСТОРИЈА
допунска настава

Допунска настава у настави историје организоваће се за ученике који не постижу задовољавајући успех у редовној настави, односно који дуже време имају слабу оцену. Допунски рад ће бити организован док се ученик не оспособи да успешно прати редовну наставу.

Да би се ученицима омогућило лакше савладавање градива, на часовима допунске наставе биће укратко и поједностављено излагани делови градива које ученици нису савладали, даће се објашњења историјских појмова, судова и закључака, ученици ће се оспособити да градиво уопштавају, добиће упутства за коришћење уџбеника и историјских атласа, и оспособиће се за самостално сналажење на историјској карти.

Број часова по одељењима биће одређени у току школске године, у зависности од потреба и постигнутих резултата ученика. Допунска настава ће се одржавати понедељком и петком, током претчаса или након завршетка редовне наставе. Термини ће се мењати, и зависиће од оптерећености ученика и термина одржавања допунске и додатне наставе из других предмета. Број часова допунске наставе не би требало бити мањи од 18 часова у току школске године.

Оквирни план рада допунске наставе по разредима, месецима и темама:

	Октобар	Новембар	Децембар	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај
V разред	Рачунање времена	Робовласнич ко друштво	Рад са историјском картом	Државно уређење грчих полиса	Друштвено уређење Старог Рима	Државно уређење Старог Рима	Хришћанство	Сеоба народа
VI разред	Сеоба народа	Феудално друштво	Рад са историјском картом	Државно уређење сталешких монархија	Србија у доба Немањића	Српска деспотовин а	Реформација	Сеобе Срба
VII разред	Капитали-стичко друштво	Парламентар не и апсолутисти-чке државе	Први српски устанак	Рад са историјском картом	Војна крајина	Империјали зам	Балкански ратови	Први светски рат
VIII разред	Версајски мировни систем	Тоталитарни режими	Државно и друштвено уређење Краљевине Југославије	Други светски рат	Југославија у Другом светском рату	Хладни рат	Социјалисти-чка Југославија	ОУН, Европска унија, НАТО пакт

ФИЗИКА
Шести разред

Наставна тема	Број часова	Активности у раду	Облици рада	Циљеви и задаци
Кретање	3	Ученик: треба да посматра кретање тела, уз помоћ наставника изведе закључак, уради просте задатке и дискутује решења	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик треба да: стекне представу; препозна величине које карактеришу кретање; зна шта је брзина и која је њена мерна јединица
Сила	2	Ученик: треба да посматра различита деловања између тела и уз помоћ наставника дође до закључкакалибрисање еластичне опруге	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик треба да на основу узајамног деловања тела схвати силу као меру узајамног деловања, која се мери динамометром и зна њену мерну јединицу
Мерење	2	Ученик: посматра разна мерила и инструменте; уз помоћ наставника мери неке физичке величине; записује и изводи закњучак	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик треба да: научи мерење физичких величина: дужине, времена и запремине; зна уређаје за њихово мерење и њихове мерне јединице
Маса и густина	3	Ученик: посматра уз помоћ наставника, уочава, врши мерење, записује, закључује и решава једноставне задатке	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик треба да: добије преставу о маси; зна уређај за мерење масе и њене мерне јединице; уме да израчуна густину и зна мерну јединицу густине
Притисак	2	Ученик: посматра, уз помоћ наставника наводи примере за притисак, решава једноставне задатке	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик треба да: зна да израчуна притисак и да зна његову мерну јединицу; зна Паскалов закон; зна шта је атмосферски и хидростатички притисакогледе, записује резултате

				мерења, дискутује, изводи закључке и долази до решења сложених задатака

Седми разред

Успостављање везе између силе, масе тела и убрзања; други Њутнов закон.

Одређивање пређеног пута и времена кретања код равномерног праволинијског кретања

Механички рад; Рад силе; Рад силе теже; Рад силе трења.

Осми разред

Осцилаторно кретање, закон одржања механичке енергије
Електрично поље, закон о одржању количине наелектрисања
Електрична струја, Омов закон за део струјног кола и Омов закон за цело струјно коло
Магнетно поље

БИОЛОГИЈА

Разред 5

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1.	1.	Ћелија – основна јединица грађе живих бића	1
2.	2.	Прилагођеност живих бића воденој и копненој средини	1
3.	3.	Преношење особина са родитеља на потомство	1
4.	4.	Здрава исхрана и унос воде.	1
5.	5.	Штетност психоактивних супстанци	1
		Свега	5

Разред 6

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1 2 3 4	1 2 3 4	Основна грађа и функција ћелије Основни еколошки појмови Развој живота на Земљи Болести које изазивају бактерије и паразити Свега	1 1 1 1 4

Разред 7

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1. 2. 3.	1. 2. 3. 4. 5.	Порекло и развој људске врсте Грађа ћелије и организма. Деоба ћелије. Кожни и коштани систем. Систем за размножавање. Обољење полних органа и хигијена полних органа. Свега	1 1 1 1 1 5

Разред 8

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.	Екологија и животна средина. Угрожавање и заштита биодиверзитета. Климатске промене. Енергетска ефикасност. Отпад и рециклажа. Свега	1 1 1 1 4

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Допунска настава 5.разред

Циљеви и задаци: Усвајање градива петог разреда као припрема за будуће разреде.
Теме/према часовима

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1. 2. 3. 4. 5.	Hallo! Das ist meine Familie! Wo wohnt ihr? Das Haus von Familie Weigel Mautzi, unesere Katze Was isst du in der Pause?	2 1 1 1 1 1
	Укупно	**6**

НАПОМЕНА : Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

Уџбеник за реализацију програма:
Комплет уџбеника „WIR 1 NEU“-Клетт - Београд
Друго:
Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
Радни листови које спрема сам наставник
Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, писаних радова.
Наставна средства: табла, креда, уџбеник, радна свеска, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки.
Међупредметно повезивање: српски језик
Допунска настава 6.разред

Циљеви и задаци: Усвајање градива шестог разреда као припрема за будуће разреде.
Теме/према часовима

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1. 2. 3. 4. 5.	Kannst du inlineskaten? Wohin fährst du in den Urlaub? Mir tut der Kopf weh Wie war es in der Schule?	1 1 1 1 2
	УКУПНО	**6**

НАПОМЕНА : Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

Уџбеник за реализацију програма:
Комплет уџбеника „WIR 2 NEU “-Клетт - Београд
Друго:
Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
Радни листови које спрема сам наставник
Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, писаних радова.
Наставна средства: табла, креда, уџбеник, радна свеска, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки.
Међупредметно повезивање: српски језик

Допунска настава 7.разред

Назив теме		Број часова
1. Wie hast du Mutti kennen gelernt?	Perfekt, čitanje godina u nemačkom jeziku	1
2. Wie war es damals?	Präteritum, Präteritum von Modalverben und Hilfsverben haben und sein	1
3. Tina hat sich wehgetan	Perfekt: haben, sein, dass-Sätze	1
4. Wie ist Thomas?	Futur	1
5. Was wirst du dann machen?	Steigerung der Adjektive	1
Укупно:		5

Облик рада: индивудуализован.

Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, писаних радова.

Наставна средства: табла, креда, уџбеник, радна свеска, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки.

Међупредметно повезивање: српски језик

Уџбеник за реализацију програма: „Wir neu 3“, Klett, Beograd.

НАПОМЕНА : Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.ОШ „Сава Максимовић“

Допунска настава 8.разред

Назив теме		Број часова
6. Ich will Tennisspielerin werden	Veznik dass, modalni glagoli, genitiv	1
7. Eine Sprachreise nach England	Temporalne rečenice u nemačkom jeziku (wenn, als)	1
8. Es war einmal.../ Präteritum	Präteritum	1
9. Was tust du für die Umwelt?	Obwohl Sätze	1
10. Ich engagiere mich für...	Verben mit präpositionalem Kasus	1
Укупно:		5

Облик рада: индивудуализован.

Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, писаних радова.

Наставна средства: табла, креда, уџбеник, радна свеска, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки.

Међупредметно повезивање: српски језик

Уџбеник за реализацију: „Wir neu 4“, Klett, Beograd.***НАПОМЕНА :*** Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

ХЕМИЈА
Седми разред

Допунска настава из хемије се организује за ученике који спорије усвајају знања, ученике који нису били присутни на неким часовима, ученике који желе да утврде знање или уклоне евентуалне нејасноће, што доприноси бољем усвајању знања и вештина везаних за наставно градиво.

Садржај програма	Број часова по темама	Начин и поступак остваривања	Активности ученика у образовно-васпитном раду
Основни хемијски појмови	4	Ученицима помоћи да познавајући особине супстанци прави смеше и раздвајају смеше	- Ученик: посматра супстанце, изводи закључке, ради огледе(прави смеше, раздваја смеше, испитује физичке и хемијске промене)
Структура супстанце	4	Ученицима помоћи да науче грађу атома , састављањем модела молекула помоћи да науче да пишу формуле и праве разлике између јонске и ковалентне везе у молекулима, показати им како се одређује валенца и како се преко валенце пишу формуле	Ученик: -црта модел атома - користи таблицу ПСЕ - саставља формуле помоћу валенце - препознаје по формули тип хемијске везе
Хомогене смеше -раствори	3	Ученицима помоћи да науче шта су раствори, растварач , растворљива супстанца користећи примера из свакодневног живота.	Ученик: - прави растворе - врши једноставнија израчунавања
Хемијске реакције и израчунавања	3	Користећи моделе молекула показати како се пишу хемијске реакције и изједначавају.	Ученик: -повезује знања - пише једноставније једначине хемијских реакција - врши једноставнија ирачунавања

Осми разред

Допунска настава из хемије се организује за ученике који спорије усвајају знања, ученике који нису били присутни на неким часовима, ученике који желе да утврде знање или уклоне евентуалне нејасноће, што доприноси бољем усвајању знања и вештина везаних за наставно градиво 8.разреда.

Садржај програма	Број часова по темама	Начин и поступак остваривања	Активности ученика у образовно-васпитном раду
Неметали, оксиди неметала и киселине	2	-Ученицима помоћи да стекну знања о својствима и примени неметала користећи примере из свакодневног живот	-Препознаје основна физичка и хемијска својства неметала (агрегатно стање, боју, реакцију са кисеоником) -Уочава везу између својстава неметала и њихове практичне примена -Препознаје најважније неметале (O, N, H, P, S,C) на основу њихових физичких и хемијских својстава -На основу формуле именује неорганска једињења оксиде и киселине - Доказује киселе особине раствора помоћу индикатора
Метали, оксиди метала, хидроксиди (базе)	2	Ученицима помоћи да стекну знања о својствима и примени метала користећи примере из свакодневног живота	- повезује појмове - пише једноставније једначине - доказује базе индикаторима - Препознаје најважније метале на основу њихових физичких и хемијских својстава - На основу формуле именује неорганска једињења оксиде и базе
Соли	2	Ученицима помоћи да стекну	-пише формуле соли - зна шта је

		представу о четири класе неорганских једињења, њиховим карактеристикама и разликама,да препознају класе преко молекулске формуле	електролитичка дисоцијација - зна шта су електролити и да су јони у ратсвору електролита носиоци наелектрисања и одговорни за проводљивост
Електролитичка дисоцијација киселина, база и соли	1	Ученицима помоћи да схвате шта су електролитии како се разлажу електролитичком дисоцијацијом	-пише реакције електролитичке дисоцијације киселина , база и соли
Угљоводоници	4	Ученицима помоћи да стекну знања о писању структурних формула угљоводоника користећи моделе	-помоћу модела склапа формуле - зна хомологи низ првих десет алкана, алкена, алкина -пише формуле угљоводоника
Органска једињења са кисеоником	3	Ученицима помоћи да уоче разлику међу класама једињења на основу функционалне групе, помоћи им да науче да пишу структурне формуле.	- помоћу модела склапа формуле - поставља питања, повезује и закључује - пише формуле и једноставније једначине

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава као облик образовно-васпитног рада има за циљ да пружи додатну подршку у учењу. То је начин да се ученицима којима је то потребно и који то желе и могу, пружи више него што добијају на редовној настави.

Додатна настава је намењена свим ученицима од III до VIII разреда, а посебно онима који показују интересовање за одређене теме или научне области и дисциплине недовољно заступљене у образовном програму. На часовима додатне наставе може да се излази и ван оквира и захтева програма наставе и учења.

Додатна настава може да се организује за цело одељење и онда кад ученици изразе интересовање за неку актуелну тему.

Додатна настава из математике, трећи разред

У оквиру додатне наставе из математике радиће се на развијању математичко-логичких способности код деце која показују интересовање за решавање математичких проблема.
Задатак рада секције биће припрема ученика за математичка такмичења у организацији Друштва математичара.

I Шарене стране
II Бројеви до сто (сабирање и одузимање)
III Бројеви до сто (множење и дељење)
IV Мерење и мере
V Занимљиви задаци
Годишњи фонд: 36

Додатна настава из математике, четврти разред

Р.бр.	Програмски садржај рада
1.	Договор о раду
2.	Занимљиви задаци са сабирањем и одузимањем до 1000
3.	Математичке игре
4.	Рачунске операције (изрази)
5.	Рачунске операције (изрази)
6.	Пребројавање бројевних скупова
7.	Решавање текстуалних задатака
8.	Задаци са математичких такмичења
9.	Решавање сложених задатака
10.	Решавање сложених задатака
11.	Магични квадрат
12.	Магични квадрат

13.	Магични квадрат
14.	Низови бројева
15.	Задаци са математичког такмичења Мислиша
16.	Задаци са математичког такмичења Мислиша
17.	Дешифруј сабирање и одузимање
18.	Дешифруј множење и дељење
19.	Обим правоугаоника и квадрата
20.	Површина правоугаоника и квадрата
21.	Површина правоугаоника и квадрата
22.	Израчунавање површине квадра
23.	Израчунавање површине коцке
24.	Израчунавање површине квадра и коцке
25.	Пребројавање дужи
26.	Пребројавање троуглова
27.	Пребројавање четвороуглова
28.	Корак по корак до успешног решења
29.	Решавање проблемских задатака
30.	Задаци са математичког такмичења Мислиша
31.	Задаци са математичког такмичења Мислиша
32.	Решавање задатака са општинских такмичења
33.	Решавање задатака са општинских такмичења
34.	Решавање задатака са општинских такмичења
35.	Припрема за одељењско такмичење
36.	Одељенско такмичење

Напомена:

Садржаји додатне наставе се реализују кроз 36 часова годишње, просечно 1 час недељно, али по потреби може да се одржава и чешће, као и за време зимског распуста. Колико часова, у ком периоду и којим редоследом ће бити реализовано, зависиће од потреба ученика и не може се унапред потпуно прецизно предвидети.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

План и програм додатне наставе из српског језика и књижевности

5. разред

Време/месец	Програмски садржај рада	Број часова
IX	Главни и зависни реченични чланови	1
X	Промењљиве и непромењљиве врсте речи Промена именица; граматичка основа и наставак за облик	1
XI	Анализа књиге из Читалачког маратона	1
XII	Значења падежа и функција у реченици	1
I	Припрема за школско такмичење (правописна правила – присвојни придеви, управни говор, васионска тела, бројеви придеви са словом ј, писање великог слова у географским називима)	1
II	Придеви; грађење, промена, придевски вид	1
III	Припрема за општинско такмичење	1

IV	Проучавање локалног говора, глаголски облици и глаголи	1
V	Разговор о прочитаном делу по слободном избору	2
	Укупно	10

План и програм додатне наставе из српског језика и књижевности

6.разред

Време/месец	Програмски садржај рада	Број часова
X	Реченични чланови исказани речју, синтагмом и реченицом Реченица; комуникативна и предикатска; зависан и независан однос	1
XI	Анализа књиге из Читалачког маратона или по слободном избору	1
XII	Речи по настанку; творбена основа и корен речи...	1

I	Припрема за школско такмичење; сложенице, слогови и слоготворно р	1
II	Гласовне промене и одступања	1
III	Утисци о прочитаним делима. Метафора као најпесничкија фигура	1
IV	Глаголски облици;грађење и значења	1
V	Придевске и именичке заменице и заменица свој	1
VI	Анализа гледане позоришне представе	1
	укупно	9

План и програм додатне наставе српског језика и књижевности

7.разред

Време	Програмски садржај рада	Број часова
X	Врсте речи; врсте глагола и независне предикатске реченице; актив и пасив	1
XI	Синтагма и њени чланови; врсте; атрибут и апозиција...	1
XII	Анализа књиге из читалачког маратона	1
I	Припреме за школско такмичење; реченични чланови исказани речју и синтагмом	1
II	Припрема за општинско такмичење	1

III	Основна стилска средства Правопис; црта, заграда, скраћенице и набрајање	1
IV	Акценат	1
V	Припрема за даља такмичења; конгруенција речи	1
VI	Разговор о прочитаном делу или поз. представи	1
	Укупно	9

План и програм додатне наставе из српског језика и књижевности

8.разред

Време/месец	Програмски садржај рада	Број часова
IX	Развој језика; Вук – Развој српског књижевног језика и лексика; говорни и писани језик	1
X	Синтагме	1
XI	Неправа значења глаголских и падежних облика; приповедачко значење	1
XII	Књига из Читалачког маратона-анализа	1
I	Независне и зависне реченице и правописна правила Припрема за такмичење	1
II	Језичке стилске фигуре	1
III	Акценатски знаци (генитивни знак) и акцентовање	1

IV	Основне карактеристике савр. песничког језика; хомонимија, синонимија, полисемија;	1
	Укупно	8

Циљеви и задаци додатне наставе српског језика и књижевности

На основу праћења рада и испитивања, али првенствено жеља и потреба даровитих ученика заједно са ученицима конкретизујемо програм додатног рада.

Приступ ученицима је углавном индивидуалан. Примениће се расположива наставна средства. Циљ ове наставе је да пружи могућност ученицима који показују посебно интересовање за српски језик, да прошире и обогате своје знање.

Циљ додатне наставе је потпун и усклађен интелектуални, социјални морални и физички развој у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима. Развој стваралачких способности је приоритет, исто као и стицање квалитетних знања и вештина, неопходних за наставак школовања и за свакодневни живот.

Наша школа је оформила и Читалачки клуб и ово ће бити осма година, ако буду ученици заинтересовани. Радионице за реализацију активности, а у вези са тумачењем и анализом дела биће у оквиру додатне наставе и обогаћеног једносменског рада. То све зависи од броја ученика и њиховог интересовања.

Припрема за такмичење увек прелази број планираних часова, а опет све то зависи, поред оталог и од постигнућа ученика. У току додатне наставе остваривање се и исходи за тај разред, наредни разред, али и по неки исход предвиђен за средњу школу.

Остали циљеви и задаци су:

-развијање говорне културе
-развијање логичког мишљења и радних навика
-оспособљавање за самостални истраживачки рад
-оспособљавање за правилно тумачење текста

-развијање осећања за самосталан стваралачки рад
-развијање патритских осећања

Начин остваривања програма:

-рад на изузецима и компликованијим примерима
-коришћење индуктивних и дедуктивних приступа
-систематско праћење напредовања ученик
- рад на тестовима од раније где наставник:
-саопштава
-слуша
-чита и разговара
-уводи ученике у самосталан рад
-проверава усвојена знања (усменим и писменим путем)
-препоручује нове изворе знања

Додатна настава се организује за даровите ученике.Учешће на такмичењима и припрема за такмичење је важан облик делатности школе. Додатни образовно-васпитни рад намењен је развијању специфичних способности изузетно даровитих ученика за поједине дисциплине и области. Циљ додатног рада је потпуније образовање, усмеравање развоја обдарених и талентованих ученика. За обезбеђивање развоја даровитих ученика значајно је да буду на време препознати, како би се створили услови да њихов развој буде у складу са могућностима. Поступак препознавања и идентификације ,одвијаће се: - на основу процене предметних наставника везаним за начин рада, активност и креативност ученика - на основу запажања одељењског старешине везаним за особине личности, темперамент, карактер, ставове, интересовања, способности сваког конкретног ученика, на основу мишљења родитеља, на основу мишљења другара из одељења, на основу изузетних резултата постигнутих на такмичењима. За ове ученике: - повећавају се захтеви у редовној настави постављањем сложенијих и тежих задатака, задатака који захтевају апстрактни начин мишљења, захтевају анализу, синтезу и другачији приступ у решавању задатака. Укључују се у слободне активности предмета, области за коју су везане изражене способности. Омогућава им се учешће на такмичењима, упућује на самосталан рад, израђује се ИОП3.

Садржаји се могу мењати према потребама подршке ученицима.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

5, 6, 7. и 8. РАЗРЕД

Време реализације	Програмски садржаји	Број планираних часова
Септембар	Money -Present Tenses -State verbs	1
Октобар	The Written Word -The Past Simple Tense and The Past Continuous Tense, -The Past Simple Tense and The Present Perfect -Types of books and texts	3
Новембар	Sport -Future Tenses -Sports and collocations	3
Децембар	Food -Comparison of Adjectives -Questions -Food and drink	2
Јануар	Having Fun -Articles -Parties and Celebrations	2
Фебруар	Shopping -Modal Verbs -Shops and goods	3
Март	Houses and Homes -The Passive -Have something done -Homes and places for living	2
Април	The Environment -Conditionals - Environment and pollution	2

Maj	Interests -Reported speech -Questions -Collocations -Interests, preferences and hobbies	2
Укупно:		20

МАТЕМАТИКА

Циљ: Проширивање и продубљивање садржаја редовне наставе ради бржег и темељнијег увођења даровитихученика у свет науке.

Кораци реализације: Уочавање даровитих ученика који брже напредују, организација додатног рада према склоностима, способностима и интересима (избор садржаја за одређени разред или за одређеног ученика),извођење додатне наставе, праћење и подстицање даровитих ученика на даљи рад.

Начин реализације (облици и методе рада): Диференцијација задатака, индивидуални рад, рад у пару, рад у групи

Временски оквир: Током школске године

Вредновање – начин коришћења резултата вредновања: Усмена и писмена провера постигнућа ученика, вођење педагошке документације, учешће даровитих ученика на свим нивоима такмичења (школско, општинско, градско, републичко, међународно)

ПЕТИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Скупови (везници и њихова интерпретација скуповним операцијама и релацијама)	2
2.	Релације, графови, логички задаци	1
3.	Дељивост бројева	2
4.	Разломци	2
5.	Дијаграми и њихова примена у решавању разноврсних математичких проблема – Венови дијаграми, метод дужи и сл.	1
6.	Задаци логичко – комбинаторне природе	1
	Укупно:	**9**

ШЕСТИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Цели бројеви	2
2.	Рационални бројеви	2
3.	Троугао и четвороугао	2
4.	Површина четвороугла и троугла	2
5.	Задаци логичко – комбинаторне природе	1
	Укупно:	**9**

СЕДМИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Реални бројеви	2
2.	Питагорина теорема	2
3.	Цели и рационални алгебарски изрази	1
4.	Многоугао	1
5.	Зависне величине и њихово графичко представљање	1
6.	Сличност	1
7.	Задаци логичко – комбинаторне природе	1
	Укупно:	**9**

ОСМИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Сличност троуглова	2
2.	Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом	2
3.	Призма	1
4.	Пирамида	1
5.	Линеарна функција и графичко представљање статистичких података	2
6.	Задаци логичко – комбинаторне природе	1
	Укупно:	**9**

НАПОМЕНА : Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

ФИЗИКА
6. разред

Наставна тема	Број часова	Активности у раду	Облици рада	Циљеви и задаци
Кретање	5	Ученик: самостално и спонтано посматра кретање, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик повезује и примењује стечена знања о кретању и величинама које карактеришу кретање да би извео закључке и дошао до решења сложених задатака (графичких и рачунских)
Сила	3	Ученик: самостално и спонтано посматра различита деловања између тела, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке и врши калибрисање еластичне опруге	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик повезује и примењује стечена знања о узајамном деловању између тела и сили као мери узајамног деловања да би извео закључке и дошао до решења сложених задатака и решио проблеме у вези са истезањем еластичне опруге, односно са калибрисањем опруге
Мерење	4	Ученик: самостално и спонтано посматра различита мерила и инструменте, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, врши разна мерења, записује, врши анализу и дискутује	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик повезује и примењује стечена знања о мерењу различитих физичких величина различитим мерним инструментима, записује резултате мерења, изводи закључке и долази до решења сложених задатака
Маса и	2	Ученик: самостално и спонтано врши	Фронтални	Ученик повезује и примењује

густина		мерење масе и тежине, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, записује резултате, врши анализу и дискутује	Индивидуални По потреби онлајн	стечена знања о маси физичких тела, инертности и густини, изводи огледе, записује резултате мерења, дискутује, изводи закључке и долази до решења сложених задатака
Притисак	4	Ученик: самостално и спонтано врши посматрање различитих примера притиска тела, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, записује резултате, врши анализу и дискутује	Фронтални Индивидуални По потреби онлајн	Ученик повезује и примењује стечена знања о различитим примерима притиска тела (притисак чврстих тела, хидростатички притисак и атмосферски), изводи огледе, записује резултате мерења, дискутује, изводи закључке и долази до решења сложених задатака

7. разред

Решавање проблема кретања тела са константним убрзањем

Примери за примену Њутнових закона динамике

Решавање проблема везаних за рад, енергију тела и законе кретања

БИОЛОГИЈА

5.разред

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.	Ћелија – основна јединица грађе живих бића Преношење особина са родитеља на потомство Позитиван и негативан утицај човека на жива бића Здрава исхрана и унос воде. Свега	1 1 1 1 4

6.разред

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	Основна грађа и функција ћелије. Грађа људског тела. Основни еколошки појмови Наследни материјал.Природна и вештачка селекција Развој живота на Земљи Болести које изазивају бактерије и паразити Свега	1 1 1 1 1 5

7.разред

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1	1	Деоба ћелије.Правила наслеђивања .	1
2	2	Разноврсност у царству биљака и животиња	1
3	3	Нивои организације и грађа тела.	1
4	4	Животни процеси	1
5	5	Вируси и вирусне болести,имунитет и вакцине.	1
		Свега	5

8.разред

Редни број наст.теме	Редни број часа	Наставна јединица	Број часа
1.	1.	Улога и значај ћелијских органела у ћелијском метаболизам	1
2.	2.	Дисање, фотосинтеза и транспирација	1
3.	3.	Поремећаји функције нервног, ендокриног система и чула.	1
4.	4.	Адолесценција, контрацепција и полно преносиве болести.	1
	5.	Одрживи развој и глобалне промене	1
		Свега	5

ГЕОГРАФИЈА

5-разред

1-Галаксија - Млечни пут
2- Халејева комета
3 -Ватрени појас Земљина кретања
4- Тропосфера најгушћи слој атмосфере

6.разред

1. Демографска експлозија у другој половини 20.века
2- Ватрени појас Пацифика
3- Голфска струја
4.Лепенски Вир
5-Европски тип главног града Париз
6- Развијени и неразвијени региони у свету
7-Европска Унија

7-разред

1.Велики градови и урбане регије Средње Европе
2.Туристичке регије Француске Париз,Азурна обала
3.Мегалополис Токаидо
4.Старе цивилизације Маја и Астека
5.Мегалополис Босваш

8-разред

1.Ђавоља варош
2.Ђердапска клисура Дунава
3.Меандри реке Увац
4.Римски градови Сремска Митровица
5.Врело Млаве

ИСТОРИЈА

У току школске године биће организован додатни рад са ученицима који су заинтересовани за овакав вид наставе. Додатна настава ће обухватати припрему ученика за општинска, окружна и републичка такмичења. Циљ додатне наставе, поред припреме ученика за такмичења, обухвата и објашњавање ширег градива од оног предвиђеног наставним планом, као и оспособљавање ученика за самостални истраживачки рад и рад са стручном литературом, уколико они за то покажу интересовање.

Тачан распоред и термини одржавања додатног рада биће утврђени у току школске године, у зависности од термина одржавања такмичења, и усклађености са додатним радом из других предмета. Број часова додатне наставе не би требало бити мањи од 18 часова у току школске године.

Оквирни план рада додатне наставе по разредима, месецима и наставним областима:

	Октобар	**Новембар**	**Децембар**	**Јануар**	**Фебруар**	**Март**	**Април**	**Мај**
V разред	Увод и праисторија	Стари исток	Стара Грчка	Стара Грчка	Рим у доба краљева	Рим у доба републике	Рим у доба царства	Балканске провинције Римског царства
VI разред	Европа у раном средњем веку	Српске земље у раном средњем веку	Европа у позном средњем веку	Европа у позном средњем веку	Србија у доба Немањића	Балканске државе у позном средњем веку	Европа у раном новом веку	Српске земље у раном новом веку
VII разред	Грађанске револуције	Европа и свет средином XIX века	Српска револуција	Српски народ под хабзбур-шком и млетачком Влашћу	Кнежевина Србија	Срби у Хабзбуршком цартству средином XIX века	Европа, свет и српска држава почетком XX века	Први светски рат
VIII	Свет између	Краљевин	Други	Југослав	Свет	Југославија	Европа и свет	Српска

разред	два светска рата	а Југославиј а	светски рат	ија у Другом светском рату	после Другог светског рата	после Другог светског рата	у савременим процесима	држава у савременим процесима

ХЕМИЈА

<u>Додатна настава</u> се организује за напредније ученике који желе да прошире своја знања из хемије.

Седми разред

Садржај програма	**Број часова по темама**	**Начин и поступак остваривања**	**Активности ученика у образовно-васпитном раду**
Хемија и њен значај	1	Упутити ученике како се бележе табеларно и графички резултати мерења	Ученик врши мерење масе, запремине и температуре бележи резултате, дискутује
Основни хемијски појмови	2	Ученици продубљују знање о предмету изучавања хемије, о научном методу како хемичари долазе до сазнања и о примени и значају хемије у свакодневном животу за развој технологије и друштва . Ученици посматрају супстанце и изводе закључке,раде огледе: прави смеше и раздвајају смеше , испитује физичке и хемијске промене. Потребно је добро овладати техником цеђења.	Ученик посматра, бележи, тежи да добро овлада основним операцијама лабораторијске технике ,сам прави хетерогене и хомогене смеше од одговарајућих супстанци које даје наставник и раздваја их.. Решава теже примере из додатне литературе.

Структура супстанце	4	У оквиру ове теме од ученика се очекује да знају да су атоми, молекули и јони основне врсте честица које изграђују хемијске елементе и једињења. Треба указати на повезаност честичне структуре супстанце и њеног агрегатног стања под стандардним условима. Ученици треба да разумеју да се кристалне и аморфне супстанце разликују по уређености честица које их изграђују. Са тог полазишта ученицима треба објаснити различита својства супстанци са јонском и ковалентном везом (температуре топљења и кључања). Ученици треба да разумеју	Ученик закључује да својства хемијских једињења зависе од типа хемијске везе. Саставља моделе молекула и пише хемијске формуле, израчунава релативну молекулску масу, приказује структуре ковалентних и јонских једињења . Ученик закључује да на основу формуле једињења може да одреди валенцу елемената и обрнуто. Решава теже примере из додатне литературе..

Осми разред

Садржај програма	**Број часова по темама**	**Начин и поступак остваривања**	**Активности ученика у образовно-васпитномраду**
Неметали, оксиди неметала и киселине	2	Ученике упутити на литературу ради допунезнања о важним неметалима, изводити специфичне доказне реакције за поједина једињења, радити паное и презентације	-планира оглед, бележи резултате решава рачунске задатке поставља питања изводи закључке на основу огледа
Метали, оксиди метала,хидроксиди (базе)	2	Ученике упутити на литературу ради допунезнања о важним металима и неметалима, изводити специфичне доказне реакције за поједина једињења, радити паное и презентације	дискутује о својствима киселина, база и соли планира и изводи огледе припрема извештаје о експеримен талном раду решава рачунске задатке

Соли	3	Ученике упутити на везу између оксида, киселина, хидроксида и соли, повезивање киселина и хидроксида са одговарајућим анхидридима, на основу формуле соли одређивати киселину и хидроксид од којих јенастала та со . Ученике упутити да сазнају практичну примену основних класа неорганских једињења трагајући по литератури и интернету.	претражује и користи литературу планира и изводи оглед припрема извештаје о експеримен талном раду решава рачунске задатке
Електролитичка дисоцијација киселина, база и соли	1	Продубљивање знања о јаким и слабим електролитима ,киселисти раствора	-Препознаје јаке и слабе електролите -Зна да су јаки електролити потпуно дисосованина јоне, а слаби нису -Успешно представља електролитичку дисоцијацију по фазама -Демонстрира способност електролита дапроводе електричну енергију
Угљоводоници	3	Продубљивање знања о засићеним, незасићеним и ароматичним угљоводоницима, физичким и хемијскимсвојствима угљоводоника, изомерима Решавати теже задатке везане за реакције	планира и изводи оглед, бележи резултате претражује интернет за прикупљање информација решава рачунске задатке

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

5. разред

Циљеви и задаци: Проширивање градива 5. разреда, побољшање вештина говора, слушања и писменог изражавања
Глобални план рада – додатна настава – немачки језик

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Rollenspiel – wer bin ich?	1
2.	Präsens – regelmäßige und unregelmäßige Verben	1
3.	Trennbare Präfixe	1
4.	Leseverstehen	1
5.	Mein Tag, meine Routine - Schreiben	1
	УКУПНО	**5**

НАПОМЕНА: Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и њихових интересовања.

Реализација наставе:
-Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
-Радни листови које спрема сам наставник

Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, групни, рад у пару.
Наставна средства: табла, креда, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки, ЦД, хамер папир.
Међупредметно повезивање: српски језик, енглески језик

6. разред

Циљеви и задаци: Проширивање градива 6. разреда, побољшање вештина говора, слушања и писменог изражавања

Глобални план рада – додатна настава – немачки језик

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Freizeitaktivitäten und Modalverben	1
2.	Pluralformen von Nomina	1
3.	Leseverstehen – Text im Perfekt	1
4.	Sprechen	1
5.	Grammatikübungen – Präteritum, Perfekt	1
6.	Узрочни везиници: denn, weil, deshalb	1
7.		
	УКУПНО	**6**

НАПОМЕНА: Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и њихових интересовања.

Реализација наставе:
-Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
-Радни листови које спрема сам наставник
Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, групни, рад у пару.
Наставна средства: табла, креда, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки, ЦД, хамер папир.
Међупредметно повезивање: српски језик, енглески језик

7. разред

Циљеви и задаци: Проширивање градива 7. разреда, побољшање вештина говора, слушања и писменог изражавања

Глобални план рада – додатна настава – немачки језик

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1. 2. 3. 4.	Perfekt Präpositionen und Fälle Konjunktionen (und, aber, oder, denn, dass, weil, deshalb) Adjektive	1 1 1 1
	УКУПНО	**4**

НАПОМЕНА: Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и њихових интересовања.

Реализација наставе:
-Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
-Радни листови које спрема сам наставник

Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, групни, рад у пару.
Наставна средства: табла, креда, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки, ЦД, хамер папир.
Међупредметно повезивање: српски језик, енглески језик

8. разред

Циљеви и задаци: Проширивање градива 8. разреда, побољшање вештина говора, слушања и писменог изражавања

Глобални план рада – додатна настава – немачки језик

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1. 2. 3. 4.	Berufe Temporale Sätze (wenn, als, bis, seitdem) Märchen (Präteritum) Verben mit präpositionalem Objekt	1 1 1 1
	УКУПНО	**4**

НАПОМЕНА: Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и њихових интересовања.

Реализација наставе:
-Тестови и задаци из различитих збирки задатака и радних свески из претходних година
-Радни листови које спрема сам наставник

Облик рада: индивудуализован.
Метод рада: демонстративни, вербални, дијалошки, групни, рад у пару.
Наставна средства: табла, креда, материјали које наставник саставља, тестови и задаци из различитих збирки, ЦД, хамер папир.
Међупредметно повезивање: српски језик, енглески језик

ПРИПРЕМНА НАСТАВА

Припремна настава организује се за ученике који су упућени на полагање поправних испита. Сваки наставник који је упутио ученике на полагање поправног испита обавезан је да одржи 10 часова припреме, распоређено на пет радних дана у августу, пред полагање испита.

ПРИПРЕМНА НАСТАВА ЗА ПОЛАГАЊЕ ЗАВРШНОГ ИСПИТА НА КРАЈУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Припрему ученика за полагање завршног испита школа може да организује током другог полугодишта осмог разред, а дужна је да организује припрему ученика за полагање завршног испита десет дана пре полагања испита у трајању од најмање два часа дневно из предмета који су обухваћени полагањем.

Програм припремне наставе за завршни испит из предмета Српски језик и књижевност

Циљеви:
- припрема ученика за полагање завршног испита на крају обавезног основног образовања
- постизање што бољих резултата код ученика на завршном испиту

Задаци:
- обновити и систематизовати знања која су ученици стекли у основној школи из предмета које полажу на завршном испиту
- упознати ученике са типовима задатака какви се срећу у тестовима на завршном испиту - упознати ученике и родитеље са процедурама везаним за полагање завршног испита
- благовремено информисати ученике и родитеље о томе како ученици напредују и шта треба да ураде да би на завршном испиту имали што бољи успех
- обновити знања,вештине и умења која су потребна за даље школовање
- развити вештине које ће их оспособити за целоживотно учење

А) Планирање припремне наставе

Планирање припремне наставе сваког предмета из ког се полаже завршни испит реализује се за сваку школску годину посебно, на основу анализе резултата иницијалног процењивања, годишњих тестова, праћења рада ученика на часовима редовне, допунске, додатне наставе и једносменског рада, резултата пробних и завршних испита из претходних школских година и пробног завршног испита из те школске године, као и информација добијених од родитеља и самих ученика. Узимајући у обзир наведене податке, наставници одлучују којим садржајима и типовима задатака је потребно посветити више пажње током припремања ученика, припремају материјале за рад и планирају методе и технике рада са ученицима. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

Б) Садржаји припремне наставе и начин рада са ученицима

Током осмог разреда, ученици на редовним часовима предмета, часовима припремне наставе (укључујући и часове једносменског рада) и кроз израду домаћих задатака обнављају, утврђују и систематизују знања стечена током основне школе. То се реализује на следеће начине:

- ученици читају лекције из уџбеника (штампаног или дигиталног) и своје белешке
- ученици гледају видео лекције
- ученици усмено обнављају, утврђују и систематизују знања кроз дискусију на часу, технику „олује мозгова“, игровне активности на нивоу одељења, у паровима или мањим групама
- ученици раде задатке у писаном или електронском облику (задатке у дигиталним уџбеницима, тестове које припремају наставници, тестове из збирки за припремање за завршни испит, тестове са пробних и завршних испита из ранијих школских година, квизове, упитнике, едукативне игре за учење и обнављање знања...)
- ученици уче да сажимају веће количине информација у различите врсте подсетника и графичких организатора информација (мапе ума, табеле, листе, временске линије, дијаграме...)
- ученици уче да користе технике за лакше памћење података (нпр. осмишљавање акронима, рима и сл.)
- ученици уче да читајући разумеју прочитане текстове, да на основу прочитаног тумаче историјске изворе, вежбају шта је објективно шта субјективно.

Превазилажење тешкоћа у реализацији припремне наставе у редовним околностима

На почетку првог полугодишта Одељењска већа осмих разреда утврђују распоред часова припремне наставе за све предмете који су обухваћени завршним испитом. Најчешће је то седми и осми час, јер се води рачуна да се овај облик наставе не преклапа са часовима редовне наставе. Након завршетка школске године, за ученике осмог разреда припремна настава се организује у терминима када су они по утврђеном распореду имали часове из предмета обухваћених завршним испитом. У ванредним околностима припремна настава се организује на следећи начин: путем гугл учионица или успостављањем директне комуникације путем зума и гугл мит-а. За ученике се осмишљавају разне интерактивне игрице (са циљем да кроз игру савладају одређене наставне теме), видео лекције и квизови. Додатна комуникација наставника и ученика остварује се путем мејла и вајбер група. Следи приказ наставних садржаја којима је, на основу досадашњег искуства наставника и потреба ученика, током припремне наставе обично потребно посветити посебну пажњу. Као што је наведено у одељку А овог програма, конкретни садржаји за сваку школску годину планирају се према нивоу постигнућа и потребама генерације и појединачних ученика.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Променљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непроменљиви), глаголи; непроменљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози.
Именице – значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске). Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа. Основне функције и значења падежа.
Придеви – значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева. Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу.
Заменице – личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени облици, употреба личне заменице сваког лица себе, се.
Бројеви – врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви, бројне именице на -ица) и редни бројеви.
Глаголи – глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), перфекат, футур I.
Предикатска реченица – предикат (глаголски; именски); слагање предиката са субјектом у лицу, броју и роду; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, за време, за начин; за узрок и за меру и количину); апозиција.
Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха.
Стилске фигуре: контраст, хипербола.

Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основом и суфиксима. Подела сугласника по звучности и по месту изговора. Подела речи на слогове; слоготворно р.

Гласовне промене – уочавање у грађењу и промени речи: непостојано а; промена л у о; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника.

Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне). Граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола бити); плусквамперфекат.

Независне предикатске реченице – појам комуникативне функције; подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице.

На припремној настави из Српског језика у оквиру области Књижевност ученик анализира примере и задатке у којима: повезује наслове прочитаних књижевних дела (предвиђених програмима од V до VIII разреда) са именима аутора тих дела,разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност),разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму,препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац),препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарација, дескрипција, дијалог и монолог, препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту,(епитет, поређење, ономатопеја), уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу,време и место радње, лик,повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и савременом које се узима за оквир приповедања, повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела;препознаје род и врсту књижевноуметничког дела на основу одломака,ликова, карактеристичних ситуација,разликује лирско-епске врсте (баладу, поему), разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научнопопуларне текстове,препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуметничком тексту (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст),одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност,разликује облике казивања у књижевноуметничком тексту: приповедање,описивање, монолог/унутрашњи монолог, дијалог,уочава разлику између препричавања и анализе дела,наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова,карактеристичних тема и мотива, издваја основне одлике књижевних родова и врста у конкретном тексту, разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу, проналази и именује стилске фигуре; одређује функцију стилских фигура у тексту,одређује и именује врсту стиха и строфе,тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело, изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже.

Иницијално тестирање ученика 8. разреда реализоваће се на почетку школске године – задатке давати из збирки задатака за завршни испит (више издавача), осим области које нису обрађене или користити тестове Завода унапређивање и вредновање...

Припремна настава ће се реализовати током другог полугодишта. Овај план је оријентациони. Минимални број часова је 10, али ће се он повећавати ако буде имало прилике, нпр. замене и слично, а све то има везе и са распоредом часова и осталим ваннаставним активностима, али и интересовањима ученика. На сваком часу редовне наставе, на крају или почетку, утврђиваћемо градиво ранијих разреда, а у вези је са наставном јединицом. Свакодневно ћу сугерисати неке битне појмове, врсте задатака и сл. који се траже на Завршном испиту. Свакодневно ћу сугерисати како попуњавају тестове, и стилове учења уопште.

У оквиру десет часова утврђиваће се:
1.Књижевност петог разреда
2.Књижевност шестог разреда
3.Књижевност седмог разреда
4.Писано изражавање и правописна правила
5.Разумевање прочитаних текстова
6.Непознати задаци из области граматике
7.Врсте речи и граматичке категорије
8.Реченични чланови и њихове подврсте
9.Грађење речи и гласовне промене
10.Независне и зависне реченице

Од почетка школске године ученици осмог разреда учествују у реализацији пројекта Корак пред матуром у оквиру Обогаћеног једносменског рада. У оквиру пројекта реализују се све планиране, али и непланиране активности које су плод инспирације ученика и наставника.

МАТЕМАТИКА

Редни број	Назив наставне области/теме	Број часова
1.	Бројеви и операције са њима	3
2.	Алгебра и функције	4
3.	Геометрија	4
4.	Мерење	3
5.	Обрада података	3
6.	Задаци по избору ученика	2
7.	Тест провера	1
УКУПНО		**20**

НАПОМЕНА: Уколико ученици покажу веће интересовање, планирани број часова ће се повећати. Садржаји за реализовање припремне наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима. На часовима редовне наставе акценат ће бити на задацима који се налазе у збирци за завршни испит.

5. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Програм за културну и јавну делатност

-Пријем првака и завршне приредбе у 4. и 8. разреду
-Учешће и реализација активности с циљем промовисања ненасиља и развијање толеранције међу ученицима и осталим особама
-Литерарно-ликовни конкурси
-Организација и учешће у Дечјој недељи
-Организовање приредби поводом Дана Светог Саве и Дана школе
-Сарадња са локалним новинама и Просветним прегледом
-Учешће на смотрама рецитатора
-Учешће на осталим такмичењима
-Учешће на спортским манифестацијама
-Сајам књига, Сајам науке
-Сарадња са Домом културе, КУД-ом, Месном заједницом, Домом здравља...
-Организовање квизова, изложби, дебата, караока, маскембала и других активности од значаја
-Обележавање јубилеја

Циљеви и задаци:
-Стварање пријатне атмосфере за ученицима неке битне догађаје
-Буђење позитивних емоција и дозе одговорности код ученика
-Препознавање, спречавање и смањивање насилних ситуација
- Развијање стваралачких способности, креативности и естетске перцепције
- Формирање става и свести о личном и националном идентитету, осећања припадности држави Србији, али и поштовања културе и традиције других националности
-Стицање вештина за коришћење новигх технологија и развијање свести о значају медија и примене у њима
-Развијање такмичарског духа, спортског духа и различитих вештина
-Формирање ставова, уверења, система вредности...као и поштовање и очување националног и светског културног блага и наслеђа
-Развијање способности комуницирања, дијалога, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства

- Проширење утицаја школе на васпитање ученика
- Подстицање културног развоја средине у којој се школа налази
- Омогућити ученицима да препознају и развијају своје способности
- Развијати међупредметне компетенције ученика
- Развијати здрав такмичарски дух - истицати, похваљивати и награђивати изузетне резултате ученика и запослених - развијати мотивацију ученика за целоживотно учење
- Јачати осећај припадности школи (код ученика, запослених и родитеља)
- Развијати толеранцију ученика према другом и другачијем - упознати ученике са културним ресурсима локалне средине

Начин реализације програма: - приредбе ученика - изложбе ученичких радова (уживо и/или дигиталне) - концерти - спортска, културна и забавна такмичења - школски базари - маскенбали - - - посете ученика и наставника страним културним центрима - посете дешавањима у Центру за културу Ковин, градској библиотеци и активностима у другим установама културе. Остваривање циљева и плана секције одвијаће се на различите начине. У питању су реторичке вежбе, правилно читање текстова, слушање познатих говорника, исправљање неправилног изражавања, као и коришћење различитих средстава.

Приликом планирања активности на годишњем и месечном нивоу, узима се у обзир следеће: - доступност културних садржаја у окружењу (репертоар биоскопских и позоришних представа, локалних фестивала и сл.) - повезивање садржаја са програмима наставе и учења у одређеном разреду - могућности за развијање међупредметних компетенција ученика (културне активности су, пре свега, прилика за развијање естетичке компетенције, компетенције за предузимљивост и оријентацију ка предузетништву – нпр. кроз припрему и реализацију школских базара, компетенција за сарадњу и комуникацију – у свим видовима групних и тимских активности, а у зависности од садржаја и начина реализације активности, и за развој других компетенција) - узраст ученика (нпр. ученици млађих разреда за Осми март праве честитке и приредбе за маме и баке, док ученици старијих разреда могу бити ангажовани на прављењу паноа о пореклу и значају тог празника, знаменитим женама у историји, науци и уметности и сл.) - интересовања и способности ученика и стварање услова да сваки ученик може да буде успешан (ученици имају могућност да се ангажују у активностима које одговарају њиховим талентима и интересовањима; у зависности од типа активности, могу се укључити као учесници или дати свој допринос и планирању и организовању активности) - искуства и знања која ученици стичу изван школе (нпр. у школске приредбе се укључују тачке које изводе ученици наше школе који су чланови локалног фолклорног клуба) - могућности укључивања родитеља у реализацију активности (помоћ родитеља у изради костима и сценографије за приредбе, учествовање родитеља у заједничким активностима за ученике, наставнике и родитеље, помоћ родитеља у остваривању контаката између школе и установа културе и сл.) - могућности за похваљивање, награђивање и даље мотивисање ученика и наставника (културне активности се користе као једна од прилика за истицање изузетних резултата ученика и наставника – нпр. На Сајту школе и у оквиру изложби у школи, приказују се

најуспешнији литерарни и ликовни радови ученика; у оквиру Завршне приредбе истичу се резултати ученика и наставника на такмичењима и у другим активностима током школске године; победници квизова и других такмичарских активности се награђују пригодним наградама итд.) - традиција школе (нпр. у школи се већ 9 година учествује у Читалачком маратону, обележава дан језика) - актуелна ситуација у школи и окружењу (нпр. уколико из епидемиолошких разлога за ученике и наставнике није безбедно организовање културних активности уживо, организују се дигиталне изложбе ученичких радова, виртуелне посете музејима и сл.).

Исходи:

- ученици ће ефикасно усмено комуницирати на српском језику

-ученици ће имати развијено осећање припадности сопственој породици, нацији и култури
и познаваће сопствену традицију и доприносити њеном очувању и развоју
-ученици ће бити способни да конструктивно раде као чланови тима, групе и заједнице

6. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ

Циљеви и задаци: задовољење примарних мотива ученика за кретањем, игром и такмичењем, подстицање потребе ученика за личном афирмацијом и групном идентификацијом, развијање потребе за стваралаштвом у смеру спортско-техничких и тактичких достигнућа и доживљавању личног учинка у изабраној спортској грани, примена стеченог знања у систему школских спортских такмичења, развој и усавршавање моторичких способности, формирање морално-вољних квалитета личности, стицање и усавршавање моторичких умења и навика предвиђених програмом изабране спортске гране,усвајање етичких вредности: поштовање партнера – противника, правила такмичења и фер плеја.

Недеља школског спорта

Недеља школског спорта обухвата:

– такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;

– ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју”, последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.)

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи.

Активности у природи

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- јесењи крос

- „Трка за срећније детињство” у сарадњи са Црвеним крстом у оквиру Дечије недеље

– пролећни крос

Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезнаунутаршколска спортска такмичења, као интегралнидео процеса физичког васпитања према плануСтручног већа и то у:

– атлетици (у пролећном периоду),

– спортским играма (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (стони тенис, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд). Ученици могу да учествују и на такмичењима усистему школских спортских такмичења РепубликеСрбије, која су у складу са наставним планом ипрограмом.

Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

– потешкоће у савладавању градива;

– смањене физичке способности;

– лоше држање тела;

– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

Реализација се прати евиденцијом наставника.

7. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Програм заштите ученика од дикриминације, насиља, злостављања и занемаривања утврђен је на основу:

- **анализе стања безбедности**
- **специфичности установе**
- **резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе.**

Стање безбедности: на основу извештаја одељењских старешина, као и на основу анализе у оквиру рада Тима, одељењских већа и Наставничког већа, на основу мини истраживања спроведеног током школске 2024/2025.године као и на основу анализе у оквиру рада Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања сагледава се стање безбедности и на основу тога планирају се превентивне мере и активности. Наиме, до јуна текуће шкослке године, забележени су случајеви насиља првог, односно другог нивоа вршњачког насиља.

Током другог полугодишта школске 2024-2025.године педагог школе је осмислила и у сарадњи са наставницом информатике и рачунарства извршила испитивање ученика, родитеља и запослених о стању безбедности. Уопште узев,м резултати испитивања показују да се ученици осећају безбедно, то мисле и родитељи као и наставници. Поред тога, у зналчајној мери ј+се препознаје да се у школи на недопустиво и насилно понашање реагује, ученици и родитељи знају коме могу да се обрате, у школи се препознаје рад, односно постоје механизми који се покрећу у случају појаве било које врста насиља. Оно што међутим ученици и даље нешто мање препознају, или бар не довољно, је рад Тима за заштиту ученика, као и доследност у спровођењу санкција односно мера. Сарадња родитеља и ученика, односно учешће у активностима које организује

школе у циљу превенције такође је нешто што је недовољно развијено. Дакле родитељи и ученици препознају мање учешће у активностима које организује школа.

Иако ученици знају која су правила понашања, чак 44% испитаника се у мањој мери слаже да се она и поштују. Ученици исказују мишљење да је потребно развијати активности које би довеле до поправљања понашања.

Специфичности школе: наша школа се налази у мултинационалној средини и до сада је доста пажње посвећивано развоју националне свести, неговању културе и обичаја осталих народа кроз многобројне манифестације, учење језика и рада разних секција. Развој толеранције и стварање безбедне и подстицајне средине за рад како деце, тако и наставног особља, ће остати један од примарних задатака и надамо се, постати специфичност по којој ће препознавати нашу школу.

Неговање мултинационалности и мултикултуралности довело до тога да је Нацинални савет румунске националне мањине 14.04.2019. године донело одлуку којом се ОШ „Сава Максимовић“ Мраморак проглашава за **установу од посебног значаја за образовање румунске националне мањине.**Такође, као један од значајних ресурса који потпомажу превентивне активности су и активности у оквиру **Обогаћеног једносменског рада** у школи. У право на овим часовима, кроз разноврсне садржаје и области ученици из сасвим друге перспективе упознају себе, своје вршњаке и граде квалитативно другачије односе како са њима, тако и са наставницима.

Самовредновање: током школске 2023/2024. И 2024/2025.године Тим за самовредновање наше школе посматрао је и нализирао **област 4 – подршка ученицима, као и област Програмирање, планирање и извештавање.** На основу резултата самовредновања сачињен је и план унапређења како би се отклониле, односно побољшала она места, која су идентификована као слабије оцењена. Након анализе резултата, издвајамо тврдње које су ученици оценили веома добро: На часовима одељењског старешине разговарамо о понашању.(3.41); Када ми је потребна помоћ или савет, могу да се обратим одељењском старешини, наставницима или педагогу
(3,60). Оно што су оценили нешто салбијим оценама су између осталог и тврдње да се у школи недовољно промовишу здрави стилови живота, као и да се у школи не учи у довољној мери како могу да се снађу у различитим животним ситуацијама (ово су запажања ученика осмог разреда). Када су одговори родитеља у питању, можемо да закључимо из анализе резултата да је по њиховом мишљењу, школа, односно одељењски старешина или стручна служба отворена за сарадњу и помоћ родитељима уколико њихово дете има неки проблем. То је уједно и најбоље оцењена тврдња. Такође, родитељи сматрају да је школа отворена за све и да је свако дете добродошло и да сваки ученик добија прилику за образовање без обзира на различите способности, таленат, интересовања и потребе. Оно што је нешто слабије оцењено је да нису довољно укључени у активности школе, и да се на проблеме ученика не реагује правовремено и адекватно. На основу мишљења наставника уочава се подударност са мишљењем родитеља по питању укључивања родитеља у организацију и реализацију културних и хуманитарних активности школе. Област Програмирање, планирање и извештавање оцењена је укупном оценом 3. Наиме, анализом документације утврђено је да је потребно у већој мери планирати различитие облике и технике рада које омогућују диференцирану наставу и прилагођавању наставе образовно-васпитним потребама сваког ученика, на примени различитих техника рада које мотивишу ученике на учење, као и да је потребно уредити документ у смислу унапређивања форме и садржаја, тако да оне буду стилски и и визуелно уједначени.
Током школекса 2024-2025.године извршено је спољашње вредновање школе. Извештај о резултатима спољашњег вредновања рада установе је свакако полазиште унапређивања рада установе у најширем смилу, као и полазиште за планирање и израду стратешких докумената установе. Наиме, евидентно је да је успостављена пракса квалитетна пракса подршке свим ученицима. Такође је присутна васпитна подршка ученицима. Програм заштите садржи превентивне и интервенте активности, носиоце као и обавезе и одговорности свих актера. На конфликте ситуације и примећене неспоразуме одмах се реагује(одељењске старешине, по потреби и педагог школе).

У реализацији програма неопходно је да школа укључи све интересне групе и расположиве ресурсе. Осим Тима за заштиту од дискриминације, насиља злостављања и занемаривања, у планирање, реализацију и праћење остваривања Програма укључени су и Тим за

инклузивно образовање, Тим за самовредновање рада школе, Стручни актив за развој школског програма и Стручни актив за развојно планирање школе.

Изради Програма заштите деце од насиља претходи анализа мера које школа предузима у превенцији насиља .

Важно је да установа креира климу у којој се: учи, развија и негује култура понашања и развоја личности, не толерише насиље, не ћути у вези са насиљем, развија одговорност свих који имају сазнање о насиљу обавезује на поступање.

ЗАДАЦИ У ОБЛАСТИ ПРЕВЕНЦИЈЕ

- Упознавање са правном регулативом Општим и посебним протоколом
- Израда програма за заштиту деце / ученика од насиља
- Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака
- Развијање и поштовање богатства различитости и културе поашања у оквиру васпитно-образовних активности
- Организовање обука за ненасилну комуникацију и конструктивно решавање конфликата
- Организовање разговора, трибина, представа, изложби о безбедности и заштити деце/ученика од насиља
- Дефиинисање правила понашања и последица кршења правила
- Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља

ЗАДАЦИ У ОБЛАСТИ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

- Усклађена и доследна примена утврђених поступака и процедура у ситуацијама насиља
- Сарадња са релевантним службама
- Континуирано евидентирање случајева насиља
- Праћење врста и учесталости случајева насиља
- Подршка деци која трпе насиље
- Рад са децом која врше насиље
- Оснаживање деце која су посматрачи насиља за конструктивно реаговање
- Саветодавни рад са родитељима
- Сходно томе школа је формирала свој тим који ће радити и пратити реализацију предвиђеног програма.

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање прописују се садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности. У примени Правилника о протоколу установа је дужна да обезбеди услове за

сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. Забрана насиља, злостављања и занемаривања у установи односи се на сваког - децу, ученике, запослене, родитеље, односно друге законске заступнике (у даљем тексту: родитељ) и трећа лица.

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог.

Занемаривање и немарно поступање – пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету/ученику, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета/ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

ОБЛИЦИ НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог.

Насиље и злостављање сматра се насиље запосленог према детету, ученику, другом запосленом, родитељу, односно другом законском заступнику (у даљем тексту: родитељ); ученика према другом детету, ученику или запосленом; родитеља према свом детету, другом детету и ученику, запосленом као и према трећем лицу.

Насиље и злостављање може да јави као физичко, психичко (емоционално), социјално и дигитално·

Физичко насиље је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог; физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се искључује дете и ученик из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Дигитално насиље је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу угрожавање достојанства личности и остварује се слањем порука, видео записа, електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта (web site), четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и објављивањем садржаја или поверљивих личних података без сагласности (информација, слика, видео снимака и сл.).

Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз: злоупотребу, сексуално насиље, насилни екстремизам, трговину људима, експлоатацију детета и ученика, породично насиље и др.

Злоупотреба детета и ученика је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на дете и ученика од стране родитеља ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

Сексуално насиље је понашање којим се дете и ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Насилни екстремизам је промовисање, заговарање, подржавање, припремање и учествовање у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

Трговина људима је врбовање, превожење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу детета и ученика, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја детета и ученика, његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету и ученику, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета и ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика образовно-васпитног рада неопходних детету и ученику; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите детета и ученика од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

Превентивне активности представљају мере и активности којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације. Превентивним активностима се подиже ниво свести и осетљивости ученика, родитеља и свих запослених за препознавање свих облика насиља, злостављања и занемаривања; негује атмосфера сарадње и толеранције, уважавања и конструктивне комуникације у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање;; унапређују се знања, вештине и ставови потребни за креирање безбедног и подстицајног окружења и конструктивно реаговање на насиље; унапређује познавање процедура за пријављивање и поступање код ученика, родитеља и свих запослених у случају сумње или сазнања о свим облицима насиља, злостављања и занемаривања[и] обезбеђује заштита ученика, родитеља и свих запослених од насиља, злостављања и занемаривања; подстиче усвајање позитивних норми и облика понашања, учење вештина конструктивне комуникације и развијање емпатије; остварује упознавање са видовима и стратегијама пружања одговарајуће подршке и разумевања различитих облика комуникација и понашања ученика са тешкоћама и сметњама у развоју и инвалидитетом; развијају социоемоционалне компетенције деце и ученика, родитеља и запослених (свест о себи, свест о другима, саморегулација, одговорно доношење одлука.

У школској 2024/2025.години Програм заштите ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања сачињава се између осталог у циљу даљег развоја позитивних људских вредности код ученика, и унапређивању односа заснованих на међусобном поштовању, сарадњи и солидарности уз уважавање различитости.

Активност	**Носиоци**	**Време**	**Критеријуми/ очекивани исходи**	**Докази**
Сачињавање Програма заштите ученика од дискриминације насиља, злостављања и занемаривања у складу са Развојним планом установе, Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, у складу са резултатима самовредновања , анализом стања безбедности, школским календаром	Тим за заштиту у сарадњи са тимом за Развојно планирање школе и тимом за самовредновање рада школе	Јуни 2025.године, (Школски програм) Почетак сваке школске године (Годишњи план рада школе)	Сачињен програм	Програм рада, годишњи план рада школе,
Упознавање са Програмом заштите ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање и др.	Координатор Тима за заштиту	Почетак школске године На седници Наставничког већа Надаље континуирано током године	Актери школе упознати са Програмом заштите, Правилницима	Записник са седнице наставничког већа, огласна табла, предавањима презентацијама, разменом информација, искустава и примера добре праксе међу запосленима, хоризонталним учењем
Упознавање родитеља са правилима понашања и последицама кршења правила – кућни ред и Статут школе, правима обавезама и одговорностима ученика/родитеља, правилником о дисциплинкој и материјалној	Одељењске старешине Директор,	Почетак школске године на првом родитељском састанку, На седницама Севета родитеља, Школког одбора	Родитељи упознати са правима, обавезама одговорностима	Записници, информативни материјал, огласна табла, сајт школе

одговорности	секретар			
Подсећање на ресурс – националну платформу „**ЧУВАМ ТЕ“** Мотивисање ученика, наставника и родитеља на коришћење платформе „Чувам те“	Педагог школе, одељењске старешине Тим за заштиту	Почетак школске године, на седници Наставничког већа, одељењске страешине на ЧОС-у, првом родитељском састанку Стални задатак	Родитељи, ученици и наставници упознати са платформом На основу анкетирања родитеља, наставвника и ученика на крају године, 70% користи ресурс ове платформе	Записници, огласна табла, сајт школе Резултати анкетирања
Израд предлога и едукативног материјала за родитељске састанке	Педагог школе у сарадњи са одељеским старешинама	Почетак школске године и током школске године	Материјал израђен	Белешке, материјали
Унапређивање знања, вештине и ставова запсолених које су потребне потребне за креирање безбедног и подстицајног окружења и конструктивно реаговање на насиље, стручно усавршавање у установи и ван ње, хоризонтално учење, размена искустава и примера добре праксе	Одељењске старешине, наставници, стручни сарадници, директор	Током школске године	Наставници , одељењске старешине и стручни сарадници у складу са својим вештинама размењују искуства, држе предавања, извештаваку са похађаних семинара и обука	Записници, белешке, извештаји
Познавање процедура за пријављивање и поступање код детета и ученика, родитеља и свих запослених у случају сумње или сазнања о свим облицима насиља, злостављања и занемаривања и јачање унутрашње заштитне мреже	Педагог школе, чланови Тима за заштиту	Почетак школске године, надаље током године	педагог школе - на почетку године подсећа запослене на конкретне активности које треба предузети у случају сумње на насиље, злостављање и	Записници

			занемаривање у случају било ког облика, врсте насиља надаље континуирано	
Поступање у складу са нивоом, односно обликом насиља	Одељењски старешина, Тим за заштиту	Током године	За нивое односно облике насиља сачињени су планови појачаног васпитног рада, односно оперативни планови заштите (одељењски старешина у сарадњи са Тимом, родитељима, стручном службом	Планови ПВР, односно ОПЗ, извештаји о ефектима предузетих активности
Организовање дежурства запослених и обезбеђења ради осигурања безбедености ученика у школи и дворишту, постојање видео надзора, редовно евидентирање у књизи дежурства	Директор школе Дежурни наставници	Септемабар 2024	Дежурство у сврси обезбеђивања бездедног окружења,	Распоред дежурства Књига дежурства
Стручно усавршавање: Превенција и интервенција у случајевима насиља, обуке из области менталног здравља и поступања у кризним ситуацијама	Директор школе, Тим за стручно усавршавање	Током године	Реализовано стручно усавршавање	Уверења, извештаји
Доношење одељењскиих правила	Одељењске старешине	Септембар 2024	Ученици на нивоу одељења доносе своја одељењска правила, на основу њих, Ученички парламет формира	Донешена правила, јасно видљива и сви су упознати са њима

Доношење школских правила	Ученички парламент	Октобар 2024	школска правила	
Сарадња са МУП-ом, Црвеним крстом, Центром за социјални рад	Директор, секретар, педагог, одељеске старешине	Током године	Остварена сарадња	Белешке, евиденција, књига дежурства
Сарадња са МУП-ом –Полицијском станицом Ковин Активности, односно предавања за ученике у оквиру пројекта „Заједно и безбедно кроз детињство“	Директор, педагог одељењске стрешине	По договору Прво и друго полугодиште	Предавања подстакла подизање свести код ученика о последицама насилног понашања у стварном и виртуелном окружењу, ученици оснажени да препознаје ризичне ситуације и адекватно реагугју	Евиденција, извештаји
Реализација активности у циљу развоја емпатије, сарадништва, поштовања различитости и уважавању личности, толеранције	Одељеске старешине, педагог школе	Током године	Реализовае радионице, предавања, организоване акције Обележавање Недеље сећања и заједништва На ЧОС-у, Током обележавања Дечије недеље, на часовима обогаћеног једносменског рада, грађанског васпитања, током обележавања значајних датума, ЧОС-у	Белешке, дневници рада, план рада ЧОС, план обележавања Дечије недеље,
Унапређиавње и очувања менталног здравља запослених и ученика	Сви запослени Педагог и одељењске	Током године	Успостављена подстицајне атмосфере за рад и учење, откривање и подршка ученицима који	Белешке, записници, план подршке ученицима који се суочавају са изазовима меналног здравља

	старешине		се супочавају са изазовима менталног здравља	
Популаризовање литературе и читања на тему ненасилног решавања конфликата	Библиотекар	Током године	Ученици читају и заинтересовани су за ову литературу	евиденција
Рад педагога са ученицима на часовима одељењског старешине на теме које се тичу ненасилне комуникације, безбедности на интернету, вршњачког насиља,	Педагог школе у сарадњи са одељеским старешинама	Током године на ЧОС*у	Реализоване радионице, предавања	Евиденција, ес дневник, припрема педагога за час, материјали
Афирмација и полуларизовање ненасилне комуникације, конструктивног решавања конфликата	Ученички парламнет, ученици, одељеске старешине, педагог, ментор УП	Током године	Свима доступне информације и активности у циљу превенције вршњачког насиља	Огласна табла, сајт школе, локалне новине, белешке,
Едукација ученика на часовима одељењског старешине – неговање демократског духа и развијање осећања припаднои, заједништва, толеранције, обрада тема које се доносе на правила понашања, ненасилно решавање конфликата, конструктивну комуникацију	Одељењске старешине	На ЧОС-у	На часовима одељењског старешине ученици се уче социјалним вештинама	Евиденција одељењских старешина
Укљученост ученика у хуманитарне акције с циљем подстицања емпатије(неговање вршњачке помоћи), ако и активно укључивање ученика и живот и рад школе	Одељењске старешине директор	Током школске године	Број ученика који подржава Хуманитарне акције Већина ученика је заинтересована за рад у	Извештај

			ваннаставним активностима	
Укључивање ученика у спортске активности у циљу развијања фер плеј игре, сарадништва, подстицања сарадње и тимског духа, јачања осећаја заједништва и припадности школи	Одељењске старешине, наставник физичког и здравственог васпитања	Током школске године	Ученици учествују у фер-плеј турнирима, учествују на спортсим манифестацијама, такмичењима	Извештаји, фотографије, награде
Планирање и реализовање заједничких активности у међусобној сарадњи школе, родитеља и ученика (приредбе, родитељски састанци, дечја недеља, Новогодишњи базар, Ускршњи базар, обележавање значајних датума, рад у оквиру Савета родитеља, ШО, МЗ Мраморак	Школа, родитељи	Током године	Наставници, ученици и родитељи организују бар једну активност у циљу јачања осећања припадности школи	Извештај културних активности школе, Одељењских већа, Савета родитеља, Школског одбора
Спровођење мини истраживања за родитеље, ученике, запослене	Педагог, одељењске старешине, Тим за самовредновање	Токо сваке школске године	Реализовано истраживање	Извештај, резултати испитивања
Промоција успеха и постигнућа ученика	Одељењске старешине, педагог, наставници	Током године	Награђени ученици који остварују значајне резултате, на такмичењима, смотрама, израђени панои са истакнутим резултатима, израђен пано ученика генерације, Изложбе/презентације ученичких радова , приредбе	Пано, обавештења, обкаве у локалним медијима, објаве на веб страници школе, изложбе, извештаји, фотографије, продукти
Упознавање ученика са Законском регулатицом (закони, правилници, протоколи)	Оељењске старешине	Током године, континуирано	Ученици упозанти	Извештаји, евиденција, ес дневник

Обележавање значајних датума који имају за циљи афирмацију и промоцију ненасилне комуникације, превенције насиња и дискриминације и др	Одељењске старешине, УП, Педагог школе, Тим за заштиту	Током године	Обележени значајни датуми	Извештаји, продукти, сајт школе, фотографије, ес дневник
Обележавање „Недеље сећања и заједништва“	Одељењске старешине, УП, Педагог школе, Тим за заштиту	Током прве недеље маја месеца - сваке године	Планираер и спроведене активности које се односе на подстицање развоја заједништва, сарадње, емпатије,	Извештаји, фотографије, белешке, продукти
Сарадња са локалном средином – Дом здравља, Школска управа, центар за социјални рад, Завод за јавно здрављем Полицијска управа Ковин	Школа	Континуирано	Остварена сарадња	Извештаји
Идентификовање и рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања	Одељењске старешине, педагог	Континуирано	Идентификовани ученици под ризиком	извештаји
Извештавање Школског одбора, Савета родитеља и Ученичког парламента о раду Тима	У оквиру Извештаја о раду школе	Септембар	Координатор Тима	Извештај

Интервентне активности

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.

У установи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: деце или ученика (вршњачко насиље); запосленог и детета, односно ученика; родитеља и детета, односно ученика; родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, ученика, запосленог или родитеља. Кораци у интервенцији су обавезујући за сваку особу која има сазнање о насиљу. Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор одмах обавештава родитеља и центар за социјални рад; покреће васпитно-дисциплински поступак, и да изриче васпитно-дисциплинску меру, у складу са законом, а ако постоје елементи кривичног дела или прекршаја, пријаву подноси надлежном јавном тужилаштву односно прекршајном суду.

Када је родитељ или треће лице починилац насиља према запосленом директор је одмах обавештава јавног тужиоца и полицију.

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима има за циљ обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) установа у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици. Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима. Процена нивоа насиља се доноси на основу анализе интензитета, степена ризика, трајања и учесталости понашања, последица, броја учесника, узраста и карактеристика развојног периода детета, односно ученика.*

Интервентне активности	**носиоци активности**	**време реализације**	**Очекивани исходи**	**докази**
Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања или занемаривања	- Тим и сви запослени	редовно, по потреби, непосредно после дешавања насиља, надаље у циљу прикупљања што валиднијих и објективнијих информација	Прикупљене релевантне чињенице на основу којих се потврђује или одбацује сумња,	Документација
Прекид насиља и злостављања, смиривање учесника	- сви запослени у установи	- у моменту и на месту дешавања раздвојити сукобљене и по потреби позвати или обезбедити потребну помоћ	Дошло је до смиривања ситуације	Докунетација, белешке
Обавештавање родитеља	- одељенски старешина - Тим	- одмах после прекида и смиривања	Обавештене све интересне стране	- телефоном - писмено - позивање МУПа,

	- директор	или по сазнању		здравствених служби (колико је потребно)
Консултације у вези насиља које се десило (околности, анализа чињеница, процена нивоа)	- одељенски старешина, - дежурни наставник, - Тим за заштиту	Након догађаја, надаље	Разјашњене околности, анализа чињеница на што објективнији начин ради процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности	- разговор, белешке,
Мере и активности (предузимају се за све нивое и облике насиља) У смислу планирања Плана заштите, односно појачаног васпитног рада за све учеснике, прате се планиране мере и активности и **сагледавају ефекти предузетих мера**.	- одељенски старешина, - педагог - родитељи. Тим за заштиту -по потреби друге институције -Тим за инклузивно образвање	- увек када се деси насиље или постоји сумња да ће се насиље догодити или се спрема (насиље другог и трећег нивоа)	Мере предузете	Предузете активности
Сарадња са свим надлежним установама и инситуцијама (Дом здравља, МУП –полицијска станица Ковин, Школска управа, Министарство просвете, Центар за социјални рад,	Школа, Тим за заштиту, директор, педагог	Током године	Остварена сарадња	Извештаји, дописи

Интервенција према нивоима насиља, злостављања и занемаривања

Интервентне активности су у циљу заустављања насиља, осигуравања безбедности учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањивања ризика од понављања, ублажавања последица за све учеснике и праћења ефектата предузетих мера.

У установи се предузимају мере у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: деце или ученика (вршњачко насиље); запосленог и детета, односно ученика; родитеља и детета, односно ученика; родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, ученика, запосленог или родитеља.

Установа је дужна да предузме мере у оквиру својих надлежности увек када постоји сумња или сазнање да дете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Уколико се насилно понашање догоди у простору установе и/или у време образовно-васпитног рада и других активности установе, предузимају се мере појачаног васпитног рада, а у складу са проценом нивоа, води и окончава васпитно-дисциплински поступак у роковима и на начин утврђен законом. Установа обавештава друге институције у зависности од процењеног нивоа насиља.

Ниво насиља и злостављања условљава и предузимање одређених интервентних мера и активности.

На првом нивоу, који по правилу процењује одељењски старешина, односно васпитач у дому ученика, активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, односно васпитач, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално. одељењски старешина може консултовати и психолога/педагога школе за подршку по потреби.

Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако појачани васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање одељенски старешина укључује тим за заштиту. Тим за заштиту у складу са информацијама процењује ниво и предузима даље активности.

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, односно васпитач у дому ученика, у сарадњи са тимом за заштиту и обавезно учешће родитеља ученика, у смислу појачаног васпитног рада, као и могућност предлагања покретања васпитно-дисциплинског поступка.

На трећем нивоу, по правилу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно укључивање родитеља и надлежних органа и организација (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција, јавно тужилаштво и друге надлежне организације). На трећем нивоу обавезно се покреће васпитно-дисциплински поступак.

Редослед поступања у интервенцији:

1) Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно.

Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик.

2) Заустављање насиља и злостављања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника, односно васпитача да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.

3) Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.

4) Консултације у установи се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције, односно ради успостављања и развијања усклађеног, уједначеног и ефикасног поступања. У консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, васпитач, психолог, педагог, тим за заштиту, директор, ученички парламент.

Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство надлежно за послове образовања и васпитања (у даљем тексту: Министарство) – надлежну школску управу, центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу, а по потреби одељење надлежно за послове ученичког и студентског стандарда.

5) Мере и активности предузимају се за све облике и нивое насиља и злостављања.

План заштите од насиља за ученика се сачињава за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за ученике који су претрпели насиље или били сведоци насиља и злостављања.

План појачаног васпитног рада за ученика се сачињава за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа насиља за ученике који су извршили насиље, подстрекивали на насиље или пасивно подржавали насилну ситуацију.

План заштите од насиља и план појачаног васпитног рада може да се сачине и за цело одељење, односно васпитну групу.

6) Ефекте предузетих мера и активности прати установа (одељењски старешина, васпитач, тим за заштиту, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање детета и ученика које је трпело и које је извршило насиље и злостављање, али и деце и ученика који су индиректно били укључени (сведоци).

Установа прати и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.

За трећи ниво насиља и злостављања директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата од момента сазнања, путем дигиталне националне платформе „Чувам те” (у даљем тексту: Национална платформа) са првим информацијама о догађају и предузетим активностима, а у року од 48 сати од момента сазнања са допуном информацијама и закључцима са састанка тима за заштиту. Такође, установа путем Националне платформе ажурира информације о поступању до затварања предмета, односно предузимања свих потребних мера и њихове евалуације.

Путем Националне платформе, установе обавештавају друге надлежне институције из спољашње мреже заштите (систем социјалне и здравствене заштите, полиција и јавно тужилаштво), у складу са прописаним процедурама.

Поред наведеног, установе су у обавези да поступају по добијању пријава насиља које су им упућене путем националне платформе, а у складу са прописаним процедурама поступања у ситуацијама сумње или сазнања о ситуацијама насиља.

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су непосредно или посредно изложене кризном догађају.

Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

– Природна смрт детета/ученика;

– Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);

– Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);

– Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;

– Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;

– Нестанак детета/ученика;

– Масовно тровање у простору установе;

– Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;

– Талачка криза;

– Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);

– Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);

– Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);

– Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;

– Други кризни догађаји, у смислу овог правилника.

Поступање у установи у односу на кризни догађај

Када установа има сазнање да се догодио кризни догађај одмах, а најкасније у року од 24 сата, активира се тим за кризне догађаје, који има следеће задатке:
– прикупљање података, процена потреба и обавештавање надлежних органа;
– успостављање сарадње са спољашњом мрежом заштите;
– сарадња и заједничко деловање са мобилним тимом за кризне интервенције;
– благовремено информисање деце/ученика, родитеља, запослених и медија о догађају;
– психосоцијална подршка деци, ученицима и запосленима;
– израда и реализација плана рада установе у измењеним условима и стабилизација рада у установи;

– организација евентуалних комеморативних активности;
– праћење реализације планова и евалуација;
– вођење документације и извештавање и
– други послови који могу бити од значаја у ситуацијама када се деси кризни догађај

Поступање установе:

Задаци	Носиоци
Прикупљање података, процена потреба и обавештавање надлежних органа	Тим прикупља информације о догађају (опис догађаја, место и време када се десио догађај), ко је све погођен кризним догађајем и каква му је помоћ потребна, где се налази и у каквом је стању, као и о томе шта је већ урађено поводом тога у установи. У зависности од врсте/облика кризног догађаја, наредни корак подразумева хитно обавештавање полиције, хитне помоћи, ватрогасне службе, као и других евентуално потребних органа/служби. Неопходно је да запослени у установи поступају у складу са планом поступања у ситуацијама кризе и у зависности од врсте кризног догађаја, и у складу са планом евакуације. Тим за кризне догађаје благовремено информише Министарство просвете, односно надлежну школску управу о догађају, као и предузетим активностима.
Успостављање сарадње са спољашњом мрежом заштите (социјална и здравствена заштита, полиција, јавно тужилаштво, јединица локалне самоуправе, мобилни тим).	На основу прикупљених података, уз обавезу хитног обавештавања спољашње мреже заштите, установа врши процену да ли може да поступа самостално или јој је потребна помоћ и подршка представника спољашње мреже заштите, са којом израђује јединствен план деловања, начин рада и извештавања. У зависности од облика/врсте и степена интензитета кризног догађаја установа процењује кога укључује од спољашње мреже заштите.
Сарадња и заједничко деловање са мобилним тимом за кризне интервенције	Уколико кризни догађај као последицу има најмање троје или више повређених или настрадалих лица, директор је у обавези да одмах по сазнању обавестити Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације, који је формиран у складу са Протоколом о поступању приликом суочавања друштва са кризним ситуацијама у оквиру Радне групе Владе Републике Србије ради пружања неопходне подршке. У ситуацијама када поступа мобилни тим, тим за кризне догађаје установе постаје саставни део мобилног тима. Тим за кризне догађаје установе пружа потребне информације мобилном тиму, учествује у заједничком планирању, организацији и реализацији психосоцијалне подршке. У сарадњи са мобилним тимомом, тим установе врши праћење и идентификовање деце/ученика и запослених којима је потребна помоћ, пружа прву психолошку помоћ као и друге видове подршке.
Благовремено информисање деце/ученика, родитеља, запослених и медија о догађају	Директор установе именује особе задужене за припрему званичних информација за родитеље, ученике, запослене и за медије. Обавештења имају сврху континуираног информисања запослених, родитеља и деце/ученика и медија о најновијим, провереним и тачним информацијама до којих је установа дошла, ради планирања одговарајуће подршке и предузимања других потребних мера (сузбијање гласина и ширења панике); упознавање са

	могућим тешкоћама, ризицима, изазовима и начинима за њихово превазилажење; упознавање са начинима подршке. Саопштење за медије сачињава се у сарадњи са надлежним службама Министарства
Психосоцијална подршка деци, ученицима и запосленима	Тим за кризне догађаје прати реаговања ученика, родитеља и запослених, идентификује коме је помоћ потребна и у складу са тим организује пружање психосоцијалне подршке. Приликом пружања психосоцијалне подршке као основна интервенција користи се психолошка прва помоћ. У зависности од врсте, интензитета и последица кризног догађаја, тим процењује потребу за укључивањем представника из система здравствене заштите у циљу пружања психосоцијалне подршке и/или укључивање интерсекторског мобилног тима за кризне ситуације.
Израда и реализација плана рада установе у измењеним условима и стабилизација рада у установи	Тим за кризне догађаје у сарадњи са релевантним тимовима установе израђује план рада по измењеном, прилагођеном плану. Неопходно је да начин рада установе буде прилагођен последицама кризног догађаја, могућностима и потребама деце/ученика и запослених у погледу реализације свих школских активности непосредно након кризног догађаја. План рада треба да садржи конкретне активности/мере које установа планира да предузме, носиоце (извршиоце) планираних активности, временску динамику, начин извршења, начини праћења и извештавања. Приликом прављења плана важно је узети у обзир врсту кризног догађаја, број погођених особа, процену даљих ризика, реакцију локалне заједнице и одговарајуће правне аспекте. Након кризног догађаја, непходно је да установа предузима активности које ће водити стабилизацији стања у установи - постепени повратак установе на редован начин рада који је био успостављен пре кризног догађаја уз континуирано праћење понашања деце/ученика и запослених у циљу процене ефеката подршке и предузимања даљих мера. Установа прати реализацију плана и у зависности од тока смиривања кризног догађаја, ревидира план, надопуњује га и коригује.
Организација евентуалних комеморативних активности	У случају кризних догађаја са смртним исходом, тим учествује у организацији и планирању адекватних комеморативних активности.
Праћење реализације плана и евалуација	Неопходно је праћење реализације плана рада (у оквиру плана рада тима за заштиту) у измењеним условима, евентуалне корекције и допуне плана у зависности од процене степена, броја и последица изазваних кризним догађајем и предузетим корацима.
Вођење документације и извештавање	Тим је дужан и да води документацију о спроведеним активностима у вези поступањем у кризној ситуацијом. Извештај о поступању установе доставља се надлежној школској управи, а када су у питању домови ученика, извештај о поступању се доставља и сектору Министарства надлежном за ученички и студентски стандард, у року од 15 дана од наступања периода стабилизације рада у установи.

Када су жртве кризног догађаја деца са хроничним болестима, деца са сметњама у развоју и инвалидитетом, тим за кризне догађаје након идентификације израђује индивидуализоване планове у сарадњи са родитељима и представницима спољашње мреже заштите.

Након реализације плана поступања у кризним догађајима, и успостављања стабилног стања у установи тим за кризне догађаје врши евалуацију спроведених активности и сачињава извештај**.** Евалуација обухвата: анализу ефеката спроведених мера и активности односно реализацију измењеног плана рада, као и пружање прве психолошке помоћи, са посебним осртом на снаге, изазове и препоруке у реаговању на кризни догађај. На основу евалуације плана реаговања у конкретним ситуацијама, установа даље унапређује план поступања установе у кризним ситуацијама.

ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ

Приручник Дигитално насиље – превенција и реаговање намењен је ученицама и ученицима, наставницама и наставницима, родитељима, као и свима који раде на заштити деце и младих од насиља, злостављања и занемаривања.

Током последње две деценије, интернет и дигитална технологија постали су саставни део живота људи широм света. Број корисника/ца интернета је са 2% у 1997. години порастао на приближно 40% у 2014. години. Према неким проценама, крајем 2015. године скоро половина светске популације (више од 3 милијарде људи) требало би да има приступ интернету.

Данас се дигитално насиље најчешће врши путем:

социјалних мрежа и платформи за дељење видео садржаја (нпр. Facebook, Google+, My Space, Twitter, Ask.fm, Omegle, YouTube, Instagram, Flickr, Snapchat и др.);

СМС порука и телефонских позива; имејлова;

инстант порука (IMs – instant messages) и текстуалних порука (нпр. WhatsApp, Skype, Viber и др.);

сликовних порука и видео материјала; причаоница или „соба за четовање" (енг. chat rooms); блогова, форума; онлајн видео-игара

У превенцији дигиталног насиља кључну улогу имају: дигитална писменост и стицање социјалних вештина. Превентивне активности које образовно-васпитна установа предузима у вези са заштитом деце од насиља, укључујући и дигитално насиље, прописане су Законом о основама система образовања и васпитања и Правилником о протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

Превентивне активности

Уређивање посебне странице на веб страници школе и обавештавање ученика и родитеља о дигиталном насиљу, писање и објављивање чланака;

Стављање кутије у хол школе, у коју ученици/е, наставници/е и родитељи могу да убацују записе о својим искуствима у вези са насиљем на интернету и коришћење тог материјала током разговора, радионица;

Организовање квизова о дигиталном насиљу на нивоу одељења или школе (могу да се укључе и наставници/е и родитељи, тимови који учествују могу да буду састављени од деце и одраслих);

Организовање различитих активности на нивоу школе или одељења поводом Дана безбедног интернета (овај дан обележава се сваке године, другог уторка у фебруару, у преко 100 земаља света, на свим континентима) или Дана дигиталног учења;

Реализовање радионица са одељењским старешинама (Приручникм sa дигитално насиље)

Обавештавање и информисање родитеља о Дигиталном насиљу на родитељским састанцима;

Обавештавање ученика о дигиталном насиљу на ЧОС-у;

Интервентне активности:

Сви облици насиља, злостављања и занемаривања, као и интервентне мере и активности које је образовно-васпитна установа у обавези да предузме, разврстане су на три нивоа (при чему су на првом нивоу најлакши облици насиља).

Први ниво: Електронско (дигитално) насиље Узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука (СМС, ММС).

Активности предузима самостално одељењски старешина, наставник/ца, односно васпитач/ица, у сарадњи са родитељем, да би се појачао васпитни рад са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика/ца и индивидуално.

Други ниво: оглашавање, снимање и слање видео-снимака, злоупотреба блогова, форума и разговора на чету, снимање појединаца/ки против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија.

Активности предузима одељењски старешина, односно васпитач/ица, у сарадњи са педагогом/шкињом, психологом/шкињом, тимом за заштиту и директором/ком, уз обавезно учешће родитеља, да би се појачао васпитни рад. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор/ка покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

Трећи ниво: Снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија, дечија порнографија.

Активности предузима директор/ка с тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика/ це, тј. може да му/јој штети, угрози његову/њену безбедност или омета поступак у установи, директор/ка обавештава центар за социјални рад, односно полицију. На овом нивоу обавезан је интезиван васпитни рад примерен потребама ученика/це, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником/цом ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и они међусобно усклађују активности.

Како да реагују одрасле особе у ситуацијама када дете или ученик/ца доживи дигитално насиље?

Схватите ваше дете или ученика/цу озбиљно, слушајте пажљиво и стрпљиво Уколико дете жели да разговара с вама о нечему што га је узнемирило на интернету, схватите то озбиљно и онда када то из ваше перспективе није озбиљан проблем. Похвалите дете што је показало спремност да разговара о проблему, јер деци често није лако да разговорају о ономе што их је узнемирило.

Пронађите одговарајуће место и оставите довољно времена за разговор Разговор с дететом водите на мирном месту на коме се и ви и дете осећате пријатно и где вас други неће ометати и узнемиравати. Одвојите довољно времена за разговор, посветите време само детету.

Пре него што започнете разговор, будите у контакту са својим осећањима Уколико сте узрујани, узнемирени или љути на дете или ученика/цу, није прави тренутак за разговор. Савладајте негативне емоције, не дозволите да вама управљају емоције. Покушајте да се уживите у дететову позицију, замислите како бисте се ви осећали у сличној ситуацији.

Имајте на уму да сте ви модел понашања за дете 5. Предузмите конкретне кораке: Коме пријавити дигитално насиље ? 1. 2. Деца уче како да се понашају посматрајући понашање одраслих. Посматрање понашања представља много ефикаснији васпитни поступак него што је директно подучавање од стране одраслих (вербално изречене поруке о томе шта је добро а шта не). Пружите детету безусловну подршку Без обзира шта се догодило и ко је „крив“, покажите вашем детету или ученику/ци да сте спремни да их подржите у решавању проблема.

Предузмите конкретне кораке:

реците детету или ученику/ци да не одговара на насилне, претеће, сумњиве поруке, телефонске позиве; кажите му/јој да не брише поруке или слике, јер могу послужити као доказ;

контактирајте вашег интернет провајдера и пријавите му насиље;

контактирајте школу (родитељи) или родитеље (запослени/е у школи) и информишите их о томе што се догодило, као и о евентуалним променама расположења и понашања код детета;

контактирајте полицију ако поруке садрже претње насиљем, уходјење, напаствовање, дечију порнографију или када претходни кораци нису дали резултате.

Коме пријавити насиље:

Сваки облик насиља, па и дигитално насиље, пријављује се школи: наставнику/ци и одељењском старешини. У зависности од нивоа насиља, активности у вези са заштитом предузима сам наставник/ца и одељењски старешина, тим за заштиту од насиља, односно унутрашња заштитна мрежа, или се укључује спољашња заштитна мрежа (остале установе: центар за социјални рад, полицијска управа, установе здравствене заштите).

Образовно-васпитна установа је у обавези да сваки облик насиља трећег нивоа пријави надлежној школској управи у року од 24 сата.

У оквиру Министарства просвете, науке и технолошког развоја функционише СОС телефонска линија. На број телефона 0800/200- 201 може да се пријави сваки облик насиља, па и дигитално насиље.

Извор: Дигитално насиље – превенција и реаговање

Издавачи: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и

Педагошко друштво Србије

Ауторке: Добринка Кузмановић, Биљана Лајовић, Смиљана Грујић и Гордана Меденица

Програм превенције злоупотребе психоактивних супстанци

Циљ активности превенције је оснаживање ученика, изградњу и подстицање самопоуздања, вештина препознавања потенцијално ризичмих ситуација, ако и конструктивно реаговање, доношење здравих одлук промоција и афирмација здравих стилова живота и развој компетенције одговорног односа према здрављу.

У циљу превенције злоупотребе психоактивних супстанци, у школи ће се спроводити превентивне активности:

Активности	Носиоци активности	време реализације	начин праћења и вредновања
Предавања и радионице са ученицима на часовима редовне наставе (у оквиру наставних јединица чији поједини делови обрађују ову тему : биологија, хемија, српски језик, грађанско васпоитање, Физичко и здравствено васпитање и др.)	Предметни наставници	Континуирано током године	Радионице, предавања, писане припреме
Промоција здравих стилова живота, односно опасности злоупотребе псхихоактивних супстанци путем Веб сајта школе, огласне табле обавешптењима, усменим разговорима са ученицима, флајерима	Одељеске старешине, педагог	Током године	Материјали, обавештења, текстови
Обележавање важних датума (Светски дан здравља, Светски дан борбе против пушења и сл.) у сарадњи са институцијама које су активне у области превенције.	Наставници, стручни сарадници	Према календару	Реализовање предавања и радионица, писање чланака за сајт школе, подела едукативних материјала ученицима и сл.
Сарадња са институцијама/ организацијама и актерима из различитих сектора који су активни у области превенције (Завод за јавнмо здравље, здравствене установе, полицијска управа, локална заједница и др.)	Директор, стручни сарадници, наставници	У складу са програмом рада сарадника	Реализовано предавање у сарадњи са Заводом за јавно здравље на теме које се тичу злоупотребе психоактивниг+х супстанци,
Стручно усавршавање запослених (у установи и ван установе)	запослени	Током године	Похађање облика стручног усавршавања у установи и ван ње

Програм унапређења менталног здравља

Имајући у виду да ученици значајан део дана, односно свог времена проводе у школском окружењу, оне представљају значајна места у оквиру којих се може говорити о значају очувања менталног здравља и подршке и оснаживању запослених за рано препознавање првих знакова потешкоћа, као и начина реаговања, односно пружања подршке ученицима која испољавају одређена ризична понашања или менталне потешкоће. Оно што је запосленима у школама неопходно јесу конкретне смернице које у школском окружењу могу применити управо у свакодневном раду – односно како да препознамо и реагујемо у ситуацијама када ученици показују одређене менталне потешкоће, како да пружимо подршку ученицима у процесу реинтеграције а након тешког, трауматичног догађала и /или хоспитализације. Такође је изузетно важно унаптеђивати сопствене компетенције, бринути о себи како би били и узор али и подршка ученицима . Потребно је оснажити запослене у школама у циљу сарањде са родитељима овиг ученика, јер они су наши најзначајнији савезници у процесу подршке и опоравка ученика.

Оно што су наше основне вредности је добра међуобна комуникација на свим нивоима, брига за све; вредновање различитости; изградња самопоштовања; изградња добрих међусобних односа; обезбеђивање безбедности за све, подстицање партиципације свих учесника у школском животу; развој вештина за бригу о сопственом менталном здрављу; неговање независности; рана идентификација и интервенција за унапређење благостања и менталног здравља.

План унапређења менталног здравља

Активности	**Циљна група**	**Циљ**	**Носиоци активности**	**Време реализације**	**Праћење и евалуација**
Стручно усавршавање запослених , радионице за управљање стресом, предавања Стручно усавршавање у оквиру установе-предавање намењено члановима Наставничког већа – приказ приручника Ментално здарвље у школама – зашто је важно, акако препознати проблеме и како реаговати	Сви запослени	Већа способност запослених да се изборе са стресом и изграде здраве стратегије за борбу са стресом; освешћивања значаја менталног здравља и менталне хигијене Промоција и афирмација здравих стилова живота, развој вештина комуникације,	Тим за стручно усавршавање и професионални развој	Током године Када се за то стекну услови	Уверења, извештаји, Размена искустава, упитници извештаји , мини истраживања,; На основу Приручника педагог школе сачињава ПП презентацију, издваја кључне тачке које се односе на препознавање менталних потешкоћа, начина подршке ученицима у школском амбијенту, начине подршке ученицима у процесу реинтеграције, начине сарадње са родитељима
Информисање запослених	Запослени	Информисање запослених о актуелним обукама, вебинарима, предавањима, саветовањима, фоккус групама које се односе на ментално здравље	Педагог школе, Сви заинтересовани	Током године	Огласна табла, мејл, вибер групе, веб сајт школе
Награђивање запослених	Запослени	Даље оснаживање и мотивација запослених	Школа	Током и на крају школске године	Списак награђених наставника
Подстицање заједништва, односа сарадње и припадности	Запослени	Организовање културних и рекреативних активности, дружење, приредбе поводом обележавања знчајних датума	Школа	Током и на крају школске године	Заинтересованост запослених за учешће у овим активностима
Израда педагошких профила и планова подршке, односно прилагођавања	Ученици којима је потребна	у циљу прилагођавања односно стварања подстицаје атмосфере за	Одељењски старешина, педагог,	По указаној потреби	Планови подршке намењени ученицима са тешкоћама у менталном функционисању

	подршка у смислу прилагођавања услед идентификова них тешкоћа у области менталног здравља	учење и рад, постизања што веће успешности , подизања нивоа самопоуздања и самопоштовања Укључивање вршњака као подршке ученицима који имају менталне тешкоће Укључивање ученика у складу са њоховима склоностима у ваннаставне активности , активности које организује школа (нека од активности ОЈР, Ученички парламент, акције током обележавања дечје недеље, спортских активности, дана школе	родитељи, ученици		сачињени у складу са врстом тешкоће коју ученици имају, одређене у и кокретно дефинисане активности (ко, шта, када) Ученици укључени за активности, белешке, документација, продукти рада
Рад у оквиру одељења – радионице на тему толеранције, прихватања себе и других, емпатије и саосећања, конструктивног реаговања у изазовним ситуацијама, асертивности оптимизма/песимизма, самопоуздаља, самопоштовања, односа према себи, другима, свету, како они виде себе	Ученици	Уважавање мишљења других, поштовање и уважавање другачијих од нас Разумевање реалног и нереалног оптимизма и анализирање како оптимистични и песимистични ставови утичу на осећања, понашање и слику о себи.	Одељењске старешиен на ЧОС-у	На часовима одељењског старешине, грађанског васпитања, радионице са педагогом, на часовима СНА	Белешке, документација, продукти припреме
Рад у оквиру одељења – фокус групе , дебате	Ученици од петог до осмог разреда	Подстицање конструктивних разговора о одређеним моралним ситуацијама. Ученици подељени у групе заступају различите ставове , гледишта и образлаже корист своје перспективе, коришћење	Одељењски старешина у сарадњи са педагогом школе	Активност током обележавања Дечје недеље Обележавања значајних датума, Дана школе	Сценарио, белешжке, фотографије

		неких примера из прошлости или садашњости у циљу покретања сложњних моралних друштвених питања.			
Обележавање међународоног дана толеранције	Ученици, запослени	Освешћивање појма и значаја толеранције,	Одељеске старешине	Новембар	Белешке, продукти, евиденција, ес дневник
Развој и подстицање базичних социјалних и емоционалних компетенција код ученика	Ученици	Кроз рад на редовним часовима, ЧОС-у, као и часовима ваннаставних активности, стицање знања, ставова и вештина које се односе на препознавање и управљање емоцијама, сналажење у социјалном свијету	Педагог школе у сарадњи са одељењским старешинама и предметним наставницима	Од октобра до јуна ЧОС	Белешке, припреме,
Прикупљање и анализа предлога активности које желе да реализују ученици /запослени	Сви учесници у животу школе	Ученици и запсолени трагају и предлажу активности које би могле да се реализују у циљу унапређења менталног здравља Допуна Акционог плана и уградња у ГПРШ	Запослени	Током године	Анкете, предлози, белешке, резултати испитивања
Рад са родитељима	Успостављање односа са породицом	Пружање подршке родитељима, упућивање институацијама и стручњацима ван школе уколико је то потребно	Одељењске старешине, педагог школе	Током године	белешке
Укључивање институција ван школе и реализација превентивних активности (Завод за јавно здравље, МУП,)	Сви учесници у животу школе	Обогаћивање, актуелност и разноврсност превентивног рада	Директор и стручна служба	Током године	Евиденција, белешке, извештаји

8. ПРОГРАМ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

Програм ваннаставних активности ученика обухватају различите програмске садржаје (друштвене, техничке, хуманитарне, спортске и културне) који се одвијају ван наставних обавеза, у организацији школе и њеним просторијама. Циљ ваннаставних активности је подршка ученицима у остваривању њихових интересовања, дружењу са вршњацима кроз заједнички рад, у исказивању способности, развијању вештина и осамостаљивању. Кроз разноврсне активности школа обезбеђује ученицима активну сарадњу са друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним установама.

МАТЕМАТИЧКА СЕКЦИЈА

У оквиру програма математичке секције млађих разреда радиће се на развијању математичко-логичких способности код деце која показују интересовање за решавање математичких проблема.

Задатак рада секције биће припрема ученика за математичка такмичења у организацији Друштва математичара.

I Шарене стране

II Бројеви до сто (сабирање и одузимање)

III Бројеви до сто (множење и дељење)

IV Мерење и мере

V Занимљиви задаци

Годишњи фонд: 36

Циљеви и задаци:

- развијање и подстицање интереса ученика за математику,

- проширивање и продубљивање стечених знања,
- боље увиђање односа међу стварима и појавама
- развијање пажње, мишљења, нарочито логике и довитљивост
- мотивисање и подстицање ученика на самосталан рад
- подстицање ученика да развијају стваралачке способности,
- одступање од шаблона и проналажење нових решења
- учешће на математичком такмичењу
- развијати упорност и стрпљење, тачности , самосталности, сналажљивости у
- решавању нумеричких задатака и занимљивих текстуалних задатака

ЕКОЛОШКО-БИОЛОШКА СЕКЦИЈА

Предмет: биологија

Септембар

Формирање секције

Појам екологије

Биодиверзитет

Где ради еколог

Октобар

Еколошки фактори

Заштићена природна добра

Екосистем

Биоми

Копнене воде

Новембар

Морски екосистеми

Шумски екосистеми

Шта ради шумар

Травни екосистеми

Агроекосистеми

Децембар

Шта ради инжењер пољопривреде

Национални паркови

Угрожене врсте Србије

Јануар

Загађење воде

Загађење ваздуха

Фебруар

Загађење земљишта

Климатске промене

Ефекат стаклене баште

Киселе кише

Март

Оштећење озонског омотача

Енергетска ефикасност

Отпад и рециклажа

Селекција отпада

Април

Сакупљање секундарних сировина

ПЕТ амбалажа

Заштита животиња

Мај

Бука

Штетност брзе хране

Штетност дуванског дима

Потрошња воде у домаћинствима

Јун

Штетни утицај пушења

Обележавање 5. јуна – дана заштите животне средине

СПОРТСКА СЕКЦИЈА – МАЛИ ФУДБАЛ

Циљ спортске секције мали фудбал је да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком) развоју способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ:

- Задовољавање основних дечијих потреба за кретањем и игром;

- Развијање координације, гипкости, равнотеже И ескплозивне снаге;

- Стицање моторичких умења;

- Упознавање са кретним могућностима и ограничењима сопственог тела;

- Стварање претпоставки за правилно држање тела, јачање здравља и развијање хигијенских навика;

- Формирање и овладавање елементарним облицима кретања – “моторичко описмењавање”;

- Развијање љубави према спорту.

САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
Избор чланова секције	4
Додавање лопте	6
Вођење лопте	6
Пријем лопте, шут главом	4
Тактика – одбрана, напад	6
Игра на голове	6
Фудбалски турнир	4
СВЕГА ЧАСОВА	**36**

ШАХОВСКА СЕКЦИЈА

Циљ наставе шаха јесте да ученици овладају основним и напредним законитостима и принципима шаховске игре ради формирања њихових радних способности, савесности, истрајности, упорности, уредности радозналости, креативности, оригиналности и спремности на сарадњу уз уважавања туђег мишљења и начела лепог понашања, да се код ученика изгради култура рада, да се рад обавља у одређено време у предвиђеном радном простору, као и да се развија свесна потрева да се започети посао доврши до краја.

Задаци наставе шаха су:

Изграђивање интересовања за шаховску игру, играње шаха, стимулисање маште, креативности и радозналости током учења шаха, повезивање знања о шаху са животним ситуацијама, изграђивање логичког схватања шаховске игре као основе за логичко мишљење,

оспособљавање ученика да самостално доносе одлуку кроз играње шаха, јачање толеранције на фрустрацију као битног фактора емоционалне интелигенције, развијање свести о сопственом напредовању и јачање мотивације за даље учење шаха.

Ученици ће се у току рада шаховске секције сусретати са већим бројем занимљивих и атрактивних примера који се односе на вештину играња шаха. Кроз већи број задатака стекли су способност да самостално доносе одлуке у току шаховске игре. У плану је да се одржи 36 часова.

Шах секција

1. Упознавање са игром-Шах
2. Настанак и порекло шаха
3. Средства која се користе у шаху
4. Шаховска табла и намештање фигура
5. Препознавање и вредност фигура
6. Кретање фигура на шаховској табли
7. Кретање фигура на шаховској табли
8. Шаховска отварања-првих 5 до 10 потеза
9. Играње средишњице (партије)
10. Играње целе партије
11. Играње целе партије
12. Играње целе партије
13. Играње целе партије
14. Играње партије са комбинацијама
15. Завршнице (матирања)
16. Матирање са дамом,топом и два топа
17. Матирања (дама,топ и комбиновано)
18. Завршнице-матирање
19. Играње целе партије
20. Играње целе партије са комбинаториком
21. Цела парије-игра
22. Играње целе партије

23. Играње партије
24. Играње партије
25. Играње партије по слободном избору
26. Играње и комбиновање
27. Играње целе партије
28. Припрема турнира у шаху
29. Припрема турнира у шаху
30. Турнир у шаху
31. Турнир у шаху
32/33. Финале турнира и проглашавање победника
34/35. Стварање екипе(тима од 5 чланова) и уигравање тима
36. Анализа рада шах секције

ДРАМСКА СЕКЦИЈА – НИЖИ РАЗРЕДИ

Циљ*:* уођење ученика у свет уметности кроз игру, стварање услова за учење кроз замишљено искуство и изражавање својствено позоришту, односно сценским уметностима; структирусање постојећих дечијих искустава, знања и вештина кроз изабране драмске или плесне елементе; увођење ученика у процес изражавања, телом и гласом.

Садржај програма	**Број часова**
Формирање секције и договор о раду	1
Шта знам да одиграм, одглумим, одрецитујем	2
Драматизација песме	2
Упознавање скеча и подела улога	2
Вежбање скечева по улогама	4
Сценско извођење	4

Драмско извођење – „Стижа нам Нова година“	4
Упознавање и изражајно рецитовање песме «Свети Сава»	2
Упознавање скеча и подела улога	4
Вежбање скечева по улогама	4
Сценско извођење	4
Учешће на школској свечаности поводом краја школске године	3
Укупно	**36**

Оперативни задаци:

Вежбање чулне осетљивости, пантомиме, имитације, импровизације, игре, имагинације, кроз игре улога и ситуација

Драмско играње, вежбање, подражавање, импровизације, интеракције, лутка-игре, маске

Упознавање текста, читање по улогама, вежбање по улогама.

План учешћа на манифестацијама у школи и ван ње:

Учешће на одељенској свечаности поводом дочека Нове године (школа);

Учешће на одељенској свечаности поводом 8. марта, Дана жена;

Учешће на другим манифестацијама које школа организује;

Учешће на приредби поводом Дана Школе;

Учешће на приредби поводом завршетка школске године.

ФОЛКЛОРНА СЕКЦИЈА

Циљ:

- развијање интересовања према народној традицији и стваралаштву тј. народној
- песми, игри, инструментима, мелодији, обичајима, веровањима, ношњи, играчкама,
- предметима материјалне културе, књижевности, градитељству;
- оспособљавање за разумевање традиционалног начина музичког изражавања;
- развијање осетљивости за музичке вредности свога народа;
- развијање става према културној баштини свога народа;
- развијање свести о припадности своме народу и потреби очувања традиције.

Задаци:

- неговање способности извођења музике (певање, свирање, играње);
- стицања навике слушања традиционалне музике;
- подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука кроз
- различите обичајне и обредне песме и игре;
- подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима;
- развијање критичког мишљења (исказивање осећања о музици која се изводи,
- слуша и пева).

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ:

Ученици треба да:

- певају по слуху и изводе дечије народне игре које се изводе у колу;
- познају и изводе орске народне игре које су некада изводили одрасли које
- одговарају психофизичким могућностима деце;
- познају и свирају дечије народне инструменте почев од најједноставнијих које могу
- сами да направе од материјала из природе, играчака које испуштају звук, па до неких традиционалних свирала (фрула, гајди, двојница,тамбура) у директном

- контакту или преко мултимедијалних средстава;
- изводе усмено нараоднао стваралаштво (брзалице, успаванке, бројалице приче,
- досетке, лирске и епске народне песме);
- познају и изводе друштвене игре из традиције свога народа;
- направе различите играчке које се могу правити од плодова, крпа, дрвета, канапа, а
- које служе за игру (нпр. лутка дечја фолклорна играчка);
- познају и разликују народну ношњу, оруђе, намештај, украсе, занате...

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

1. Упознавање ученика са начином рада фолклорне секције и договор око опреме и

термина секције.

2. Дечије игре (зуце, игра лончиши, игра колсарићу, игра вијача)

3. Гегалица, Ја посејах лубенице

4. Ја посејах лан – игра за вежбу

5. Шта све могу руке – направимо играчке

6. Брзалице, загонетке, бројалице , питалице; успаванка – Мајка Јову у Ружи родила;

Песме и обичаји

7. Ерско коло – западна Србија

8. Ерско коло – западна Србија

9. Ерско коло – западна Србија

10. Коленике – западна Србија

11. Коленике – западна Србија

12. Коленике – западна Србија

13. Ваљевска подвала - Ваљево

14. Ваљевска подвала - Ваљево

15. Ваљевска подвала - Ваљево

16. Савила се бела лоза винова – централна Србија

17. Савила се бела лоза винова – централна Србија

18. Савила се бела лоза винова – централна Србија

19. Леле, дуње ранке – централна Србија

20. Леле, дуње ранке – централна Србија

21. Леле, дуње ранке – централна Србија

22. У Милице – централна Србија

23. У Милице – централна Србија

24. У Милице – централна Србија

25. Дивна, Дивна - Поморавље

26. Дивна, Дивна - Поморавље

27. Дивна, Дивна - Поморавље

28. Заврзлама - Шумадија

29. Заврзлама – Шумадија

30. Заврзлама – Шумадија

31. Рузмарн - Космај

32. Рузмарин - Космај

33. Рузмарин - Космај

34. Увежбавање научених игара и певање песама по избору ученика

35. Увежбавање научених игара и певање песама по избору ученика

36. Увежбавање научених игара и певање песама по избору ученика

СЕКЦИЈА „БИБЛИОТЕКАРЦИ“

Годишњи План рада
Библиотекар: Мариника Пурић

Теме	Број часа
1.Упознавање ученика са функцијом библиотеке као културним центром школе	1
2. Упознавање ученика са техником издавања и враћања књига	1
3. Уређење паноа (упознавање писаца и дела)	8
4. Сређивање полица са књигама и естетско уређење библиотеке	4
Обележавање значајних датума у библиотекарству	4
Укупно часова	18

РЕЦИТАТОРСКА СЕКЦИЈА

Програм и план рада
Септембар: Избор руководства и доношење плана рада
Октобар: Читање ученичких радова, скечева , шала и песама
Новембар: Вежбе изражајног читања
Децембар: Припремање рецитала поводом различитих свечаности
Јануар : Дан Светог Саве
Фебруар: Припрема за општинско такмичење
Март: Општинско такмичење
Април:
1) Учешће на школској приредби поводом Дана школе
2) Припреме ученика за даље учешће на смотрама рецитатора
Мај :
1) Разговор о литерарним делима и дискусија
2)Учешће на манифестацији фолклорних игара
Јун: Учешће на приредби поводом краја школске године

Циљеви и задаци:
Стварање пријатне атмосфере са ученицима неке битне догађаје
Буђење позитивних емоција и дозе одговорности код ученика
Препознавање, спречавање и смањивање насилних ситуација
Развијање стваралачких способности, креативности и естетске перцепције
Формирање става и свести о личном и националном идентитету, осећања припадности држави Србији, али и поштовања културе и традиције других националности
Стицање вештина за коришћење нових технологија и развијање свести о значају медија и примене у њима
Развијање такмичарског духа и различитих вештина, културе правилног изражавања
Формирање ставова, уверења, система вредности...као и поштовање и очување националног и светског културног блага и наслеђа
Развијање способности комуницирања, дијалога, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства...
Развијање и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности и толеранције.

Исходи:

- ученици ће ефикасно усмено комуницирати на српском језику
-ученици ће имати развијено осећање припадности сопственој породици, нацији и култури и познаваће сопствену традицију и доприносити њеном очувању и развоју
-ученици ће бити способни да конструктивно раде као чланови тима, групе и заједнице

Начин остваривања програма:
Остваривање циљева и плана секције одвијаће се на различите начине. У питању су реторичке вежбе, правилно читање текстова, слушање познатих говорника, исправљање неправилног изражавања, као и коришћење различитих средстава.

Активности ће бити праћене током целе године на часовима, смотрама, приредбама, сусретима песника... Термине ћу договарати са ученицима и некада ће број часова зависити од броја обавеза за тај период.

СЕКЦИЈА „МЛАДИ БИОЛОЗИ"

ФОНД ЧАСОВА : 36 ЧАСОВА
РАЗРЕД : ОД 5. ДО 8. РАЗРЕДА

Број часова	Назив наставне јединице	Основни циљеви и задаци садржаја програма	Време реализације	Активности у образовно-васпитном раду	Основни облици извођења програма
1.	Упознавање ученика сарадом секције	Стварање навика за неговање биљака и животиња:Одржавање саксијских и украсних биљака у врту. Одржавање зеленх површина у месту, школи и околини; Оспособити ученике за самосталан рад у: руковању и раду микроскопима и микроскопским	Септембар	- упознавње ученика 5.разреда са начином и радом секције: - избор руководства секције: - одржавање зелених површина у школи:попуњавање саксија новим биљкама,пресађивање цвећа: - микроскопско поматрање трајних препарата и ученици посматрају трајне препарате ткива. израда паноа	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
2.	Неговање цвећа, школских просторија				
3.	Микроскопска посматрања и самосталан рад у изради препарата				
4.	Микроскопска посматрања и самосталан рад у изради препарата				

		прибором.			
5.	Микроскопске вежбе : посматрање скробних зрна пасуља,кромпира,кукуруза	Оспособити ученике за самосталан креативан стваралачки рад. Оспособити ученике за самосталан рад у: руковању и раду микроскопима и микроскопским прибором.	Октобар	- микроскопско посматрање морске воде и буђи; - мироскопско посматрање зелених алги (спирогире,кладофоре,хлореле) - посматрање дијатоме - антибиотици и њихов проналазач Александар Флеминг	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
6.	Антибиотици и њихов проналазач:Александар Флеминг				
7.	Антибиотици и њихов проналазач:Александар Флеминг				
8.	Из живота и рада истакнутих научника биолога:Роберт Хук				
9.	Из живота и рада истакнутих научника биолога:Роберт Хук				
10.	Луј Пастер	Оспособити ученике за самосталан креативан стваралачки рад. Оспособити ученике за самосталан рад у: руковању и раду микроскопима и микроскопским прибором. Рад са прибором за дисекцију;	Новембар	Упознавање са Луј Пастер (живот и рад научника) Микроскопирање унутрашње грађе листа,прављење свежег препарата Посматрање стоминих ћелија на покорици листа Микроскопско посматрање кичмене мождине трајног препарата Гледање дијафилма о уређеним и стеченим рефлексима Уређивање хербарског материјала	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
11.	Микроскопско посматрање унутрашње грађе листа, сотминих ћелија				
12.	Иван Петровић Павлов				
13.	Вежба на декапитованој жаби Рефлекс брисања				
14.	Наш истакнути ботаничар Јосиф Панчић	Развијање креативности, стваралачког рада, уредности, прецизности.	Децембар	Упознавање са Јосиф Панчићем (живот,пут и дело) Упознавање са месоједим биљкама Уређење кабинета	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна
15.	Месоједе биљке				
16.	Срећивање кабинета за наставу биологије				

17.	Чарлс Дарвин Из живота и рада	Развијати позитиван однос према личној, школској имовини као и хигијени		Упознавање са животом и радом Чарлса Дарвина	- истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна

18.	Млади и дрога	Развијање свести о здравом начину живота Развијање креативности, стваралачког рада, уредности, прецизности,	Јануар	Израда паноа Упознавање са животом и радом билога Карл Линеа Упознавање са животом и радом билога Грегор Мендеља	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
19.	Ирада графофолије за наставу биологије				
20.	Карл Лине				
21.	Грегор Мендељ				
22.	Посматрање крвотока код жабе	Рад са прибором за дисекцију;	Фебруар	Дисекција жабе:на декапитованој жаби доказивање рефлекса покрета,посматрање капиларног крвотока на пловној кожици на ногама жабе. Упознавање са Иваном Мичурина Упознавање ученика са трихинелозом (начин заразе,знаци обољења,лечење и превентива)	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
23.	Из живота и рада Ивана Мичурина				
24.	Трихина				
25.	Протеус (човечја рибица као ендемит)	Развијање правилног односа према природним	Март	Упознавање ученика са протеусом – репатим водоземцима и ендемичном	- метода практичних радова
26.	Уређивање зеленог кутка у				

	школи	вредностима,заштиће ним врстама; Одржавање зеленх површина у месту, школи и околини;		врстом - уређење и неговање зелених површина у школи и околини	- текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
27.	Уређивање зеленог кутка у школи				
28.	Дисекција ока неког сисара (свиње,говечета)	Рад са прибором за дисекцију; Одржавање зеленх површина у месту, школи и околини;	Април	Ученици се упознају са извршењем дисекције ока и уочавање његове грађе Ученици се упознају са извршењем дисекције бубрега свиње и уочавање његове грађе Уређење зеленог кутка у школи Упознавање са животом и радом др Синишом Станковић	- метода практичних радова - текстуална - кооперативна - истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
29.	Дисекција бубрега неког сисара				
30.	Одржавање зеленог кутка у школи				
31.	Академик др Синиша Станковић				
32.	Дисекција срца	Рад са прибором за дисекцију; Развијање свести о здравом начину живота	Мај	Извршена је дисекција срца свиње.уочена је његова грађа	- метода практичних радова
33.	Савремени и будући проблеми животне средине: Опасност од киселих киша				
34.	Испитивање деловања	Развијање креативности,	Јун	дезоксигенисане крви) Уочавање загађења ивотне	

	жучи на масти	стваралачког рада, уредности, прецизности, изграђивање личних критичких ставова према загађењу животне средине		средине Рад на свињској жучи – извођење огледа	- истраживачка - демонстративна - дијалошка - мануелна
35.	Вежба доказивања присуства шећера и беланчевина у раствору				
36.	Срећивање Мале енциклопедија				

ОРКЕСТАР

ОД 5. ДО 8. РАЗРЕДА
Недељни број часова : 1
Годишњи фонд часова : 36

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	Приближан број часова на годишњем нивоу			
	ОБРАДА	ПОНАВЉАЊЕ	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
Извођење музике	20	8	8	36
УКУПНО	**20**	**8**	**8**	**36**

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно -образовног рада наставника. Рачуна се као **саставни део обавезне наставе**, а вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме. Часови хора изводе се **континуирано од почетка до краја школске године** и **део су радне обавезе ученика који су прошли аудицију за оркестар**.

Оркестар може да се образује у зависности од услова школе. Оркестар је инструментални састав од **најмање 10 извођача** који свирају у најмање три самосталне деонице. Могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина, као и мешовити оркестри.

Садржаји рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
- техничке и интонативне вежбе;
- расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);
- спајање по групама (I-II; II-III; I-III);
- заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ХОР

ОД 5. ДО 8. РАЗРЕДА
Недељни број часова : 1 часа недељно
Годишњи фонд часова : 36

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	Приближан број часова на годишњем нивоу			
	ОБРАДА	ПОНАВЉАЊЕ	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА
Извођење музике	20	8	8	36
УКУПНО	**20**	**8**	**8**	**36**

Часови хора изводе се континуирано од почетка до краја школске године и део су радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор.

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима. Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а cappella или уз инструменталну пратњу. Рад са хором има образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дечји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању. Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Учествовање у хору/оркестру у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који певају, односно свирају показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, учествовање у групном музицирању подстиче и доживотну љубав према музици.

При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литерарног садржаја. Садржај рада:

- одабир и разврставање гласова;
- вежбе дисања, дикције и интонације;
- хорско распевавање и техничке вежбе;
- интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски); – музичка и психолошка обрада композиције;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- остваривање програма и наступа према годишњем програму школе.

ПРЕВОДИЛАЧКА СЕКЦИЈА

У оквиру рада преводилачке секције радиће се на развијању свести о језику као комуникационом средству, основној језичкој писмености и схватању повезаности између језика и културних идентитета и упознавању са техникама превођења прозе и поезије, откривању лексичких веза између енглеског и српског језика у облику позајмљеница, термина, фразеологизама

Годишњи фонд: 20

Циљеви и задаци

- развијање и подстицање интереса ученика за превођење и енглески језик
- проширивање и продубљивање стечених знања
- мотивисање и подстицање ученика на самосталан рад
- подстицање ученика да развијају стваралачке способности

- развијање пажње, мишљења, истрајности, упорности, уредности, радозналости, креативности, оригиналности и спремности на сарадњу уз уважавања туђег мишљења
- развијање свести о сопственом напредовању
- развијање стваралачких способности
- формирање става и свести о личном и националном идентитету, осећања припадности држави Србији, али и поштовања културе и традиције других националности
- стицање вештина за коришћење нових технологија и развијање свести о значају медија и примене у њима
- развијање такмичарског духа и културе правилног изражавања
- формирање ставова, уверења, система вредности...као и поштовање и очување националног и светског културног блага и наслеђа
- развијање способности комуницирања, дијалога, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства...
- развијање и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности и толеранције

Исходи

- ученици ће самостално преводити са енглеског на српски језик
- ученици ће имати развијено осећање припадности сопственој нацији и култури и познаваће сопствену традицију и доприносити њеном очувању и развоју, а у исто време уочавати различитости међу културама и традицијама и поштовати их
- ученици ће поштовати расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности
- ученици ће бити способни да конструктивно раде као чланови тима, групе и заједнице
- ученици ће разумети већи број речи и израза у усменој и писаној комуникацији везаних за сопствену личност, окружење, интересовања, школски контекст
- ученици ће познавати већину једноставнијих и одређени број сложенијих граматичких правила и фреквентне лексике

Начин остваривања:

Остваривање циљева и плана секције одвијаће се кроз рад на текстовима, слушање познатих говорника, исправљање неправилног изражавања, .
Активности ће бити праћене током целе године на часовима.

САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
Договор о организацији и плану рада секције	1
Превод поезије	7
Превод краћих прозних тестова	9
Шта је лектура/коректура?	1
Пронашли смо грешке у превођењу (филмови, текстови…)	1
Презентација најбољих превода	1
СВЕГА ЧАСОВА	**20**

ОБОГАЋЕН ЈЕДНОСМЕНСКИ РАД У ШКОЛАМА

Током наредних школских година наставиће се са реализацијом пројекта чији је главни циљ пружање додатне образовно-васпитне подршке у учењу и развоју ученика кроз различите моделе обогаћеног једносменског рада у основној школи.
Наша школа је једна од многобројних школа у којој ће бити реализоване акивности у оквиру пројекта, односно, провераван квалитет аутентичних образовно-васпитних садржаја који је планиран, а имајући у виду потребе ученика и укупан контекст у коме се ученици развијају.
Изабрани садржаји биће понуђени свим ученицима од првог до осмог разреда, ученици ће након наставе одлазити кући, а потом, у поподневним часовима долазити на изабране активности, које су за њих бесплатне.
Овај пројекат ће бити бити праћен и евалуиран, а резултати ће бити искоришћени у припреми новог стратешког документа за развој националног система образовања у наредној деценији. Један од будућих циљева је и повећање броја школа које ће радити у једној смени, чиме се ствара још већи простор за пружање укупне подршке ученицима.

Наша школе је у оквиру пројекта Обогаћен једносменски рад дел.број 308 од 30.06.2020.године ученицима понудила следеће активности:
МОДЕЛИ/ПРОГРАМИ/АКТИВНОСТИ ЗА ДОДАТНУ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНУ ПОДРШКУ РАЗВОЈУ УЧЕНИКА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

1. Упознајемо се и дружимо са музиком (први циклус)
2. Чаробни свет инструмената (други циклус)
3. Развијање креативних и стваралачких, као и предузетничких потенцијала ученика
4. У здравом телу здрав дух
5. International day - Пројектна интердисциплинарна/тематска настава
6. Подршка у учењу – додатна настава на енглеском језику
7. Подршка ученицима-Корак пред матуром
8. Подршка ученицима у учењу енглеског језика ученицима који раде по ИОП-у
9. Моја школа – моја позорница (Луткарство – израда луткарске представе)

ПИЛОТ ПРОЈЕКАТ „СВАКО ДЕТЕ ИМА ПРАВО ДА ОДРАСТА ЗДРАВО“

Овај пилот пројекат се реализује од школске 2023/2024. године у 95 школа широм наше земље које остварују једносменски рад (у 73 основне и 22 средње школе). Кроз додатне часове физичког васпитања подстицаће се развој психофизичких способности и неговаће се здрави стилова живота уз активно укључивање ученика. На тај начин афирмисаће и надаље развијати позитивне људске вредности код ученика, унапређивање односа заснованих на међусобном поштовању и сарадњи и солидарности уз уважавање различитости.

9. ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Општи циљ програма професионалне оријентације ученика је упознавање развоја индивидуалних карактеристика ученика који су значајни за усмеравање њиховог професионалног развока, професионално васпитање и информисање, развијање реалне слике о себи, својим особинама, образовним и радним аспирацијама, као и оспособљавање ученика за самостално доношење одлуке о свом професионалном путу и рационалан избор школе и занимања.

Задаци програма су:

- упознавање ученика са занимањима, системом средњег образовања
- способљавање за самостално истраживање и прикупљање значајних и релевантних информација
- сарадња са родитељима и помоћ и подршка у усмеравању професионалног развоја ученика
- сарадња са релевантним институцијама.

Реализација програма у школи одвијаће се кроз следеће активности:

Активност	Носиоци активности	Временска динамика	Учекивани исходи/критеријуми испуњености	Извори доказа
Шта су по занимању моји родитељи? Шта бих волео да будем кад порастем? Чиме се баве моји родитељи, суседи	Учитељи и ученици од првог до четвртог разреда	Током године Чос Ликовна култура	Ученици на ЧОС-у, као и часовима ликовне културе, света око нас, природе и дрштва упознају свет занимања, приказују ликовним радовима,	Писане припреме, ес дневник, радови ученика
Занимање своје омиљене личности Шта бих волео да будем, а шта не и зашто? Упознавање са карактеристикама неких занимања Мој будући позив	Одељењски старешина Предметни наставници српског језика, грађанског васпитања, ликовне културе, СНА, ОЈР Ученици петог и шестог разреда	Током године, на часовима одељењског старешине, српског језика, грађанског васпитања, ликовне културе, СНА, ОЈР	Ученици упознају свет рада, одређена занимања кроз одговарајуће наставне јединице на часовима	Ес дневник, писане припреме, ес дневник, продукти ученичких радова
Активности професионалне оријентације са ученицима	Одељењски старешина Наставник грађанског	На часовима ОС, грађанског васпитања	Ученици на часовима грађанског васпитања, СНА , ЧОС-у учествују	Ес дневник, писане припреме, продукти рада

седмог разреда (радионице)	васпитања, педагог Ученици седмог разреда		у радионицама у оквиру професионалне оријентације	
Активности професионалне оријентације са ученицима осмог разреда (радионице	Одељењски старешина Педагог школе Ученици осмог разреда	На часовима ОС, грађанског васпитања	Ученици на часовима грађанског васпитања, СНА , ЧОС-у учествују у радионицама у оквиру професионалне оријентације	
Испитивање ученичких интересовања	Педагог школе, ученици осмог разреда	Током године	Прилагођеним упитницима добијени резултати који су полазна основа за планирање уписа одређеног образовног профила, одређене средње школе	Упитници, белешке
Презентација средњих школа	Одељењски старешина, педагог школе	Током године	Ученицима презентовани одређени образовни профили, односно одређене средње школе, њихове карактеристике, начин рада, предности одређених занимања у смислу даље образовања	Презентације, извештаји, евиденција у ес дневнику
Реализација родитељског састанка на тему „Завршни испит и процедуре приликом уписа у средњу школу“	Одељењски старешина, педагог	Од новембра до краја наставне године По потреби	Родитељи упознати с апроцедурама уписа, календаром уписа, налином полагања завршног испита, афирмативним мерама	Евиденција у ес дневнику, припрема за родитељски састанак
Саветовање, индивидуални разговори са ученицима и родитељима	Одељењски старешина, педагог школе	По потреби током године	Ученици и родитељи добили одговарајуће информације, препоруке и подршку	Белешка о разговору
Постављање значајних информација у вези са ПО на сајт школе као и континуирано информисање ученика	Педагог школе, одељењске старешине	Током године, континуирано	Ученици и родитељи благовремено и правовремено обавештени о свим појединостима и значајним информацијама које се тичу уписа у средње школе, коа и полагања Пробног и Завршног испита	Обавештења, веб сај, белешке, огласна табла

10. ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Један од циљева здравствене заштите је развијање свести код ученика о личној бризи за здравље, његовом очувању и унапређењу кроз одговарајући однос према исхрани, личној хигијени, слободном времену, боравку у природи, редовним консултацијама са здравственим службама и избегавању ризичних ситуација и понашања која могу бити штетна по њих.

Програмски садржаји из здравственог васпитања прожимају се кроз разне активности:

- у редовној настави појединих предмета (свет око нас, природа и друштво, биологија, географија, хемија, физичко и здравствено васпитање, грађанско васпитање);
- преко садржаја у оквиру ЧОСа;
- током боравка у продуженом боравку;
- ангажовање институција ван школе: здравствених установа, Црвеног Крста, МУПа.
- ваннаставних активности: спортских секција, акција за унапређење школског простора као и простора око школе (дворишта, спортских терена, травњака, паркова),
- организовање школске ужине, акција посвећених здравој исхрани, здравим стиловима живота итд;
- ваншколских активности на пошумљавању и уређивању зелених површина, сарадње са заједницом у организовању културних активности
- и других садржаја за креативно и рекреативно коришћење слободног времена (излети, екскурзије и сл.)

Програм се остварује у оквиру следећих тема: правилна и здрава исхрана; значај физичке активности; прва помоћ у различитим ситуацијама; систематски преглед као обавезан; редовна контрола зуба; правилно и редовно одржавање личне хигијене; заштита животне средине, самим тим и сопствено здравље; значај превенције; болести зависности; епидемије; AIDS; здравље и нега репродуктивних органа; илустровање постигнутог; посете стручног кадра часовима (зубара, педијатра, нутриционисте, гинеколога, психолога, педагога...); текуће, интересантне тема.

Поједине компоненте овог програма се реализују у сарадњи са Домом здравља у Ковину,Институом за јавно здравље Панчево, Црвени крст Ковин, и др.

5.РАЗРЕД			
Циљ и задаци	**Садржаји програма**	**Начин остваривања**	**Носиоци**
Циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима у области здравства кроз учење засновано на искуству. Поред формирања ставова и усвајања знања, животне вештине су неопходне да се на основу информација и критичког размишљања и изграђују здрави односи и стилови живљења. Задаци наставе здравственог васпитања су: развијање здраве личности, одговорне према сопственом здрављу; стварање позитивног односа и мотивације за здрав начин живљења; васпитавање ученика за рад и живот у здравој средини;стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља; промовисање позитивних социјалних интеракција у циљу очувања здравља; подстицање сазнања о себи, свом телу и сопственим способностима;развијање психичких и моторних способности у складу са индивидуалним карактеристикама; мотивисање и оспособљавање ученика као активних учесника у очувању здравља;развијање навика код ученика за очување и неговање окружења; Развијање истраживачких способности, критичког мишљења и креативности;	1.ЗАШТИТА И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ Улога школе у екосистему. Однос појединца и друштва према човековој животној средини. Хигијена школске средине и њен утицај на здравље ученика(превенција деформитета и трауматизма код школске деце). Образовање у функцији и заштити животне средине. 2.ПУБЕРТЕТ Раст и развој.Психоемотивни развој.Примарне и секундарне полне карактеристике. Хумани односи међу половима. Васпитавање за одржавање личне хигијене.Орално здравље. Хигијена спорта (значај физичке активности утицај на нормалан раст и развој;превенција деформитате и трауматизма код деце школског узраста).Ментална хигијена (фактори који утичу на	Садржаји програма се реализују кроз обавезне и изборне наставне предмете, ЧОС-а, додатни рад, секције и остале слободне активности. МЕТОДЕ РАДА: Планирани разговори, дискусије, креативне радионице, играње туђих улога,активно учење, симулације, изложбе, писани радови, анализа ситуација и практични примери, дебате, аудио и визуелне активности, вежбање животних вештина специфичних за одређени контекст. ОБЛИК РАДА: Индивидуални, групни олик, радионица	Ученици, родитељи, предметни наставници, Стручни сарадници школе, одељењске старешине, Здравствени радници, Институт за јавно здравље Панчево, Дом здравља, Ученички парламент, Црвени крст

проширивање знања о јединству и свеопштој повезаности процеса у природи;развијање одговорног односа према себи и другима;развијање свести и потребу чувања здравља у оквиру циља у политици Светске здравствене организације „Здравље за све у 21.веку";формирање и развијање потребе за сталним бављењем спортом и рекреацијом; развијање хуманих, толерантних односа међу људима, да сваки појединац осећа уважавање и поштовање достојанства личности и одговорност према сеи и околини;формирање свести и навика о потреби систематског унапређивања здравља и здравих односа школске популације;развијање мотивације и личног става да би се деловало у складу са знањем; примењивање знања и искуства у промовисању здравог стила живљења;развијање емпатијског односа према болеснима и спремност да се помогне ; формирање свести о здравственим и психосоцијалним потребама; мотивисање ученика за акционо понашање;стицање знања везаних за специјалне здравствене проблеме; стицање одговорности за сопствено понашање;упознавање физиолошких процеса репродукције као основе за стицање знања о репродуктивним здрављу.	формирање личности). 3.ИСХРАНА Васпитавање за правилну исхрану.Исхрана деце.Хранљиве материје-улога, значај и потребе. Болести неправилне исхране. Анорексија.Превенција и лечење гојазности. Контаминација хране. 4.КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА И ЉУДСКЕ ПОТРЕБЕ Злоупотреба и манипулација људским потребама. Социјални приртисак вршњака и пролеми понашања. Култура исхране, становања и одевања.Утицај породице на психосоцијални развој детета. Алкохолизам у породици.Насиље у породици.Злостављање деце у породици и заједници. Култура рада (радне навике, одговорност према раду, стваралаштво –смисао стварања).Средства масовне комуникације и њихов утицај на здравље.Утицај информатичке техмологије на здравље деце школског узраста.		

	„Компјутерска" зависност. 5. БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ Ризично понашање у дечјем узрасту. Превенција алкохолизма. Пушење и здравље. Злоупотреба дроге.Превенција наркоманије.		

6.РАЗРЕД			
Циљ и задаци	**Садржаји програма**	**Начин остваривања**	**Носиоци**
Циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима у области здравственог васпитања која су основ за формирање одговорног односа према сопственом здрављу и здрављу других. Задаци наставе здравственог васпитања су: -Стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља; -Развијање здраве личности, одговорне према сопственом и туђем здрављу. -Подстицање позитивног односа према здравом начину живљења.	1.ЗДРАВЉЕ И ЗДРАВИ СТИЛОВИ ЖИВОТА 2. ПСИХОЕМОТИВНИ РАЗВОЈ 3. ЛИЧНА ХИГИЈЕНА 4. ОРАЛНО ЗДРАВЉЕ 5. ХИГИЈЕНА СПОРТА 6. ПРАВИЛНА ИСХРАНА 7. ПРОБЛЕМИ ПОНАШАЊА МЛАДИХ И СОЦИЈАЛНИ ПРИТИСАК ВРШЊАКА	Садржаји програма се реализују кроз обавезне и изборне наставне предмете, изборне факултативне предмете, ЧОС-а, додатни рад, секције и остале слободне активности, у сарадњи са родитељима, рад стручних сарадника, у сарадњи са локалном заједницом. МЕТОДЕ РАДА: Планирани разговори, дискусије, креативне радионице, играње туђих улога, активно учење,	Ученици, родитељи, предметни наставници, Стручни сарадници школе, одељењске старешине, Здравствени радници, Институт за јавно здравље Панчево, Дом здравља, Ученички

-Мотивисање и осопобљавање ученика као активних учесника у очувању свог и туђег здравља. -Подстицање хуманог односа према болесним особама и спремнопсти да им се пружи помоћ- -Препознавање штетних утицаја по здравље и овладавање вештинама заштите. Оперативни задаци : Кроз примере и задатке из свакодневног живота развијати здраву личност која ће бити одговорна за сопствено здравље.		здравствено предавање, симулације, изложбе, писани радови, анализа ситуација и практични примери, дебате, аудио и визуелне активности, вежбање животних вештина специфичних за одређени контекст и рад у малој групи. Учешће самих ученика као организатора или вршњачких едукатора. ОБЛИК РАДА: Индивидуални, групни облик, радионица	парламент, Црвени крст
7.РАЗРЕД			
Циљ и задаци	**Садржаји програма**	**Начин остваривања**	**Носиоци**
Општи циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима у области здравственог васпитања која су основ за формирање одговорног односа према сопственом здрављу и здрављу других. Остали циљеви и задаци наставе здравственог	1.ПУБЕРТЕТ- РАНА АДОЛЕСЦЕНЦИЈА: - телесни развој - психосексуални развој - социјални развој	Садржаји програма се реализују кроз обавезне и изборне наставне предмете, изборне факултативне предмете, ЧОС-а, додатни рад, секције и остале слободне активности, у сарадњи са	Ученици, родитељи, предметни наставници, Стручни сарадници школе,

васпитања су: -Стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља; -Развијање здраве личности, одговорне према сопственом и туђем здрављу. -Подстицање позитивног односа према здравом начину живљења. -Мотивисање и оспособљавање ученика као активних учесника у очувању свог и туђег здравља. -Подстицање хуманог односа према болесним особама и спремности да им се пружи помоћ. -Препознавање штетних утицаја по здравље и овладавање вештинама заштите. <u>Оперативни задаци:</u> Ученици треба да: - стекну знања о развојном периоду адолесценција, посебно раној адолесценцији-пубертету - стекну знања о здравој исхрани и проблемима који се јављају у породиу ране адолесценције, везано за исхрану - схвате значај физичке активности у периоду адолесценције - се упознају са факторима ризика који доводе до поремећаја понашања у овом периоду - кроз примере и задатке из свакодневног живота развијају здраву личност која ће бити одговорна за сопствено здравље.	- когнитивни развој - емоционално сазревање - развој идентитеа, морала. 2.ИСХРАНА (проблеми исхране- дијете). 3.ФИЗИЧКА АКТИВНОСТ 4. РИЗИЧНА ПОНАШАЊА ПО ЗДРАВЉЕ МЛАДИХ	родитељима, рад стручних сарадника, у сарадњи са локалном заједницом. МЕТОДЕ РАДА: Планирани разговори, дискусије, креативне радионице, играње туђих улога, активно учење, здравствено предавање, симулације, изложбе, писани радови, анализа ситуација и практични примери, дебате, аудио и визуелне активности, вежбање животних вештина специфичних за одређени контекст и рад у малој групи. Учешће самих ученика као организатора или вршњачких едукатора. ОБЛИК РАДА: Индивидуални, групни облик, радионица	одељењске старешине, Здравствени радници, Институт за јавно здравље Панчево, Дом здравља, Ученички парламент, Црвени крст

8.РАЗРЕД			
Циљ и задаци	**Садржаји програма**	**Начин остваривања**	**Носиоци**

Општи циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима у области здравственог васпитања која су основ за формирање одговорног односа према сопственом здрављу и здрављу других. Остали циљеви и задаци наставе здравственог васпитања су:-Стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља; -Развијање здраве личности, одговорне према сопственом и туђем здрављу. -Подстицање позитивног односа према здравом начину живљења. -Мотивисање и осопобљавање ученика као активних учесника у очувању свог и туђег здравља. -Подстицање хуманог односа према болесним особама и спремности да им се пружи помоћ. -Препознавање штетних утицаја по здравље и овладавање вештинама заштите. Оперативни задаци: Ученици треба да: - стекну знања о развојном периоду адолесценције, посебно о полном сазревању и репродуктивном здрављу - сазању све факторе ризика који доводе до нарушавања здравља у овом периоду - унапреде комуникацију значајну за очување здравља - развијају комуникативне способности, вештине	1.ПОЛНО САЗРЕВАЊЕ И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЉЕ 2.ПОСЛЕДИЦЕ НЕПРАВИЛНЕ ИСХРАНЕ 3.ПОРЕМЕЋАЈИ РАСТА И РАЗВОЈА УСЛЕД НЕДОВОЉНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ 4. БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ (злоупотреба психоактивних суспстанци, ,,компјутерска" зависност, хазардске игре). 5.ПРЕВЕНЦИЈА ЗЛОУПОТРЕБЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ. 6. ПРЕПОЗНАВАЊЕ И СУПРОТСТАВЉАЊЕ ФАКТОРИМА РИЗИКА ОДГОВОРНИМ ЗА НАРУШАВАЊЕ ЗДРАВЉА МЛАДИХ	Садржаји програма се реализују кроз обавезне и изборне наставне предмете, изборне факултативне предмете, ЧОС-а, додатни рад, секције и остале слободне активности, у сарадњи са родитељима, рад стручних сарадника, у сарадњи са локалном заједницом. МЕТОДЕ РАДА: Планирани разговори, дискусије, креативне радионице, играње туђих улога, активно учење, здравствено предавање, симулације, изложбе, писани радови, анализа ситуација и практични примери, дебате, аудио и визуелне активности, вежбање животних вештина специфичних за одређени контекст и рад у малој групи. Учешће самих ученика као организатора или вршњачких едукатора. ОБЛИК РАДА: Индивидуални, групни облик, радионица	Ученици, родитељи, предметни наставници, Стручни сарадници школе, одељењске старешине, Здравствени радници, Институт за јавно здравље Панчево, Дом здравља, Ученички парламент, Црвени крст

ненасилне комуникације и конструктивног решавања сукоба са одраслима и са вршњацима - формирају правилне одбрамбене механизме понашања у циљу препознавања и супротстављања факторима ризика - стекну знања о здравој исхрани и болестима које настају као последица неправилне исхране - схвате значај и улогу физичке активносњти у очлувању здравља - знају последице злоупотребе психоактивних супстанци - препознавањем примера и задатака из свакодневног живота и развијају здраву личност која ће ити одговорна за сопствено здравље.			

11. ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Социјална заштита ученика подразумева систем различитих мера и активности чији је циљ пружање најбоље подрше ученицима са социјалним проблема тј. ученицима који припадају осетљивим групама као што су: материјално угрожене породице, деца без родитељског старања, једнородитељске породице, ромска национална мањина.

Циљеви и задаци програма:

- пружање помоћи ученицима са поремећајима у понашању,
- пружање помоћи васпитно запуштеним или угроженим ученицима, ученицима који долазе из дефицијентних породица или породица са проблематичним односима,
- сарадња са установама и организацијама које се бави социјалним питањима,
- упознавање и праћење социјалних прилика ученика / упућивање у остваривање социјално-заштитних мера,
- утврђивање социоекономског статуса родитеља,
- упућивање родитеља на остваривање права,
- развијање вредности пријатељства, солидарности и колегијалности.

РЕДНИ БРОЈ	АКТИВНОСТИ	НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
1.	Идентификација ученика са тешкоћама у емоционалном развоју, сазревању, променама у понашању, тешкоћама у напредовању и тежим породичним и материјалним проблемима, са потребама из области социјалне заштите	- подаци из упитника за родитеље ученика првог разреда, - разговор са родитељима, - разговор са ученицима,	- родитељи, - педагог, - одељенски старешина, - наставници.	- током школске године.

		одељенским старешином, наставницима.		
2.	Давање савета родитељима за решавање проблема ученика који су последица поремећених породичних односа	- саветодавно-инструктивни рад са родитељима и ученицима	- педагог, - наставници, - Центар за социјални рад	- током школске године
3.	Оспособљавање родитеља за решавање проблема који се односе на понашање ученика	- саветодавно-инструктивни рад са родитељима	- педагог, - наставници, - Центар за социјални рад	- током школске године
4.	Сарадња са социјалним институцијама	- предавања, - саветодавни разговори, - тематско-едукативне радионице	- Центар за социјални рад	- током школске године
5.	Посредовање у остваривању права на материјалну помоћ (бесплатни уџбеници, настава у природи)	- разговори са родитељима,	- одељенске старешине,	- током школске

		- писање дописа одговарајућој институцији	- Центар за социјални рад, - општина, - Црвени крст	године
6.	Бесплатни ужина	- достављање списка ученика општини	- школа	- на почетку школске године
7.	Организација хуманитарних акција	- сарадња са Црвеним крстом у прикупљању одеће и обуће за ромску децу	- учитељице, - Црвени крст	- у току школске године
8.	Донације у пројектима за ове ученике	- реализација пројеката и усмеравање новчаних средства	- реализатори пројекта и организације које га финансирају	- у току школске године.

12. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

ПРЕДМЕТ: Биологија / Географија / Грађанско васпитање

РАЗРЕД: V-VIII разред основне школе

ТЕМАТСКИ БЛОК: Човек и животна средина

1. ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање свести о значају очувања природне средине.
- Разумевање међусобног односа човека и природе.
- Оспособљавање ученика за препознавање еколошких проблема и могућих решења.
- Подстицање активног и одговорног односа према животној средини.

2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ

- Описују основне врсте загађења (ваздух, вода, земљиште, бука).
- Објасне последице људских активности по природу и здравље људи.
- Анализирају примере еколошких проблема у локалној заједници и ширем окружењу.
- Препознају важност рециклаже, штедње ресурса и употребе обновљивих извора енергије.
- Предлажу конкретне мере за заштиту животне средине.

3. САДРЖАЈ ПРОГРАМА

1. Увод у екологију и заштиту животне средине

   - – Појам и значај животне средине
   - – Основни принципи екологије

2. Врсте и извори загађења

   - – Загађење ваздуха, воде, земљишта
   - – Бука и светлосно загађење
   - – Узроци (индустрија, саобраћај, отпад, пољопривреда)

3. Утицај загађења на здравље и биодиверзитет

- – Последице по биљке, животиње и људе
- – Климатске промене и ефекат стаклене баште

4. Решења и мере заштите

- – Рециклажа и управљање отпадом
- – Обновљиви извори енергије (соларна, енергија ветра)
- – Еколошке иницијативе и закони

5. Улога појединца и заједнице у заштити животне средине

- – Еколошки одговорно понашање
- – Активно учешће у еколошким акцијама

6. Пројекти и теренска настава (по избору наставника)

- – Израда плаката, еколошких порука, мини-кампања
- – Учешће у локалним акцијамасадње, чишћења, рециклаже(сакупљање рециклажног материјала, разврставање и праћење, узимање учешћа у организацији Екошкола)
- – Посета еколошким организацијама илилокалнимкомуналнимпредузећима(посета Ветропарку)

4. МЕТОДЕ И ОБЛИЦИ РАДА

• Предавање и разговор
• Групни и тимски рад
• Пројекти и истраживачки задаци
• Теренска настава и учење кроз искуство
• Креативне радионице (плакати, стрипови, презентације)

5. ОЦЕЊИВАЊЕ И ПРАЋЕЊЕ НАПРЕДОВАЊА

• Активност и залагање на часу
• Израда презентација, плаката, реферата

• Квизови знања, кратки тестови
• Групни и пројектни рад
• Самоевалуација и евалуација вршњачког рада

6. МЕЂУПРЕДМЕТНА ПОВЕЗАНОСТ

• Хемија: Састав ваздуха, вода и загађивачи
• Географија: Коришћење природних ресурса
• Техника и технологија: Рециклажа материјала
• Грађанско васпитање: Активно грађанство и одговорност
•Ликовно / Информатика: Израда плаката и презентација

13. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

РЕДНИ БРОЈ	АКТИВНОСТИ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
1.	Достављање свих извештаја о раду школе у претходној школској години	- директор, - педагог, - председници Тимова	- 15.септембар
2.	Достављање Годишњег плана рада школе за наредну годину и Школског програма за наредне 4 године	- директор, - педагог, - председници Тимова	

3.	Израда различитих финансијских извештаја и финансијских планова, рачуни, изводи, потраживања школе, полугодишњи и годишњи извештаји	- директор, - шеф рачуноводства	- сваког месеца током године
4.	Избор представника локалне самоуправе у Школски одбор	- Школски одбор, - директор, - секретар школе	- када је потребно да се бирају нови чланови
5.	Учешће на пројектима за средства за унапређење материјално-техничких услова рада школе	- директор, - учесници у пројекту	- током школске године
6.	Разни инспекцијски прегледи везани за припремљеност школе за рад и увид у рад током године	- секретар, - директор, - педагог	- током школске године
7..	Сарадња са ОШ „Мара Мандић“ ради додатне подршке дефектолога ученицима на ИОП- има.	- педагог, - одељенске старешине, - предметни наставници, - учитељице.	- свакодневно према утврђеном распореду дефектолога

8.	Учествовање у планирању и реализацији културне и јавне делатности школске библиотеке	-директор -библиотекар	током године

Школа прати и укључује се у дешавања на територији јединице локалне самоуправе. Сарађује са МЗ Мраморак и Општином Ковин. Заједно са њеним представницима планира садржај , начин сарадње, нарочито о питањима од којих зависи развитак школе и остваривање и реализација финансијског плана школе. Школа сарађује са организацијама Црвени крст, ДВД Мраморак, ФК Мраморак, Одред извиђача Бели бор, Центар за културу Ковин као и сеоска и градска библиотека у Мраморку.

14. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно старатељима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења. Програми у области сарадње са породицом усмерени су на јачањеродитељске компетенције и имају социо-едукативни и саветодавни карактер. Сарадња са породицом одвијаће се плански и систематски током целе године укључујући породице у планирању, реализацији и еволуацији те сарадње. Да би се што боље одговорило потребама деце, породице и средине, сарадња ће се реализовати применом и комбинацијом различитих облика сарадње:

Сарадња са породицом остварује се, пре свега, кроз родитељске састанке, индивидуалне и групне разговоре, рад Савета родитеља школе и укључивање родитеља у разне културне, друштвене, спортске активности. Родитељи имају своје представнике у Савету родитеља и Школском одбору.

Задаци :

- допринети складном деловању породице и школе у образовању и васпитању ученика;
- обезбеђивати и инсистирати на редовној, трајној и квалитетној сарадњи родитеља и школе;
- остваривати позитивну интеракцију наставник- родитељ;
- обезбедити информисаност родитеља о променама у образовању које се остварују у школи и код ученика;

- укључивање родитељ у живот и активности које предузима школа;

Активности	Носиоци активности	време активности	Очекивани исходи	Извори доказа/ документација
Први родитељски састанак (информисање родитеља у вези са законском регулативом (закони, правилници, стручна упитства); правилима понашања, упознавање родитеља са школским календаром за текућу школску годину; избор представника у Савет родитеља школе; упознавање са распоредом часова и терминима за „отворена врата“	Одељењске старешине	- прва недеља септембр месеца.	Родитељи информисани	Записник ЕС дневника, белешка одељењског старешине
Информисање родитеља о успеху ученика, васпитно-дисциплинским мерама, реализацији образовно-васпитног рада (редовна настава, допунска и додатна настава, такмичења, пробна тестирања), разматрање и предлагање мера за унапређење успеха	одељенске старешине. Педагог школе	на крају сваког тромесечја, по потреби и током године	Родитељи информисани о напредовању ученика, дати предлози за побољшање. Родитељи на седницама Савета родитеља и Школског одбора информисани о напредовању ученика	Записници са родитељских састанака, белешке након обављених индивидуалних разговора, Записници са одрђжаних седница Савета родитеља и Школског одбора
Избор туристичких агенција за реализацију излета и наставе у	Представници Савета	Октобар текуће године	Родитељи информисани и извршили избор дестинације и агенције	Понуде тусристичких агенција, Записник Савета родитеља

природи	родитеља		која ће реализовати екскурзију ученика	
Присуство часовима у данима отворених врата	Наставници, родитељи, одељењске старешине	једном месечно према утврђеном распореду	сваког месеца један дан у недељи родитељи по жељи присуствују часу или часовима у одељењу свог детета - школа утврђује и информише родитеље који су то дани -	Евиденција ес дневника
Анкетирање родитеља о квалитету сарадње школе са породицом и анкетирање родитеља у процесу самовредновања рада школе Анкетирање родитеља о стању безбедности, анкетирање родитељима о потребама и начинима укључивања у	Одељењске старешине, наставници, стручни сарадник	Током године	Родитељи анкетирани, извршена анализа на основу које се планирају и спороводе активности и мере за побољшање сарадње	Анкете, извештаји, анализе

живот и рад школе				
Ангажовање родитеља у Тиму за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, Стручном активу за развојно планирање школе, Тиму за самовредновање и Тимовима за подршку ученицима који раде по ИОПу.	Координатори Тимова	Током године	Родитељи учествују у раду Тимова, присуствују састанцима на којима се важно и потребно консултовати родитеље	Записници са састанка
Редовно и континуирано информисање родитеља о свим актуалним питањима која се тичу живота и рада школе у најширем	- директор, - информатичар, - наставници, - педагог	- у току школске године	Родитељи инфпрмисани путем огласне табле школе у терминима за индивидуалне разговоре, на родитељским састанцима, путем веб сајта школе, успостављеним каналимам комуникације	Извештаји, обавештења, сајт школе, успостављени канали комуникације
Укључивање родитеља у планирање и реализацију културних и хуманитарних активности, обележавање значајних датума, Дана школе, пројекте школе, продајне изложбе, креативних радионица	Одељењске старешине, предметни наставници	На основу утврђеног календара, ГПРШ-а, током године	Родитељи укључени у наведене активности	Сајт школе, извештаји, обавештења, фотографије, белешке
Индивидуални разговори, саветодавни рад и помоћ у решавању проблема	- одељенске старешине, - педагог,	- током школске године	Родитељима који имају потребу пружена подршка	Евиденција ес дневник, белешке о разговорима

	- директор			

15. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА И НАСТАВЕ У ПРИРОДИ

Школа може да планира и организује излете, екскурзије и наставу у природи, на начин и под условима утврђеним наставним планом и програмом. Програм излета, екскурзија и наставе у природи саставни је део школског програма и годишњег плана рада школе. Школе у сеоским срединама могу да буду центри за реализацију наставе у природи, односно заједничких активности ученика – школе домаћина и гостујуће школе, уколико испуњавају услове за реализацију програма наставе у природи.

Циљ наставе у природи и екскурзије

Циљеви наставе у природи су:
– очување, подстицање и унапређивање укупног здравственог стања ученика, њиховог правилног психофизичког и социјалног развоја;
– стварање основа за усвајање активног, здравог и креативног начина живота и организовања и коришћења слободног времена;
– проширивање постојећих и стицање нових знања и искустава о непосредном природном и друштвеном окружењу;
– развијање еколошке свести и подстицање ученика на лични и колективни ангажман у заштити природе;
– социјализација ученика и стицање искустава у колективном животу, уз развијање толеранције и одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;
– развијање позитивних односа према националним, културним и естетским вредностима;
– развијање способности сагледавања развоја привредних могућности краја, односно региона који се обилази.
Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа, а у циљу остваривања образовно-васпитне улоге школе.

Задаци наставе у природи и екскурзије

Задаци наставе у природи остварују се на основу плана и програма наставе и учења, образовно-васпитног рада и школског програма и саставни су део годишњег плана рада школе.
Задаци који се остварују реализацијом програма наставе у природи су:
– побољшање здравља и развијање физичких и моторичких способности ученика;
– задовољавање основних дечијих потреба за кретањем и игром;
– очување природне дечије радозналости за појаве у природи и подстицање интересовања и способности за њихово упознавање кроз одговарајуће активности;

– развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности у конкретним природним и друштвеним условима;
– подстицање самосталности у процесу стицања знања кроз непосредне истраживачке задатке;
– развијање свести о потреби заштите, неговања, чувања и унапређивања природне и животне средине и изграђивање еколошких навика;
– упознавање природно-географских, културно-историјских знаменитости и лепоте места и околине;
– упознавање са начином живота и рада људи појединих крајева;
– упознавање разноврсности биљног и животињског света појединих крајева, уочавање њихове повезаности и променљивости;
– упознавање са карактеристикама годишњих доба у природи и смењивање временских прилика;
– развијање способности сналажења тј. оријентисања у простору и времену;
– оспособљавање ученика за безбедан и правилан боравак у природи;
– развијање правилних хигијенско-здравствених навика и подстицање самосталности у обављању личне хигијене и бриге о себи;
– подстицање и стварање навике за неговање редовне физичке активности и за што чешћи боравак у природи;
– формирање навика редовне и правилне исхране;
– навикавање на правилно смењивање рада, одмора и сна;
– разумевање и уважавање различитости међу појединцима;
– подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима кроз одговарајуће активности.
Задаци екскурзије су: проучавање објекта и феномена у природи; уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; развијање интересовања за природу и еколошке навике; упознавање начина живота и рада људи појединих крајева; развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, као и позитивним социјалним односима.

Садржаји наставе у природи и екскурзије
Садржаји наставе у природи остварују се на основу плана и програма наставе и учења из којег се издвајају они садржаји који су погодни за остваривање циљева и задатака наставе у природи, а одговарају условима у којима се она реализује.
У програмима наставе и учења за поједине предмете могу се наћи садржаји који експлицитно или имплицитно упућују на погодност овог облика образовно-васпитног рада.
Садржаји наставе у природи остварују се и на основу школског програма и саставни су део годишњег плана рада школе.
Садржаји екскурзије остварују се на основу плана и програма наставе и учења, образовно-васпитног рада и саставни су део школског програма и годишњег плана рада школе.
Садржаји екскурзије у првом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:
– уочавање облика рељефа и површинских вода у околини и природно-географских одлика Републике Србије;
– посматрање карактеристичних биљака и животиња (обилазак станишта биљака и животиња);
– посете заштићеним природним подручјима (национални паркови, резервати, споменици природе и др.);

– упознавање с прошлошћу и културном баштином завичаја и отаџбине (обилазак музеја, културно-историјских споменика, етно-села, спомен-кућа знаменитих људи – научника, књижевника, уметника, војсковођа, државника и др.);
– развијање способности оријентације у простору и времену;
– обилазак разних типова пољопривредних површина и сточарских фарми (упознавање с производњом здраве хране);
– обилазак привредних друштава и јавних предузећа (прерада природних сировина, упознавање с различитим делатностима људи, заштита животне средине и др.).
Садржаји екскурзије у другом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:
– посете које омогућавају упознавање са природним лепотама, природно-географским и друштвено-географским одликама Републике Србије (планине, реке, језера, бање, биљни и животињски свет, заштићени природни објекти и национални паркови, становништво, народи и етничке заједнице у Републици Србији и др.);
– обилазак праисторијских, античких, средњовековних, нововековних и локалитета савременог доба (Лепенски вир, Винча, Сирмијум, Виминацијум – војни логор, Гамзиград – Царска палата, Медијана, Студеница, Ђурђеви Ступови, Жича, Милешева, Сопоћани, Градац, Грачаница, Високи Дечани, Раваница, Лазарица, Љубостиња, Манасија, Каленић, Сремски Карловци, Крушедол, Ново Хопово, Врдник, Смедеревска тврђава, Голубац, Нишка тврђава, Петроварадинска тврђава, Орашац, Топола, Ћеле-кула, Таково, Тршић, Бранковина, Врањевшница, Текериш, Струганик, Шумарице и др.);
– обилазак Београда, престонице Републике Србије (Дом Народне скупштине, Народно позориште, Народни музеј, Београдска тврђава, Опсерваторија, Војни музеј, Музеј Српске православне цркве, Музеј Првог српског устанка – Конак кнеза Милоша, Конак кнегиње Љубице, Народна библиотека, краљевски дворови на Дедињу, Музеј града, Авала, Јајинци, Етнографски музеј, Педагошки музеј, Музеј Вука и Доситеја, Саборна црква, Храм Светог Саве на Врачару, Природњачки музеј, Ботаничка башта „Јевремовац”, зоолошки врт, Музеј југословенске кинотеке, Музеј Николе Тесле, Музеј савремене уметности и др.);
– обилазак установа културе у Републици Србији (Галерија Матице српске у Новом Саду, Српско народно позориште у Новом Саду, Књажевско-српски театар у Крагујевцу, завичајни и локални музеји, спомен-куће и др.);
– обилазак привредних друштава и јавних предузећа (предузећа у области прехрамбене, хемијске, машинске и електроиндустрије, индустрије грађевинског материјала, енергетике и др.);
– подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

За ученике једног разреда екскурзија се сваке године организује у другом подручју Републике Србије, а то су:

1) Аутономна покрајина Војводина (Бачка, Банат, Срем);

2) Западна Србија са Таром;

3) Југозападна Србија (Златибор, Златар, Увац);

4) Централна Србија: Шумадија и Поморавље;

5) Ибарско-копаонички крај;

6) Јужна Србија (Ниш–Врање);

7) Источна Србија са Ђердапом;

8) Београд и околина.

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, након чега стручни вођа путовања у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга. Саставни део извештаја садржи и информацију о стеченим знањима и искуствима са путовања, начин њихове интеграције у наставни процес, утиске ученика о реализованом путовању, као и планиране обавезне активности које ће наставници са ученицима осмислити и реализовати у настави и ваннаставним активностима (нпр. пројекти, презентације за родитеље, изложбе и сл.). Извештај доставља се савету родитеља и наставничком већу ради разматрања, а школском одбору ради разматрања и усвајања.

Наставник разредне наставе, односно одељењски старешина упознаје родитеље са извештајем на родитељском састанку.

Извештај о путовању је саставни део годишњег извештаја о раду школе.

РЕДНИ БРОЈ	**АКТИВНОСТИ**	**НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ**	**НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ**	**ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ**
1.	Предлози родитеља о дестинацијама излета	- на Савету родитеља	- директор, - родитељи	- септембар
2.	Анкетирање родитеља и потписивање сагласности	- подела анкета (сагласности) родитељима	- наставници који воде ученике на Дивчибаре - одељенске старешине које воде децу	- октобар

			на излет	
3.	Спровођење процедуре за реализацију излета, прикупљање понуда, састанци Савета родитеља и избор агенције.	- прикупљена тендерска документација, - одржани састанци, и извршен избор.	- секретар школе, - директор, - представници родитеља	- октобар
4.	Реализација наставе у природи и излета	- наставне и ваннаставне активности, - шетње, - излети, - посете, - обиласци, - друштвене и спортске активности.	- наставници који воде децу, - ученици.	- од октобра до јуна, у зависности од смене.
5.	Анализа реализованих излета и наставе у природи . извештавање	- на родитељским састанцима, - седници	- учитељице, - одељенске старешине,	- након реализације активности

		Наставничког већа, - Савету родитеља, школском одбору	- родитељи -директор	
6.	Постављање паноа са фотографијама и са ученичким радовима у ходник школе и приказ наставе у природи и излета на сајту школе.	- урађене презентације наставе у природи и излета	- наставници који су водили ученике, - информатичар	- при повратку са наставе у природи и излета

16. ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

I. ПЛАНИРАЊЕ И ПРОГРАМИРАЊЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

1. Планирање набавке литературе и периодичних публикација за ученике, наставнике и стручне сараднике,

2. Израђивање годишњег, месечних и оперативних планова,

3. Планирање и програмирање рада са ученицима у школској библиотеци,

4. Израда програма рада библиотечке секције,

5. Планирање развоја школске библиотеке и набавка библиотечке грађе потребне за реализацију наставе и образовно-васпитног рада.

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

1. Учешће у изради годишњег плана рада и самовредновања рада установе,

2. Вођење аутоматизованог библиотечког пословања, са увидом у наставне планове и програме рада школе,

3. Одабирање и припремање литературе и друге грађе за разне образовно-васпитне активности (теоријска и практична настава, допунски и додатни рад, ваннаставне активности ученика и др.),

4. Коришћење сазнања и достигнућа савремене науке, научно проверене методе и резултата сопственог истраживачког рада,

5. Побољшање информационе, медијске и информатичке писмености корисника развијањем критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности.

III. РАД СА НАСТАВНИЦИМА

1. Сарадња са наставницима на промоцији читања ради задовољства кроз све облике образовно-васпитног рада,

2. Сарадња са наставницима у припремању ученика за самостално коришћење разних извора информација,

3. Организовање наставних часова из појединих предмета у школској библиотеци,

4. Сарадња са наставницима око утврђивања годишњег плана обраде лектире, и коришћења наставничко-сарадничког дела школске библиотеке,

5. Коришћење ресурса библиотеке у процесу наставе,

6. Систематско информисање корисника школске библиотеке о новоиздатим књигама, стручним часописима и другој грађи, о тематским изложбама у вези с појединим издањима, ауторима, акцијама и јубилејима, и усмено или писмено приказивање појединих књига и часописа.

IV. РАД СА УЧЕНИЦИМА

1. Припрема (обучава) ученика за самостално коришћење различитих извора сазнања и свих врста информација у настави и ван ње,

2. Систематски обучава ученике за употребу информационог библиотечког апарата, у складу са њиховим способностима и интересовањем,

3. Пружа помоћ ученицима код учење ван школе и усвајању метода самосталног рада на тексту и другим материјалима,

4. Пружа помоћ ученицима у припреми и обради задате теме,

5. Упознаје ученике са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања,

6. Ради на развијању позитивног односа према читању и важности разумевања текста и упућивању на истраживачке методе рада (употреба лексикона, енциклопедија, речника и др.) и омогућавању претраживања и употреби свих извора и оспособљавању за самостално коришћење,

7. Стимулише навикавање ученика да пажљиво користе и чувају библиотечку грађу, да развијају навику долажења у школску и јавну библиотеку и да узимају учешћа у њеним културно-просветним активностима у складу са њиховим интересовањима и потребама (часови библиотекарства и упознавање са радом школских секција; читање, беседништво, стваралаштво, такмичења, квизови о прочитаним књигама, развијање комуникације код ученика и сл.),

8. Подстиче побољшање информационе, медијске и информатичке писмености ученика, развијањем истраживачког духа и критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности,

9. Ради са ученицима у читаоници, у радионицама за ученике, и на реализацији школских пројеката (Здрав живот, Екологија, Толеранција, Школа без насиља, Дечија права и друго, Недеља сећања и заједништва).

V РАД СА РОДИТЕЉИМА, ОДНОСНО СТАРАТЕЉИМА

1. Учешће на родитељским састанцима ради давања информација о читалачким интересовањима и потребама ученика, ради развијања читалачких и других навика ученика и формирању личних и породичних библиотека,

2. Остваривање сарадње са родитељима у вези са развијањем читалачких навика ученика.

VI. РАД СА ДИРЕКТОРОМ, СТРУЧНИМ САРАДНИЦИМА, ПЕДАГОШКИМ АСИСТЕНТОМ И ПРАТИОЦЕМ УЧЕНИКА

1. Сарадња са стручним већима наставника, педагогом, психологом и директором школе у вези с набавком и коришћењем књижне и некњижне грађе, те целокупном организацијом рада школске библиотеке,

2. Информисање стручних већа, стручних сарадника и директора о набавци нове стручне литературе за предмете, дидактичко-методичке и педагошко-психолошке литературе,

3. Информисање о развоју медијске и информатичке писмености, и упућивање на критички и креативни однос ученика приликом коришћења извора,

4. Припрема заинтересованих за реализацију мултидисциплинарних пројеката, изложби, креативних радионица; за организовање књижевних сусрета и других културних догађаја, као и еколошких пројеката и садржаја у којима се апострофира борба против свих облика зависности,

5. Сарадња око обезбеђивања књижне и некњижне грађе за школску библиотеку коју користе ученици, наставници и стручни сарадници,

6. Припремање и организовање културних активности школе (књижевне трибине, сусрети, разговори, акције прикупљања књига и завичајне књижне и друге грађе, изложбе, конкурси, обележавање значајних јубилеја везаних за школу и просвету: "Месец књиге", "Светски дан књиге", "Дечија недеља", "Дан писмености", "Дан матерњег језика", Јубилеј школских библиотека и школских библиотекара и др.),

7. Учешће у припремању прилога и изради школског гласила и интернет презентације школе.

VII. РАД У СТРУЧНИМ ОРГАНИМА И ТИМОВИМА

1. Рад у школским тимовима на изради годишњег и развојног плана школе и школског програма, на реализацији наставе засноване на истраживању - пројектне наставе,

2. Рад у стручним тимовима у складу са решењем директора,

3. Рад у стручним тимовима у циљу промовисања школе и прикупљања средстава за обнову књижног фонда.

VIII. САРАДЊА СА НАДЛЕЖНИМ УСТАНОВАМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, УДРУЖЕЊИМА И ЈЕДИНИЦОМ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

1. Сарадња са другим школама, школском, народном и другим библиотекама на територији локалне самоуправе, управног округа и Републике Србије по питању размене и међубиблиотечке позајмице,

2. Сарадња са локалном самоуправом по питању промоције рада библиотеке и школе,

3. Сарадња са просветним, научним, културним и другим установама (новинско-издавачким предузећима, радио-телевизијском центрима, филмским и позоришним кућама, домовима културе и културно просветним заједницама и организацијама које се баве радом и слободним временом омладине и другим образовним установама),

4. Учешће у раду Друштва школских библиотекара Србије и других стручних друштава у локалној самоуправи и Републици Србији.

IX. ВОЂЕЊЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ, ПРИПРЕМА ЗА РАД И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

1. Припремање тематских библиографија и израда анотација, пописа и скупљања података у вези с наставним предметима и стручно-методичким образовањем и усавршавањем наставника и сарадника, вођење збирки и посебних фондова,

2. Праћење и евиденција коришћења литературе у школској библиотеци,

3. Вођење документације о раду школске библиотеке и школског библиотекара - анализа и вредновање рада школске библиотеке у току школске године,

4. Стручно усавршавање - учешће на семинарима, саветовањима и другим скуповима на којима узимају учешће и школски библиотекари.

ЦИЉ

Стручни сарадник - школски библиотекар, својим стручним ангажовањем, доприноси остваривању и унапређивању образовно-васпитног рада у основним и средњим школама, реализујући програм рада прилагођен наставним плановима и програмима. Програм рада школског библиотекара обухвата задатке и послове из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијске послове из домена културних и уметничких аспеката образовања.

Он подстиче промовисање читања и самосталност ученика у учењу, даје свој пун допринос развоју информационе писмености (медијске и информатичке) за ученике и наставнике, остварује сарадњу и заједничко планирање активности наставника, школског библиотекара и локалне самоуправе, обезбеђује електронске изворе и приступ ка њима, што омогућава ученицима да овладају вештинама налажења и критичког процењивања датих информација и перманентност учења током читавог живота.

ЗАДАЦИ

Школски библиотекар, реализовањем задатака и послова из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијских из домена културних активности школске библиотеке, доприноси унапређивању свих облика и подручја рада, тако што учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно целокупног образовног процеса, као члан школских тимова има задатке:

- развијања и неговања навике читања и коришћења библиотеке код ученика и наставника,

- развијања и промовисања правилне употребе свих облика извора информација,

- стварања услова за интердисциплинарни приступ настави и електронском учењу,

- мотивисања за учење и подстицање на оспособљавања за самостално учење и образовање током целог живота,

- сарадње са наставницима, ученицима и њиховим родитељима,

- праћења и подстицања развоја ученика у индивидуалним способностима и њиховим склоностима ка интелектуалном, емоционално-социјалном и сваком другом професионалном развоју,

- пружања помоћи обдареним ученицима при налажењу и избору одговарајуће литературе, а посебно ученицима који имају тешкоће у учењу и раду, али и оним ученицима који живе у тежим социјалним приликама, сарађујући са њиховим родитељима и релевантним институцијама,

- стварања услова за што непосреднији и једноставнији приступ библиотечком фонду и расположивим изворима информација, и развијање индивидуалне стваралачке способности и креативности код ученика,

- обезбеђивања приступа програмима који раде на развијању информационе писмености

Препоруке за остваривање програма

Основе програма рада школског библиотекара усклађене су са законима о основној и средњој школи, Законом о основама система образовања и васпитања, плановима и програмима образовно-васпитног рада у свим подручјима рада, функцијама и задацима школске библиотеке у основношколском и средњешколском образовању.

Вишегодишњи (перспективни) и годишњи (глобални) програм рада школског библиотекара заснива се на плановима и програмима образовно-васпитног рада одговарајућих подручја рада, програму рада школе и овом програму рада школског библиотекара. Годишњим програмом рада школске библиотеке утврђују се задаци и послови (по делатностима, полугодиштима и месецима), који се даље разрађују и конкретизују у оперативним плановима рада (месечним, недељним и дневним). Оперативним плановима рада утврђују се и методологија и динамика реализације свих предвиђених задатака, као и њихови извршиоци. Школски библиотекар посебно разрађује програм рада школске библиотечке секције чији је стручни водитељ.

Остварујући циљ и задатке средњег и основног образовања и васпитања и програмске основе школске библиотеке, библиотекар, сарађује са стручним и другим органима школе и друштвене средине у унапређивању образовно-васпитног процеса, обезбеђивању услова за свестрани развој и афирмацију ученика и јавну делатност школе.

Библиотекар брине о реализацији и унапређивању свих предвиђених облика и садржаја рада школске библиотеке. О остваривању програма рада школски библиотекар редовно обавештава директора, наставничко веће и школски одбор.

17. ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА

Ученички парламент школе чине ученици седмог и осмог разреда (по два представника из сваког одељења седмог и осмог разреда). Програмом се остварују циљеви и задаци образововања и васпитања. Ученички парламент се конституише на почетку наставне године, доноси свој програм рада и састаје се једном месечно и по потреби.

Циљеви рада Ученичког парламента су: активно учешће у образовно-васпитним активностима школе, иницирање и реализација сопствених акција у области науке, културе, спорта, хуманитарног рада и других делатности од интереса за ученике школе, развијање сарадње са Наставничким већем, Школским одбором, Саветом родитеља, руководством школе и локалном заједницом, успостављање и развијање сарадње са ученичким парламентима и другим организацијама младих, развијање свести о равнотежи између права и одговорности и остваривање права и интереса ученика, подстицање толеранције и демократизација односа у школи и развијање солидарности, усмеравање ка правим друштвеним и цивилизацијским вредностима.

Области деловања ученичког парламента:

- даје мишљење и предлоге стручним органима, Школском одбору, Савету родитеља и директору о: правилима понашања у школи, мерама безбедности ученика, Годишњем плану рада, Школском развојном плану, Школском програму, начину уређивања школског простора, избору уџбеника, слободним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији свих манифестација ученика у Школи и ван ње и другим питањима од значаја за њихово образовање;
- разматра односе и сарадњу ученика и наставника, васпитача или стручног сарадника и атмосферу у школи;

- обавештава ученике о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима Парламента;
- активно учествује у процесу планирања развоја школе и у самовредновању Школе;
- предлаже своје представнике у тимовима и стручним активима;
- учествује у раду Школског одбора.

18. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ДРУГИХ ОБЛАСТИ РАЗВОЈНОГ ПЛАНА ШКОЛЕ КОЈИ УТИЧУ НА ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНИ РАД – ПРОГРАМ КОРЕКТИВНОГ РАДА И ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Корективни образовно-васпитни рад организује у циљу спровођења стимулативног, корективног и компезаторног рада са ученицима којима је потребна додатна подршка у образовању, у најширем смислу.
У складу са Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом („Сл.Гласник РС“ бр.80/2018) и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Сл.гласник РС“, бр.74/2018), а у циљу што боље, ефикасније и правовремене подршке ученицима, установа планира и реализује разноврсне активности како би обезбедила услове и могућности за потпуни развој потенцијала сваког ученика
Право на ИОП има дете, ученик и одрасли коме је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању и учествовању у образовању и васпитању, ако те тешкоће утичу на његову добробит, односно остваривање исхода образовања и васпитања или представљају ризик од раног напуштања школовања, и односе се на дете, ученика или одраслог који:
1) има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи у учењу или проблема у понашању и емоционалном развоју);
2) има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или сметње из спектра аутизма);
3) потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи);
4) из других разлога остварује право на подршку у образовању.
Право на прилагођен начин образовања по ИОП-у у смислу проширивања и продубљивања садржаја учења има и ученик са изузетним способностима који стиче основно и средње образовање и васпитање.
ИОП је посебан акт установе којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању детета, ученика, односно одраслог ако мере индивидуализације нису довеле до остваривања добробити детета, односно остваривања исхода образовања и васпитања или до задовољавања образовних потреба ученика са изузетним способностима.

ИОП садржи:
1) податке о детету, ученику односно одраслом и податке о тиму за додатну подршку (Образац 1);

2) педагошки профил детета, ученика, односно одраслог
3) план мера индивидуализације
4) персонализовани програм наставе и учења (Персонализовани програм наставе и учења доноси се за област у оквиру наставног предмета, један наставни предмет, групу наставних предмета или све наставне предмете за разред који ученик, односно одрасли похађа, као и за ваннаставне активности);
5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а
6) сагласност родитеља

ИОП може да садржи и:
1) план транзиције - план подршке детету и ученику при укључивању у образовање, при преласку на други ниво образовања или при преласку у другу образовну установу;
2) план превенције раног напуштања образовања за децу и ученике у ризику од раног напуштања школе

Циљ ИОП-а јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад и његово осамостаљивање у вршњачком колективу. Израђује се према потребама конкретног ученика и то:
1) ИОП1 - прилагођени програм наставе и учења у коме се планира циљ пружања подршке, прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, односно активности у васпитној групи, њихов распоред као и лица која пружају подршку;
2) ИОП2 - измењени програм наставе и учења у којем се планира и прилагођавање исхода образовања и васпитања и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете;
3) ИОП3 - проширен и продубљен програм наставе и учења који се примењује за ученике са изузетним способностима.

РЕДНИ БРОЈ	АКТИВНОСТИ	НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
1.	Евидентирање ученика са сметњама	- анализа образовно-васпитне ситуације, - прикупљање података	- учитељице, - одељенске старешине,	- септембар, - октобар (током године)
2.	Педагошка дијагностика	- израда педагошких профила за евидентиране ученике	- одељенске старешине, - педагог	- септембар, - октобар (током године)

3.	Сарадња са родитељима	- саветодавни рад, - утврђивање анамнезе	- учитељице, - одељенске старешине, - педагог	- током године
4.	Сарадња са надлежним институцијама	- сарадња са ИРК (интересорном комисијом)	- педагог	- током године
5.	Сарадња са институцијама/ установама у циљу подршке ученицима	-сарадња са установом „Ласта“ Ковин (подршка личног пратиоца)	-педагог, родитељи, Тим	-током године
6.	Прилагођавање свих околности у вези са наставом	- индивидуални и индивидуализовани приступ у редовној настави и у продуженом боравку	- учитељице, - одељенске старешине, - предметни наставници,	- током године
7.	Израда Персонализованих планова учења Доношење ИОП-а	- по потреби индивидуални или индивидуализовани рад са учеником - континуирано праћење напредовања ученика	Тим за инклузивно образовање -Педагошки колегијум	септембар/ јануар (или по потреби током наставне године
8.	Праћење и вредновање ИОП-а	-вредновање активности/исхода у оквиру Персонализованих планоива учења	Предметни наставници, ТИо тим, Педагшки колегијум	два пута годишње (осим у првг години увођења ИОП-а када је квартално)
9.	Развој стратегија подршке према врсти сметње	- за сваког ученика на ИОП-у индивидуално	одељењске старешине, предметни наставници, педагог	- током године
10.	Организовање и спровођење завршног испита за ученике са додатном образовно-васпитном подршком	- прилагођавање простора и услова за полагање, - продужење времена за полагање, - припрема тестова, - коришћење помоћних наставних средстава	- Тим за ИОП	- јун

11.	Индивидуални програм професионалног усмеравања -Сарадња са средњим школама	- сарадња са тимом за професионалну оријентацију, другим установама, - информисање и координација активности, - реализација афирмативних мера за упис ученика у средњу школу -састанак са средњом школом у коју је ученик уписан, родитељима	- Тим за професионалну оријентацију, - директор стручна служба	- током године -мај/јуни -август
12.	Сарадња са Тимом за заштиту ученика од дикриминације, насиља, злостављања и занемаривања	Када се васпитно-дисциплински поступак покреће за ученика који се образује по ИОП-у, тим за инклузивно образовање и тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања заједно анализирају да ли је школа спровела мере које су предвиђене ИОП-ом. Овом анализом се утврђује ефекат планираних и предузетих мера и, по потреби, уводе нове мере подршке и мењају стратегије рада са учеником. За ученика који се образује по ИОП-у, тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у сарадњи са тимом за инклузивно образовање сачињава план појачаног	-одељењски старешина, стручни сарадници, Тим за заштиту, родитељи, директор,	-током године, по потреби

		васпитног рада, односно план заштите уколико ученик трпи насиље. Том приликом води се рачуна о областима из педагошког профила ученика у којима је ученику потребна подршка.		
13.	Извештај о инклузивном образовању	- садржи податке колико је ученика учило по ИОП-има и из којих предмета, као и резултате са завршног испита	- Тим за инклузију	- август
14.	Стручно усавршавање	-стучно усавршавање у установи и ван установе у циљу унапређивања знања, вештина и компетенција за рад са ученицима којима је потребна додатна подршка	-Тим та стручно усавршавање и професионални развој/Стручна већа	-током године

19. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Програм безбедности и здравља на раду обухвата заједничке активности школе, родитеља и локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

Те активности су следеће:

- Периодични прегледи и испитивање опреме за рад

  Средства и опрема за рад, електричне инсталације, грејање и друге инсталације одржавају се редовно и правилно у исправном стању, у складу са техничким прописима и одређеним стандардима, на начин који обезбеђује одговарајућу сигурност запослених.

  Периодичне прегледе и провере исправности врше лица са одговарајућим лиценцама.

- Испитивање услова радне средине

  У радним и помоћним просторијама у којима се при раду евентуално користе штетне или опасне материје, ради спречавања повређивања, као и утврђивања да ли радна средина одговара условима за продутиван рад и здравље врши се испитивање:

- микроклиме (температура, брзина струјања ваздуха и релативна влажност ваздуха)
- хемијске штетности (гасови, паре, дим, прашина)
- физичке штетности (бука, вибрација и штетна зрачења)
- осветљеност
- материје чија су својства опасна по живот и здравље запослених

- Израда акта о процени ризика

  Процена ризика се заснива на систематском евидентирању и процењивању могућих врста опасности и штетности на радном месту и радној околини, на анализирању организације рада и радног процеса,средстава рада, сировина и материјала у радном процесу, средстава и опреме за личну заштиту и других елемената који могу да изазову ризик од повреда на раду, оштећење здравља или обољење.

  <u>Процена ризика између осталог обухвата:</u>

  - опис технолошког и радног процеса; опис средстава за рад ; опис средстава и опреме за личну заштиту; снимање организације рада; препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини ; процена ризика у односу на опасности иштетности ; утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика.
- Оспособљавање запослених и ученика

Послодавац је дужан да изврши теоријско и практично оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад при заснивању радног односа, премештању на друге послове, приликом увођења нове технологије, односно нових средстава за рад, као и код промене процеса рада.

Провера теоријске и практичне оспособљености запосленог за безбедан и здрав рад обавља се на радном месту.

Одељењски старешина и наставници који с ученицима обрађују одговарајуће програмске садржаје обавезни су да ученике упознају са опасностима с којима се могу суочити за време остваривања образовно-васпитног рада и других активности које организује Школа, као и с начином понашања којим се те опасности избегавају или отклањају.

- Сарадња са државним органима и органима општине Ковин.

Ради спровођења мера безбедности и здравља, Школа сарађује са државним органима и органима локалне самоуправе, као и другим субјектима с којима је таква сарадња потребна, а посебно са:

1. Министарством просвете
2. Министарством унутрашњих послова
3. Органима општине Ковин
4. Центром за социјални рад у Ковину

Школа је послодавац једнаких могућности, што у пракси значи да ниједан кандидат нити запослени није дискриминисан по основу пола, старости/година, брачног статуса, инвалидности, вере, расе, етничког порекла, националности и слично, а што потврђује и чињеница да у Школи нема забележених случајева дискриминације. Као послодавац, Школа настоји да искористи таленат и потенцијал својих запослених у потпуности, као и да осигура да ниједан кандидат за радно место није фаворизован у односу на другог, што је дефинисала у интерним актима.